

Серія «12-річна школа»
Заснована 2005 року

Усі уроки
ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
6 клас

А. В. Хорошилова

Харків
«Видавнича група “Основа”»
2008

УДК 37.016
ББК 74.26
Х82

Хорошилова А. В.

Х82 Усі уроки зарубіжної літератури. 6 клас. —2-ге вид., випр. — Х. : Вид. група «Основа», 2008. — 272 с. — (Серія «12-річна школа»).

ISBN 978-966-333-536-0.

Плани-конспекти уроків із зарубіжної літератури для 6 класу складено відповідно до програми 12-річної школи. Містять календарний план і конспекти 70 уроків.

Кожний вчитель знайде в цьому посібнику матеріал, який допоможе зробити його роботу ефективною й творчою в будь-якому за своїми навчальними можливостями класі.

Для вчителів, керівників шкільних методичних об'єднань, студентів філологічних факультетів.

УДК 37.016
ББК 74.26

Навчальне видання

Серія «12-річна школа»

ХОРОШИЛОВА Аліна Валентинівна

УСІ УРОКИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

6 клас

Навчально-методичний посібник

Головний редактор *Н. Д. Ільїна*

Редактор *В. С. Голяковська*

Коректор *О. М. Журенко*

Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Комп'ютерне верстання *Є. С. Островський*

Підп. до друку 12.09.2008. Формат 60×90/16. Папір газет.
Гарнітура Ньютон. Друк офсет. Ум. друк. арк. 17,0. Зам. № 8—09/15—05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2911 від 25.07.2007 р.

Україна, 61001 Харків, вул. Плеханівська, 66.

Тел. (057) 731-96-32. E-mail: zl@osnova.com.ua

Віддруковано з готових плівок ПП «Тріада+»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1870 від 16.07.2007 р.

Харків, вул. Киргизька, 19. Тел.: (057) 757-98-16, 757-98-15.

© Хорошилова А. В., 2007

© Хорошилова А. В., 2008, виправлення

© ТОВ «Видавнича група «Основа»», 2008

ISBN 978-966-333-536-0

ПЕРЕДМОВА

Метою створення цього посібника було надати допомогу вчителю у підготовці до уроків зарубіжної літератури за програмою 12-річної школи.

У посібнику представлені всі уроки зарубіжної літератури відповідно до вимог нової програми.

Плани-конспекти уроків мають розгорнутий, докладний характер, містять усі необхідні для проведення уроку відомості й методичні коментарі.

Особливістю розробок уроків є поєднання традиційних та інтерактивних методів викладання літератури. Майже кожен урок починається з етапу мотивації навчальної діяльності. Цей інтерактивний прийом допоможе залучити учнів до вивчення теми, обговорення важливих питань на уроці. Доречним є використання на уроці таких інтерактивних прийомів, як робота в парах, групах, «Броунівський рух», «Мікрофон», «Продовжте речення».

Уроки виразного читання містять опис складання партитури поезії, що допомагає учням осмислено та виразно читати вірші. Уроки для перевірки вивчених напам'ять поезій виділені окремо.

Уроки з розвитку усного та письмового зв'язного мовлення мають мету навчити шестикласників складати характеристику літературного героя, писати твір за прочитаною книгою, сприяти розвиткові яви, творчих здібностей учнів.

Твори, рекомендовані програмою для дванадцятирічної школи для додаткового читання та використані у даних розробках уроків, не тільки розширюють коло читання учнів, а й сприяють вихованню високих моральних якостей у дітей.

Тематичні оцінювання із зарубіжної літератури в шостому класі можна проводити як у формі усної гри, так і у вигляді письмової роботи з творчим завданням. Зразки планів цих та інших уроків наводяться у посібнику.

Особливістю запропонованих розробок уроків є широке використання міжпредметних зв'язків. На думку автора, цікаві відомості з історії, біології, географії доречно використані на уроці, не тільки

сприятимуть розвиткові ерудованості учнів, а й збільшать кількість прихильників уроків літератури.

Елементи компаративного аналізу, на думку автора, є необхідним етапом окремих уроків літератури. Тільки зіставляючи, порівнюючи різних героїв, сюжети, теми та ідеї творів, можна сформувати у дитини не окремі знання з певної теми, а цілісну картину світу, що складається, немов мозаїка, з різних частинок, взаємозв'язки між якими ученя усвідомлює не одразу, а поступово.

З урахуванням вікових особливостей шестикласників у розробках уроків часто пропонуються ігрові завдання (кросворди, головоломки, криптограми, анаграми), які зацікавлять учнів, залучать їх до скарбниці світової літератури.

Календарне планування із зарубіжної літератури для 6-го класу

№	Дата	Тема уроку
		Вступ
1		Пізнавальне значення світової література, зображення в ній життя, побуту, звичаїв, світогляду різних народів світу
2		Урок розвитку мовлення. Виступ на тему: «Моя улюблена книга»
		Міф і література
3		Поняття про міф. Давньоєгипетський міф про створення світу
4		Давньокитайський міф про створення світу
5		Давньоіндійський міф про створення світу
6		Давньогрецький міф про створення світу
7		Слов'янські міфи про створення світу
8		Міф про Прометея. Велич подвигу Прометея, його самопожертва заради людей
9		Причини популярності образу Прометея
10		Міфи про Геракла. Дванадцять подвигів Геракла
11		Сьомий подвиг Геракла: Авгієві стайні
12		Урок розвитку мовлення. Написання твору на тему: «Геракл — улюблений герой давніх греків»
13		Урок позакласного читання. Улюблені міфи Давньої Греції
14		<i>Тематична атестація № 1</i>
		Байки у світовій літературі
15		Особливості байки як літературного жанру. Легендарний Езоп — основоположник жанру байки

№	Дата	Тема уроку
16		Ж. де Лафонтен — відомий французький байкар. Байка «Зачумлені звірі»
17		І. А. Крилов — видатний російський поет-байкар. Байки І. А. Крилова
18		Урок виразного читання. Байка І. А. Крилова «Квартет»
19		Урок виразного читання. Читання напам'ять байок І. А. Крилова
20		<i>Тематична атестація № 2</i>
		Література і моральне вдосконалення людини
21		А. П. Чехов — видатний російський письменник. Оповідання «Товстий і тонкий»
22		Оповідання А. П. Чехова «Хамелеон»
23		Висміювання чиношанування, малодушності, пристосуванства в оповіданні А. П. Чехова «Хамелеон»
24		Художня деталь і антитеза в оповіданнях А. П. Чехова
25		Ч. Діккенс — англійський письменник-романіст. Повість «Різдвяна пісня у прозі»
26		Подорож Скруджа Різдвяної ночі у часі й просторі як можливість досягнути своє життя
27		Переродження Скруджа як наслідок осмислення свого життя
28		Реальне й фантастичне у повісті «Різдвяна пісня у прозі»
29		Урок розвитку мовлення. Написання твору на тему: «Що в житті людини найцінніше?» (за повістю Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі»)
30		Урок позакласного читання. М. В. Гоголь «Ніч перед Різдвом»
31		<i>Тематична атестація № 3</i>
32		Урок розвитку мовлення. Лист улюбленому літературному герою
		Людина в життєвих випробуваннях
33		Роман Д. Дефо «Життя та надзвичайні пригоди Робінзона Крузо». Історія створення роману
34		Пригоди та екзотика в романі «Життя та надзвичайні пригоди Робінзона Крузо»
35		Роман Д. Дефо «Життя та надзвичайні пригоди Робінзона Крузо» — гімн цивілізованій прагматичній людині та її праці
36		Роман Д. Дефо як започаткування «робінзонад»

№	Дата	Тема уроку
37		Всесвітній мандрівник Жюль Верн
38		Прославлення сили людського характеру в романі Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан»
39		Образ Діка Сенда — п'ятнадцятирічного капітана Урок розвитку мовлення. Характеристика героя
40		Образ Геркулеса в романі Ж. Верна
41		Засудження рабства в романі «П'ятнадцятирічний капітан»
42		Романтика подорожей у романі «П'ятнадцятирічний капітан»
43		Велич науки і знань у романі Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан»
44		Урок розвитку мовлення. Написання твору за романом Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан»
45		<i>Тематична атестація № 4</i>
46		Урок позакласного читання. Рабовласництво і біблійні істини у романі Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома»
47		Життєвий і творчий шлях Д. Лондона. Оповідання «Жага до життя»
48		Сильний людський характер в екстремальній ситуації (за оповіданням Д. Лондона «Жага до життя»)
49		Ш. Петефі — видатний угорський поет. Вірш «Коли ти муж, будь мужнім»
50		Уславлення людської гідності, самоповаги та мужності й засудження приниження внутрішнього рабства у віршах Ш. Петефі
51		Урок виразного читання вірша Ш. Петефі «Коли ти муж, будь мужнім»
52		Виразне читання напам'ять вірша Ш. Петефі «Коли ти муж, будь мужнім»
53		Р. Л. Стівенсон — автор роману «Острів скарбів»
54		Романтика пригод і подорожей у романі «Острів скарбів»
55		Уславлення сміливості, винахідливості, порядності в романі Р. Л. Стівенсона «Острів скарбів»
56		Засудження жаги до збагачення, зрадливості, підступності у романі Р. Л. Стівенсона «Острів скарбів»
57		Урок позакласного читання. Таємниці золотого жука (за повістю Е. По «Золотий жук»)

№	Дата	Тема уроку
58		<i>Тематична атестація № 5</i>
		Людина та її світ
59		Р. Д. Бредбері — американський письменник-фантаст. Новела «Посмішка»
60		Знищення природи, цивілізації та культури як наслідок бездуховного науково-технічного прогресу (за новелою Р. Бредбері «Посмішка»)
61		Урок розвитку мовлення. Написання твору за новелою Р. Бредбері «Посмішка»
62		А. де Сент-Екзюпері — французький письменник, автор філософської алегоричної казки-притчі «Маленький принц»
63		Планета Маленького принца
64		Подорож Маленького принца
65		Урок розвитку мовлення. Творча робота «Сьома планета»
66		Алегоричні образи казки «Маленький принц»
67		Головні життєві цінності в казці А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц»
68		Урок позакласного читання. К. Паустовський «Теплий хліб»
69		<i>Тематична атестація № 6</i>
70		Заключний урок

I семестр

ВСТУП

УРОК № 1

- Тема.** Пізнавальне значення світової літератури: зображення в ній життя, побуту, звичаїв, світогляду, духовних і моральних цінностей різних народів світу
- Мета:** з'ясувати, у чому полягає пізнавальне значення світової літератури, пригадати твори, що вивчалися в 5-му класі, дізнатися про книги, які будуть прочитані в 6-му класі; розвивати допитливість, кмітливість; виховувати любов до книги як джерела знань.
- Обладнання:** головоломка, схема, тексти, мініатюри Ф. Кривіна, кросворд.

*Література кожного народу —
це найкраще дзеркало його життя.*

I. Франко

*Увесь світ, за винятком лише
диких націй, керується книгами.*

Вольгер

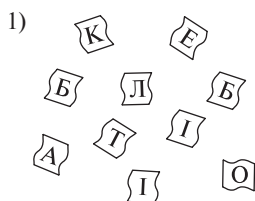
ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

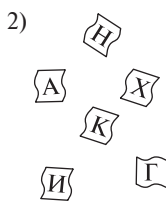
Учитель С. Я. Маршак, відомий російський поет і драматург, що багато писав для дітей, одного разу звернувся до своїх читачів:

«Шановні читачі, чи хотіли б ви поспілкуватися з письменниками? Скажімо, з Пушкіним, Толстим, Гріним? Зустрітися з ними не так важко. Я можу дати їх точну адресу: _____. Все найважливіше й найцікавіше, що могли б розповісти вам ці письменники, ви знайдете у цих _____».

Де ж можна зустрітися з улюбленими письменниками і знайти все найважливіше і найцікавіше? Ви дізнаєтесь це, якщо зберете слова з «розсипаних» літер.

(Бібліотека)

(Книгах)

- Які бувають бібліотеки? Чи ходите ви до них?
- Чи є бібліотека у вас вдома?
- Яку роль у вашому житті відіграють книги?

II. Вивчення нового матеріалу

1. Читання мініатюри Ф. Кривіна «Будівництво минулого»

«Я живу у Давній Греції, виходжу з декабристами на Сенатську площу... Нереальне життя, але в нього є прекрасна якість: з нього можна будувати що завгодно.

Із реальності будувати важко, вона погано піддається змінам. На те, щоб перемістити цеглинку, іноді потрібно витратити життя. А нереальність змінюється від одного поруху думки. І люди які у ній живуть: Сократ, Мікеланджело, Достоевський... І всі доступні, зустрічайся, з ким хочеш, можеш навіть зібрати тих, хто ніколи між собою не зустрічався, з різних країн і часів...

А наше теперішнє — коли воно стане минулим? Чи захочеться кому-небудь у ньому жити? Ми ж будуємо не тільки майбутнє, ми минуле будуємо — на всі майбутні часи».

- Чи потрапляли ви у «нереальний світ» завдяки книгам?
- З ким із відомих письменників минулого ви хотіли б зустрітися?

2. Робота з епіграфами

- Поясніть слова французького просвітителя Вольєра.
- Прочитайте вислів І. Франка, винесений в епіграф уроку. Поясніть, як ви його розумієте.

(У літературних творах, як у дзеркалі, відбиваються побут, звичаї різних народів, їхні погляди на світ та мораль, головні життєві цінності. Чим більше читаєш творів зарубіжної літератури, тим більше дізнаєшся про життя людей у різних країнах.)

3. Робота над темою уроку

Кросворд «Літературний»

— Давайте пригадаємо, які твори зарубіжної літератури ми читали в 5-му класі. («Попелюшка», «Руслан і Людмила», «Снігова королева», «Дванадцять місяців», «Мауглі», «Чесна бідність», «Есть в осені первоначальной...», «Пригоди Тома Соєра»...)

— Кросворд «Літературний» перевірить, чи добре ви пам'ятаєте авторів цих творів.

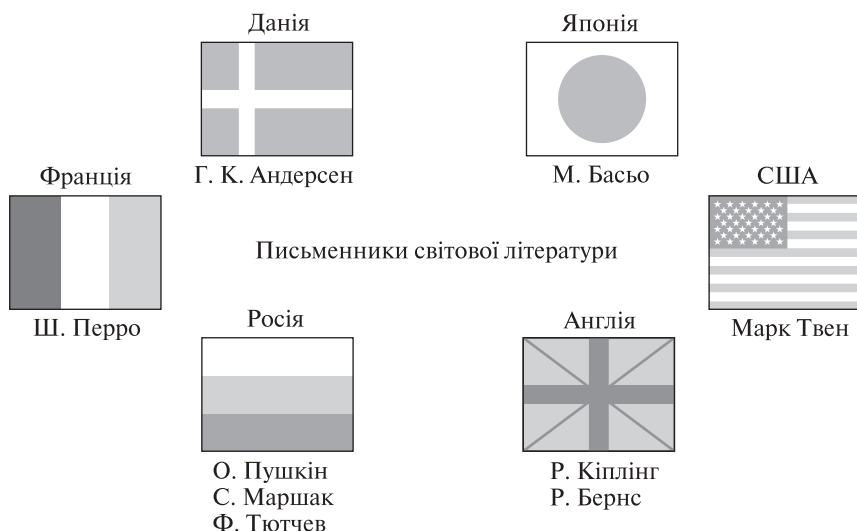
1. Автор казки «Мауглі».
2. Хто написав поему «Руслан і Людмила»?
3. Письменник, що створив «Пригоди Тома Соєра».
4. Автор казки «Попелюшка».
5. Хто написав казку «Снігова королева»?
6. Драматург, що створив п'єсу «Дванадцять місяців».
7. Автор поезії «Есть в осені первоначальной...»
8. Поет, що написав вірш «Чесна бідність».
9. Автор хоку.
10. Вид мистецтва, у якому художній образ створюється за допомогою слова.

Складання схеми «Все флаги будут в гости к нам...»

— Зарубіжна література відкриває нам неосяжний світ культури різних країн світу. Чи пам'ятаєте ви, в яких країнах жили й творили знамениті письменники й поети?

— Що ви дізнались з прочитаних книжок про побут і звичаї, світогляд людей різних націй?

(З повісті Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» ми дізнались про життя простих американців у невеликому містечку США у XIX столітті.

Хоку Мацуо Басьо перенесли нас у чарівний світ японської природи, допомогли зрозуміти особливе, шанобливе ставлення японців до неї.

Дізналися ми й про моральні закони різних народів, знайшли в них чимало спільного. У німецькій казці «Пані Метелиця» засуджуються лінощі й уславлюється працелюбність. У французькій казці «Попелюшка», як і в російській «Дванадцять місяців», винагороджуються доброта, терпіння, працелюбність героїв. Бути гідною і мужньою людиною навчають казка Р. Кіплінга «Мауглі» та вірш Р. Бернса «Чесна бідність».)

Слово вчителя

— У 6-му класі ви познайомитеся з новими для вас творами зарубіжної літератури.

Читаючи міфи народів світу, ви зможете порівняти уявлення різних націй про створення світу й виникнення людини на землі.

Байки Езопа, Ж. де Лафонтена та І. А. Крилова доведуть, що головні моральні цінності у житті людини є незмінними протягом багатьох століть.

Суспільний лад, побут, звичаї Англії та Росії ХІХ ст. відкриються вам у книгах Ч. Діккенса та А. П. Чехова.

Екзотична природа Південної Америки та Африки знайшла своє відображення у романах Д. Дефо та Ж. Верна. Хвилюючі пригоди, знайомство з мужніми, відважними героями та звичаями африканських племен не тільки захоплять вас, а й збагатять знаннями з історії, географії, морської справи.

Оповідання письменника-фантаста Р. Бредбері допоможуть уявити, на що може перетворитися майбутнє планети Земля, а філософська казка А. де Сент Екзюпері навчить, як цього не допустити.

III. Підсумки уроку

Учитель. Сьогодні на уроці ми:

- звернули увагу на необхідність читання художньої літератури;
- з'ясували, що в художніх творах відображається життя, побути, звичаї, світогляд різних народів;
- пригадали твори, вивчені в 5-му класі, й дізналися про книги, що будуть прочитані в 6-му класі.

Заключне слово вчителя

Вот и кончены наши заботы —
Спит задачник, закрыта тетрадь,
Руки тянутся к книге. Но что ты
Будешь, мальчик, сегодня читать?

Хочешь — в дальние синие страны,
В пенье вьюги, в тропический зной
Повернут нас с тобой капитаны,
На штурвал налегая резной.

(*Р. Рождественский*)

IV. Домашнє завдання

Підготувати усну розповідь про свою улюблену книгу.

УРОК № 2

Тема. Виступ на тему: «Моя улюблена книга»

Мета: з'ясувати коло читацьких інтересів учнів, прищепити любов і повагу до книги; розвивати зв'язне мовлення; виховувати зацікавлених читачів.

Обладнання: виставка улюблених книг учнів; ілюстрації до творів зарубіжної літератури.

Тип уроку: урок розвитку мовлення.

*Обирай письменника, як обираєш друга.
Англійське прислів'я*

*Людину можна пізнати
за тими книгами, які вона читає.*

С. Смайлс

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку

Слово вчителя

— Народна мудрість вчить: «Обирай письменника, як обираєш друга». А англійський письменник Самюель Смайлс вважав: «Людину можна пізнати за тими книгами, які вона читає».

Сьогодні ми будемо пізнавати одне одного. І допоможуть нам це зробити наші вірні друзі — улюблені книги.

II. Презентація улюбленої книги

1. План виступу

- 1) Назва книги.
- 2) Автор та відомості про нього.
- 3) Історія створення книги.
- 4) Фабула твору (можливий стислий переказ окремого, улюбленого епізоду).
- 5) Чим сподобалась книга?
- 6) Чому порадив би прочитати її іншим?

2. Форма виступу

Можна обмежитися розповіддю про книгу за планом, а можна представити виступ у вигляді рекламного ролику, написати у віршованій формі і т. ін.

3. Демонстрація улюбленої книги і розповідь про неї

Оцінювання. Коментар учителя.

III. Підсумки уроку

— Сьогодні ми чимало дізналися про улюблені книги одне одного, зрозуміли, які книги до душі вашим однокласникам, звернули увагу на ті твори, які вам захотілося прочитати. А щоб список книг, гідних вашої уваги, поповнився ще більше, пропоную назви творів зарубіжної літератури, рекомендованих для додаткового читання.

Арський Ф. «В країні міфів»; Беляєв О. «Людина-амфібія»; Бічер-Стоу Г. «Хатина дядька Тома»; Бредбері Р. «Марсіанські хроніки»; Буссенар Л. А. «Викрадачі діамантів»; Верн Ж. «Таємничий острів»; Гловацька К. «Міфи Стародавньої Греції»; Голдінг В. «Володар мух»; Дюма А. «Три мушкетери»; Езоп «Байки»; Керролл Л. «Аліса в країні чудес»; Крилов І. «Байки»; Крюс Дж. «Тім Талер, або Проданий сміх»; Кун М. «Легенди та міфи Стародавньої Греції»; Купрін О. «Білий пудель»; Лондон Джек «Біле ікло», «Поклик предків»; Носов М. «Вибрані оповідання»;

Островський О. «Снігуронька»; Парандовський Я. «Міфологія»; Паустовський К. «Теплий хліб»; Пушкін О. «Дубровський»; Сенкевич Г. «Янко-музикант»; Стівенсон Р. Л. «Острів скарбів», «Чорна стріла»; Твен Марк. «Принц і злидар»; Троєпольський Г. «Білий Бім Чорне вухо»; Уеллс Г. «Війна світів»; Хаггард Г. Р. «Рудники царя Соломона»; Харріс Дж. Ч. «Казки дядечка Рімуса».

А закінчити урок мені б хотілося словами великого російського письменника Ф. М. Достоєвського: «Учіться і читайте. Читайте книги серйозні. Життя зробить все інше».

IV. Домашнє завдання

Записати три вислови про роль книги у житті людини, пояснити їх значення.

МІФ І ЛІТЕРАТУРА

УРОК № 3

Тема. Поняття про міф. Давньоєгипетський міф про створення світу

Мета: ознайомитися з поняттями «міф», «міфологія», дізнатися, в чому відмінність міфу від казки; працювати над виразним читанням давньоєгипетських міфів про створення світу; виховувати повагу до культури інших народів.

Обладнання: зображення замку, єгипетських пірамід, сфінкса; головоломки; тексти давньоєгипетських міфів.

*Молчат гробниці, мумии и кости —
Лишь Слову жизнь дана.
Из древней тьмы, на мировом погосте
Звучат лишь письменна.
И. Бунин*

ХІД УРОКУ

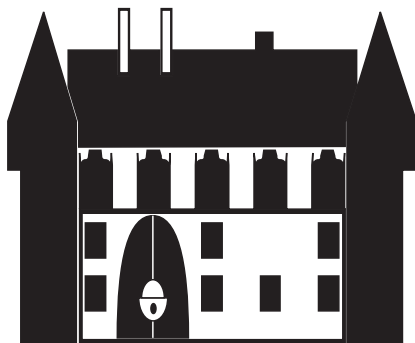
I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

Зачитати вислови про роль книги в житті людини й розкрити їх значення.

II. Мотивація навчальної діяльності

На дошці — виготовлений із кольорового паперу замок, поряд — голволомка у вигляді ключа.

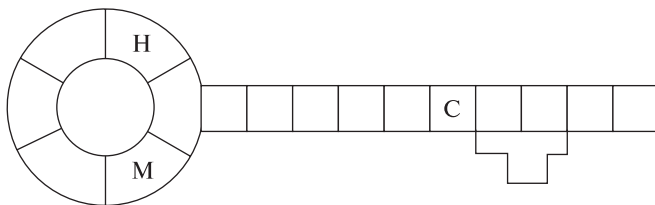

— Подивіться уважно на дошку. Що ви бачите? (Замок, зачинений на замок)

— Як же відкрити двері? А раптом там сховані скарби?

Скористаємося підказкою М. А. Куна, автора книги «Легенди та міфи Давньої Греції»: «Для сучасної людини класичні твори нерідко стають ребусом, який потрібно розгадувати за допомогою виносок, посилок та приміток. Чудовий замок, наповнений скарбами мудрості і фантазії, зачинений для неї на замок. Але варто потрудитися, досягаючи забутої мови давнини у пошуках чарівного слова “Сезам”, яке відкриє нам шлях до скарбниці».

Як же нам відгадати це чарівне слово? Давайте спробуємо скористатися ключем! На ньому кілька літер! А де ж слова? Їх потрібно відгадати...

«Отже, це міфи народів світу» — і двері відчиняються. (Замок відкривається, а за дверима напис — «скарбниця світової культури».)

— Тепер ми переконалися, що, тільки знаючи міфи народів світу, ми зможемо краще зрозуміти і світову літературу, і живопис, і скульптуру, а отже, стати культурними, освіченими людьми, яким відкрилися скарби світової культури.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Ознайомлення з літературознавчими термінами

Що таке міф?

Міф в перекладі з грецької (*mythos*) означає слово, оповідання, переказ.

Міфи — це перекази, що розповідають про виникнення явищ природи та предметів матеріальної культури, релігійних обрядів, про створення світу (космогонія) та походження богів (теогонія). Персонажі міфів — боги, напівбоги та видатні смертні — герої.

Що таке міфологія?

Слово міфологія створене від грецьких слів *mythos* — розповідь та *logos* — слово, думка. Воно має два значення: 1) сукупність, система міфів якогось народу; 2) наука, що вивчає міфи.

2. Розповідь учителя

Як виникали міфи?

— Виникнення міфів тісно пов'язане з прагненнями давніх людей пояснити сповнений загадками світ. Чому гримить грім та спалахує блискавка, іде дощ, з'являється на небі веселка? Чому з дерев скрапує, наче сльоза, золотавий бурштин? Чому ворон такий смолисто-чорний і чому так дивно забарвлене пір'я у павича? Чому такий сумовитий голос в очеретяній сопілки? Допитливі елліни не переставали дивуватись, не залишали без відповіді жодного з питань: їхня фантазія була невичерпною.

Однак міфотворчість — це не тільки гра фантазії, це стадія пізнання світу, через яку пройшли всі народи.

Виникнення міфологічних уявлень відноситься до дуже раннього ступеня розвитку суспільства. У народів, головним заняттям яких було мисливство або збиральництво, міфи найчастіше розповідали про походження тих чи інших предметів, явищ природи, тварин, обрядів.

У міфах відбилися уявлення народу про навколишній світ, природу, поєдналися вигадка, фантазія та історичні факти (наприклад, міфи про Троянську війну).

Види міфів

— Для міфології характерним було поєднання елементів реалістичних знань про світ природи з віруваннями людей у синкретизм (неподільність на живе й неживе). Найбільш поширеними були оповіді про виникнення й еволюцію світу, Сонця, Місяця, зірок (космогонія), про походження тварин, появу людини (антропогонія), про Всесвітній потоп.

Цікаво, що міфи про створення світу є абсолютно у всіх народів на землі, натомість міфи про можливий кінець світу (есхатологічні) трапляються не так часто.

Відмінність міфу від казки

— Міф і казка мають чимало спільного.

Міф, як і казка, створювався народом, тривалий час існував лише в усній формі. У міфі і казці розповідається про незвичайні події і фантастичних героїв. Відмінність цих жанрів, насамперед, полягає у тому, що казку створювали з установкою на вигадку, тоді як події міфу вважалися такими, що відбувалися насправді. Лише для міфу характерним є й мотив пояснення виникнення явищ і предметів, який майже відсутній у казці.

3. Підготовка до сприйняття твору

Єгипет — одна з найдавніших країн світу, яка асоціюється насамперед з одним із семи чудес світу — величними пірамідами, знаменитими фараонами, найбільшою річкою Африки — Нілом.

У Єгипті виникла одна з найдавніших цивілізацій світу, і міфологія єгиптян, до якої ми сьогодні звернемося, теж дуже давня.

«Давнє віяло»

Складіть частинки слів і прочитайте слова, так чи інакше пов'язані з Єгиптом. (*Нефертіті, Клеопатра, Хеопс, мумія*)

Особливості давньоєгипетської міфології

- В єгипетській міфології над раціональністю домінує поетичність, що виражається в її більшій символічності порівняно з міфологією античного світу. В єгипетських міфах переважають філософські роздуми богів і величні монологи. Головний зміст складають не події, а прихований філософський підтекст. Міфи єгиптян, як і міфи інших народів, символічно передають уявлення про закони природи і сенс життя, але іншими засобами. Монументальний, статичний міф Давнього Єгипту, на відміну від давньогрецького, що оспівує можливості людини, закликає її злитися з природою, прийняти існуючий мудрий порядок, підкоритися йому і не робити спроб щось

змінити, тому що всі зміни будуть тільки на гірше. У давньоєгипетській міфології героїв, подібних до Геракла, немає ні серед людей, ні серед богів. Єгипетський міф уславлює не військову доблесть, а творця, хранителя і захисника стабільності у світі.

- Єгипетські боги, на відміну від олімпійських, не мали чітко визначених функцій. Тож, крім богів, аналоги яких існують в античній міфології, в релігії єгиптян існувало чимало абстракцій — Ху, Сід, Схем, Хех («воля», «розум», «енергія», «вічність»). Інша відмінність єгипетських богів від олімпійських полягає в тому, що вони не зайняті діяльністю і майже ніколи не втручаються в суперечки людей.
- Іменам і взагалі промовленим у голос чи записаним на папірусі словам єгиптяни надавали сакрального значення. Більшість богів мало п'ять імен, а деякі боги взагалі не мали постійних імен: вони замінювалися залежно від часу доби, від того, що саме робив бог у цей момент.
- У кожному номі (адміністративному окрузі) країни вироблялися власні версії одних і тих же легенд. Навіть одна і та сама легенда про створення світу могла існувати у декількох варіантах.
- Давньоєгипетські тексти дійшли до нас переважно у фрагментах, певна їх частина збереглася лише в переказах античних авторів.

4. Словникова робота

Нун — уособлення первозданного водяного хаосу, одвічне космічне божество. В образі Нун поєднуються уявлення про воду, як про річку, море, дощ і т. ін. Нун та його дружина Наунет (уособлення неба, по якому Сонце плаває вночі) — пара богів, від яких пішли всі інші боги. У Мемфісі Нун ототожнювався з птахом.

Атум — бог сонця, називався вечірнім сонцем. Зображувався людиною з подвійною короною на голові (Володар обох земель — Верхнього і Нижнього Єгипту).

Шу — бог вітру і повітря. Зазвичай зображувався чоловіком, що стоїть на одному коліні з піднятими руками, якими він підтримує небо над землею. Син Атума, чоловік Тефнут.

Тефнут — богиня світового порядку, вологи. Дочка Атума, дружина Шу. За геліопольським міфом, Тефнут та її чоловік Шу — перша пара богів-близнюків, породжених Атумом.

Геб — бог землі, син Шу і Тефнут. Зазвичай зображувався у вигляді чоловіка з короною Нижнього або Верхнього Єгипту на голові. Вважалося, що Геб — добрий бог; він охороняє живих та померлих від змії, на ньому ростуть усі рослини, з нього виходить вода (Ніл).

Нут — богиня неба, дочка Шу і Тефнут, дружина Геба. Діти Нут — зірки, рухом яких вона керує, і сонце — Ра.

Ра — бог сонця. Центр його культу — місто Геліополь. Як і інші сонячні божества, втілювався в образі сокола (іноді також — величезного kota), зображувався людиною з головою сокола, увінчаного сонячним диском.

5. Читання давньоєгипетських міфів

1) *Найдавніші легенди про створення світу*

- У багатьох легендах у ролі божества, що народжує Сонце і створює світ, виступає тварина або птах. Так, збереглася легенда, за якою вважалося, що Сонце було народжено у вигляді золотого теляти небом, яке уявлялося величезною коровою з розсипаними по її тілу зірками. Ще «Тексти пірамід» говорять про «Ра, золоте теля, народжене небом», а на пізніших наскельних зображеннях можна побачити цю Небесну Корову зі світилами, що плывуть по її тілу.
- За іншими легендами, виникнення світу було пов'язане з іншими тваринами, наприклад, існував міф, за яким небо представлялось свинею, а зірки — народженими нею поросятами.
- Існували також оповіді про те, що Сонце — це величезна куля, яку котить по небу сонячний жук, подібно до того, як жуки-гнойовики котять свої кульки по землі.

Запитання

- Яка з цих легенд сподобалася вам найбільше? Чому?
- Знаючи міфи про створення світу, чи можете ви пояснити, чому у давніх єгиптян жук-скарабей (гнойовик) вважався священною комахою?

Завдання

- Доведіть, що прочитані твори — міфи.
- Намалуйте ілюстрацію до міфу, який ви вважаєте найбільш цікавим.

2) *Геліопольський міф про створення світу*

Геліополь не був політичним центром Єгипту, але протягом тривалого часу він залишався найважливішим теологічним центром і головним культовим центром солярних богів. Космогонічна версія Геліополя була найбільш поширеною, а головні боги геліопольського пантеону — найпопулярнішими в усій країні. Єгипетська назва міста — Іуну («Місто Стовпів») — пов'язане з культом обелісків.

Міф про створення світу

Спочатку був Хаос, який називався Нун, — безмежна нерухома і холодна водяна гладінь, огорнута темрявою. Спливали тисячоліття, та ніщо не порушувало спокою. Первозданий Океан залишався непорушним.

Та одного разу з Океану з'явився бог Атум — перший бог у Всесвіті.

Всесвіт, як і раніше, був скутий холодом, і все було занурено у морок. Атум став шукати у Первозданному Океані тверде місце — який-небудь острівець, але навкруги не було нічого, окрім непорушної води Хаосу Нуна. І тоді бог створив Пагорб Бен-Бен — Одвічний Пагорб.

Відчувши під ногами землю, Атум став розмірковувати, що йому робити далі. Насамперед потрібно було створити інших богів. Але яких саме? Можливо, бога повітря і вітру, адже тільки вітер може примусити рухатися мертвий Океан. Однак, якщо світ почне рухатися, то все, що б Атум після цього не створив, буде негайно зруйноване і знову перетвориться на Хаос. Творча діяльність не має сенсу до того часу, поки у світі немає стабільності, порядку і законів. Тому Атум вирішив, що одночасно з вітром потрібно створити богиню, яка буде охороняти й підтримувати раз і назавжди установлений закон.

Прийнявши після багаторічних роздумів таке мудре рішення, Атум нарешті приступив до створення світу.

І Атум створив бога вітру і повітря Шу та богиню світового порядку Тефнут.

Нун, побачивши Шу і Тефнут, вигукнув: «Хай живуть вони!» І Атум вдихнув у своїх дітей Ка (душу). Та світ ще не був створений. Навкруги, як і раніше, був лише морок, і діти Атума загубилися у Первозданному Океані. Атум послав на пошуки Шу і Тефнут своє Око. Поки Око блукало водяною пустелею, бог створив нове Око і назвав його «Прекрасним». Старе Око тим часом розшукало Шу і Тефнут і привело їх назад.

Старе Око дуже розгнівалось, побачивши, що Атум створив нове на його місці. Щоб заспокоїти Око, Атум помістив його до себе на лоба і доручив йому велику місію — бути хранителем самого Атума й установленого ним і богинею Тефнут світового порядку.

З того часу Сонячне Око у вигляді змії-кобри стали носити на коронах усі боги, а потім і фараони, що наслідували від богів земну владу. Сонячне Око у вигляді кобри називається урей. Розташований на лобі або короні урей випускає засліплюючі промені, які спопеляють усіх ворогів, що зустрічаються на шляху. Так урей захищає й оберігає закони Всесвіту, установлені богинею Тефнут.

З вод Океану Нуна виріс білий лотос. Пуп'янок розкрився, і з нього вилетів бог Сонця Ра, який приніс світові довгоочікуване світло.

Побачивши Атума і його дітей, Ра заплакав від радості. Його сльози упали на землю і перетворилися на людей.

Шу одружився з Тефнут. У них народилися діти, друга божественна пара: бог землі Геб та богиня неба Нут. Геб і Нут дуже любили одне одного і тому з'явилися на світ в обіймах. Отже, на початку створіння земля і небо були злиті воедино.

Але одного разу Геб і Нут посварилися. Суперечка спалахнула тому, що богиня неба вранці поїдала своїх дітей-зірок. Розгніваний Геб сварив свою дружину, осипаючи її прокльонами. Тоді, щоб зупинити сварку, бог сонця Ра наказав Шу:

— Іди і розлучи їх. Якщо вони не можуть жити у злагоді, нехай живуть окремо.

Богу вітру нічого не залишилося, як виконати волю владики. Він змахнув руками, промовив закляття, й у той же час у Всесвіті завив ураган. Як не противилися Геб і Нут, вітер розірвав їхні обійми. Небо відділилось від землі. В Океані зачорніли маленькі острови і величезні материки, піднялися гірські хребти, з гір потекли ріки, і люди, що народилися зі сліз Ра, покинули пагорб Бен-Бен і розбіглися зеленими долинами. Вони побудували міста, зорали поля і посіяли зерно. Біля пагорба Бен-Бен виросло місто Іуну, а на самому пагорбі люди спорудили святилище сонячного бога Ра.

Бесіда

- Як називалась земля на початку свого існування? (*Пагорб Бен-Бен*)
- Хто створив цей пагорб? (*Атум*)
- Як пояснює міф необхідність створення Шу і Тефнут? (*Шу — бог вітру — сила руху, змін, а Тефнут — хранителька стабільного життя. І те, й інше, необхідне у світі: рух і зміни потрібні, але важливі також і традиції, стабільність.*)
- Розкажіть про появу бога Ра. Що він приніс на землю? (*Бог Сонця Ра з'явився з білого лотосу, приніс довгоочікуване світло.*)

3) Мемфіський міф про створення світу

Місто Мемфіс у давнину називали Хет-Ка-Пта, що означало «дім душі бога Птаха». Хет-Ка-Пта був давньою столицею Єгипту. У цьому місті існував свій міф про створення світу.

Спочатку, коли навкруги простягався позбавлений життя Океан Нун, Птах, який сам був землею, вирішив втілитися у божестві. Зусиллям волі він створив із землі свою плоть — тіло і став богом.

Потім Птах вирішив створити світ та інших богів. Оскільки ніяких інших матеріалів для діяльності у Птаха не було, він вирішив, що буде створювати все існуюче з себе — з землі, що була його плоттю.

Творення відбувалося так: у серці бога виникла думка про Атума, а на язичку — слово «Атум»; бог промовив це ім'я — і в той же час Атум народився з Первозданного Хаосу. Він став допомагати батькові у справі творіння, однак діяв не самостійно, а лише виконував волю Птаха, був її провідником. За побажаннями Птаха Атум створив Велику Дев'ятку; Птах же дав усім богам могутність, наділив їх мудрістю.

Після того, як Птах створив світ, він вигадав божественні чарівні слова-закляття і встановив справедливість на землі.

Птах побудував міста, заснував ними, поставив кам'яні статуї богів у їх святилища і започаткував обряд жертвоприношення. Боги вселилися у свої статуї в храмах. Оглянувши свою роботу, Птах залишився задоволеним.

Плоть і дух цього великого бога перебувають в усьому живому і неживому, що є у світі. Він вважається покровителем мистецтв, ремесел, суднобудування і архітектури. Птах, його дружина — богиня-левиця Сохмет та їхній син — бог рослинності Нефертум складають Мемфіську тріаду.

Бесіда

- Який бог був головним творцем за мемфіським міфом? (*Птах*)
- Ким йому доводиться бог Атум? (*Сином, що діє за батьківськими вказівками*)
- Порівняйте мемфіський і геліопольський міфи про створення світу.

IV. Підсумки уроку

- Що таке міф?
- Дайте визначення міфології.
- Чим міф відрізняється від казки?
- Які особливості давньоєгипетських міфів вам відомі?
- Які єгипетські міфи про створення світу ви знаєте?
- Доведіть, що прочитані твори є міфами.

V. Домашнє завдання

Вивчити визначення міфу, міфології, пояснити епіграф до уроку (уривок з поезії І. Буніна).

УРОК № 4

- Тема.** Давньокитайський міф про створення світу
- Мета:** повторити відомості про міф, міфологію, відмінність міфу від казки, ознайомитися з давньокитайськими міфами про створення світу і людей; розвивати допитливість, формувати інтерес до міфології народів світу.
- Обладнання:** зображення Великої Китайської стіни, запис народної китайської музики; тексти давньокитайських міфів.

Той, хто дивиться у минуле, так само бачить майбутнє, як видно у дзеркалі глибоких вод високе небо.

Ш. Петефі

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань**1. Перевірка домашнього завдання**

- 1) Опитування.
 - Що таке міф?
 - У чому його відмінність від казки?
 - Дайте визначення міфології.
- 2) Усна відповідь на питання.
Поясніть сенс уривку з поезії І. Буніна.

2. Літературний диктант

- 1) Бог Океану — ... (*Нун*)
- 2) Бог вітру й повітря — ... (*Шу*)
- 3) Бог землі — ... (*Геб*)
- 4) Богиня неба — ... (*Нут*)
- 5) Боги — творці світу — ... (*Атум, Птах*)
- 6) Бог сонця — ... (*Ра*)

II. Мотивація навчальної діяльності

Тема не записана. На дошці — зображення Великої Китайської стіни. Звучить народна китайська музика.

- Чи здогадалися ви, про яку країну піде мова на уроці?
- Що вам відомо про цю державу?

III. Вивчення нового матеріалу**1. Підготовка до сприйняття твору**

Цікаві факти про Китай і китайців

- Велика Китайська стіна — найдовша стіна у світі. Вона приблизно у три рази довша від Великобританії (загальна її довжина становить близько 6 700 км).

Велика Китайська стіна — єдина штучно створена споруда, яку видно з космічної орбіти.

Її побудували за часів правління першого китайського імператора Цинь. Велика Китайська стіна повинна була захищати від набігів кочових племен. Через кожні 200 м на ній розташовувалися сторожові башти. Коли дозорний помічав щось підозріле, він розпалював вогнище, подаючи тим самим сигнал тривоги сусідам. Воїни відбивали ворога, пускаючи в нього запалені стріли або кидаючи з катапульт каміння.

- Жителі Давнього Китаю були великими винахідниками. Вони винайшли чимало речей — від шовку і паперу до компаса і пороху. Китайці користувалися усім цим за тисячі років до інших народів.
- Близько 2 000 років тому китаєць на ім'я Цай Лунь приготував суміш з деревних волокон, розкатав і висушив її. Так був винайдений папір.
- Повітряні змії з'явилися в Китаї ще 3 000 років тому. Та вони слугували не лише для забави. Будівельникам повітряні змії допомагали піднімати на дах черепицю, а рибакам — ловити рибу.
- Китайці почали будувати морські вітрильні судна за сотні років до європейців. Вони винайшли також навісне крило, завдяки якому могли плувти на кораблі у будь-якому напрямку незалежно від вітру.
- Завдяки китайцям ми можемо не боятися дощу. Вони винайшли парасольку більш ніж 3 000 років тому. Спочатку парасольки робили з листя рослин або пір'я птахів, а потім — з промасленого паперу, який не пропускав воду.
- Китайці винайшли також годинниковий механізм. Приблизно 1 000 років тому вони сконструювали великого водяного годинника, який приводило в дію водяне колесо.

2. Словникова робота

Паньгу — першопредок, перша людина на землі.

Ньюйва — жіноче божество, що зображувалось у вигляді змії з людською головою. Вона була наділена виключно божественною силою і за один день могла здійснити 70 перевтілень.

Чжан — міра довжини, що складає приблизно 3,2 м.

Лі — міра довжини, приблизно 0,5 км.

3. Читання міфу

Згідно з переказами, в той час, коли земля і небо ще не відокремилися одне від одного, всесвіт являв собою суцільний хаос і за формою нагадував куряче яйце. У ньому зародився наш першопредок Паньгу. У цьому великому яйці він ріс уві сні, важко дихаючи. Минуло 18 тисяч років до того часу, коли він прокинувся. Він розплющив очі, щоб роздивитися навкруги, та, на жаль, нічого не побачив: навколо нього був суцільний чорний і липкий морок, і серце його сповнилося сумом. Не знайшовши виходу з цього яйця, Паньгу схопив сокиру і з силою вдарив перед собою. Почувся страшений гуркіт, який буває, коли рушаються гори, і велике яйце розколося. Все легке і чисте одразу ж піднялося вгору й утворило небо, а важке і брудне опустилося вниз й утворило землю. Так небо і земля, що являли собою спочатку суцільний хаос, завдяки удару сокири відокремилися одне від одного. Після того як Паньгу відділив небо від землі, він, непокоячись, що вони знову з'єднаються, уперся ногами

в землю і підпер головою небо. Так він і стояв, змінюючись разом із ним. Кожного дня небо піднімалося вище на 1 чжан, а земля товстішала на 1 чжан, і Паньгу виростав на 1 чжан. Минуло ще 18 тисяч років — небо піднялося дуже високо, земля стала дуже товстою, а тіло Паньгу теж виросло надзвичайно. Якого ж росту став Паньгу? Говорять, що його зріст дорівнював дев'яноста тисячам лі. Як найвищий стоп, стояв велетень Паньгу між небом та землею, не дозволяючи їм перетворитися на хаос. Так стояв він сам-один, підтримуючи небо й упираючись у землю, і не помітив за цією тяжкою працею, як проминули тисячоліття. Нарешті, земля і небо стали досить міцними, і Паньгу міг більше не боятися, що вони з'єднаються знов, — йому теж потрібно було відпочити.

Врешті-решт, він, подібно всім людям, упав і помер. Зітхання, що зірвалося з його уст, зробилося вітром і хмарами, голос — громом, ліве око — сонцем, праве око — місяцем, тулуб з руками і ногами — чотирма частинами світу і п'ятьма знаменитими горами, кров — ріками, жили — дорогами, плоть — землею, волосся на голові та вуса — зірками на небосхилі, шкіра та волосся на тілі — травами, квітами та деревами, зуби, кістки — блискучими металами, міцним камінням, сяючими перлинами та яшмою, і, здавалося б, зовсім не потрібний піт, що виступив на його тілі, перетворився на краплі дощу і росу. Одним словом, Паньгу, помираючи, усього себе віддав, щоб цей новий світ був багатим і прекрасним.

4. Бесіда

Порахуємо разом

- Якого зросту, за легендою, був Паньгу? ($90\ 000\ лі = 90\ 000 \cdot 0,5\ км = 45\ 000\ км$)
- Наскільки він збільшувався кожного дня? (*На 1 чжан, тобто на 3,2 м*)
- Скільки років було Паньгу, коли відстань між землею і небом стала постійною? (*18 000 років Паньгу спав і ріс, 18 000 років розділяв небо і землю, усього 36 000 років, після цього він, очевидно, ще утримував відстань між небом і землею.*)

Запитання

- У чому, на думку давніх китайців, полягала головна заслуга Паньгу? (*Він розділив небо і землю, а самого себе віддав для створення всього прекрасного і необхідного на землі.*)

5. Читання міфу про створення людей

У ті часи, коли земля відділилася від неба, хоча на землі вже були гори, річки, трава і дерева, і навіть птахи і звірі, комахи і риби, на ній ще не було людей, а тому світ був просторий і тихий. По цій землі бродив великий дух — Нюйва. Внутрішньо вона відчувала жажливу самотність і розуміла: для того, щоб оживити землю, необхідно ще щось створити.

Якось присіла вона на березі ставка, взяла жменю жовтої глини, намочила її водою і, дивлячись на своє віддзеркалення, виліпила щось схоже на маленьку дівчинку. Як тільки вона поставила її на землю, раптом — навіть сказати дивно — ця маленька фігурка ожила, закричала «уа-уа» і радісно застрибала. Їй дали ім'я Жень — «людина».

Перша людина була дуже маленькою, але, згідно з легендою, її створила богиня. Вона відрізнялася від літаючих птахів і чотириногих тварин і трималася як хазяйка всесвіту.

Нюйва була дуже задоволена своїм творінням, і, продовжуючи цю справу, виліпила з глини безліч чоловічків обох статей. Голі чоловічки, оточивши богиню, танцювали і радісно кричали. Потім вони поодиноці і групами розбіглися у різні боки.

Здивувавшись і заспокоївшись, Нюйва продовжувала свою роботу. З-під її рук на землю падали живі чоловічки, і, чуючи навколо себе сміх людей, вона вже не відчувала себе такою самотньою, як раніше, адже світ був заселений її синами й дочками. Бажаючи заселити усю землю цими розумними істотами, Нюйва працювала дуже довго і, ще не досягнувши мети, дуже стомилася.

Врешті-решт, вона взяла щось на зразок мотузки, очевидно, це була зірвана з гірського обриву ліана, опустила її у драговину і, коли та покрилася жовтою рідкою глиною, стряхнула цю глину на землю. У місцях, де падали шматочки глини, з'являлися маленькі чоловічки, що кричали «уа-уа» та радісно стридали.

Так вона спростила свою роботу: стряхне мотузкою — і одразу з'являється безліч живих чоловічків. Скоро на землі усюди були помітні сліди людей.

На землі з'явилися люди, і, здавалося б, праця Нюйви могла б завершитися. Однак вона замислилася, що ще можна зробити, щоб продовжувався рід людський, адже люди помирили, а створювати їх кожного разу заново було занадто важко. Тому вона, поєднавши чоловіків і жінок, примусила їх самих продовжувати свій рід і поклала на них обов'язки з виховання дітей. Так став продовжуватися рід людський, і з кожним днем людей ставало все більше і більше.

Нюйва встановила для людей форму шлюбу і стала найпершою свахою. Тому наступні покоління шанували її як богиню сватання та шлюбу.

6. Бесіда

- Хто і як створив перших людей?
- Чи досягла своєї мети богиня Нюйва? (Так, вона перестала почуватися самотньою, а на світі з'явилося багато розумних істот — людей.)
- Якою богинею вважали Нюйву давні китайці? (Богинею сватовства та шлюбу)
- Доведіть, що цей переказ є міфом.

IV. Висновки

— Сьогодні на уроці ми познайомилися з давньокитайськими міфами про створення світу і людей, дізналися про цікаві факти з історії Китаю, які викликали у нас повагу та інтерес до цього самобутнього і талановитого народу. Не можна не погодитися із думкою угорського поета Шандора Петефі, який вважав: «Той, хто дивиться у минуле, так же бачить майбутнє, як видно у дзеркалі глибоких вод високе небо». І ми визнаємо, що, не знаючи минулого, історії, культури давніх часів, не можна зазирнути у майбутнє, передбачити його.

V. Домашнє завдання

Підготувати переказ давньокитайського міфу про створення світу.

УРОК № 5

Тема. Давньоіндійський міф про створення світу
Мета: ознайомити з давньоіндійським міфом про створення світу та людей, працювати над переказом міфу; розвивати зв'язне мовлення; виховувати шанобливе ставлення до культури і традицій інших народів.

Обладнання: головоломка; тексти міфів Давньої Індії, запис народної індійської музики.

*Пустеля — це Бог без людей.
О. де Бальзак*

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання

Переказ давньокитайського міфу про створення світу.

2. Ігрове завдання

Згідно з китайською міфологією, у світі діють дві сили: темна *інь* і світла *янь*.

Інь ототожнюється з жіночим началом і позначається ♀.

Янь — символ чоловічого начала і позначається ♂.

Складіть з частинок цілі слова, що стосуються китайської міфології.

(Нюйва, Паньгу, яйце)

II. Мотивація навчальної діяльності

Звучить народна індійська музика.

Слово вчителя

— Індія — країна багатоміліардної культури, витoki якої беруть початок у другому і навіть у третьому тисячоліттях до нашої ери. Індійці зробили величезний внесок у світову культуру і науку. Наприклад, цифри, що використовуються більшістю народів світу, були винайдені в Індії. Європейці дізналися про ці цифри від арабів, і тому вони помилково називаються «арабськими». Роботи індійських вчених започаткували алгебру, геометрію та тригонометрію. Всесвітньо відомими є давні пам'ятки індійської літератури — епічні поеми «Махабхарата» і «Рамаїана».

Індійські художники, скульптори та архітектори залишили чудові пам'ятники архітектури, скульптури та живопису, які здавна уславили Індію як «країну Чудес».

III. Вивчення нового матеріалу

1. Підготовка до сприйняття твору

Особливості індійської міфології

- Давньоіндійські міфи зовсім не такі популярні, як міфи скандинавські чи грецькі. Та вони увійшли у літературу цієї країни так давно (від 3 до 3,5 тисяч років тому), що збереглися майже у незмінному вигляді.
- Боги Давньої Індії, звичайно, схожі на вже відомих нам богів. Але зовсім не схожа на все, що вже знайомо читачеві, та роль, яку в цих міфах відіграють мудреці. Це знавці священних обрядів, що володіють таємницями магії. Вони зазвичай божественного походження, але досягають могутності не завдяки йому, а в результаті тривалого відлюдництва. Їхні чудесні здібності — дар, отриманий у нагороду за духовні подвиги. Зосередившись на пізнанні та виконанні вищих

законів світу, мудреці відмовляються від усіх радощів життя — від багатства, кохання, сім'ї. Зате могутність їх нерідко перевищує владу і силу самих богів.

- Хто ж нагороджує мудреців за їх духовні подвиги? Це завжди робить Брахма, творець Всесвіту, який установив його закони. Творець світового порядку майже не втручається у хід подій, пов'язаних з його тимчасовими порушеннями. Для цього існують інші боги: Вішну, Шива, Індра. А також мудреці: Чьявана, Агастья. І зовсім не випадково мудреців називають «брахманами», тобто майже так, як і Бога-Творця.

2. Словникова робота

Брахма — найвище божество, творець світу. Входить у тріаду верховних богів індуїзму, в якій Брахма як творець Всесвіту протистоїть Вішну, який його зберігає, і Шиві, який його руйнує.

Варуна — бог, пов'язаний із космічними водами, хранитель істини і справедливості; разом із Індірою — найбільший з богів індійського пантеону.

Асури — небесні персонажі, що мають чаклунську силу майя. Протиставляються богам, виступають як найвищий клас демонів.

Адіті — жіноче божество, матір богів.

Вівасват — солярне божество, що уособлює світло на небі і на землі, родоначальник людей.

Вішну — один з найголовніших богів, що складає разом із Брахмою і Шивою божественну тріаду.

Яма — володар царства мертвих, син Вівасвата і Саранью.

Ману — першопредок, прабадько людей. Ману — син Вівасвата і брат Ями. Ману — перша людина, що жила на землі і стала царем людей, а Яма — перша людина, що померла і стала царем померлих предків.

3. Читання давньоіндійського міфу про створення світу.

Спочатку не було нічого: ні сонця, ні зірок, ні неба, на якому вони могли з'явитися. Не було і часу, бо нікому було відміряти його. Тільки води простирались безмежно. Вони виникли з п'їтьми сплячого мороку, самі собою, раніше за всіх інших творінь. У водах зародився вогонь. Великою силою цього вогню в них було народжене Золоте Яйце. Потім із Золотого Яйця виник Першопредок Брахма. З'явившись, він розбив Яйце навпіл. Верхня його половина стала небом, нижня — землею, а поміж ними, щоб розділити їх, Брахма помістив повітря. І він утвердив землю серед вод, і створив країни світу, і поклав початок часу.

Але коли творець озирнувся навколо і побачив, що немає нікого, крім нього, в цій непроглядній п'їтьмі нового Всесвіту, йому стало страшно і самотньо. З того часу страх обіймає кожного, хто залишається сам. Та

він подумав: «Адже тут немає нікого, крім мене. Кого ж мені боятися?». І страх його минув, тому що страх може бути від когось іншого. Але і радості не знав він, і тому той, хто перебуває на самотині, не знає радості.

Він замислився: «Як мені створити нащадків?» І силою своєї думки він породив шістьох синів, шістьох великих володарів, створінь, від яких пішли інші боги, а також люди, тварини, птахи, змії та демони. Численні нащадки Брахми населили землю, небо та підземні світи.

Найзнаменитішими з богів стали Індра — бог грози і грому, Варуна — бог океану, Вівасват — бог сонця, якого називають також Сурья; але всіх перевершив могутністю молодший з народжених богів — Вішну, хранитель Всесвіту.

Коли Брахма завершив створення світу і від його синів пішли усі живі істоти, сам він, стомлений творінням, відправився відпочивати у тіні священного дерева шалмалі, а всю владу над світом передав дітям — богам і асурам. Асури були старшими братами богів. Вони були могутні та мудрі і знали таємниці чаклування, могли перевтілюватися у різні образи та ставати невидимими.

За допомогою чаклування вони отримали незліченні скарби і сховали їх у печерах. Запишалися своєю могутністю асури, і щастя залишило їх і перейшло до богів. Тоді ж почалася велика битва між богами та асурами. Очолив небесне воїнство Індра — бог-громовержець.

4. Бесіда

- Як звуть творця всесвіту в індійській міфології? (*Брахма*)
- Назвіть наймогутніших індійських богів. (*Індра, Варуна, Вівасват, Вішну,...*)
- Які людські почуття притаманні Брахмі? (*Страх, самотність*)
- Хто постійно боровся за владу з богами? (*Асури*)
- Чому щастя відвернулося від асурів? (*Вони запишалися своєю могутністю*)
- Хто очолив боротьбу між богами та асурами? (*Індра*)

5. Читання давньоіндійського міфу про створення людей

Коли у матері богів Адіті народився восьмий син, вона назвала його Вівасват. Він не був схожий на інших богів, адже в нього не було ні рук, ні ніг, він був гладким з усіх боків, а його зріст дорівнював його товщині. Старші брати вирішили переробити його, відсікли все зайве, і так виник прабатько людей. Він став богом сонця, і як бог сонця він зветься Сурья. Старші діти Вівасвата народилися смертними. Його син Яма був першою людиною на землі, що померла. Він відкрив смертним шлях у потойбічний світ. Милістю батька, бога Суры та інших богів він став володарем царства мертвих і царем справедливості. В його царство тропю, прокладеною ним самим, уходять із землі душі тих, хто помирає.

Ману ж, брат Ями, єдиний із смертних, урятувався під час Великого потопу — від нього і пішли усі люди.

6. Бєсїда

- Як виник прабатько всіх людей? Як його звали? (*Вївасват*)
- Хто в індїйській мїфологїї був володарем царства мертвих і царем справедливості? (*Яма*)
- Від кого пішли всі люди після потопу? (*Від Ману*)

IV. Підсумки уроку

- Поясніть, як пов'язаний вислів О. де Бальзака «Пустеля — це Бог без людей» з давньоіндїйським мїфом про створення світу.
- Порівняйте давньоєгипетський, давньоіндїйський та давньокитайський мїфи між собою. Що ви бачите в них спільного та відмінного? Які мїфи більше схожі між собою?

V. Домашнє завдання

Намалювати ілюстрації до мїфів, які сподобалися найбільше.

УРОК № 6

Тема. Давньогрецький мїф про створення світу
Мета: повідомити про пантеон богів Давньої Греції, ознайомити з давньогрецьким мїфом про створення світу і людей, розвивати увагу, логічне мислення, виховувати зацікавленість до давньогрецької мїфології.

Обладнання: зображення давньогрецьких богів; тексти давньогрецьких мїфів; схема «Створення світу».

Обираючи богів, ми обираємо свою долю.
Вергілій

ХІД УРОКУ

I. Актуалїзація опорних знань

1. Ігрове завдання

«Хто вони такі?»

Брахма — ... (*творець Всесвіту*).

Варуна — ... (*бог океану*).

Вївасват — ... (*бог сонця*).

Вїшну — ... (*хранитель Всесвіту*).

Асури — ... (*старші брати богів*).

Адіті — ... (*мати богів*).

Яма — ... (*володар царства мертвих*).

Ману — ... (*смертний, від якого народилися люди після потопу*).

2. Виставка ілюстрацій до прочитаних творів

Коментарі авторів малюнків.

II. Мотивація навчальної діяльності

Розповідь вчителя

Про Давню Грецію

Багато століть тому на Балканському півострові оселився народ, який потім стали називати греками. На відміну від сучасних греків, ми називаємо той народ давніми греками, або еллінами, а їх країну — Елладаю.

Важко назвати інший народ в історії, який за такий короткий період часу подарував світові стільки чудових зразків високого мистецтва і не меншою мірою переймався ідеями доблесті і честі, як елліни. Життя цього народу не було легким, але давні греки були одним із найжиттєрадісніших і життєлюбних народів в історії. Це був народ-трудівник, народ-борець, що приніс людству ідеї патріотизму і дав зразки громадянської доблесті. Це був народ-мудрець, що замислювався над будовою Всесвіту, розмірковував про те, що таке матерія і дух, простір і час, що таке добро, а що — зло.

Елліни залишили народам світу багатий спадок: величні споруди, які вважаються найкрасивішими у світі, чудові мармурові і бронзові статуї та видатні літературні твори, які люди читають і зараз, хоча вони написані мовою, якою вже давно ніхто не говорить на землі. Одними з найвідоміших є героїчні поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея», де йдеться про те, як греки облягали місто Трою, та про пригоди та поневіряння одного з учасників цієї війни — Одиссея.

Неможливо сьогодні уявити світову літературу, живопис, скульптуру без образів, запозичених з давньогрецьких міфів, що залишилися від еллінів.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Підготовка до сприйняття твору

Особливості давньогрецької міфології

Давньогрецька міфологія вважається однією з найбільш відомих, які збереглися до наших часів. Вона стала основою для виникнення античної літератури (літератури давніх греків і римлян), яка справедливо вважається колискою європейської літератури.

Безсмертні жителі Олімпу

В уявленні давніх греків боги були дуже схожі на людей, і стосунки між ними нагадували стосунки між людьми. Вони були одночасно шляхетні і мстиві, добрі та жорстокі, пристрасні та ревниві, при цьому доля їх залежала від жеребу Мойр, так само, як і життя людей залежало від волі богів. Грецькі боги сварилися і мирилися, постійно втручалися в життя людей, брали участь у війнах. Кожен з богів займався своєю справою, «завідував» певним «хазяйством» у світі. Елліни наділяли своїх богів людськими характерами та схильностями. Від людей — «смертних» — вони відрізнялися лише безсмертям.

Греки створили богів «за образом й подобою своїми» і, мабуть, тому, на відміну від інших народів, не відчували страху перед своїми богами.

Які бувають міфи?

Відомі такі основні цикли давньогрецьких міфів:

- про богів;
- про героїв;
- про аргонавтів;
- троянський;
- фіванський.

Чому у давніх греків не було казок?

Справді, у давніх греків майже не було казок, які склалися заради розваги та повчання і не викликали сумнівів щодо вигаданості подій. Їх з великим успіхом замінили міфи, які містили в собі чудеса та пригоди, перемоги та поразки справжніх героїв та давали відповіді на найважливіші для давньої людини питання: про виникнення світу, людини, природних явищ.

2. Читання міфу за книгою Я. Парандовського «Міфологія»

Виникнення світу

Спочатку був Хаос. Хто може точно сказати, що таке Хаос? Одні вважали його якоюсь божественною істотою, але без певної форми. Інші — і таких була більшість — твердили, що то велика безодня, сповнена творчої сили й божественного сім'я, немовби єдина, безладна маса, важка й темна, суміш землі, води, вогню і повітря. З тієї наповненої безодні, що таїла в собі всі зародки майбутнього світу, виринули два могутні божества — перше царське подружжя богів: Уран — Небо і Гея — Земля. Вони дали початок багатьом поколінням богів.

Від їхнього подружнього зв'язку пішов великий рід титанів, найстарший серед яких був Океан, бог могутньої ріки, що широким блакитним кільцем оперізувала всю землю. Молодшими братами титанів були циклопи і гекатонхейри — сторуки. У циклопів, диких, страхітливих на зріст, було тільки одне око посеред лоба, а гекатонхейри із ста руками

мали нездоланну силу. Уранові не подобалися такі нащадки, які були або потворні, або жорстокі. Всі вони викликали в нього страх і відразу. Не сподіваючись від них ні вдячності, ані пошани до своєї батьківської влади, він скинув їх у бездонну прірву Тартару.

Звідти вже не було вороття. Тартар так само глибоко простягався під землею, наскільки високо над нею простиралося небо. Бронзове ковадло, кинуте з неба, летіло б дев'ять днів і дев'ять ночей, поки досягло б поверхні землі*.

Так само довго, а може, й довше падало б те ковадло у глибини Тартару, де панує потрійна ніч. Той, хто потрапив би туди, не зміг би і за цілий рік дійти до краю цієї безмірної темряви. Він увесь час блукав би, підхоплений могутнім підземним ураганом. Кажуть, ніби десь посеред того страшного мороку стоїть сумна оселя Ночі, оточена непроникними хмарами.

Гея чула стогін титанів, що долинав із бездонних надр землі. Вона зненавиділа злочинного батька і влаштувала змову проти його жорсткої влади. Намовлянь матері послухався наймолодший з титанів — Кронос, який ще був на волі. Озброївшись залізним серпом, він підстеріг Урана, напав на нього, ганебно скалічив його і скинув з осяйного небесного трону. З крові, що витекла з рани повергнутого бога, постали три жакливі богині помсти — Ерінії із зміями на голові замість волосся. Уран, сховавшись у небесній блакиті, зійшов зі сцени божественної історії.

Разом із богами народився світ. Над землею, яка твердою сушею видобулась із хаосу, світило молоде сонце, а з хмар спадали щедри дощі. Піднялися перші ліси, і землю вкрила велика гомінка пуща. По невідомих пагорбах подекуди блукали тварини. Поступово все почало набувати знайомого вигляду. Струмки знайшли свої гроти, а озера — зручні улоговини; на тлі ясного неба вимальовувалися снігові гребені гір. Зірки ряхтіли в темному нічному просторі, а коли вони блідли, птахи видзвонювали свою першу вітальну пісню світанкові.

Світом правив Кронос разом із своєю дружиною Реєю. Це був володар похмурий і підозрілий. Більшість своїх поневолених братів він залишив у безоднях Тартару. Він завжди пам'ятав прокляття батька, який передвістив, що і в нього син забере владу. Тому кожную дитину, яку народжувала Рея, Кронос одразу ковтав. Уже п'ятеро дітей було в страшній титановій утробі. Коли народилася шоста дитина, Рея дала Кроносові камінь, загорнутий у пелюшки. Він проковтнув камінь, гадаючи, що ковтає сина.

* Цю відстань легко обчислити. Виявляється, що в нашому розумінні грецьке небо було не дуже високе. Дорога того ковадла становила б тільки півтори відстані від Місяця до Землі.

А Рея в цей час зійшла на землю. Вона хотіла помити немовля, однак ніде не могла знайти джерельця. Вона помолилася Геї і вдарила жезлом об скелю. З твердого каменя витік ясний струмінь води. Скупавши немовля, вона назвала його Зевсом. Потім пішла на Крит і поклала його в золотій колісці в Ідайському гроті, вхід до якого затуляв густий ліс, а стіни обплітав блискучий плющ. Зевс виростав під опікою гірських німф, годували його молоком кози Амалтеї. Дитина дуже любила козу. Коли Амалтея зламала собі один ріг, Зевс узяв його у свої божественні руки й благословив, і відтоді цей ріг завжди наповнювався всім, чого бажав його власник. Так з'явився ріг достатку, званий ще рогом Амалтеї.

Новий бог у золотій колісці був оточений любов'ю всієї природи. Голуби з берегів океану приносили йому амброзію, і щовечора прилітав орел, несучи в пазурах келих з нектаром. Бджоли збирали для нього найсолодший мед. Одна з німф зробила чудесну іграшку. Це була прозора куля із золотих кілець, між якими вився плющ. Коли, підкинута вгору, вона падала, за нею лишалася світла смуга. Щоб плач і вереск маленького Зевса не долинули до вух чуткого Кроноса, жерці Реї виконували біля його коліски шумні військові танці під звуки бубнів, рогів та пискавок.

Зевс виріс і вийшов зі сховища, — тепер йому треба було боротися з батьком. Передусім він порадив матері, щоб вона непомітно дала Кроносові блювотного. І Кронос у страшених муках вивергнув проковтнутих нащадків. Це був цілий загін молодих прекрасних богів: сини — Аїд і Посейдон і три дочки — Гера, Деметра й Гестія. Саме в цей час померла добра коза Амалтея. Та навіть після смерті вона ще прислужилася своєму вихованцеві: з її шкури Зевс зробив собі щит, якого не могла пробити жодна зброя. Так виникла егіда — чудесний щит, що його Зевс брав завжди з собою в битву. Першою його битвою була битва з батьком. Полеми бою стали рівнини Фессалії.

Кронос із титанами засів у горах Отріс, а Зевс із своїми союзниками розташувався на снігових вершинах Олімпу. Десять років війна точилася без видимих наслідків, і тоді Зевс вирішив поповнити свої загони новими силами. Він звільнив із Тартару циклопів і трьох велетнів, кожен з яких мав сто рук і п'ятдесят голів. І того ж дня почався запеклий бій. Страшний гуркіт моря змішувався із стогоном землі й неба. Під ногами безсмертних здригався Олімп, і те двигіння чулося навіть у найдалих глибинах Тартару. З обох боків зчинився неймовірний гамір. Зірки падали з небозводу.

З вершини Олімпу Зевс безперервно кидав блискавиці, що їх удень і вночі кували циклопи. Проми розкочувались по горах, а на рівнини лився священний вогонь. Земля тріскалась у полум'ї, ліси спалахували, мов смолоскипи. Моря й ріки кипіли. Вогняна імла оточила титанів, їхні

очі сліпли від нестерпного блиску. Рвучкі вітри здіймали хмари пороху, і здавалося, наче вони несуть у чорних клубах громи й блискавиці. Коли хмари на мить розходились, у перших лавах воїнів було видно трьох сторуких велетнів, які разом кидали в титанів триста скель і обсыпали градом каміння. Та все ж воно було не таке грізне, як Зевсові блискавиці, перед якими титани зупинялися приголомшені, бо ніхто з них досі не бачив такої жахливої вогняної зброї. Час від часу хтось із них, зомлівши, безпорадно падав у потоці червоного світла, серед страхітливого гуркоту громів. Тоді сторуки велетні (гекатонхейри) хапали їхні велетенські тіла, які, здавалося, вже були неживі, і кидали в безодні Тартару, між погаслі й вогнедишні кратери, смердючі болота і крижані гори, де вони вже навіки лишалися під владою непроникного мороку й нескінченної ночі.

Як колись достойний Уран, так тепер Кронос канув у забуття, звідки доходили про нього тільки неясні чутки. В народі про нього не говорили погано. На його честь влаштовували прадавнє свято Кронії, під час якого веселилися, згадуючи золотий вік, що нібито панував на землі за його часів. Кронос не мав ні храмів, ні жертвників. В Олімпії був пагорб, названий за його іменем, а неподалік стояв шанований Метроон, храм Реї — «матері богів». Статуї Кроноса трапляються дуже рідко. Його зображали поважним літнім чоловіком з бородою, який прикриває голову плащем. Його дружину Рею греки ототожнювали з азійською богинею Кібелою. Вони зображали її опасистою жінкою, яка їде на колісниці, запряженій левами, тримаючи в руках гілку чи дубовий вінок і ключ; на голові в неї діадема з фортечних веж та бастіонів.

Нове покоління богів не довго користалося наслідками перемоги. Проти них повстав рід гігантів, синів Землі. Одні з них скидалися на людей, хоч і були велетенські на зріст, інші мали потворні тіла, що закінчувались клубками змії. Вони перевертали гори й робили з них барикади, щоб дістатися на Олімп. Богів охопила тривога, коли вони почули вигуки, що долинали знизу, і побачили на схилах своєї священної гори відважних загарбників. Тільки Зевс лишився спокійний і безстрашний, він визначив кожному з богів бойовий пост, а сам заходився бити ворога блискавками. Гіганти не відступали. Скелі, які вони шпурляли, сипались, мов град, і, падаючи в море, перетворювались серед його хвиль на острови. Блискавки не завдавали гігантам шкоди. Подивившись у Книгу Приречень, Зевс довідався, що перемогти гігантів може тільки смертна людина. Тоді Афіна привела Геракла.

Настав останній день битви. Усі боги і богині згуртувалися довкола Геракла. Герой щомиті брав нову стрілу і стріляв у густий натовп ворогів. Раптом на поміч йому став несподіваний союзник. Під'їхав Діоніс із загоном своїх сатирів верхи на віслюках. Вражені гуркотом битви й диким виглядом гігантів, каплюху почали так ревти, що вороги, охоплені

нестямним жахом, кинулися врозтіч. Тоді їх були вже легко добити. Залишився тільки один велетень — прекрасний Алкіоней. Цей первородний син Землі глузував з усіх ударів, бо досить було йому торкнутися того місця на землі, де він народився, як рани відразу гоїлись і до нього поверталися свіжі сили. Геракл схопив його, відніс далеко за межі його батьківщини і там убив.

Боротьба богів з гігантами була для грецького мистецтва протягом усіх віків невичерпним джерелом натхнення. Триумф досконалості, благородства, розуму над грубою, потворною звірячою силою оспівувався у віршах поетів, прославлявся у храмових барельєфах, у картинах і малюнках на грецьких вазах. Після перських війн греки охоче вбачали в сценах війни з гігантами символічне зображення їхньої власної боротьби проти варварської Азії.

Гіганти були дітьми Геї. Стара богиня не могла простити богам, що вони так жорстоко винищили її нащадків. Переїнята жадобою помсти, вона народила страхітливе чудовисько, якого ще не бачив білий світ. Звали його Тіфон. Від голови до стегон у нього було велетенське людське тіло, а замість ніг звивалися клубки змії. Усе тіло його обросло пір'ям, тільки на голові й на бороді іжачилось жорстке волосся. Тіфон був вищий за найвищі гори, сягав зірок. Коли він розводив руки, то пальцями лівої руки торкався місця, звідки сходить сонце, а права занурювалась у морок на далекому заході. Він кидав найбільші скелі, як м'ячі. Він літав у повітрі, сповнюючи його криком і сичанням. З пащі в нього текла кипляча смола, а з очей вибухав огонь.

Коли боги побачили це чудовисько біля небесної брами, їх охопив страх. Вони втекли до Єгипту і там обернулися на тварин, щоб Тіфон не пізнав їх. Тільки один Зевс вступив у боротьбу з Тіфоном, озброївшись залізним серпом — жорстокою зброєю, якою колись Кронос покалічив свого батька Урана. Поранений Тіфон так сильно стікав кров'ю, що Фракійські гори стали червоні, і з того часу їх називають Гемос — Криваві гори. Нарешті він зовсім знесилився, і Зевс привалив його островом Сицилія. Кожного разу, коли Тіфон намагається звільнитися з того ув'язнення, сицилійська земля здригається, а крізь кратер Етни бухає вогонь, що вихоплюється з пащі повергнутого чудовиська.

Грецький народ і досі береже пам'ять про ті битви, хоча вже минуло стільки століть і стільки змін сталося на стародавній землі еллінів. Однак в уявленні сучасного грецького селянина постаті титанів, циклопів і гігантів злилися в одне ціле. По селах оповідають про якихось велетнів, званих гігантами, надлюдського зросту і неймовірної сили, в яких усього одне блискуче, мов огонь, око посеред лоба й дуже довгі бороди. Їхнім батьком був якийсь диявол, а матір'ю — чарівниця. Живуть вони в глибині землі, де зводять величезні будівлі, кладучи скелю на скелю.

Коли починається землетрус, селяни кажуть: «Мабуть, знову якась будівля гігантів валиться». Бог ув'язнив їх під землею за те, що вони колись повстали проти нього.

Коли Зевс вступив на небесний трон, на землі вже були люди, і перед їхніми переляканими очима відбувалися битви богів за владарювання над світом. Існували різні легенди про виникнення людського роду: нібито він вийшов просто з лона землі, спільної матері всього суцього; ніби ліси й гори створили людей, як дерева й скелі; ніби люди походять від богів — цього погляду дотримувались, зокрема, царі й знать. Але найохочіше сприймали легенду про чотири віки людства.

Спочатку був, звісно, золотий вік. Тоді панував Кронос. Текли молочні ріки, з дерев сочився найсолодший мед, а земля родила всього доволі сама, навіть не спонукаючись до того працею хлібороба. Люди жили, як небожителі, — без турбот, без трудів, без смутку, їхнє тіло ніколи не старілось, а життя минало в нескінченних бенкетах і розвагах. Після падіння Кроноса скінчився золотий вік, а тогочасні люди перетворилися в благодійних духів.

Наступний вік був срібний, отже, значно гірший. Люди розвивалися дуже повільно. Період дитинства тривав у них сто років, а коли вони доживали до зрілого віку, їхнє життя було коротке й сповнене злигоднів. Вони були злі й пихаті, не хотіли шанувати, як належало, богів і приносити їм жертви. Зевс усіх їх винищив до останнього, тільки в людській пам'яті вони залишилися як благословенні душі.

У бронзовому віці жило грубе плем'я, що кохалося у війнах. Люди мали силу велетнів, а серця тверді, мов камінь. Заліза вони не знали. Усе робили з бронзи: і міські мури, й будинки, і начиння, і зброю. Це був героїчний період. У той час жили великий Геракл і хоробрий Тезей, герої Фів і Трої. Вони здійснювали такі незвичайні подвиги, які вже не повторилися в наступному віці, залізному, що триває й досі.

Інші легенди оповідали, що людину створив один з титанів — Прометей, виліпивши її з глини, змішаної із сльозами. А душу він дав їй з небесного вогню, укравши кілька іскорок із сонячної колісниці. Неподалік від міста Панопей показували цегляний будиночок, де Прометей свого часу й виконав цю роботу. Довкола лежали грудки глинястої землі, і від них мовби пахло людським тілом. Це начебто були залишки використаного матеріалу. Ще й нині червона беотійська земля нагадує про казку, в якій оповідається про творця людського роду.

Прометей розбудив у людині дух і дав їй силу владарювання над світом.

Залишившись без мудрого Прометеевого керівництва, люди, змучені стражданнями, сповнені пожадливістю, якої не могли вдовольнити, ставали злими й хтивими. Коли боги сходили на землю, вони наражались на глузування й образи. На Олімпі казали, ніби в цьому винна

злочинна кров гігантів, що просочила землю, з якої Прометей виліпив людей. А коли було смертельно ображено навіть Зевса,— цар Лікаон під час вечері почастував його людським м'ясом — на небесній раді вирішили знищити людський рід потопом.

Послали вітри, щоб вони звідусіль позганяли хмари. З першим громом хлинули великі зливи. Моря й ріки вийшли з берегів. Найвищі будинки сховалися під водою. Між землею та морем зникла межа. Люди плавали на кораблях по нивах, де нещодавно ходили за плугом. Здивовані й приголомшені нереїди плавали по вулицях затоплених міст. Усе живе рятувалося, безладно тікаючи. З білих хвиль виринали ясно-руді гриви левів, а вовк гнав отару овець до неіснуючої пристані. Втомлені птахи, не знаходячи ніде місця, де б вони могли сісти й перепочити, падали в безодню. На землі стало тихо й порожньо. Боги на вершині Олімпу чули тільки гул безмежного моря.

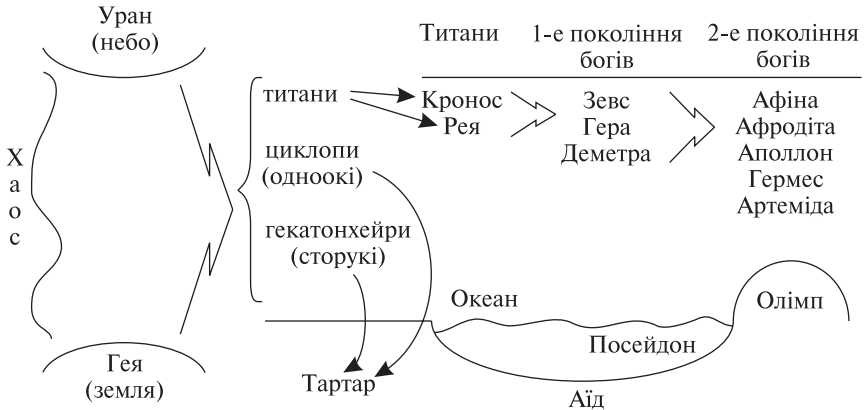
Найвищі гори зникли. Над хвилями підносились тільки вершина Парнасу в Бестії. В безкрайньому океані хитався легкий човник, а в ньому тремтіли від страху двоє стареньких — Девкаліон і Пірра. Їхній слабкий зір не міг охопити всієї безмежності страшного лиха. Після дев'яти днів і дев'яти ночей мандрівки їхній човен пристав до вершини Парнасу. Вода почала спадати. Поволі з'являлися гори, за ними — вищі пагорби, нарешті показалися низини, вкриті мулом, у якому лежали трупи людей і тварин.

Побожні старенькі зайшли в дельфійський грот довідатися, що їм робити. Вони хотіли якимось чином знову заселити землю. З віщої печери пролунав голос: «Ідіть, затуливши покривалом обличчя, і кидайте позад себе кістки вашої матері». Пірра, яка була дочкою Епіметея і Пандори, обурилась, кажучи, що не годиться розкидати священні останки батьків. Але Девкаліон, син мудрого Прометея, зрозумів, що божество не може радити поганого, і так розтлумачив це: спільна мати всього живого — земля, а кістки землі — каміння.

Тоді вони вийшли у відкрите поле, затулили обличчя покривалами, розв'язали на собі пояси і, так ідучи крок за кроком, кидали позад себе каміння. І каміння, втрачаючи свою звичайну форму й твердість, оберталось в людей. З каменів, кинутих рукою Девкаліона, поставали чоловіки, а зі шматків скелі, кинутих Піррою, — жінки. Потомившись, старі сіли відпочити. Навколо відроджувався світ. Із заплідненої великими дощами землі з'явилися рослини, птахи й тварини. Неозора зелена гушавина вкрила землю, над якою співали жайворонки, пролітали лелеки й ластівки. Тільки після цього поволі де-не-де зводилися перші оселі. Їх будувало плем'я, народжене з каміння, і тому більш життєздатне, більш витривале в стражданнях і праці. Девкаліон, як патріарх, походжав серед своїх дітей, навчав їх усього, що конче потрібно у житті, навчав віддавати шану богам і будувати храми.

З вікон олімпійського палацу Зевс бачив, як світ відроджувався до нового призначення. Невдовзі він пересвідчився, що люди забули про кару, яка спостигла їхніх попередників, й анітрохи не стали кращими, однак більше вже не насилав на них потопу.

3. Складання схеми «Створення світу»

4. Бесіда

Світ богів

- Чому Уран вирішив знищити циклопів та гекатонхейрів? (*Потворні жорстокі нащадки не подобалися Урану, викликали в нього страх і відразу.*)
- Які богині утворилися з крові Урана? (*Три богині помсти, Ерінії, із зміями на голові замість волосся.*)
- Чому Кронос ковтав своїх дітей? (*Боявся, що справдиться пророцтво Урана, який передікав Кроносу смерть від власного сина.*)
- Розкажіть про виникнення рогу достатку. (*Коли в Реї народилося немовля, вона дала Урану замість дитини камінь у пелюшках, який він і проковтнув. У цей час Зевс ріс на острові Крит, де його годувала своїм молоком коза Амалтея. Коли один ріг кози зламався, Зевс взяв його в руки, благословив, і з того часу ріг цей завжди наповнювався усім, чого бажав його власник. Так з'явився ріг достатку, званий ще рогом Амалтеї.*)

Світ людей

- Перекажіть легенду про чотири віки людства (золотий, срібний, бронзовий, залізний).
 - Як, за давньогрецькими легендами, з'явилися люди на землі?
1. Людина вийшла з лона землі, спільної матері всього суцього.
 2. Ліси і гори створили людей, як дерева і скелі.
 3. Люди походять від богів.

4. Прометей створив людину, виліпивши її з глини, змішаної зі сльозами. А душу він дав їй з небесного вогню, укравши кілька іскорок із сонячної колісниці.)
- Як і за що покарали людей боги? (Люди стали злі, хтиві та жадібні, тому боги вирішили їх покарати, наславши Великий потоп.)
 - Кому вдалося врятуватися під час потопу? (Стареньким Девкаліону і Піррі)
 - Як Девкаліон та Пірра відродили рід людський? (За наказом боже-ства вони вийшли у поле, затулили обличчя покривалами і йшли, кидаючи позаду себе каміння. Каміння оберталося на людей. З каменів, кинутих рукою Девкаліона, поставали чоловіки, а зі шматочків скелі, кинутих Піррою, — жінки.)
 - Чого навчав людей Девкаліон? (Він навчав людей всього, що знадобиться їм у житті, а також віддавати шану богам і будувати храми.)
 - Чи було нове покоління людей кращим від попереднього? (Ні, але Зевс вже не наслав на них потопу.)
 - Доведіть, що прочитаний твір — міф. (Прочитаний твір — міф, тому що в ньому розповідається про виникнення світу і всього живого на землі, героями виступають боги різних поколінь.)

IV. Висновки

— Давньогрецький міф про створення світу оригінальний і не схожий на інші міфи, з якими ми знайомилися на уроках. Він містить у собі багато різних подій, розгалужену систему образів, характерних лише для давньогрецької міфології. Спільним моментом, що поєднує вже прочитані нами міфи, є існування хаосу, а потім утворення з нього неба і землі, усього живого на ній.

V. Домашнє завдання

Підготувати переказ давньогрецького міфу про створення світу за схемою.

УРОК № 7

Тема. Слов'янські міфи про створення світу

Мета: ознайомити з міфами давніх слов'ян про створення світу, вчити порівнювати різні твори, робити висновки про спільне і відмінне в них, розвивати логічне мислення, виховувати інтерес і повагу до культурної спадщини свого народу.

Обладнання: тексти давньослов'янських міфів.

Людина, яка не любить свій народ і якій не милий конкретний образ його, не може любити людство.

М. О. Бердяєв

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Ігрове завдання

«Знайди відповідність»

Гея	дружина Кроноса
Уран	одноокий
Ерінія	дружина Зевса, богиня шлюбу
Кронос	сторукий
Рея	богиня помсти
Аїд	титан, син Урана
Посейдон	бог підземного царства
Тіфон	богиня землі
Гера	бог неба
циклоп	бог моря
гекатонхейр	чудовисько з клубками змії замість ніг

2. Перевірка домашнього завдання

Переказ давньогрецького міфу про створення світу за схемою (див. попередній урок).

II. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом

— Поясніть слова М. О. Бердяєва: «Людина, яка не любить свій народ і якій не милий конкретний образ його, не може любити людство».

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

Відомості про слов'янську міфологію

— У чистому вигляді слов'янські міфи не збереглися.

Ранні відомості про східнослов'янську міфологію беруть свій початок у літописних джерелах. «Повість минулих літ» розповідає, що князь Володимир Святославович здійснив спробу у 980 р. створити загальнодержавний язичницький пантеон. У Києві на пагорбі поза межами княжого двору були поставлені ідоли богів Перуна, Хорса, Дажбога,

Стрибога, Сімаргла і Мокоші. Головними божествами пантеону були громовержець Перун і Велес (Волос).

Введення християнства в слов'янських землях (з IX ст.) поклато кінець офіційному існуванню слов'янської міфології.

2. Читання давньослов'янського міфу про створення світу

На початку часу світ перебував у п'ятмі. Та Всевишній явив Золоте Яйце, в якому знаходився Рід — Батько всього сушого.

Рід народив Любов — Ладу-матінку і, силою Любові зруйнувавши свою темницю, породив Всесвіт — безліч зіркових світів, а також наш земний світ.

Сонце вийшло тоді з обличчя Його.

Місяць світлий — з грудей Його.

Зірки часті — з очей Його.

Зорі ясні — з брів Його.

Ночі темні — з дум Його.

Вітри буйні — з подиху...

(«Книга Коляди»)

Так Рід породив усе, що ми бачимо навкруги, — все, що при Роді, все, що ми звемо Природою. Рід відділив світ видимий, тобто Яв, від світу невидимого, духовного — Нові. Рід відділив Правду від Кривди.

У колісниці вогняній Рід утвердив Грім гримлячий. Бог Сонця, що вийшов з обличчя Рода, був утверджений у золотому човнику, а Місяць — у срібному. Рід випустив зі своїх вуст Дух Божий — птаха Матір Сва. Духом Божим Рід народив Сварога — Небесного Батька. Сварог закінчив створення світу. Він став хазяїном земного світу, владиною Божого Царства. Сварог утвердив 12 столпів, що підпирають небосхил.

Рід став Небесним Джерелом і породив води Великого Океану. З піни вод Океану з'явилася Світова Качечка, що породила багатьох богів-ясунів і демонів-дасунів. Рід народив Корову Земун і Козу Седунь, молоко яких розлилося і стало Молочним Шляхом. Потім він створив камінь Алатир, яким він і став збивати це молоко. З отриманого таким чином масла й була створена Мати Сира Земля.

3. Бесіда

- Яких слов'янських богів ви знаєте? (*Сварог, Перун, Дажбог, Лада, Стрибог, Велес*)
- Як, за міфом, утворилася Земля, Молочний Шлях, боги?
- Порівняйте міфи різних народів про створення світу. (*В усіх прочитаних нами міфах світ з'являється з хаосу — безпорядку, відсутності стабільності і системи. В багатьох міфах описується виникнення бога-прародителя з яйця, яке плаває у безмежному Океані. У більшості*

міфів бог-прародитель протягом тривалого часу створює те, що буде названо всесвітом: і небо, і землю, і зорі, і людей.

Існує чимало різних легенд про створення людей: вони походять від богів або виникають з каменю, глини, сліз, комах за бажанням або велінням богів.)

Висновки

Чому ж у різних народів з'являються схожі елементи в міфах про створення всесвіту? По-перше, причиною таких збігів може бути запозичення елементів міфології одного народу іншим народом; по-друге, може спостерігатися не взаємопов'язане, паралельне виникнення схожих елементів у міфології різних народів, зумовлене схожістю умов життя, інтересів, життєвих прагнень, ідеалів різних народів світу.

IV. Домашнє завдання

Написати власний міф про виникнення будь-якого природного явища (веселки, граду, тайфуну тощо). Використовуйте мотив перетворення.

УРОК № 8

Тема. Міф про Прометея. Велич подвигу Прометея, його самопожертва заради людей

Мета: ознайомити із давньогрецьким міфом про Прометея, працювати над виразним читанням; скласти словничок «Герої давньогрецьких міфів»; вдосконалювати навички роботи з текстом, здійснювати міжпредметні та міжлітературні зв'язки.

Обладнання: зображення скульптури Ф. Г. Гордєєва «Прометей»; ілюстрації до міфу, тексти-мініатюри Ф. Кривіна «Засудження Прометея».

*Как бесконечные звездные дали,
Мы бы на яркость людей проверяли.
Прав лишь горящий, презревший покой,
К людям летящий яркой звездой.*

М. Добронравов

*Ты добр — в том твой
смертельный грех.*

Дж. Г. Байрон

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

Читання власних міфів про виникнення будь-яких природних явищ.

II. Мотивація навчальної діяльності

- Що вам відомо про Прометея? (*Прометей — це титан, син богині справедливості і правосуддя Феміди та титана Іапета, якого Зевс скинув у Тартар. У суперечці між богами і людьми Прометей зайняв позицію захисника і покровителя людей, за що був тяжко покараний Зевсом.*)

Цікаво!

У перекладі з грецької *Prometheus* означає «провидець».

III. Вивчення нового матеріалу

1. Читання міфу про Прометея

2. Складання словничка «Герої давньогрецьких міфів»

Кронос — титан, батько Зевса.

Феміда — богиня правосуддя і справедливості.

Атлант, Менетій, Прометей, Епіметей — сини титана Іапета.

Афіна — богиня мудрості, ремесел та справедливої війни.

Гефест — бог ковальства.

Океан — найстарший син Урана і Геї.

Іо — аргоська царівна, перетворена ревнивою Герою на телицю.

Аргус — стооке чудовисько, що стерегло Іо.

Гермес — бог-вісник.

Гера — дружина Зевса, богиня шлюбу.

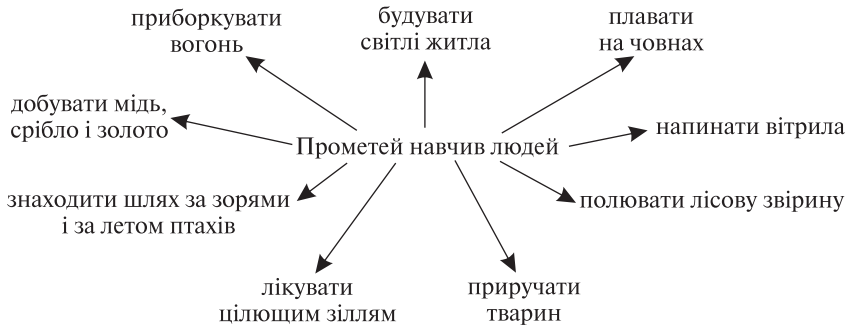
Мойри — богині долі.

Фетіда — богиня моря.

Ахіллес — син Фетіди і Пелея, найбільший герой Троянської війни.

3. Бесіда

- Розкажіть, як жили люди до втручання Прометея. (*Люди були кволі, беззахисні, лякливі, з острахом дивилися вони на навколишній світ. Жили вони, мов кроти, у підземних норах, їли лише траву та сире коріння, не куштували м'яса, бо не знали мисливства.*)
- Чи піклувався про людей Зевс? (*Ні, він був байдужий до їхньої долі.*)
- Хто вирішив прийти на допомогу людям? (*Титан Прометей*)
- Чого навчив Прометей людей?

- Чому Зевс розгнівався на Прометея? (*Прометей обдурив Зевса, обравши для жертви богам кістки, прикриті лискучим жиром, а людям залишив м'ясо, сховане під тельбухами. Зевс обурився через те, що смертні їстимуть м'ясо, а на шану богам спалюватимуть кістки.*)
- Якою була помста Зевса? (*Він залишив людей без вогню. Вони жили у темних домівках, не могли зігрітися та приготувати їжу.*)
- Як порушив заборону Зевса Прометей? (*Він пробрався в палац Зевса та вкрав вогонь для людей.*)

Цікаво!

Жителі острівної Греції і до цього часу переносять вогонь усередині стебла гігантського фенхеля*. Порівняй з фрагментом з міфу: «Прометей піднявся на Олімп, запалив факел від вогняної сонячної колісничі, відколов від нього тліючу вуглинку та засунув її всередину стебла величезного фенхеля**».

4. Робота з текстом

- Знайдіть цитату, в якій йдеться про покарання Прометея.

(«У шаленій нестямі Зевс звелів закути титана Прометея в кайдани і припнути на самому краї землі до стрімкої скелі, щоб відступник висів там довгі століття. Таку кару надумав Зевс останньому з роду титанів, що насмілювся змагатися з ним і боронити слабосилых, нікчемних людей».

«Зевс вигадав йому ще тяжчу кару: знову висів Прометей, прикутий до Кавказької скелі, нестерпно палило його сонце, сікли дощі, шарпали люті вітри, і щодня прилітав туди величезний Зевсів орел, гострими пазурами розривав титанові груди та дзьобав йому печінку. За ніч кривава рана загоювалася, але наступного дня знову прилітав орел і знову люто шматував могутнє Прометееве тіло».)

* Фенхель — висока рослина (до 5 м заввишки) з трубчастим стеблом, м'яка серцевина використовувалась як трут.

** Грейвс Р. Мифы Древней Греции.

- Наведіть цитати, що свідчать про сміливість і незламність Прометея.

«Страшні мої муки, та я не зрікаюся свого вчинку!»

«Я сам знесу свою кару».

«Хай Зевс безжурно живе на Олімпі! Хай тішиться своїми громами та силпе на землю вогняні блискавки. Але настане день, коли справдиться прокляття його батька Кроноса!»

«Хай Зевс і не сподівається зробити з мене такого прислужника. Я не промінюю свої страшні муки на ганебне рабство».

«Ненавиджу я всіх богів».

«Хай Зевс шаленіє, хай гримить з гніву і спалює скелі пекучим вогнем чи засипає крижаним снігом — все одно не вирве з моїх вуст жодного слова».

«Ці страшні муки тривали тисячоліття, але ніщо не могло здолати титана. Жодного разу не попросив пощади, не зрікся своєї приязні до смертних».)

5. Бесіда

- Хто з героїв міфу співчуває Прометею? (*Гефест, океаніди, Океан, Феміда*)
- Чому Зевс вирішив визволити Прометея? (*Хотів дізнатися таємницю своєї смерті, яка була відома лише тираноборцю.*)
- У чому полягала ця таємниця? (*Син Феміди, з якою збирався одружитися Зевс, повинен був бути сильнішим від свого батька. Якби весілля відбулося, Зевс загинув би від руки свого сина, так само, як і його батько Кронос.*)
- Хто зміг пом'якшити серце неблаганного Прометея і переконати його відкрити таємницю? (*Це змогла зробити лише мати героя — Феміда, яка, гірко плачучи, просила його врятувати самого себе.*)
- Хто прийшов визволити титана? (*Легендарний герой Геракл, за наказом Зевса, відшукав тираноборця, вбив орла та розірвав Прометееві пуга.*)

6. Міжпредметні зв'язки

Відбиття міфологічного сюжету у скульптурі Ф. Г. Гордєєва «Прометей».

- Розгляньте скульптуру.
- Як скульптор передав хижість орла?
- Як передано відчуття болю, страждань героя?
- Які почуття викликає у вас ця скульптура?

IV. Висновки

- У чому полягає подвиг Прометея?
- З точки зору якого героя міфу доброта титана є його смертельним гріхом (за рядками з вірша Дж. Г. Байрона)?
- Поясніть слова М. Добронравова. Чи можуть вони стосуватися особистості Прометея?

V. Додаткове завдання

«Літературні паралелі»

Російський письменник Фелікс Кривін завжди відрізнявся своїм особливим поглядом на вже звичні явища, сюжети і героїв, які він розглядає сам і показує читачеві під новим, іншим кутом зору.

Так він переосмислює й традиційний міфологічний сюжет, пов'язаний з відомим героєм-титаном Прометеєм.

Осуждение Прометей

— Ну посуди сам, дорогой Прометей, в какое тыставишь меня положение. Старые друзья, и вдруг..

— Не печалься, Гефест, делай свое дело.

— Не печалься! По-твоему, приковать друга к скале — это раз плюнуть?

— Тебе ведь не привыкать!

— Зря ты так, Прометей. Ты думаешь, нам легко на Олимпе? С нас ведь тоже спрашивают.

Гефест взял друга за руку и стал приковывать его к скале.

— Покаялся бы ты, Прометей, а? Старик простит, у него душа добрая. Ну, случилось, ну, дал людям огонь — с кем не бывает?

Прометей молчал.

— Думаешь, ты один любишь людей? Ведь мы на Олимпе для того и поставлены. Такая наша работа — любить людей. А если наказываем... — Гефест взял копьё и пронзил им грудь Прометей. — Если наказываем, так ведь это тоже не для себя. Пойми, дорогой, это для твоего же блага...

1966

- Подумайте, у чому різниця зображення образу Гефеста у міфі і в мініатюрі Ф. Кривіна? *(У міфі Гефест по-справжньому страждає, але кориться Зевсові, знаючи, що покади Прометею не буде: «Серце у Кроніона невблаганне». В мініатюрі Ф. Кривіна він виправдовується перед другом, відчуючи свою провину, називає Зевса добрим старим, просить Прометей покаятися. Все це говорить Гефест, знаючи, що зараз простромить серце друга списом. Навіть після цього він запевняє: «Зрозумій, дорогий, це тільки для твого ж блага». Ф. Кривін показує зруйнування душі героя — спочатку від страху, потім від лицемірства, застерігає від пристосуванства, яке неминуче призведе до зради, підкреслює правильність позицій Прометей, який не злякався і не зрікся своїх принципів. Можлива паралель і з розп'яттям Христа, який спочатку був розп'ятий, а потім заколотий списом у серце: це було зроблено, щоб прискорити смерть Ісуса і зменшити його муки. Христос теж був зраджений і не зрікся свого вчення.)*

VI. Домашнє завдання

Скласти простий план міфу про Прометея.

Намалювати ілюстрації до міфу.

УРОК № 9

Тема. Причини популярності образу Прометея

Мета: перевірити уміння складати простий план твору, вчити характеризувати героя міфу; з'ясувати причини популярності образу Прометея; ознайомити з поняттям «прометеїзм», знаходити літературні паралелі; виховувати високі моральні якості.

Обладнання: учнівські ілюстрації до міфу «Вогонь Прометея», тексти віршів Дж. Г. Байрона, Й. В. Гете, Лесі Українки.

*Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий добрі ребра
Й серце розриває...
Т. Г. Шевченко*

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання

Зачитування учнями простого плану до міфу «Прометей».

2. Завдання

Доведіть, що прочитаний твір є міфом.

3. Кросворд

По горизонталі:

1. У яких горах був прикутий Прометей? (*Кавказ*)
2. Як звали дівчину, перетворену на телицю? (*Іо*)
3. Як звали чудовисько, що охороняло Іо? (*Аргус*)
4. Чийого пророцтва боявся Зевс? (*Кронос*)
5. Хто з титанів тримав на своїх плечах небесне склепіння? (*Атлант*)

По вертикалі:

Найголовніший дарунок Прометея людям. (*Вогонь*)

II. Мотивація навчальної діяльності

На дошці — «палаючий вогонь».

— Як цей символ пов'язаний з міфом, який ми читали?

Цікаво!

У деяких областях Греції Прометея шанували, як бога. В Афінах він був у пошані нарівні з Афіною та Гефестом. На честь Прометея запроваджено свято — біг із запаленими смолоскипами (прометеї).

Робота з епіграфом

Читання уривку з поеми Т. Г. Шевченка «Кавказ».

За горами гори, хмарою повиті,
 Засіяні горем, кровію політі.
 Споконвіку Прометея
 Там орел карає,
 Що день божий добрі ребра
 Й серце розриває.
 Розбиває, та не вип'є
 Живушої крові,—
 Воно знову оживає
 І сміється знову!
 Не вмирає душа наша,
 Не вмирає воля.
 І неситий не виоре
 На дні моря поле.
 Не скує душі живої
 І слова живого.
 Не понесе слави бога.
 Великого бога.

— Чи не погасне вогонь душі Прометея, на думку поета?

III. Узагальнення й систематизація вивченого матеріалу

1. Складання характеристики героя

- 1) Хто такий Прометей? (*Титан, який посмів виступити проти Зевса; син Іапета і Феміди (!) → прагне справедливості.*)
- 2) Який подвиг він здійснив? (*Терпів муки заради щастя людей, зробився нещасним, але не підкорився тирану.*)
- 3) Чого навчив Прометей людей? (*Див. схему з попереднього уроку*)
- 4) Які риси характеру притаманні цьому герою? (*Сміливість, рішучість, доброта, розум, хитрість, наполегливість, чуйність*)
- 5) Які почуття викликає у читача Прометей? (*Повагу, захоплення, подив, вдячність*)

2. Проблемне питання

«Мікрофон»

Чи можна вважати Прометея героєм? (*Прометея можна вважати героєм, тому що він здійснив подвиг заради інших, пожертвував своїм щастям, бо дуже хотів допомогти людям, полегшити їхнє життя.*)

3. Словникова робота

У переносному значенні слово «Прометей», як і поняття «прометеїзм», «прометеїв вогонь», є уособленням самовідданості, шляхетних почуттів і вчинків людини, невтримного прагнення досягти високої мети.

IV. «Літературні паралелі»

1. Слово вчителя

Прометей відкриває галерею так званих вічних образів, до яких постійно звертатиметься людство.

Есхіл присвятив титанові ряд трагедій, з яких збереглася лише одна — «Прометей закутий». Прометей Есхіла втілює розум і силу духу, волелюбність і велич подвигу в ім'я щастя людей.

За нового часу образ титана Прометея знаходимо в творах Гете, Байрона, Шеллі, він надихав славетних майстрів пензля Мікеланджело, Тиціана, Рібейру, композиторів Бетховена, Ліста, Скрябіна.

Образ Прометея надзвичайно популярний в Україні. У своїх творах його подвиг уславили Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, А. Малишко.

2. Читання поезій, присвячених подвигу Прометея

- *Й. В. Гете*

ПРОМЕТЕЙ

Ты можешь, Зевс, громадой тяжких туч
Накрыть весь мир,
Ты можешь, как мальчишка,
Сбивающий репы,
Крушить дубы и скалы,
Но ни земли моей
Ты не разрушишь,
Ни хижины, которую не ты построил,
Ни очага,
Чей животворный пламень
Тебе внушает зависть.

Нет никого под солнцем
Ничтожней вас, богов!
Дыханием молитв
И дымом жертвоприношений
Вы кормите свое
Убогое величье,
И вы погибли б все, не будь на свете
Глупцов, питающих надежды,
Доверчивых детей и нищих.

Когда ребенком был я и ни в чем
Мой слабый ум еще не разбирался,
Я в заблужденье к солнцу устремлял
Свои глаза, как будто там, на небе,
Есть уши, чтоб мольбе моей внимать,
И сердце есть, как у меня,
Чтоб сжалиться над угнетенным.

Кто мне помог
Смирить высокомерие титанов?
Кто спас меня от смерти
И от рабства?
Не ты ль само,
Святым огнем пылающее сердце?
И что ж, не ты ль само благодарило,
По-юношески горячо и щедро,
Того, кто спал беспечно в вышине!

Мне — чтить тебя? За что?
Рассеял ли ты когда-нибудь печаль
Скорбящего?

Отер ли ты когда-нибудь слезу
В глазах страдальца?
А из меня не вечная ль судьба,
Не всемогущее ли время
С годами выковали мужа?

Быть может, ты хотел,
Чтоб я возненавидел жизнь,
Бежал в пустыню оттого лишь,
Что воплотил
Не все свои мечты?
Вот я — гляди! Я создаю людей,
Леплю их
По своему подобию,
Чтобы они, как я, умели
Страдать, и плакать,
И радоваться, наслаждаясь жизнью,
И презирать ничтожество твое,
Подобно мне!

- *Дж. Г. Байрон*

ПРОМЕТЕЙ

1

Титан! На наш земной удел,
На нашу скорбную юдоль,
На человеческую боль
Ты без презрения глядел;
Но что в награду получил?
Страданье, напряженье сил
Да коршуна, что без конца
Терзает печень гордеца,
Скалу, цепей печальный звук,
Удушливое бремя мук
Да стон, что в сердце погребен,
Тобой подавленный, затих,
Чтобы о горестях твоих
Богам не смог поведать он.

2

Титан! Ты знал, что значит бой
Отваги с мукой... ты силен,
Ты пытками не утрашен,
Но скован яростной судьбой.
Всесильный Рок — глухой тиран,
Вселенской злобой обуян,
Творя на радость небесам
То, что разрушить может сам,

Тебя от смерти отрешил,
 Бессмертья даром наделил,
 Ты принял горький дар, как честь,
 И Громовержец от тебя
 Добиться лишь угрозы смог;
 Так был наказан гордый бог!
 Свои страдания возлюбя,
 Ты не хотел ему прочесть
 Его судьбу — но приговор
 Открыл ему твой гордый взор.
 И он постиг твое безмолвье,
 И задрожали стрелы молний...

3

Ты добр — в том твой небесный грех
 Иль преступление: ты хотел
 Несчастьям положить предел,
 Чтоб разум осчастливил всех!
 Разрушил рок твои мечты,
 Но в том, что не смирился ты, —
 Пример для всех людских сердец;
 В том, чем была твоя свобода
 Сокрыт величья образец
 Для человеческого рода!
 Ты символ силы, полубог,
 Ты озарил для смертных путь, —
 Жизнь человека — светлый ток,
 Бегущий, отмечая путь.
 Отчасти может человек
 Своих часов предвидеть бег:
 Беспельное существованье,
 Сопротивленье, прозябанье...
 Но не изменится душа,
 Бессмертной твердостью дыша,
 И чувство, что умеет вдруг
 В глубинах самых горьких мук
 Себе награду обретать,
 Торжествовать, и презирать,
 И смерть в Победу обращать.

- *Леся Українка*

* * *

Крик Прометея лунає безліч віків скрізь по світі, він заглушає собою потужні громи олімпійські. Тисячі тронів упало і людських, і божих, але Титанова круча стоїть, наче вічна твердиня духа того, що, немов ураган, без упину іскорку, захоплену з неба, в могутній вогонь роздимає.

Краще бринять від того урагану пошарпані струни, ніж у майстерних руках срібнострунні золотисті арфи, зграйно й добірно настроєні до дифіраблів* облесних. Так було завжди і так буде довіку, поки житимуть люди і поки бринітимуть струни.

Тільки ж той крик Прометея на струнах удати здолають руки того, хто у серці іскру небесну ховає, рід свій веде з Прометея і предківський спадок шанує, тямлячи іншу красу, ніж ту, що на ярмарку завжди руки до бубна призводить, а ноги до скоків безладних.

Той Прометея нащадок, дотепний до струн найдорожчих, руки до крові скалічить об струни незграйні волові, серця риданням домовить тих струн недомовлених жалі,— знаючи добре ціну і музиці, й музикам, і струнам, щирого злота пісень не продасть за злотистую арфу.

V. Підсумки

- Чи можна вважати Прометея героєм?
- Що означають поняття «Прометей», «прометеїв вогонь» у переносному значенні?
- Хто з відомих поетів, художників, музикантів звертається до образу титана?
- У чому секрет популярності образу Прометея?
- Чи потрібні Прометеї сьогодні?

VI. Домашнє завдання

Відповісти на запитання: «Кого з наших сучасників можна було б назвати Прометеєм? Чому?»

Підготувати розповідь про Геракла.

УРОК № 10

Тема. Міфи про Геракла. Дванадцять подвигів Геракла
Мета: поглиблювати знання про пантеон олімпійських богів; ознайомити з улюбленим героєм давніх греків — Гераклом та його подвигами; працювати над виразним читанням; здійснювати міжпредметні зв'язки; виховувати сміливість, рішучість.

Обладнання: книга М. Куна «Легенди та міфи Давньої Греції»; зображення скульптури Геркулеса Фарнезького роботи Глікона, дванадцяти подвигів Геракла у храмі Зевса в Олімпії.

* Дифіраб — пісня хвалебного характеру.

Сміливість — початок перемоги.
Плутарх

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

Відповідь на запитання: «Кого з наших сучасників можна було б назвати Прометеєм?»

II. Мотивація навчальної діяльності

— Зверніть увагу на скульптуру роботи Глікона. Яке враження справляє на вас ця людина? Чи відомий вам герой на ім'я Геркулес? (*Так, з кіно- і мультфільмів*)

Ми згадали про нього не випадково. Сміливого та сильного героя давні римляни називали Геркулесом, а давні греки — Гераклом. Як ви гадаєте, яке ім'я з'явилося першим? Чому боги і герої античної доби часто мали по два імені?

Чому Афродіту ще називають Венерою, Зевса — Юпітером, а Геру — Юноною? Справа в тому, що грецька культура вже VI—V ст. до н. е. досягла значно вищого рівня за римську культуру. Цілком зрозуміло, що римляни прагнули засвоїти всі досягнення грецької культури. Після завоювання Греції римлянами (остаточно в 146 р. до н. е.) можна казати про єдину грецько-римську культуру античного світу, спадкоємцями якої стали європейські народи. Злиття грецької та римської культур позначилося, звичайно, і на міфології та релігії римлян. Оскільки римська міфологічна система відрізнялась меншою своєрідністю, то римлянами був створений пантеон богів, що значною мірою копіював вже відомі божества Еллади, які отримали свої, латинські назви. Із давніх римських богів виділялося 12, які були ототоженні з олімпійськими богами: Юпітер — Зевс, Юнона — Гера, Нептун — Посейдон, Веста — Гестія, Вулкан — Гефест, Мінерва — Афінa, Меркурій — Гермес, Керера — Деметра, Марс — Арес, Венера — Афродіта, Діана — Артеміда і запозичений у греків Аполлон.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Поповнення словничка «Герої давньогрецьких міфів»

Зевс (Юпітер) — верховний бог греків, цар і батько богів та людей.

Гера (Юнона) — богиня шлюбного життя, дружина Зевса.

Посейдон (Нептун) — бог моря і мореплавства.

Деметра (Керера) — богиня плодючості і землеробства.

Арес (Марс) — бог війни.

Афродіта (Венера) — богиня любові й краси.

Артеміда (Діана) — богиня мисливства, лісів і гір.

Аполлон — бог мистецтва.

Еврисфей — цар Тірінфа і Мікен.

Єхидна — жахлива кровожерна потвора, напівжінка, напівзмія.

2. Виступ підготовленого учня з розповіддю про Геракла

Народження героя

Геракл був сином Зевса і Алкмени, дружини Амфітріона. Перед народженням Геракла Зевс оголосив на зборах богів, що той, хто перший народиться в Персеєвому роді, буде володарем нащадків Персея та всіх земних народів. Ревнива Гера прискорила народження Персеєвого онука Еврисфея і затримала пологи Алкмени. Коли, нарешті, народилися близнята Геракл та Іфікл, Гера послала до колиски малят двох величезних зміїв, щоб вони знищили Геракла, однак майбутній герой задушив їх. За однією з легенд, Зевс, бажаючи зробити сина безсмертним, узяв його на небо і поклав біля грудей сплячої Гери, але богиня прокинулася і відштовхнула чужу дитину. Її молоко розлилося по небу, утворивши Молочний Шлях, а кілька крапель упало на землю, і з них вирости білі лілеї. Амфітріон навчив Геракла правити колісницею, Кастор — боротьби, Евріт — стрільби з лука, Лін — музики, кентавр Хірон — усіх інших наук.

Подвиги Геракла

Еврисфей, який владарював над аргів'янами, покликав Геракла до себе на службу. Він повинен був здійснити 12 подвигів (їх визначив Еврисфей), після чого Зевс мав подарувати йому безсмертя.

12 подвигів Геракла:

- 1) боротьба з Немейським левом, якого герой задушив;
- 2) знищення Лернейської гідри, отрутою якої Геракл намазав стріли, і тому найменша рана від його стріли вважалася смертельною;
- 3) полювання на Еріманфського вепра, який спустошав Аркадію;
- 4) лови Керинейської лані із золотими рогами й мідними ногами;
- 5) знищення стімфалійських птахів, що мали мідні пазури, крила, дзьоби і пір'я, що правило їм за стріли;
- 6) здобуття для доньки Еврисфея Адмети пояса цариці амазонок Іпполіти;
- 7) очищення Авгієвих стаєнь протягом одного дня;
- 8) подолання Критського бика, що вивергав полум'я (цього бика Посейдон подарував Міносові);
- 9) перемога над царем Діомедом, який кидав чужоземців на поталу своїм кобилам-людоджеркам;

- 10) викрадення корів страхітливого триголового велетня Геріона, який жив на далекому заході на острові Еритія. Геракл перейшов усю Європу й Лівію і на пам'ять про цей похід спорудив Гераклові стовпи (Гібралтар і Сеуту);
- 11) викрадення золотих яблук із саду Гесперид: яблука дістав Атлант, поки Геракл підтримував замість нього небо;
- 12) останній і найважчий подвиг — приборкання Кербера. Геракл спустився в царство Аїда біля Тенара, здолав стоголового пса без будь-якої зброї, виніс його зв'язаного на світ і, показавши Еврисфею, відніс назад.

Здійснивши подвиги, Геракл звільнився від служби в боягузливого Еврисфея і повернувся до Фів.

(За словником античної міфології (К., 1989).)

Завдання

Розгляньте зображення 12 подвигів Геракла, які були зроблені у храмі Зевса в Олімпії (V ст. до н. е.) (див. малюнок).

Зробіть відповідні підписи під малюнками.

3. Читання міфу «Подвиг перший: немейський лев»

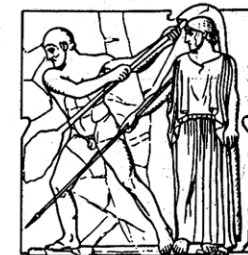
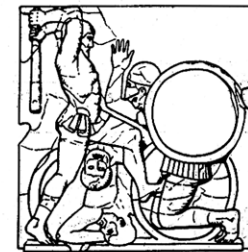
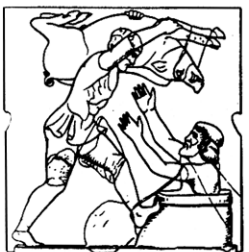
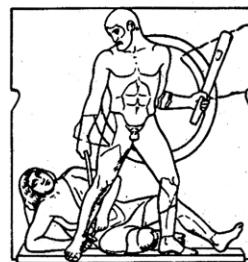
4. Перевірка розуміння прочитаного

Гра «Вірю — не вірю»

- 1) Велетенський лев був чудовиськом, породженим Тіфоном і медузою Горгоною. (—)
- 2) Геракл узяв із собою улюблений лук зі стрілами, що подарував йому сам Аполлон. (+)
- 3) Люди з радістю показали герою, де саме можна знайти велетня — лева. (—)
- 4) Лев упав, уражений стрілою Геракла. (—)
- 5) Геракл задушив немейського лева. (+)
- 6) Еврисфей з переляку сховався від героя за троном і прогнав Геракла. (—)
- 7) Еврисфей був прикро вражений, що Геракл повернувся живим і неушкодженим, ще й переможцем. (+)

5. Висновки

- Які риси характеру проявив Геракл під час двобою з немейським левом? (*Сміливість, витривалість, велика фізична сила*)
- Чи можна назвати перемогу Геракла подвигом? (*Так, бо перемогти лева не вдавалося нікому.*)
- Геракл просто виконав забаганку Еврисфея чи допоміг людям? (*Допоміг людям, які боялися лева і потерпали через нього. Лише Геракл зміг визволити їх від цього лиха.*)

Подвиги Геракла: Немейський лев, Лернейська гідра, стімфалійські птахи (верхній ряд),
Критський бик, Керинейська лань, пояс цариці Іпполіти (другий ряд),
Еріманфський вепр, кобили Діомеда, велетень Геріон (третій ряд),
золоті яблука Гесперид, Кербер, очищення Авгієвих стаєнь (нижній ряд).
Реконструкція метоп храму Зевса в Олімпії. 470–456 рр. до н. е.

IV. Підсумки уроку

Сьогодні на уроці ми:

- ознайомилися з пантеоном давньогрецьких і римських богів;
- дізналися про 12 подвигів Геракла;
- прочитали міф про перший подвиг героя;
- зробили перші висновки про образ Геракла;
- спостерігали за відбиттям міфологічних сюжетів та героїв в образотворчому мистецтві.

V. Домашнє завдання

Підготувати переказ про перший подвиг Геракла від 1-ї особи.

УРОК № 11

Тема. Сьомий подвиг Геракла: Авгієві стайні

Мета: ознайомити з міфом про сьомий подвиг Геракла, поповнювати «Словничок давньогрецьких імен і назв»; вдосконалювати навички аналізу тексту; засвоїти значення фразеологізмів міфологічного походження; здійснювати міжпредметні зв'язки.

Обладнання: міфологічний словник, книга М. Куна «Міфи і легенди Давньої Греції», тексти мініатюри Ф. Кривіна «Авгієві стайні».

У багатьох справах можна обійтися одним

розумом, без хоробрості, але ні в чому не можна обмежитися однією хоробрістю, без *розуму*.

Індійська народна мудрість

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

Переказ про перший подвиг Геракла від 1-ї особи.

II. Мотивація навчальної діяльності

На дошці записаний вислів, у якому закрите слово, що можна відгадати, розшифрувавши анаграму:

МОРУЗ (РОЗУМ)

Чи погоджуєтесь ви з такою думкою?

III. Вивчення нового матеріалу

1. Підготовка до сприйняття твору

Чи знаєте ви, що означає вислів «авгієві стайні»? (*Бруд, безладдя, занедбані справи*)

Сьогодні ми дізнаємося про походження цього фразеологізму.

2. Робота зі словничком

Копрій — оповісник царя Авгія

Еліда — країна, де правив цар Авгія.

Еос — богиня ранкової зорі.

Авгій — елідський володар, син Геліоса й Гірміні; мав багато худоби, стійла якої не вичищалися 30 років. З іменем Авгія первісно пов'язува-лося поняття про сонячне божество; бруд у стайнях — це туман і хмари, що їх розганяє сонячний день.

3. Читання міфу «Авгієві стайні»

4. Перевірка розуміння прочитаного

Тест

- 1) Чергове завдання Еврисфея Гераклові було:
 - а) небезпечним;
 - б) принизливим; ✓
 - в) легким.
- 2) Почувши про завдання вичистити Авгієві стайні, Геракл...:
 - а) зітхнув із полегшенням;
 - б) замислився;
 - в) спаленів від образи. ✓
- 3) Прибувши до Еліди, герой побачив:
 - а) розкішний палац Авгія;
 - б) стайні, що нагадували суцільне болото із запаморочливим смо-родом; ✓
 - в) безліч худоби на зелених полонинах.
- 4) Геракл зажадав за вичищення стаєнь:
 - а) десятину худоби Авгія; ✓
 - б) безсмертя;
 - в) подяку Еврисфея.
- 5) Як герой вичистив стайні Авгія?
 - а) Носив на плечах смердючі коші з гноєм;
 - б) знайшов собі помічників;
 - в) прокопав рівчак, і річка вимила стайні. ✓
- 6) Як реагував на вчинок Геракла цар Авгія?
 - а) Зрадив і широко дякував герою;

- б) не міг повірити в те, що сталося;
- в) вигнав Геракла разом із сином Філеєм. ✓

5. Бесіда

- Чому Геракл не пішов одразу до палацу Авгія, а залишився біля стаєнь? *(Він хотів подивитися, що йому потрібно буде зробити, зосередитися, поміркувати над тим, як вирішити цю проблему.)*
- Чим цей подвиг героя вирізнявся від попередніх? *(Раніше Гераклові більше були потрібні відвага і сила, а тепер знадобився і розум, бо тільки розумна людина могла знайти такий вихід із складної ситуації.)*
- Чи можна назвати такий вчинок героя подвигом? *(Так, тому, що за один день вичистити те, що забруднювалося 30 років, та ще й зробити це самотужки — це не звичайний вчинок, а подвиг.)*
- Чи була користь від цього вчинка Геракла кому-небудь, окрім Авгія? *(Так, полегшено зітхнули люди з навколишніх сіл, до яких линув сморід з царських стаєнь й отруював їм повітря.)*
- Про які риси характеру героя можна зробити висновки? *(Розум, мудрість, любов до людей)*

6. Літературні паралелі

— А тепер перенесемося разом з героями мініатюри Ф. Кривіна у майбутнє.

Авгиевы конюшни

К длинному списку исторических событий и лиц подошел маленький человек.

— Я Авгий. Поищите на «А».

— А кто вы такой? — спросил секретарь Истории.

— Известно кто — царь! Сын самого бога Солнца.

— Царей много, да не все попадают в Историю. Вы конкретно скажите, каковы ваши дела.

В разговор вмешался помощник секретаря:

— Поищите на «Г». Это тот Авгий, у которого Геракл чистил конюшни.

Секретарь покачал головой:

— Опять этот Геракл! Столько мелюзги потащит за собой в Историю!

1964

- Чому секретар не знайшов імені царя Авгія в історії людства? *(Тому що він не зробив значного внеску в історію.)*
- Чи правий герой мініатюри, коли говорить: «Опять этот Геракл! Столько мелюзги потащит за собой в Историю!»? *(Так, Геракл отримав почесне місце в історії людства завдяки своїм заслугам, подвигам, тоді як Авгій потрапив до неї лише тому, що мав до них опосередковану належність. За життя Геракл підкорявся царям і богам, але увійшов до*

історії, тоді як ті, хто мали величезну владу, були б забуті людством, якби не відважний герой та його подвиги.)

IV. Підсумки уроку

«Продовж речення»

Сьогодні на уроці я:

- здивувався...
- дізнався...
- познайомився...
- зробив висновки...

V. Домашнє завдання

Намалювати ілюстрації до міфів про Геракла.

УРОК № 12

Тема. Написання твору на тему «Геракл — улюблений герой давніх греків»

Мета: ознайомити з додатковими матеріалами, необхідними для написання твору; вчити писати твір на задану тему; розвивати зв'язне мовлення; виховувати повагу до творчої праці.

Тип уроку: урок розвитку мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

Презентація малюнків-ілюстрацій до міфів про Геракла.

II. Узагальнення й систематизація вивченого

1. Підготовка до написання твору

Характеристика Геракла

- Сміливий;
- сильний;
- рішучий;
- слухняний;
- мужній;
- розумний;
- добрий.

Проілюструвати прикладами з тексту міфів.

Цікаві факти

- З ім'ям Геракла (Геркулеса) пов'язані деякі фразеологізми. Наприклад, «дійти до Геркулесових стовпів» — дійти до краю; «геркулесова праця» — тяжка праця.
У переносному розумінні Геракл (Геркулес) є символом велетенської сили, нездоланності.
- На зоряному небі існує сузір'я Геркулеса. Воно нагадує людям про трагічне життя великого героя. Назва найяскравішої зірки цього сузір'я перекладається з арабської мови як «уклінний» (колєнопреклоненний), що може натякати на необхідність Геркулеса служити та підкорятися.
- Під час боротьби з дев'ятиголовою Лернейською гідрою, породженням чудовиська Тіфона, Гераклові уп'явся в ногу клешнями величезний рак. Гера, що ненавиділа Геракла, віддячила Ракові, помістивши його на небі у вигляді сузір'я.
- Давні греки назвали сузір'я на небі в пам'ять про Немейського лева, якого Геракл задушив голими руками і зробив собі з його шкури плащ, невразливий для стріл. Так з'явилося сузір'я Лева на зоряному небі.

Образ Геракла (Геркулеса) у живопису

- Подвиги Геракла були улюбленими темами античного мистецтва. Відома статуя Геракла Фарнезе роботи Глікона. Епізоди з життя героя були постійними темами скульпторів, які оздоблювали фризи, метопи й фронтони в храмах. Міфи про Геракла популярні і в пізнішому образотворчому мистецтві (Дж. Романо, Дж. Вазарі, Г. Рені, С. Рафаель, П. Рубенс, Л. Тінторетто, А. Канова).
- Відома картина Помпео Батоні «Геркулес на роздоріжжі між Доброчесністю і Пороком» (1765 р.). Алегорію створив у V ст. до н. е. філософ Продік. Коли юний Геркулес пас стада свого земного батька Амфіона на Кіферонських луках, до нього прийшли дві жінки, що уособлювали Зниженість і Доброчесність. На картині Батоні вони представлені в образах Венери, богині кохання, і Мінерви, богині мудрості. Одна спокушала його радіщами життя, інша закликала до праці і подвигів. Геркулес, після тривалих роздумів, вирішив прислухатися до голосу розуму і присвятив своє життя служінню людству. Сувора Мінерва вказує на храм на верхівці скелі — алегорію складного шляху до слави. Ошатна Венера простягає Геркулесу троянду. Біля її ніг — атрибути чуттєвих насолод: музичні інструменти, ноти, кошик із фруктами.

2. Складання плану до твору

План

- I. Уславлений герой грецького народу.
- II. Чому Геракл був улюбленим героєм греків?
 - 1) Походження героя.
 - 2) 12 подвигів Геракла.
 - 3) Характеристика героя.
- III. Увіковічений у пам'ятках мистецтва.

3. Написання твору за планом на чернетці

Польський письменник Ян Парандовський так писав про Геракла у своїй книзі «Міфологія»:

Геракл був улюбленим грецьким героєм. Кожна країна і мало не кожне місто хотіли похвалитися тим, що син Алкмени гостював у них бодай один день. Невичерпне багатство легенд про Геракла поширилось у всьому еллінському світі. Про нього співали пісні й писали театральні п'єси. Іноді він перетворювався на товстого добряка, ярмаркового силача, з якого підсміювались у комедіях. Та водночас його любили більше, ніж богів, пам'ятаючи, що він колись був людиною. Він став символом роботящого й страждального людства, символом праці й незламної витривалості. Відданий під владу негідному боягузові, він покійно згинав свою могутню шию. Він був рабом своєї нелюдської сили. Його не раз гнітила страшенна палиця, на якій засохло стільки невинної крові. Він шанував богів і, де міг, споруджував храми й жертovníки. Він приносив жертви із ширістю людини, яка весь час потребує допомоги небес. Він був справедливий. Дороги, які стільки разів топтала його могутня стопа, він очищав від шахраїв і розбійників. Він був добрий. Жорстокі випробування облагородили його душу, розкрили їй перед найрізноманітнішими проявами життя, поглибили його вроджену доброту. Спалюючи й вбиваючи, Геракл залишився незаплямованим, бо все, що він робив, було викликане неблаганною необхідністю. Він викорінював усяку беззаконність і жорстокість, мріючи про той день, коли вовк, побачивши спляче ягня, не насмілиться скривдити його.

По всій Греції Гераклові нарівні з богами зводили храми, жертovníки, ставили статуї. Йому приносили жертви, на його честь влаштовували ігри. Його зображували дужим чоловіком, озброєним, голим або в лев'ячій шкурі, накинутій на плечі. Його легко можна пізнати по сучкуватій палиці, яку він тримає в руці. Епізоди з його життя були улюбленими темами скульпторів, які оздоблювали фризи, метопи й фронтони в храмах.

4. Редагування написаного

5. Робота у зошитах

III. Підсумки уроку

IV. Домашнє завдання

Прочитати міфи «Деметра і Персефона», «Нарцис», «Дедал та Ікар», «Орфей і Еввідіка».

Клас ділиться на 4 групи. Кожна з груп готує малюнки до певного міфу, вікторину за його змістом, розповідь про відображення подій міфу в образотворчому мистецтві.

УРОК № 13

Тема. Улюблені міфи Давньої Греції

Мета: поглибити знання міфології давніх греків, перевірити розуміння міфів «Деметра і Персефона», «Нарцис», «Дедал та Ікар», «Орфей і Еввідіка»; вчити працювати в команді; розвивати увагу; здійснювати міжпредметні і міжлітературні зв'язки.

Обладнання: учнівські ілюстрації до прочитаних міфів; рельєф з Елевсина (Деметра, що сидить на троні, зустрічає Кору з факелами); репродукція картини Дж. В. Вотерхауса «Ехо і Нарцис»; римський барельєф (Дедал та Ікар); ілюстрація до «Словника класичної античності» (Гермес веде Еввідіку й Орфея через підземне царство).

Тип уроку: урок позакласного читання.

ХІД УРОКУ

I. Слово вчителя

— На попередніх уроках ми прочитали чимало міфів різних народів. Сьогодні ми продовжимо знайомство з чарівним світом давньогрецьких міфів, які дивують розмахом фантазії та захоплюють цікавими подіями.

II. Літературна гра

Кожна команда презентує свій міф: демонструє власні ілюстрації до твору, готує вікторину для класу, розповідає про відображення подій і міфічних образів у мистецтві.

1. Міф «Деметра і Персефона»

- 1) Презентація ілюстрацій до міфу (пояснення малюнків, власні враження від міфу або його епізоду).

2) Проведення вікторини для класу.

- Хто така Деметра? (*Богиня родючості і хліборобства*)
- Який вона мала вигляд? (*Висока, ясночола, у вінку із золотого колосся й чарівних маків*)
- Як звали дочку Деметри? (*Персефона, Кора*)
- Як пояснюється у міфі виверження вулкану на острові Трінакрія? (*Під островом у кам'яному полоні знаходиться покаране Зевсом чудовисько Тіфон. Коли він силкується вирватися на волю, з Етні летить каміння і виривається полум'я.*)
- Хто такий Аїд? (*Бог підземного царства, царства мертвих.*)
- Чому Аїд закохався в Персефону? (*Афродіта наказала своєму сину Ероту вистрілити Аїдові в серце. Вона хотіла, щоб боги не забували про її силу і владу над ними.*)
- Що збирала Кора у гаю? (*Квіти*)
- Що сталося з Деметрою після викрадення Кори? (*Вона страшенно страждала, не пила і не їла, не омивала своєї нетлінної шкіри і ясных очей. Темно-синій хітон її подерся, червоні маки зів'яли, золоте колосся загубилося, а довгі коси взялися паморозю-сивиною.*)
- Як богиня Деметра покарала злого хлопця Аскалаба? (*Перетворила на ящірку*)
- Хто розповів бідній матері таємницю викрадення Кори? (*Геліос, бог Сонця*)
- Як люди відчули журбу Деметри? (*Земля перестала родити, пов'яли квіти, повисихали джерела; життя на землі ніби завмерло.*)
- Яким чином підступному Аїду вдалося залишити у підземному царстві Персефону? (*Вона скуштувала декілька зерняток гранату у підземному царстві і тому повинна була залишитися там назавжди.*)
- Кого і чому перетворила Персефона на сича? (*Служника Аїда за те, що він розповів про гранат, скуштований нею.*)
- Як мудрий Зевс розрішив суперечку між богами? (*Дві третини року Персефона буде проводити на землі з матір'ю Деметрою, а одну третину — у підземному царстві з чоловіком Аїдом.*)

Висновки

- Які природні явища пояснюються у цьому міфі? (*Зміна пір року, виверження вулкану*)
- Доведіть, що цей переказ є міфом.

Цікаві факти

- Від імені богині Деметри утворилося сучасне чоловіче ім'я — Дмитро (Дмитрий).
- Які квіти збирала Кора?

Квіти, які, за свідченням Овідія, збирала Кора (Персефона), були маками. На острові Крит знайдено зображення богині з голівками маку у волоссі. На іншому зображенні богиня тримає маки у руці, а на золотій каблучці з кладу, знайденому в акрополі Мікен, Деметра передає голівки маків своїй дочці Персефоні. Макове зерня додавали в хліб, відтак маки символізували Деметру, оскільки вони росли на нивах. Але Кора збирає чи приймає маки через їх снодійну дію та червоний колір пелюсток, який вважався символом відродження після смерті.

3) Міф «Деметра і Персефона» у пам'ятках світового мистецтва.

Демонстрація зображення рельєфу з Елевсина (Деметра, що сидить на троні, зустрічає Кору з факелами).

- Розгляньте зображення богинь.
- Як вони одягнені? (*Ухитони, босі*)
- Що тримають у руках? (*Деметра — колосся, що символізує родючість, Персефона — факели*)
- Чому Персефона йде з факелами в руках? (*Можливо, тому, що повертається додому з підземного царства, де немає світла.*)

Висновки: давні греки поважали своїх богів, розуміли їхні почуття і страждання (у даному випадку — почуття материнської любові), пояснювали природні явища різними подіями з життя богів.

2. Міф «Нарцис»

1) Презентація учнівських ілюстрацій до міфу.

2) Проведення вікторини для класу.

- Ким був Тіресій? (*Сліпий віщун, який за волею Зевса передбачав майбутнє.*)
- Як звали матір Нарциса? (*Німфа Ліріопея*)
- Про що хотіла дізнатися у віщуна Ліріопея? (*Чи довго буде жити її син, бо він — смертний.*)
- Чому пророцтво Тіресія здалося німфі дивним? (*Віщун сказав, що Нарцис житиме доти, доки сам себе не побачить.*)
- Що понад усе любив Нарцис? (*Полювати, блукати у лісі*)
- Як звали німфу, що закохалася в героя? (*Ехо*)
- Чому Ехо втратила можливість розмовляти? (*Гера покарала Ехо за те, що вона відволювала її розмовами, тоді як Зевс розважався з її сестрами — німфами.*)
- За що Афродіта покарала Нарциса? (*За нехтування коханням німф і дівчат*)
- У чому полягало покарання юнака? (*Він закохався у самого себе, побачивши своє віддзеркалення у воді.*)
- Що трапилося з Нарцисом після смерті? (*Він перетворився на прекрасну білу квітку — нарцис.*)

- Що сталося з німфою Ехо? (*Від страждань вона худла, доки не зосталися в неї лише кістки та голос. Кістки перетворилися на каміння, а голос живе й досі.*)

Висновки

- Які природні явища пояснюються у цьому міфі? (*Виникнення луни та квітки нарциса.*)
- Доведіть, що цей переказ — міф.

3) Міф «Нарцис» у пам'ятках світового мистецтва.

- Розглянемо репродукцію картини Дж. В. Вотерхауса «Ехо і Нарцис».
- Який саме епізод з міфу зображений на картині?
- Що відчуває в цей час юнак?
- Які почуття переживає німфа Ехо? Як це передано у виразі її обличчя?

Висновки

Міф про трагічну долю Нарциса був дуже популярний не тільки у давнину. Легенда про горду людину, яка любить лише себе саму, широко відома і в наш час.

Цікаво!

У сучасній мові *нарцис* (у перен. знач.) — самозакохана людина.

Літературні паралелі

Прочитайте мініатюру Ф. Кривіна «Нарцис».

Чи відрізняється герой твору Ф. Кривіна від персонажа відомого міфу?

Нарцисс

Женщины ходили за Нарциссом по пятам и делали ему самые заманчивые предложения. Но Нарцисс отвечал каждой из них:

— Я не могу любить сразу двоих — и себя, и тебя. Кто-то из нас должен уйти.

— Хорошо, я уйду, — самоотверженно соглашались одни.

— Нет уж, лучше уходи ты, — пылко настаивали другие.

Только одна женщина сказала не так, как все.

— Да, действительно, — сказала она, — люблю двоих — дело хлопотное. Но вдвоем нам будет легче: ты будешь любить меня, а я — тебя.

— Пстой, пстой, — сказал Нарцисс, — ты — меня, а я?

— А ты меня.

— Ты меня — это я уже слышал. А я кого?

— Ты меня, — терпеливо объяснила женщина.

Нарцисс стал соображать. Он шевелил губами, что-то высчитывал на пальцах, и на лбу у него выступил пот.

— Значит, ты меня? — наконец сказал он.

— Да, да! — радісно підтвердила жінчина.
 — А я? — Нарцисс ще подумал. — Послушай, зачем так все усложняют? Пусть каждый любит сам себя, это гораздо проще.

3. Міф «Дедал та Ікар»

1) Презентація учнівських ілюстрацій до міфу.

2) Проведення вікторини для класу.

- Ким був Дедал? (*Митцем, різьбярем, будівничим*)
- Чому жерці у храмах прив'язували Дедалових дерев'яних богів? (*Щоб не повтікали, бо виглядали як живі.*)
- Як звали учня Дедала? (*Талос*)
- За що майстер був вигнаний з Афін? (*Нібито за причетність до смерті свого талановитого учня Талоса*)
- Куди відправився Дедалі? (*На острів Крит до царя Міноса*)
- Ким доводився Дедалові Ікар? (*Сином*)
- Яке лихо спіткало царя Міноса і царицю Пасіфаю? (*У них народилося чудовисько з головою і хвостом бика — Мінотавр.*)
- Що побудував Дедал для Мінотавра? (*Лабіринт*)
- Про що просив митець царя Міноса? (*Відпустити його додому, на батьківщину*)
- Як вирішив дістатися батьківщини Дедал? (*Небом*)
- З чого виготовив крила майстер? (*З пір'я і воску*)
- Про що попереджав сина Дедал? (*Щоб у повітрі він не піднімався дуже високо, бо сонце розтопить віск, і не опускався дуже низько, щоб хвилі не намочили крила.*)
- Чому загинув Ікар? (*Він не послухав батьківської перестороги і піднявся високо до сонця.*)
- Як пам'ять про Ікара увічнилася на землі? (*На його честь був названий острів Ікарія та Ікарійське море*)
- Яким чином Мінос вирішив вивідати місцеперебування Дедала? (*Запропонував загадку з мушлюю.*)
- Як Дедал виконав це завдання? (*Прив'язав нитку до мурашки і пустив її у мушлюю.*)

Висновки

- Яку одвічну мрію людства втілено у цьому міфі? (*Мрію про підкорення небесного простору*)
- Які географічні назви знаходять своє пояснення у переказі? (*Названі на честь героя міфу острів Ікарія та Ікарійське море*)
- Чому у віках залишилося ім'я нестримного Ікара, а не розумного, талановитого Дедала? (*Ікар є втіленням непереможеного потягу до неба, за яке він ладен був віддати своє життя.*)

3) Міф «Дедал та Ікар» у пам'ятках світового мистецтва.

— Сюжет цього міфу використовувався багатьма митцями. Дуже відомим є римський барельєф «Дедал та Ікар».

- Розгляньте зображення барельєфу «Дедал та Ікар».
- Який епізод міфу ілюструє це зображення?
- Що роблять герої міфу?

Висновки

Міф про Дедала та Ікара дуже популярний через те, що Дедал є втіленням людини-майстра, митця, а Ікар — нерозважної, але сміливої людини, що йде назустріч небезпеці.

4. Міф «Орфей і Еврідіка»

1) Презентація учнівських ілюстрацій до твору.

2) Проведення вікторини для класу.

- Що подарував бог Аполлон Орфею? (*Кіфару, або ліру*)
- Чим був знаменитий Орфей? (*Він був талановитим співцем; усе живе на землі завмирало, слухаючи його.*)
- Чому бог Гіменей не хотів прийти на весілля Орфея та Еврідіки? (*Він відчував, що ця пара не буде щасливою.*)
- Яке лихо трапилося незабаром? (*Еврідіка померла від укусу отруйної змії.*)
- Що вирішив зробити Орфей? (*Повернути дружину з царства мертвих.*)
- Чому Харон і пес Кербер дозволили співцю пройти у підземне царство? (*Вони були зачаровані його співом.*)
- За якої умови Аїд дозволив Орфею забрати Еврідіку? (*Йти, не озираючись назад*)
- Чому озирнувся Орфей? (*Хотів переконатися, що Еврідіка оживає*)
- Чому вакханки напали на співця? (*Не могли пробачити йому, що він зневажає їх, не звертає на них ніякої уваги.*)
- Як безсмертні боги покарали вакханок за вбивство Орфея? (*Перетворили жінок на дерева.*)
- Як пам'ять про Орфея увічнілася на землі? (*За міфом, голову Орфея морські хвилі донесли до острова Лесбос, і відтоді цей острів став батьківщиною славетних поетів. А кіфара співця засяяла незгасно на небі — її можна побачити як сузір'я Ліри.*)

Висновки

- Які якості уособлює в собі Орфей? (*Він талановитий митець, людина, що віддана своєму єдиному коханню.*)
- Чому на честь Орфея з'явилося на небі сузір'я Ліри? (*Так було увічнено його талант і пошановано трагічне життя співця.*)

Цікаво!

У сучасній мові *орфей* — чудовий співець і музика.

3) Відбиття міфу в пам'ятках мистецтва.

- Розгляньте ілюстрацію до «Словника класичної античності» «Гермес веде Еврідіку і Орфея через підземне царство».
- Виразне читання «Сонетів до Орфея» Р. М. Рільке.

СОНЕТ 1

Ось дерево звелось. О виростання!
О спів Орфея! Співу повен слух.
І змовкло все, та плине крізь мовчання
Новий початок, знак новий і рух.

Виходять звірі з лісової тиші,
Покинувши кубельця чи барліг;
Вони, либонь, зробилися тихіші
Не з остраху, не з хитрощів своїх,

А з прислухання. Рев, скавчання, гам
Змаліли їм в серцях. Їм за пристанок
Недавно ще була маленька хижа,

Де крилася жадливість їхня хижа
І де при вході аж хитався ганок,—
Там ти воздвиг в їх прислуханні храм.

(Пер. М. Бажана)

- Чому звірі стали тихими та втратили свою хижість?

СОНЕТ 5

Не воздвигай надгробья. Только роза
Да славит каждый год его опять,
Да, он — Орфей. Его метаморфоза
Жива в природе. И не надо знать

Иных имен. Восславим постоянство.
Певца зовут Орфей. В свой черед
и он умрет, но алое убранство
осенней розы он переживет.

О, знали б вы, как безысходна смерть!
Орфею страшно уходит из мира.
Но слово превзошло земную твердь.

Он в той стране, куда заказан путь.
Ему не бременит ладони лира.
Он поспешил все пути разомкнуть.

(Пер. Г. Ратгауза)

Висновки. Міф про Орфея та Еврідіку надихав і художників, і поетів, для яких зватися Орфеєм — це справжнє визнання і щастя.

5. Підсумки. Оцінювання

III. Заключне слово вчителя

Метаморфози, або перетворення

— Одним з провідних мотивів давніх міфів є перетворення (метаморфоза). В більшості міфів йдеться саме про чудесні перетворення людей чи богів. Боги мають властивість перетворюватись на що завгодно: наприклад, Зевс потрапляє до Данаї у вигляді золотого дощу, викрадає Європу, набувши вигляду бика; богиня Фетіда, опираючись Пелею, перетворюється то на гнучкий палаючий куст, то на срібний потік, змію, чудовисько, пінистий водоспад.

Людей боги перетворювали, коли хотіли покарати їх чи, навпаки, уникнути страждань. Так, дочки Мінія набули вигляду кажанів за те, що не вважали Діоніса богом і не вшановували його на святі, а майстриня Арахна була перетворена на павука через те, що насмілилася викликати на ткацьке змагання саму Афіну Палладу.

Тополями стали невтішні геліади — сестри померлого Фаетона. Їхні сльози — живиця — падають у воду і, коли застигають, перетворюються на бурштин — прозорий, променистий.

Син річкового бога Нарцис перетворився на квітку, німфа Дафна, тікаючи від закоханого Аполлона, обертається на лаврове дерево, Пірам і Тісба стають шовковичними деревами.

На основі давньогрецької та римської міфології знаменитий римський поет Публій Овідій Назон (43 р. до н. е. — 17 р. н. е.) створив свої «Метаморфози». Цей твір складається з 250 окремих невеликих поем — переказів давніх міфів переважно про перетворення богів і людей на звірів і птахів, на рослини, скелі, річки, сузір'я тощо.

Мотив перетворення характерний не лише для міфів. Він широко використовуються у фольклорі (народні казки, легенди) та літературних творах (Г. К. Андерсен «Дикі лебеді», «Русалочка», В. Гауф «Оповідання про каліфа-лелеку», М. Булгаков «Собаче серце», Ф. Кафка «Перетворення»).

Що не міняє обличчя свого? До обнови охоча,
Творють, чергуючи з формами форми, майстриня-природа.
Не пропадає, повірте, ніщо в неосяжному світі.
Все тільки змінює вигляд.

*(Овідій. «Метаморфози»
Переклад А. Содомори)*

Чого навчають міфи?

Міфи, на відміну від казки, не мають на меті повчати людину. Вони створені для того, щоб розповісти про створення світу та богів, відомих героїв та їх пригоди. Але так чи інакше міфи все одно ненав'язливо навчають людину. Міф про царя Мідаса вчить не бути жадібними, історія про Дедала та Ікара — шукати золоті середини, міф про Пігмаліона та Галатею — вірити у свою мрію, створити її самому, розповідь про Нарциса — не бути самозакоханим, гордим, пихатим, любити не тільки себе, а й інших людей, міф про Сізіфа — не бути хитрим та підступним. За свої недоліки герої міфів можуть бути покарані, а за подвиги — винагороджені богами. Але марна справа — шукати справедливості у їх вчинках, бо боги — як люди: необ'єктивні, пристрасні, мають серед героїв і своїх улюбленців, і своїх нелюбів.

Навіщо потрібно знати міфи?

Щоб прочитати книгу, потрібно знати азбуку. Щоб читати книгу світової культури, необхідно розуміти значення тих чи інших символів, імен, сюжетів. Не знаючи античної міфології, неможливо прочитати посправжньому ні Данте, ні Шекспіра, ні Пушкіна, ні Мандельштама.

Античні образи глибоко укорінилися у нашій свідомості і стали джерелом натхнення для поетів і композиторів, художників і скульпторів.

Міфологічні імена і назви ми знаходимо в термінах багатьох наук: у біології, зоології, ботаніці, палеонтології, астрономії.

Назви планет у нашій Галактиці відповідають римським назвам богів: Венера, Меркурій, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон. Багато сузір'їв носять назви, пов'язані з тими чи іншими античними міфами: Оріон — це вродливий велетень-мисливець, який загинув від стріли Артеміди; Пегас — це кінь, на якому їздив Беллерофонт; Велика та Мала Ведмедиці — це перенесені на небо аркадійська та ідійська німфи в образі звірів; Рак — це той, що перешкодив Гераклові вбити Лернейську гідру.

Посилання на античні міфи зустрічаємо в наших щоденних розмовах. Ми згадуємо про подвиги Геракла, Авгієві стайні, троянського коня, Ахіллесову п'яту, голову Медузи, про силу Антея, вогонь Прометея, Аріаднину нитку, про бочки Данаїд, Танталові муки, Сізіфову працю, про олімпійський спокій, яблуко розбрату, Еротові стріли, самозакоханого Нарциса, про драконові зуби, золоте руно, про чоловічу красу Аполлона чи про жіночу вроду Афродіти, про морського бога Посейдона та лютого бога війни Ареса, про титанів і гігантів. Ці фразеологізми будуть зрозумілі лише тому, хто добре знайомий з давньогрецькою міфологією.

Давні міфи — народні перекази, що прийшли до нас з глибокої давнини, — сповнені поезії та глибокого сенсу. Вільнолюбний Геракл, що

очищає землю від чудовиськ, сміливі відкривачі нових земель — аргонавти, Прометей, що повстав проти бога і дав вогонь людству,— всі ці образи стали надбанням світової літератури, і кожна культурна людина повинна їх знати,

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичної атестації № 1.

УРОК № 14

Тема. Тематична атестація № 1

Мета: підсумувати вивчене з теми «Міф і література»; перевірити рівень засвоєння навчального матеріалу в ігровій формі; повторити й узагальнити вивчене з теми; розвивати пам'ять, увагу, кмітливість; прищеплювати інтерес до міфів народів світу.

Обладнання: картки із завданнями; зображення міфологічних богів та героїв; книги міфів народів світу; міфологічний словник.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення мети уроку

II. Гра за темою «Міфологія»

Робота в групах.

1-й конкурс. «Теорія літератури»

- Що таке міф?
- У чому його відмінність від казки?
- Що таке міфологія?
- Як називаються міфи про створення світу? (*Космогонія*)
- Як називаються міфи про виникнення людей? (*Антропогонія*)
- Яку назву мають міфи про кінець світу? (*Есхатологічні*)
- Чи у всіх народів є міфи?
- Чому виникали міфи?

2-й конкурс. Вікторина

- 1) Скільки років прожив бог Паньгу? (*Не менше 36 тисяч років*)
- 2) Який бог у слов'ян вважається першопредком? (*Рід*)
- 3) З чого створила людей богиня Нюйва? (*З жовтої глини*)

- 4) Що відчув Брахма, створивши світ? (*Страх, самотність*)
- 5) На скільки метрів у день виростав бог Паньгу? (*На 3 м*)
- 6) Бог Сонця у єгиптян. (*Ра*)
- 7) Як, за єгипетським міфом, з'явилися люди? (*Зі сліз бога Ра*)
- 8) Творець світу у єгиптян. (*Птах, Атум*)
- 9) Як з'явився у світі бог Сонця Ра? (*У квітці лотоса*)
- 10) Чому, за єгипетським міфом, небо і земля були розділені? (*Щоб не сварилися*)
- 11) Бог-громовержець у слов'ян. (*Перун*)
- 12) Скількох синів породив Брахма? (*Шістьох*)

3-й конкурс. «Розгадай анаграми»

1

Й	Р	У	Е
---	---	---	---

Сонячне око у вигляді кобри. (*Урей*)

2

Ф	Е	Т	Н	Т	У
---	---	---	---	---	---

Єгипетська богиня світового порядку (*Тэфнут*)

3

І	В	У	Ш	Н
---	---	---	---	---

Індійський бог — хранитель Всесвіту. (*Вішну*)

4-й конкурс. «Знайди пару»

Підбери до грецьких назв богів відповідні римські:

Афродіта — (*Венера*)

Артеміда — (*Діана*)

Діоніс — (*Бахус*)

Гермес — (*Меркурій*)

Гефест — (*Вулкан*)

Гера — (*Юнона*)

Зевс — (*Юпітер*)

Афіна — (*Мінерва*)

5-й конкурс. «Впізнай символ»

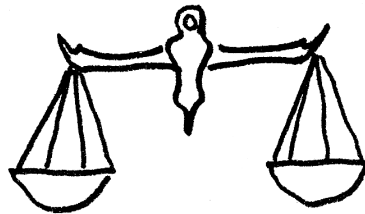
Яким грецьким богам та героям відповідають дані символи?

Впиши у клітинки їхні імена.

--	--	--	--	--	--	--	--

(*Аполлон*)

--	--	--	--	--	--	--	--

(*Феміда*)

--	--	--	--	--	--

(Діоніс)

--	--	--	--

(Ерот)

--	--	--	--	--	--

(Гермес)

--	--	--	--	--	--	--	--

(Посейдон)

6-й конкурс. «Знайди всьому своє місце»

Поєднай лініями назви богів та їх релігії.

Арес

Гера

Посейдон

Афіна

Афродіта

Деметра

Артеміда

Аполлон

Гермес

Діоніс

Зевс

бог – покровитель мистецтв

богиня мудрості, ремесел та війни

бог розваг та вина

богиня краси та любові

богиня шлюбу

богиня мисливства, лісів і гір

богиня родючості, хліборобства

бог-вісник, покровитель торгівлі

бог моря й мореплавства

верховний бог, цар і батько богів і людей

бог війни

7-й конкурс. «Весела перерва»

Уяви, що ти запізнився на урок. Яке виправдання ти б використав, якби урок проводила...:

- Афродіта?
- Афіна?
- Зевс?

- Артеміда?
- Посейдон?
- Гермес ?

Наприклад, на уроці у Артеміди можна було б сказати, що запізнився через чергову акцію місцевого Грінпісу, а Афродіті пояснити, що робила нову модну зачіску чи не могла залишити коханого.

8-й конкурс. «Метаморфози»

Як давні греки пояснювали виникнення...:

- Молочного (Чумацького) шляху та білих водяних лілій?
- троянд та анемонів?
- лаврового дерева?
- квітки нарциса?

9-й конкурс. «Фразеологізми міфологічного походження»

Поясніть значення фразеологізмів: титанічна боротьба, танталові муки, сізіфова праця, нитка Аріадни, троянський кінь, ахіллесова п'ята, авгієві стайні, яблуко розбрату.

III. Підбиття підсумків гри

Оцінювання.

БАЙКИ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

УРОК № 15

Тема. Особливості байки як літературного жанру. Легендарний Езоп — основоположник жанру байки

Мета: повідомити про особливості байки як літературного жанру, пригадати імена і твори відомих байкарів; ознайомити з відомостями про Езопа — першого байкаря, байками «Вовк і Ягня», «Крук і Лисиця», «Мурашки і Цикада»; розкрити поняття «байка», «алегорія», «езопова мова»; розвивати увагу, логічне мислення; прищеплювати любов до байки.

Обладнання: портрет Езопа Д. Веласкеса, збірка байок Езопа.

Ти неук і ледацюга, навіть Езопа не вивчив.
Аристофан

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Розпочати урок сьогодні я хочу з однієї історії, яка трапилася давним-давно.

Черепаха і заєць

Черепаха і заєць сперечалися, хто з них швидший. Призначили вони для змагання час і місце і розійшлися. Та заєць, розраховуючи на свою природну швидкість, не став бігти, а розлігся біля дороги та й заснув. А черепаха розуміла, що рухається вона повільно, і тому бігла без зупинки. Так вона обігнала сплячого зайця і здобула перемогу.

Нерідко праця перевершує природні здібності, коли їх зневажають.

- Як називається твір, який ви прослухали? (*Байка*)
- Чому ви так вирішили? (*Герої — тварини, твір повчає читача.*)
- Правильно, ви слухали байку «Черепаха і заєць», автором якої є відомий давньогрецький байкар Езоп. Ця байка навчає людину поважати природні здібності та не забувати, що без старанної праці досягти чогось у житті майже неможливо.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Засвоєння літературознавчих термінів

Байка — це коротке оповідання сатиричного і повчального характеру, у якому висміюються людські вади та недоліки суспільного життя.

Байка найчастіше складається з двох частин: оповіді й моралі, повчання, заради якого і складалася байка. Мораль може знаходитися як на початку твору, так і у кінці його. Іноді мораль буває відсутня як окрема частина твору, але завжди можна зробити повчальний висновок із змісту байки самостійно.

Героями байок можуть бути не тільки люди, але й тварини, рослини, предмети, наділені певними рисами.

Одним із найпоширеніших художніх засобів, що використовується в байці, є алегорія.

Алегорія — це зображення абстрактного поняття або явища через конкретний образ. Наприклад, серце — алегорія кохання, образ богині Феміди — алегорія правосуддя.

2. Повідомлення про життя і творчість першого байкаря — Езопа

Виникнення байки традиційно пов'язують з іменем легендарного давньогрецького байкаря Езопа. Його завжди вважали одним з перших авторів, яких повинен вивчати кожний школяр. У Аристофана, близького до Езопа за часом, є вислів: «Ти неук і ледацюга, навіть Езопа не вивчив».

Езоп жив у VI ст. до н. е. у Давній Греції. Батьківщиною його називають Фрігію, область у Малій Азії. Відомо, що він був рабом, що декілька разів переходив від одного хазяїна до іншого і зазнав чимало випробувань долі.

Давні греки вимовляли його ім'я інакше, ніж ми, — Айсопос. Вигляд мав Езоп не дуже гарний: він був некрасивий, мав велику голову ще й горба на спині. Але цей некрасивий раб визначався великим розумом.

За легендою відомо, що Езоп був звільнений з рабства. За іншою легендою, цар Крез відправив Езопа у місто Дельфи. Там байкар повинен був принести пожертвування богу Аполлону у величному храмі, але дельфійські жерці непомітно вкинули в речі Езопа золотий кубок Аполлона і, звинувативши його в крадіжці, засудили й скинули з високої скелі в безодню. Пізніше невинність байкаря було встановлено. Проте Аполлон, розгнівавшись на жорстоких дельфійців, наслав на місто чуму.

Байки Езопа вперше зібрали й записали у 300 р. до н. е. Вони були написані прозою дотепно, зрозуміло і просто. Їх переписували, вивчали в школах, зачували напам'ять. Байки Езопа стали одними з найпопулярніших творів в античному світі.

У записах, зроблених римським письменником II ст. Авгон-Гелієм, зазначається: «Езоп, фрігійський байкар, не випадково вважався мудрецем, бо свої корисні поради й настанови він давав без суворості і владності, як це звичайно роблять філософи, а вигадував дивні та цікаві притчі, розумно й прозорливо обдумані історії передавав людям з якоюсь принадою для слуху».

Сюжети езопівських байок вплинули на сірійську, вірменську, єврейську, індійську літературу. Саме з іменем давньогрецького байкаря пов'язане поняття «езопової мови». Езопова мова використовувалась й пізніше авторами, що бажали утаємничити свої ідеї від цензури та при цьому донести їх до читачів у достатньо простій і зрозумілій формі (наприклад, у російській літературі з кінця XVIII ст.).

Езопова мова — це іносказання, художня мова, насичена недовомками та натяками.

Запитання до класу

- Імена яких байкарів вам відомі? (*Римлянин Федр (I ст.), грек Бабрій (II ст.), француз Ж. де Лафонтен (XVII ст.), росіянин І. А. Крилов (XIX ст.), українці Гр. Сковорода (XVIII ст.), П. Гулак-Артемівський (XIX ст.), Є. Гребінка (XIX ст.), Л. Глібов (XIX ст.), Остап Вишня, С. Олійник, М. Годованець (XX ст.)*)

Майже всі народи світу мають свої байки, і серед них є багато схожих на сюжети, запозичені в Езопа, хоча і складено їх у різних краях, за різних часів і різними мовами.

3. Читання байок Езопа

1) Байка «Вовк і Ягня»

Виразне читання байки.

Бесіда.

- Назвіть героїв байки.
- Охарактеризуйте їхню поведінку. (*Вовк звинувачує Ягня у різних гріхах, тоді як бідне Ягня ні в чому не винне.*)
- Які риси характеру уособлюють у собі Вовк і Ягня? (*Вовк уособлює лицемірство, хижість, безсоромність, силу; Ягня — беззахисність, тендітність, чесність, слабкість.*)
- Прочитайте мораль байки. (*«Навіть справедливий захист не має сили для тих, хто заповзвся чинити кривду»*)
- Як ви її розумієте?
- Чи знаєте ви приклади з життя, до яких можна було б застосувати цю мораль?

2) Байка «Крук і Лисиця»

Виразне читання байки.

Бесіда.

- Визначте тему байки. (*Лисиця за допомогою лестоців виманює м'ясо у Крука.*)
- Які риси уособлюють герої твору? (*Лисиця — хитрість, улесливість, розум, підступність; Крук — нерозумність, довірливість, наївність.*)
- Яка мораль байки? (*«Ця байка стосується нерозумної людини»*)
- Сформулюйте ідею твору. (*Треба відрізняти щирих людей від улесливих, не бути занадто довірливим й об'єктивно оцінювати себе і свої можливості.*)

3) «Мурашки і Цикада»

Виразне читання байки.

Бесіда.

- З яких частин складається байка?
- Які риси уособлюють Мурашки та Цикада? (*Мурашки — старанність, працелюбність, поміркованість; Цикада — легковажність, непередбачливість, нестаранність.*)
- Яка мораль цієї байки? (*«Не слід зневажати нічого, щоб згодом не довелося шкодувати»*)
- Як ви її розумієте?
- Сформулюйте пораду Цикаді, яку ви могли б їй дати.

III. Висновки

- Що таке байка?
- Дайте визначення алегорії.

- Що таке езопова мова?
- Чим уславився Езоп?
- Чого навчають прочитані вами байки Езопа?

IV. Домашнє завдання

Прочитати байку Езопа «Хліборобові діти», підготувати її переказ, визначити тему та ідею; вивчити визначення байки, алегорії, езопової мови.

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про життя та творчість французького байкаря Жана де Лафонтена.

УРОК № 16

Тема. Жан де Лафонтен — відомий французький байкар. Байка «Зачумлені звірі»

Мета: повторити відомості про байку, алегорію, езопову мову, ознайомити з фактами біографії Ж. де Лафонтена; працювати над виразним читанням байки «Зачумлені звірі», визначити тему та ідею твору; викликати негативне ставлення до людських недоліків і вад.

Обладнання: портрет Ж. де Лафонтена, тексти байок «Зачумлені звірі», «Гора в пологах», зображення головоломки.

Читajući Лафонтена, помічаємо в душі своїй таке відчуття, яке зазвичай викликає в ній присутність скромного, милого, абсолютно доброго мудреця, — вона спокійна, щаслива, задоволена і природою, і собою.

В. А. Жуковський

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

- 1) Знання літературознавчих термінів.
Відгадайте слово, дайте його визначення.
ОБОАОЙОКОА — байка
АЮЛЮЕЮГЮОЮРЮЮЯ — алегорія
ЯЕЯЗЯОЯПЯОЯВЯАЯМЯОЯВЯА — езопова мова

- 2) Переказ байки Езопа «Хліборобові діти».

Тема — розповідь про те, як батько довів дітям, що треба жити в мирі та злагоді.

Ідея — потрібно пам'ятати, що ті, хто вміє жити дружно і працювати разом, сильніші за тих, хто діє поодиночі.

II. Мотивація навчальної діяльності

Прочитайте вислів російського поета В. А. Жуковського. Які риси, на думку автора, притаманні Жану де Лафонтену?

III. Вивчення нового матеріалу

1. Виступ учнів-літературознавців з розповіддю про Ж. де Лафонтена (1621–1695)

1-й учень. Жан де Лафонтен народився у 1621 р. у французькому містечку Шато-Тьєрі в сім'ї чиновника. Здобувши несистематичну освіту, він деякий час працював чиновником, успадкувавши посаду свого батька. Але служба мало цікавила поета. Він залишив її і переїхав до Парижа, де швидко здобув славу талановитого поета і став вести світське життя. Його життя, легке і безтурботне, нагадувало життя Цикади, героїні його байки «Цикада і Мурашка».

2-й учень. У 1668 р. Лафонтен надрукував перші 6 книг байок під назвою «Байки Езопа, перекладені віршами паном де Лафонтеном». Байки принесли йому всесвітню відомість. Лафонтен практично відродив цей жанр античної літератури, вдихнув у нього нове життя вже в умовах європейської культури Нового часу.

1-й учень. Книгу байок відкриває присвята, адресована шестирічному спадкоємцю престолоа. У ньому поет пише: «Ви в такому віці, коли принцам дозволені забави та ігри, та в той же час Вашій думці не повинні бути зайвими чужі серйозні роздуми. Все це міститься в байках, якими ми зобов'язані Езопу. Езоп винайшов своєрідне мистецтво поєднувати одне з іншим; читання його творів непомітно сіє сім'я добра і вчить розуміти себе самого».

2-й учень. У байці «Пастух і Лев» Лафонтен так сформулював своє ставлення до цього жанру:

Байки не такі прості, як здається;
В них учитися можна навіть у тварини.
Гола мораль наводить сум,
А розповідь наша допоможе і урок прийняти.
Наша вигадка — навчати, розважаючи;
А розповідати просто так — не варто праці.

1-й учень. Лафонтен зазвичай запозичував сюжети своїх байок у грецького байкаря Езопа, римського — Федра, індійського — Бідпая та інших, але переказував сюжети цих байок так, що вони виражають французький менталітет, думки і погляди самого поета.

У своїх байках Лафонтен проповідує певну мораль, що втілює практичний здоровий глузд. Як говорив В. Г. Белінський, у байках «опоети-зовується проза життя і практична мудрість життєва».

2-й у ч е н ь. Кращі байки Лафонтена являють собою немовби маленькі комедії, в яких зображення тварини допомагає розкрити суспільні пороки людей. Можливо, саме тому поет, який написав 238 байок, назвав їх своєю «стоактною комедією».

Чудовий гумор Лафонтена і сам тон його байок мають глибоко національний характер. О. С. Пушкін вважав, що «простодушність є природжена якість французького народу», яку особливо чітко виразив у своїх байках Лафонтен.

1-й у ч е н ь. Вірш Лафонтена, вільний і гнучкий, часто завершується прислів'ям або афоризмом, точно висловлює дотепну думку, влучне спостереження над життям і характерами людей, над їх поведінкою. Мова байкаря багата на народні звороти.

Спадок поета широко увійшов у народний побут. Його сюжети, образи, вислови зберігаються й у живій мові, й у літературній формі.

2. Робота над байкою «Зачумлені звірі»

Виразне читання байки вчителем.

Виразне читання байки за особами.

Бесіда

- Яке лихо трапилося з лісовими звірами? («Чума косила звірину»)
- Навіщо Лев скликав раду? (*Щоб обрати найбільшого грішника і принести його в жертву, щоб зупинити чуму.*)
- Чи справжнім грішником, на вашу думку, є Лев? (*Так, він з'їв не тільки багато овець, але й пастухів.*)
- Як Лис виправдовує Лева?

*(«Ви, ївши тих дурних овець,
Їм честь велику виявляли.
А що до пастухів — який то гріх?
Вони нам стільки дозволяли,
Що краще б їх поїсти всіх»)*

- Чому Лис виправдовує Лева? (*Тому що Лев — цар звірів*)
- У чому полягає гріх Осла? (*Він ущипнув зелененької травки*)
- Чи був Осел найбільшим грішником у лісі? (*Ні, він навіть не був хижаком*)
- Чому ж саме його лісова громада вирішила принести у жертву? (*Осел — найбеззахисніший від усіх звірів*)
- Яка мораль байки?

*(«Отак і в нас: є гроші — маєш право,
Немає — то під суд іди»)*

Визначення теми та ідеї байки

Тема — розповідь про те, як лісові звірі обирали під час чуми «найбільшого» грішника.

Ідея — несправедливість суспільства, у якому одним можна все, а іншим — нічого.

IV. Висновки

- Що ви дізналися про Ж. де Лафонтена?
- У яких байкарів поет запозичував сюжети? (*Езон, Федр, Біднай*)
- Скільки байок було написано поетом? (238)
- Які недоліки людей і суспільства викриває Лафонтен у байці «Зачумлені звірі»? (*Лицемірство, хижість, брехливість людей; несправедливість суспільства, в якому все вирішує соціальне становище людини і кількість грошей у неї*)
- Якою «чумою» вражені звірі? (*Йдеться не тільки про небезпечну хворобу, але й про лицемірство, нечесність, свавілля*)
- Чи актуальні проблеми, порушені у байці «Зачумлені звірі»? Висловіть власну думку з цього приводу.

V. Додаткове завдання**«Літературні паралелі»**

Прочитайте байку Ж. де Лафонтена «Гора в пологах» французькою та російською мовами. Перший варіант — оригінал байки, другий варіант — дослівний переклад, третій — художній переклад російського байкаря А. Ізмайлова.

Порівняйте дослівний переклад і переклад А. Ізмайлова.

LA MONTAGNE QUI ACCOUCHE

Une montagne en mal d'enfant
 Jetai une clameur si haute,
 Que chacun, au bruit accourant,
 Crut qu'elle accoucherait, sans faute,
 D'une cit plus grosse que Paris:
 Elle accoucha d'une souris.

Quand je songe cette fable,
 Dont le r cit est menteur,
 Et le sens est v ritable,
 Je me figure un auteur
 Qui dit: «Je chanterai la guerre
 Que firent les Titans au ma tre du tonnerre».
 C'est promettre beaucoup: mais qu'en sort-il souvent?
 Du vent.

ГОРА В РОДАХ

(подстрочный перевод)

Гора в муках родов
 Вопила так громко,
 Что каждый, прибежавший на шум,
 Думал, что она родит, без сомнения,
 Город, больше, чем Париж:
 Она родила мышь.

Когда я думаю об этой басне,
 Содержание которой ложь,
 А смысл правдив,
 Я представляю себе автора,
 Который говорит: «Я воспую войну,
 Которую вели Титаны против Громовержца».
 Это значит, обещать много: но что из этого получается?
 Ветер.

ГОРА В РОДАХ

(перевод А. Измайлова)

Родами мучилась Гора;
 Земля вокруг дрожала.
 Бедняжка простонала
 С полудня до утра;
 Расселась, наконец, и родила мышонка!

Но эта старая, все знают, побасенка,
 А вот я быль скажу:
 Один поэт писал
 Не день, не два, а целый месяц кряду,
 Чернил себя, крестил, марал;
 Потом, друзей созвав, пред ними прочитал...
 Шараду.

VI. Домашнє завдання

Підготувати докладний переказ байки «Зачумлені звірі».

Підготувати інсценування байки І. А. Крилова «Ворона і Лисиця».

УРОК № 17

Тема. И. А. Крылов — видатный поэт-байкар. Байки И. А. Крылова

Цель: заинтересовать фактами биографии баснописца И. А. Крылова; работать над выразительным чтением басен; развивать навыки анализа литературного произведения; сопоставлять басни Эзопа и Крылова; воспитывать стремление к высоким моральным ценностям.

Наглядность: портрет И. А. Крылова; сборник басен поэта; иллюстрации к басням «Волк и Ягненок», «Ворона и Лисица».

*Ох, басни — смерть моя!
Насмешки вечные
Над львами, над орлами!
А. С. Грибоедов*

ХОД УРОКА**I. Актуализация опорных знаний****Проверка домашнего задания**

Подробный пересказ басни Ж. де Лафонтена «Зачумленные звери».

II. Мотивация учебной деятельности**Работа с эпиграфом**

— А. С. Грибоедов — известный русский драматург, автор комедии «Горе от ума». Ему принадлежат слова: «Ох, басни — смерть моя! Насмешки вечные над львами, над орлами!»

- Как, по вашему мнению, относится поэт к басне?
- Какие особенности басни подчеркивает Грибоедов в своем высказывании? (*Аллегоричность — львы, орлы, воплощающие в себе определенные черты человеческих характеров; сатира — «насмешки вечные»*)

III. Изучение нового материала**1. Знакомство с биографией И. А. Крылова (1769–1844)***Рассказ учителя*

Родился И. А. Крылов 2 февраля 1769 года в семье военного Андрея Прохоровича Крылова.

А. С. Пушкин в своих подготовительных материалах к «Истории Пугачева», между прочим, отмечает, что Андрей Прохорович в чине капитана служил в Яицкой крепости и проявил себя как человек мужественный: во время пугачевского бунта руководил обороной Яицкого городка. Здесь будущий поэт провел раннее детство, а во время бунта находился с матерью, Марией Алексеевной, в Оренбурге.

В 1775 году отец вышел в отставку, поселился в Твери, где получил пост председателя губернского магистрата. Но через 4 года он умер, и семья осталась без средств к существованию. Маленькому Ванечке, которому шел только десятый год, пришлось идти на службу в магистрат канцеляристом.

Однако уже в 13 лет Крылов уезжает в Петербург, где поступает в Казенную палату, по-видимому, благодаря покровительству знакомых его отца.

Сюда же перебирается в 1782 году и его мать с младшим братом Левушкой.

В это время, стремясь восполнить проблемы в своем образовании, Крылов изучает французский, немецкий, итальянский языки, учится играть на скрипке, знакомится с теорией музыки. Благодаря своей настойчивости и упорству, он стал одним из просвещенных людей своего времени.

Начал литературное поприще как драматург: перу Крылова принадлежат комическая опера «Кофейница», трагедии «Клеопатра», «Филомена».

В 80-е годы Крылов выступает в роли издателя: выпускает сатирические журналы «Почта духов», «Зритель».

Первая публикация басни Крылова («Дуб и трость», «Разборчивая невеста») состоялась в 1805 году. Это были переводы из Лафонтена.

В 1809 году вышла первая книга басен поэта. Всего им написано около 200 басен. С 1809 по 1843 год состоялось девять выпусков крыловских басен общим тиражом 77 тысяч экземпляров, что по тем временам было делом неслыханным. Басни Крылова написаны ярким и метким народным языком, пленяют своей образностью и неожиданностью. Несмотря на то, что Крылов переводил Эзопа и Лафонтена, большая часть его произведений совершенно оригинальна.

Образы крыловских басен оказались настолько популярны, что многие из них давно уже превратились в нарицательные понятия. Некоторые из его басен были написаны по тому или иному поводу, связаны с конкретным политическим или общественным событием, однако давно уже вышли за рамки произведений «на злобу дня».

Работа в новом жанре резко изменила литературную репутацию Крылова. Если первая половина его жизни прошла практически в неизвестности, была полна материальными проблемами и лишениями, то в зрелости он был окружен почестями и всеобщим уважением.

Крылов стал классиком при жизни. Уже в 1835 году В. Г. Белинский в своей статье «Литературные мечтания» отметил в русской литературе всего лишь 4 классиков и поставил Крылова в один ряд с Державиным, Пушкиным и Грибоедовым.

Параллельно с народным признанием пришло и признание официальное. С 1810 года Крылов был сначала библиотекарем в Императорской публичной библиотеке в Санкт-Петербурге. Одновременно с этим получал неоднократно увеличивающуюся пенсию «во уважение отличных дарований в российской словесности». Был избран членом Российской Академии, награжден золотой медалью за литературные заслуги и получил много других наград и почестей.

2. Чтение и анализ басни И. А. Крылова «Волк и Ягненок»

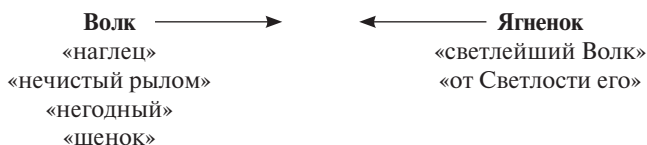
Чтение басни учителем

- Какое впечатление произвела на вас басня?
- Что поразило в басне «Волк и Ягненок»?

Чтение басни в лицах

Беседа

- Из каких частей состоит басня? Как они называются?
- В чем особенность расположения морали в данной басне? Сравните с баснями Эзопа (*Мораль в баснях Крылова может находиться как в начале, так и в конце произведения. У Эзопа мораль представлена в конце басни.*)
- Какие эпитеты использует поэт, чтобы описать Волка и Ягненка?

- Как обращаются герои друг к другу? (*Волк грубит Ягненку, совершенно незаслуженно его оскорбляет, а Ягненок вежливо и разумно возражает ему.*)
- Какие обвинения в адрес Ягненка выдвигает Волк? (*Ягненок мутит воду, смешивая ее с илом; Ягненок оскорбил его в позапрошлом году; все овцы, псы и пастухи вредят Волку.*)
- Докажите, что эти обвинения беспочвенны. (*Ягненок пил воду выше по течению, чем Волк, и не мог мутить ее; в позапрошлом году его еще не было на свете, и он не мог оскорбить Волка; овцы не могут вредить хищнику, перед которым беззащитны, а псы и пастухи стерегут стадо и поэтому неудобны Волку. Но должен ли Ягненок расплачиваться за это?)*
- Напишите речь адвоката, защищающего Ягненка.

Работа со схемой

- Какие черты характера олицетворяют образы Волка и Ягненка?

Волк	—	+	Ягненок
коварство			доброта
грубость			воспитанность
хитрость			разумность
клеветничество			логичность
наглость			беззащитность
злость			

«У сильного всегда бессильный виноват»
 «Ты виноват уж тем, что хочется мне кушать»

- В образе Ягненка сосредоточены положительные черты, а в образе Волка — отрицательные. Парадокс: положительный герой страдает, а отрицательный живет дальше как ни в чем не бывало. Почему? («У сильного всегда бессильный виноват»: сила воплощает власть, деньги, социальное положение.)
- Крылов указывает на распространенность подобного явления: «Тому в истории мы тьму примеров слышим». Знаете ли вы примеры из жизни, подтверждающие слова великого баснописца?

3. Сравнение басен Эзопа и Крылова «Волк и Ягненок»

И. А. Крылов часто заимствовал сюжеты для басен у Эзопа и Лафонтена, но при этом, коренным образом изменяя некоторые моменты, создавал новые литературные произведения.

Найдите сходство в сюжетах басен. (*Придирки Волка и ответы Ягненка соответствуют басне Эзопа. Крылов, естественно, вносит новые детали: речь идет не об оскорблении отца Волка, а его самого; Волк, услышав о юном возрасте Ягненка, перечисляет его «родственников», а также обвиняет псов и пастухов. Совпадают финалы басен: беззащитный герой обречен на гибель.*)

- Что нового привнес в басню русский поэт? (*Басня Крылова больше по объему, более эмоциональна; основную часть басни составляет эмоциональный диалог героев. Наличие экспрессивно окрашенной лексики передает накал страстей, делает басню выразительной и понятной; стихотворная форма способствует запоминанию басни.*)

4. Чтение и анализ басни «Ворона и Лисица»

Инсценировка басни подготовленными учениками

Беседа

- Прочитайте мораль басни.
 («Уж сколько раз твердили миру,
 Что лесть гнусна, вредна, но только все не впрок,
 И в сердце льстец всегда отыщет уголок»)

- Что означают слова «лесть», «льстить»? Чем отличаются слова «лесть» и «комплимент»?

Обратимся к Словарю русского языка под редакцией С. И. Ожегова. *Лесть* — лицемерное, угодливое восхваление.

Льстить — хвалить кого-либо из лести, из корыстного желания расположить к себе.

Комплимент — любезные, приятные слова.

Вывод. Лесть и комплимент — понятия разные, со знаком «+» и «-». Комплименты говорят с целью доставить удовольствие человеку, а лесть применяется для использования человека в корыстных целях.

- Как вы думаете, почему «в сердце льстец всегда отыщет уголок»? (*Человеку хочется верить, что он действительно так хорош, как ему об этом говорят; ему приятно слышать похвалы.*)
- Чем опасна лесть? (*Лесть опасна своей неискренностью, о которой восхваляемый человек может не догадываться. Кроме того, льстец лишь использует другого человека в своих интересах: искренние отношения дружбы и симпатии подменяются ложными, фальшивыми.*)
- Какие человеческие недостатки высмеиваются автором в образах Лисицы и Вороны? (*Ворона — наивная и доверчивая, не умеющая оценить себя объективно (ведь какая же из вороны певичка!), глуповатая; Лисица — хитрая, льстивая, корыстная.*)
- Какие фразы из этой басни стали крылатыми? (*«Спой, светик, не стыдись», «От радости в зобу дыханье сперло», «Уж сколько раз твердили миру, что лесть гнусна, вредна.»*)

5. Сравнение басен Эзопа и Крылова

- Чем отличаются басни Эзопа и Крылова? (*Басня Крылова написана в стихотворной форме, в отличие от басни Эзопа; у Эзопа — ворон, а у Крылова — ворона; весь сыр-бор разгорается в одном случае из-за мяса, а в другом — из-за сыра.*)

В произведении Эзопа есть слова Лисицы: «О если бы ты имел еще и ум, тебе бы доставало всего, чтобы быть царем». Акценты расставлены по-разному: басня Эзопа направлена больше против глупого человека, а произведение Крылова — против льстецов.)

IV. Выводы

- Что вы знаете о русском баснописце И. А. Крылове?
- Против каких человеческих пороков и общественных недостатков направлена басня «Волк и Ягненок»?
- Чему учит басня «Ворона и Лисица»?

V. Домашнее задание

Докажите, что произведения «Волк и Ягненок», «Ворона и Лисица» являются баснями.

УРОК № 18

Тема. Урок виразного читання. Байка І. А. Крилова «Квартет»

Цель: познакомить с историей создания басни «Квартет»; учить анализировать прочитанное произведение; работать над созданием партитуры стихотворения; совершенствовать навыки выразительного чтения басни; развивать умение определять задачи чтеца; воспитывать бережное, внимательное отношение к слову.

Наглядность: иллюстрации к басне Крылова «Квартет»; распечатки текста басни «Квартет» для записи партитуры.

Книга — как соната. Она должна быть исполнена читателем безупречно.

М. Цветаева

ХОД УРОКА

I. Актуализация опорных знаний**Проверка домашнего задания**

Докажите, что произведения Крылова «Волк и Ягненок», «Ворона и Лисица» являются баснями.

II. Мотивация учебной деятельности

— Как вы думаете, что нужно для того, чтобы стать настоящим музыкантом? (*Музыкальный слух, умение играть, трудолюбие...*)

— Сегодня мы узнаем, что по этому поводу думали герои басни Крылова «Квартет».

III. Изучение нового материала**1. Словарная работа**

Партитура — совокупность всех партий многоголосого музыкального произведения.

Соната — музыкальное произведение, состоящее из 3-х или 4-х частей различного темпа и характера.

Квартет — 1. Музыкальное произведение для 4-х инструментов или голосов. 2. Ансамбль из 4-х музыкантов или певцов.

Альт — 1. Низкий женский или детский голос, а также певец (певица) с таким голосом. 2. Музыкальный смычковый инструмент несколько больше скрипки или медный духовой инструмент.

Бас — 1. Самый низкий мужской голос, а также певец с таким голосом. 2. Медный духовой инструмент низкого регистра и тембра.

Прима — 1. Первый, основной звук гаммы. 2. Первая струна смычкового музыкального инструмента. 3. Первый инструмент, голос, исполняющий ведущую партию в оркестре, хоре.

Втора — второй голос в музыкальной партии.

2. История создания басни «Квартет»

В этой басне Крылом высмеял шумные и безрезультатные заседания Государственного совета, организованного в России в 1810 году.

Первые читатели сразу узнали в героях басни Аракчеева, Мордвинова, Завадовского, Лопухина.

3. Чтение басни (про себя)

4. Беседа

- Почему квартет «не идет на лад»? (*Музыканты попросту не умеют играть, но не понимают этого, видят причины своих неудач совсем в другом — в неправильном расположении участников квартета; кроме того, чтобы достичь высокого результата, нужно играть слаженно, чего нет у крыловского квартета.*)
- Верит ли автор, что у участников квартета что-нибудь получится? (*Нет, он понимает невозможность настоящей игры без многих лет кропотливой работы. Автор иронизирует над наивностью своих героев, которые, не умея играть, решили «пленять своим искусством свет». Они уверены: «У нас запляшут лес и горы!» Единственное, что, по их мнению, нужно для игры в квартете — ноты и инструменты.*)
- Какова мораль этой басни? (*«А вы, друзья, как ни садитесь, все в музыканты не годитесь».*)
- Почему именно этим животным Крылов поручает участвовать в квартете? Какие черты характера они представляют в других баснях и сказках? (*Осел символизирует глупость, Мишка — неповоротливость, неуклюжесть, отсутствие музыкального слуха (вспомните: «Медведь на ухо наступил»), Мартышка — любопытство, суетливость, вертлявость, легкомысленность.*)

По-видимому, Крылов выбрал именно этих героев для своей басни потому, что они ассоциируются с отрицательными чертами характера, не позволяющими представить таких персонажей прекрасными музыкантами, слаженно играющими в квартете. В отличие от них, Соловей символизирует талантливого певца, который и объясняет горе-музыкантам: «Чтоб музыкантом быть, так надобно уменье и уши ваших понежней».)

5. Создание партитуры стихотворения

Текст басни	Задача чтения
<p>Проказница-<u>Мартышка</u>, <u>Осел</u>, <u>Козел</u> ↓ Да косолапый <u>Мишка</u> ↓ Затеяли сыграть <u>Квартет</u>. </p>	<p>Заинтересовать слушателя развитием действия. Темп чтения — медленный</p>
<p>Достали <u>нот</u>, <u>баса</u>, <u>альта</u>, <u>две скрипки</u> ↓ И <u>сели</u> на лужок под липки — <u>Пленять</u> своим искусством <u>свет</u>. Ударили в смычки, дерут, а <u>толку нет</u>. </p>	<p>Передать развитие действия, иронию автора по поводу далеко идущих планов героев басни, удивление персонажей в связи с первой неудачей. Темп чтения — средний</p>
<p>«<u>Стой</u>, братцы, <u>стой!</u> — кричит Мартышка. — <u>Погодите!</u> Как музыке <u>идти</u>? Ведь вы не так <u>сидите</u>. <u>Ты с басом</u>, Мишенька, <u>садись</u> против <u>альта</u>, <u>Я</u>, <u>прима</u>, <u>сяду</u> против <u>вторых</u>; Тогда пойдет уж музыка <u>не та</u>: У нас запляшут <u>лес и горы!</u>» </p>	<p>Передать эмоциональность, суетливость Мартышки, уверенной в том, что ей известен секрет хорошей игры. Темп чтения — средний. Читать эмоционально, взволнованно, уверенно</p>
<p>Расселись, начали <u>Квартет</u>; Он все-таки на лад <u>нейдет</u>. «<u>Постойте ж</u>, я <u>сыскал секрет!</u> — Кричит Осел, — мы, верно, уж <u>поладим</u>, Коль <u>рядом сядем</u> ».</p>	<p>Передать самоуверенность, оптимизм Осла. Читать эмоционально, уверенно</p>
<p><u>Послушались</u> Осла: <u>уселись</u> чинно <u>в ряд</u>, А все-таки <u>Квартет</u> <u>нейдет</u> на лад. Вот <u>пуще прежнего</u> пошли у них <u>разборы</u> И споры, <u>Кому и как сидеть</u>. Случилось <u>Соловью</u> на шум их <u>прилететь</u>. </p>	<p>Показать неразбериху в квартете, отсутствие единодушия среди героев. Темп чтения — средний</p>

Текст басни	Задача чтения
<p>Тут с просьбой все к нему, чтоб их решить сомненье: «Пожалуй, — говорят, — возьми на час терпенье, Чтобы Квартет в порядок наш привести: И ноты есть у нас, и инструменты есть; Скажи лишь, как нам <u>сесть!</u>» </p>	<p>Передать беспомощность персонажей, наивность (они по-прежнему считают, что у них есть все для хорошей игры). Читать эмоционально, с просительной интонацией, с надеждой</p>
<p>«Чтоб музыкантом быть, так надобно <u>уменье</u> ↓ И уши ваших понежней. — Им отвечает Соловей. — А вы, друзья, как ни садитесь, Все в музыканты <u>не годитесь</u>». </p>	<p>Показать отношение автора к участникам квартета посредством правдивых слов Соловья. Темп чтения — медленный</p>

6. Выразительное чтение басни с использованием партитуры

IV. Итоги урока

- Как вы понимаете слова М. Цветаевой, использованные в качестве эпиграфа к уроку?
- Удалось ли вам исполнить басню «Квартет» безупречно?
- Каким образом связаны музыка и поэзия?

V. Домашнее задание

Выучить басню Крылова (по выбору), подготовить ее инсценировку.

УРОК № 19

Тема. Урок виразного читання. Читання напам'ять байок І. А. Крилова

Цель: продолжить работу над выразительным чтением стихотворений; учить инсценировать басню, работать в группе; развивать актерские способности; воспитывать интерес к театру.

Наглядность: сборник басен Крылова, элементы костюмов и декораций.

*Весь мир — театр,
 И люди в нем — актеры.*
 В. Шекспир

ХОД УРОКА

I. Мотивація учебної діяльності

- Любите ли вы бывать в театре?
- Какие театры вашего города вам известны?
- Какие спектакли вам особенно запомнились? Почему?
- В чем превосходство театра перед искусством кино, телевидения?

II. Актуализация опорных знаний

1. Работа с эпиграфом

- Как вы понимаете высказывание В. Шекспира?
— Сегодня вы почувствуете себя в роли настоящих актеров. Вы подготовили не только инсценировку любимой басни И. А. Крылова, но и подобрали костюмы и создали элементы декораций.

2. Инсценировка басен И. А. Крылова («Ворона и Лисица», «Мартышка и очки», «Стрекоза и Муравей», «Кукушка и Петух», «Ларчик» и т. д.)

Оценивание. Комментарии учителя.

Обсуждение представленных инсценировок.

III. Итоги урока

— Сегодня на уроке вы смогли почувствовать себя настоящими актерами, исполняя знаменитые и всеми любимые басни И. А. Крылова. Постарайтесь не забыть их: на вступительных экзаменах в театральные институты абитуриенты, как правило, читают басни. Именно этот литературный жанр позволяет наиболее полно проявить и показать артистические способности поступающих. И, конечно, помогает не забывать о недостатках человека и общества, постоянно стремиться к самосовершенствованию.

IV. Домашнее задание

Подготовиться к тематическому оцениванию № 2.

УРОК № 20

Тема. Тематична атестація № 2

Мета: повторити поняття з теорії літератури, зміст прочитаних байок, підсумувати вивчене, перевірити рівень знань за темою «Байка у світовій літературі»; розвивати творчі здібності; виховувати прагнення до високих результатів.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення мети уроку**II. Ознайомлення із завданнями для атестації****III. Виконання роботи (у письмовій або усній формі)****1. Теорія літератури**

Що таке...:

- байка?
- алегорія?
- езопова мова?

2. Зміст творів

Відгадай байку за уривком.

- 1) «Мартышка к старости слаба глазами стала». («*Мартышка и очки*»)
- 2) «Ты все пела? Это дело:
Так поди же попляши!» («*Стрекоза и Муравей*»)
- 3) «И в сердце льстец всегда отыщет уголок». («*Ворона и Лисица*»)
- 4) «Хоть видит око, да зуб неймет». («*Лисица и виноград*»)
- 5) «Ай, Моська! знать, она сильна,
Что лает на Слона». («*Слон и Моська*»)
- 6) «Когда в товарищах согласья нет,
на лад их дело не пойдет». («*Лебедь, Шука и Рак*»)
- 7) «А ларчик просто открывался». («*Ларчик*»)
- 8) «Слона-то я не заметил». («*Любопытный*»)
- 9) «А Васька слушает да ест». («*Кот и Повар*»)
- 10) «Коли згода між людьми — їх важко перемогти, коли незгода — легко». («*Хліборобові діти*», *Езоп*)
- 11) «Лев скликав раду і сказав:
“Напевно, кару Бог послав
Нам за чийось тяжку провину”». («*Зачумлені звірі*», *Лафонтен*)
- 12) «Хоч як би ти виправдовувалось, я тебе все одно з’їм». («*Вовк та Ягня*», *Езоп*)

3. Аналіз твору

- 1) З яких частин складається байка? (З оповідної частини та моралі)
- 2) Назвіть спільні ознаки байок Езопа, Крилова, Лафонтена.
- 3) Чим відрізняються байки Езопа, Крилова, Лафонтена?
- 4) Які риси уособлюють в собі персонажі байок?
Вовк — (грубість, нахабність, сила)
Ягня — (беззахисність, слабкість)
Лисиця — (хитрість, лестивість)

Ворона — (наївність, самозакоханість)

Осел — (нерозумність)

Мавпа — (нерозумність, суєтливість, легковажність)

- 5) Проведіть літературні паралелі до відомих вам байок Езопа і Крилова. («Вовк та Ягня», «Ворона і Лисиця», «Мурашки і Цикада» — «Стрекоза и Муравей»)
- 6) Наведіть приклади крилатих висловів з байок. («Спой, светик, не стыдись», «Уж сколько раз твердили миру, что лесть гнусна, вредна», «А вы, друзья, как ни садитесь, все в музыканты не годитесь», «У сильного всегда бессильный виноват», «Ты виноват уж тем, что хочется мне кушать» і т. ін.)

4. Творче завдання

- 1) Опишіть, який вигляд може мати обкладинка книги «Байки І. А. Крилова» (Езопа, Лафонтена).
- 2) Напишіть власну байку у віршах або в прозі.

Тематичне оцінювання можна провести у формі гри між командами (усно) або у формі індивідуальної роботи (письмово). В останньому випадку учні можуть обирати питання за бажанням: кожна відповідь на питання 1 рівня оцінюється 1 балом, 2 рівня — 2 балами, 3 рівня — 3 балами, 4 рівня — 4 балами.

IV. Підсумки уроку

ЛІТЕРАТУРА І МОРАЛЬНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ

УРОК № 21

Тема. А. П. Чехов — видатний російський письменник. Оповідання «Товстий і тонкий»

Цель: заинтересовать биографией и творчеством А. П. Чехова, ознакомить с новыми литературоведческими терминами; выполнить словарную работу, ознакомить с содержанием рассказа «Толстый и тонкий», определять тему и идею произведения; развивать умение внимательно и вдумчиво читать; воспитывать негативное отношение к чиновничеству и низкопоклонству.

Наглядность: портрет А. П. Чехова, выставка книг писателя, иллюстрации к рассказу «Толстый и тонкий».

В человеке все должно быть прекрасно:
и лицо, и одежда, и душа, и мысли.

А. П. Чехов

Ход урока

I. Мотивация учебной деятельности

1. Работа с эпитафием (некоторые слова закрыты)

2. Беседа

- Что же должно быть прекрасным в человеке?

Найдите ответы в головоломке.

М	Р	Д	С	П	О
Ы	П	Ш	А	В	Д
С	Д	У	Ш	А	Е
Л	С	У	Н	М	Ж
И	О	В	И	З	Д
Б	Д	И	Ц	О	А

- Как вы понимаете высказывание А. П. Чехова? Согласны ли вы с такой точкой зрения?
- Какой идеал человека напоминает вам высказывание Чехова? (*Древнегреческий идеал: гармония духа и тела*)

II. Изучение нового материала

1. Рассказ учителя о Чехове

Антон Павлович Чехов родился 17 января 1860 г. в Таганроге, в семье купца. Отец и дед его были крепостными. Дед Чехова, Егор Михайлович, ценой напряженного труда скопил 3,5 тыс. рублей и в 1841 г. выкупил всю семью из крепостного состояния. А отец писателя, Павел Егорович, уже будучи свободным человеком, выбился в люди и завел в Таганроге собственное торговое дело — небольшой магазин. Отец Чехова был талантливым человеком: руководил церковным хором, играл на скрипке, хорошо рисовал. Его способности передались и детям: Александр и Антон стали писателями, Николай — художником и карикатуристом, Мария — педагогом, Михаил — артистом.

Антону, как и другим детям в семье, приходилось нелегко: много времени, по желанию отца, они проводили в церковном хоре, немало сил отнимала работа в лавке. «В детстве у меня не было детства», — горько заметит писатель, уже будучи взрослым.

Тяжелые впечатления детства и юности найдут также отражение в рассказах Чехова о детях: «Ванька», «Спать хочется».

В 1876 г. отец Чехова был вынужден признать себя несостоятельным должником и бежать в Москву, куда затем перебралась вся семья. Кроме 16-летнего Антона, который, выполняя долговое обязательство отца, продавал оставшиеся вещи. Жить ему было не на что и рассчитывать приходилось только на самого себя. Чтобы выжить, Антон зарабатывал репетиторством.

Свое будущее Антон Павлович решил посвятить медицине. В 1879 г., по окончании гимназии, он переезжает в Москву и поступает на медицинский факультет Московского университета.

В это время Чехов начинает сотрудничать с разными журналами. В 1880 г. в журнале «Стрекоза» появляются первые публикации его юмористических рассказов. Писатель публикует их под смешными псевдонимами: Балдастов, Брат моего брата, Человек без селезенки, Антонсон, Антоша Чехонте.

В 1884 г. Чехов получает диплом врача и устраивается на работу в Подмоскowie. Начинает писать диссертацию на тему «Врачебное дело России», которая, впрочем, закончена не будет.

К этому времени Чехов уже был автором таких замечательных произведений, как «Хирургия», «Хамелеон», «Жалобная книга», «Смерть чиновника», «Толстый и тонкий», которые будут считаться программными в его творчестве.

В апреле 1890 г. писатель через Казань, Пермь, Тюмень и Томск отправляется к берегам Тихого океана. Уже большой чахоткой, в весеннюю непогоду проехал он на лошадях 4,5 тыс. верст и лишь в конце июля прибыл на Сахалин. То, что он увидел по пути на Сахалин и на самом острове, потрясло его. Существование обитающих там людей трудно было назвать жизнью. Никогда еще писателю не приходилось сталкиваться с такой беспросветной нуждой, дикостью и произволом властей. Свои впечатления Чехов передал в книгах «Из Сибири», «Остров Сахалин».

Вскоре после поездки, в 1892 г., Чехов перестал заниматься врачебной практикой и купил имение Мелихово под Москвой. На свои деньги он строил школу, помогал голодающим. Во время эпидемии холеры писатель работал как участковый санитарный врач, отказавшись от любого вознаграждения за свой труд.

Чехов был признанным писателем уже при жизни. В 1888 г. он становится лауреатом Пушкинской премии, а в 1900 — почетным академиком. Это звание писатель получил вместе со Л. Н. Толстым.

В 1901 г. Антон Павлович женился на актрисе МХАТа Ольге Книппер, но насладиться семейным счастьем ему было не суждено. В связи с обострением туберкулеза его состояние здоровья резко ухудшилось,

и писатель отправляется на лечение в курортный немецкий город Баденвейлер. Здесь 2 июля 1904 г. А. П. Чехов умер.

Чехов и Украина

Антон Павлович Чехов прожил на Украине, в Крыму, свои последние годы. В связи с дальнейшим ухудшением здоровья (а туберкулез был тогда неизлечимым заболеванием) писателю пришлось переехать в Крым, в Ялту, на постоянное место жительства. Будучи врачом, Чехов понимал, что мягкий южный климат не спасет ему жизнь, но хотя бы продлит ее.

Писатель строит небольшой двухэтажный дом в Аутке (село под Ялтой, сейчас — Ялта), куда к нему переезжают мать и сестра. Чехов своими руками разбивает прекрасный сад вокруг дома, высаживает магнолии, кедры, розы и... русскую березку, которая олицетворяет для него скромную красоту среднерусской природы.

После смерти писателя дом был превращен в музей, а хранительницей его долгие годы была Мария Павловна, сестра Чехова.

Дом-музей А. П. Чехова в Ялте можно посетить и сейчас. Здесь вас встретят интеллигентные, радушные сотрудники музея, от которых можно узнать много нового о жизни писателя на Украине. Не менее значительным событием может стать посещение дачи Чехова в Гурзуфе. Здесь писатель купил небольшой домик, чтобы иметь возможность уединиться, побыть наедине с собой. Кроме дома, Чехов приобрел небольшую бухточку и свой «собственный кусочек Черного моря». И, конечно же, посадил небольшой сад, радующий глаз и донныне.

2. Изучение литературоведческих терминов

Рассказ — небольшое эпическое произведение, посвященное обычно одному событию в жизни человека.

Юмор — разновидность комического, не отрицающая жизненное явление, а лишь осознающая его несовершенство.

Ирония — разновидность комического, скрытая насмешка.

Сатира — разновидность комического, наиболее беспощадно осмеивающая несовершенство мира, человеческие пороки.

3. Чтение рассказа «Толстый и тонкий»

Чтение рассказа учителем.

Беседа

- Как зовут героев рассказа? (*Михаил и Порфирий*)
- Кем они приходились друг другу? (*Они были школьными товарищами, давно не виделись и очень обрадовались встрече.*)
- Докажите, что радость героев была искренней. («...устремил друг на друга глаза, полные слез», «Оба были приятно ошеломлены», «...спросил толстый, восторженно глядя на друга»)

- Что послужило причиной изменения настроения тонкого? (*Толстый рассказал о том, что дослужился до чина тайного советника.*)
- Прочитайте эпизод «осознания новости» тонким (со слов «Тонкий вдруг побледнел, окаменел» до слов «все пуговицы своего мундира»).
- Как вы думаете, почему изменилось поведение тонкого? (*Он не ожидал такого успеха товарища, возможно, позавидовал ему, растерялся от осознания «важности» чина толстого.*)

Чтение рассказа в лицах

- Как нужно читать слова тонкого, толстого? Какие черты характера героев нам известны?

Толстый	Тонкий
скромный	хвастливый
успешный	подхалим
благородный	ценит чин больше человека

Выводы

- На какие две части можно поделить рассказ «Толстый и тонкий»? (*1 часть — до сообщения героя о своем высоком чине, 2 часть — после этого*)
- Какие слова повторяются в обеих частях? (*«Оба были приятно ошеломлены», «Все трое были приятно ошеломлены»*)
- Что изменилось в поведении тонкого? (*Он стал называть товарища «ваше превосходительство», добавлять угодливое -с, стал нелепо хихикать, «на лице у него было написано столько благоговения, сладости и почтительной кислоты, что толстого стошнило»*)
- Как можно озаглавить части рассказа? Почему? (*1 часть — «Встреча двух друзей», 2 часть — «Встреча двух чинов». Сначала бывшие школьные товарищи ведут себя как равные, а потом — соответственно чину.*)
- Подумайте, останутся ли толстый и тонкий друзьями. Почему? Кто из героев, по вашему мнению, ведет себя более достойно? (*Толстый; он не хвастается высоким чином, ему неприятно подобострастие и унижение тонкого.*)

III. Выводы

Тема рассказа — встреча двух друзей.

Идея рассказа — высмеивание чинопочитания, низкопоклонства и подхалимства.

(Словарь русского языка под. ред. С. И. Ожегова:

Чинопочитание (устар., ирон.) — почитание старших младшими по службе.

Низкопоклонство (презр.) — рабское и льстивое преклонение перед кем-либо или чем-либо.

Обратите внимание на пометы, сопровождающие эти слова, — ироническое, презрительное: они характеризуют отношение людей к подобным явлениям как негативным.)

- Докажите, что прочитанное произведение является рассказом. (*Повествуется об одном эпизоде из жизни героев.*)
- Какие виды комического использует Чехов в этом рассказе? (*Писатель использует сатиру, так как именно этот вид комического беспощадно высмеивает несовершенство мира, человеческие пороки; автор не верит в возможность исправления тонкого.*)

IV. Домашнее задание

Выучить определения понятий «рассказ», «юмор», «ирония», «сатира». Индивидуальное задание: подготовить сообщение о хамелеоне.

УРОК № 22

Тема. Оповідання А. П. Чехова «Хамелеон»

Цель: закрепить знание терминов по теории литературы, работать над выразительным чтением, учить анализировать прочитанный текст, составлять схемы; развивать логическое мышление, устную речь; воспитывать стремление к самосовершенствованию.

Наглядность: схемы, тексты рассказов, иллюстрации к рассказу, изображение хамелеона.

ХОД УРОКА

I. Актуализация опорных знаний

Опрос

- Дайте определение рассказа.
- Расскажите о видах комического (юмор, ирония, сатира).

II. Мотивация учебной деятельности

Прочитайте определение юмора Ф. Кривина.

«Хватаясь за соломинку...

Юмор — это соломинка, которая никого не спасает. Но когда за нее хватаешься, делаешь движение, которое помогает держаться на воде».

— Согласны ли вы с этим мнением?

Зачем нужен юмор? (*Помогает жить, действовать, изменять несовершенный мир.*)

II. Изучение нового материала

1. Подготовка к восприятию текста

— Чтобы понять, почему Чехов назвал свой рассказ «Хамелеон», нужно узнать, чем особенны эти животные.

Выступление «биологов»

Хамелеоны (*Chamaeleontidae* — семейство пресмыкающихся подотряда ящериц. Составляют 4 рода, около 90 видов, распространенных в Африке на острове Мадагаскар; встречаются в Западной и Южной Азии, есть 1 вид в Южной Европе. Обитают преимущественно в лесах. Питаются насекомыми, которых захватывают очень длинным языком.

Длина до 60 см. Большинство свертывают хвост спиралью, обхватывая сучья. Окраска тела может сильно изменяться в зависимости от освещения, температуры, испуга, цвета фона. Способность хамелеонов менять цвет, приспособляясь к окружающему фону, известна давно, и во многих языках мира хамелеоном называют также в переносном смысле человека, меняющего свои мнения в зависимости от внешних обстоятельств. Длина тела до 60 см.

Туловище сжато с боков, с короткой шеей и длинным и цепким хвостом. Тело покрыто роговыми зернышками и бугорками. На голове имеются выросты — гребни, бугры, заостренные рога. Ноги длинные, пятипалые. Язык достигает в вытянутом состоянии длины самого животного; далеко выбрасывается с целью захвата добычи. Движения больших глаз не зависимы друг от друга. Среда обитания — деревья и кустарники.

Ведут малоподвижный образ жизни, сидя на ветках и периодически языком схватывая добычу.

Питаются в основном насекомыми, а также другими мелкими беспозвоночными. Более крупные хамелеоны способны поедать мелких птиц и ящериц. Большинство хамелеонов яйцекладущие, а некоторые, в основном горные хамелеоны, яйцеживородящие.

2. Словарная работа

Городовой — нижний чин городской полиции; полицейский служащий, наблюдавший за порядком в городе

Мировой — судья, связанный с разбором мелких гражданских и уголовных дел.

Легавые — порода охотничьих собак.

3. История создания рассказа

Рассказ «Хамелеон» появился в журнале «Осколки» № 36 в 1884 г. с подзаголовком «Сценка». Восемидесятые годы были для Чехова очень плодотворными — в это время он написал свои лучшие рассказы. Много

своих произведений он посвятил теме чиновничества: жизни чиновников, отношениям между ними, их психологии, поступкам. Часто материал для своих рассказов он брал из жизни.

4. Чтение рассказа «Хамелеон»

5. Беседа

- Где происходит действие рассказа? (*На базарной площади, возле склада купца Пичугина.*)
- В чем суть конфликта, положенного в основу истории? (*Шенок укусил ювелира Хрюкина; Очумелов должен разобраться в ситуации и наказать виновных*)
- Найдите описание виновника скандала — щенка. (*«В центре толпы, растопырив передние лапы и дрожа всем телом, сидит сам виновник скандала — белый борзой щенок с острой мордой и желтым пятном на спине. В слезящихся глазах у него выражение тоски и ужаса.»*)
- Какое впечатление производит на читателя это описание? Какие чувства вызывает? (*Шенок маленький, жалкий, испуганный, вызывает чувство жалости, непонимание, как могло безбидное животное создать столько шума вокруг себя.*)
- Почему Хрюкин требует компенсации за нанесенную травму? (*Пострадавший объясняет это тем, что у него, ювелира, тонкая работа, и теперь он не сможет ее выполнять.*)

6. Составление схемы № 1 (см. далее)

Очумелову нужно разобраться в происшедшем. Проследим путь полицейского надзирателя к «истине».

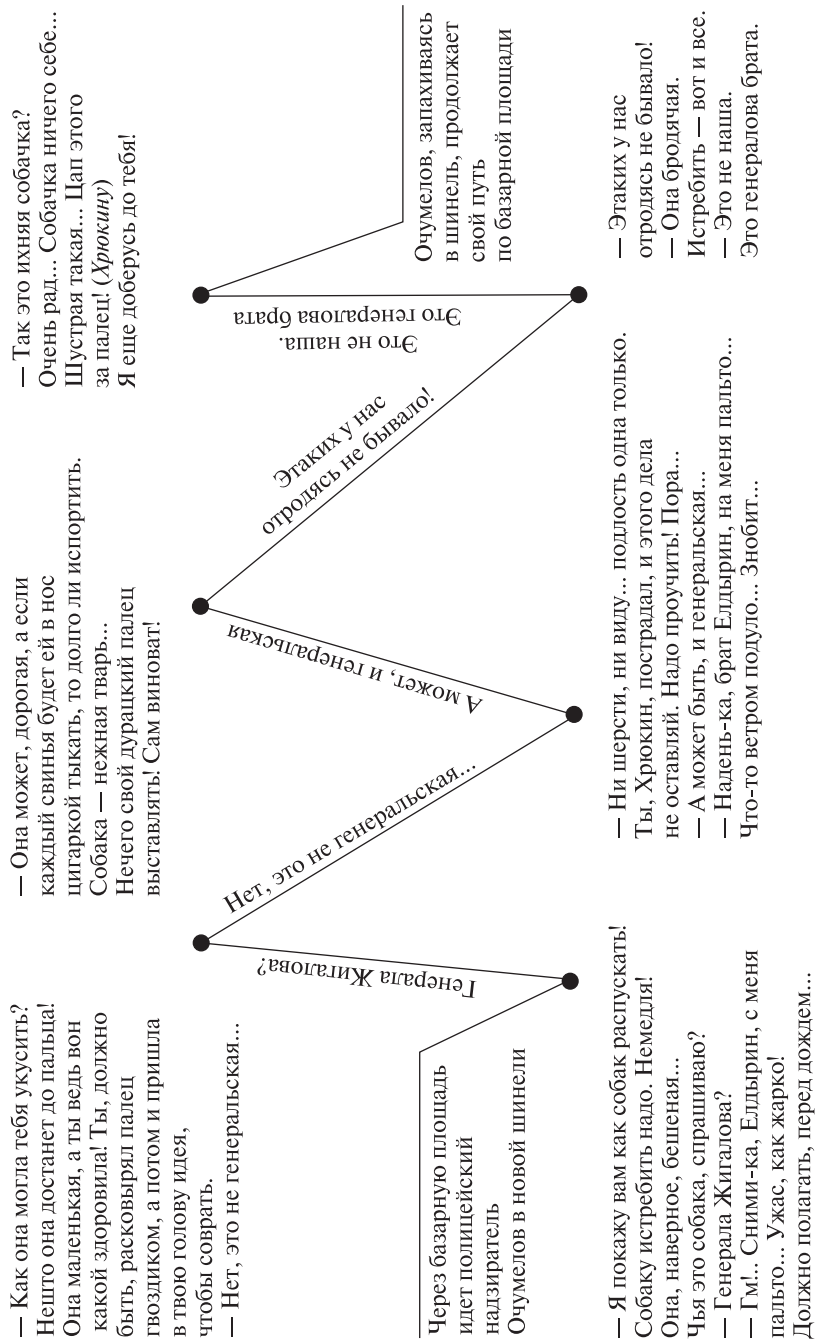
- Сколько раз меняет свое мнение Очумелов? Почему это происходит? (*Мнение меняется в зависимости от того, кому, по мнению полицейского надзирателя, принадлежит собака.*)

7. Составление схемы № 2

- вспомните, кто такая Фемиды? (*Древнегреческая богиня справедливости и правосудия*) С каким символом ее изображают и почему? (*С весами, на которых взвешивают все «за» и «против» для принятия справедливого решения*)

Схема № 1

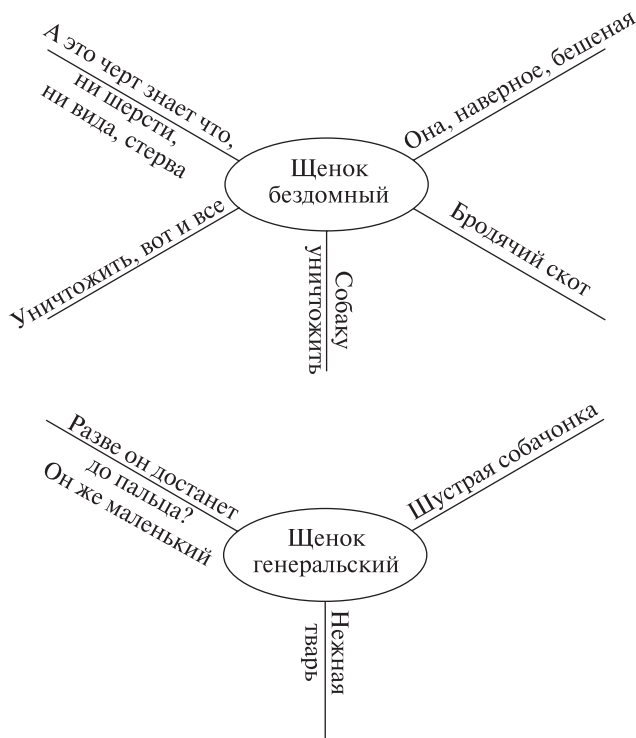
- Что взвешивает на весах Очумелов? (*Кто важнее: Хрюкин или собака? На первый взгляд, важнее человек, но в данной ситуации включаются социальные механизмы: важнее тот, кто находится выше на социальной лестнице.*

Это правило распространяется даже на собак: если собака бездомная, то «перевешивает» Хрюкин, если генеральская, то «правда» на ее стороне.)

8. Составление схемы № 3

«Нежная тварь или бродячий скот?»

— Отношение Очумелова к собаке в процессе выяснения обстоятельств происшествия меняется несколько раз. Давайте проследим, какие слова использует полицейский надзиратель при этом.

9. Творческое задание

- Очумелов в силу своих служебных обязанностей должен был вынести справедливое решение. Сделал ли он это? (*Нет, его больше интересовало, как бы не огорчить генерала, который находится на социальной лестнице выше, чем он сам.*)

Правда так и не была выяснена.

Представь, что тебе нужно расследовать это дело и выяснить, кто прав, а кто виноват.

Возможный ответ

Внимательно изучив все обстоятельства дела, можно предположить, что Хрюкин, золотых дел мастер, будучи пьяным тыкал шенку в нос сигарку (что подтверждается очевидцами). Щенок в ответ укусил обидчика за палец. Это не причинило бы существенного вреда другому человеку, но, учитывая профессию пострадавшего, можно понять его возмущение. Требования Хрюкина о материальной компенсации безосновательны, так как именно он сам является зачинщиком конфликта.

Решение: Хрюкина за жестокое обращение с животными оштрафовать, собаку вернуть хозяевам.

IV. Итоги урока

Сегодня на уроке мы:

- прочитали рассказ «Хамелеон»;
- узнали о животных-хамелеонах;
- проследили путь к «истине» Очумелова;
- пытались выяснить, кто из героев рассказа прав, а кто виноват.

V. Домашнее задание

Подготовиться к чтению рассказа в лицах; доказать, что произведение Чехова «Хамелеон» — рассказ.

УРОК № 23

Тема. Висміювання чиношанування, малодушності, пристосуванства в оповіданні А. П. Чехова «Хамелеон»

Цель: продолжить работу над выразительным чтением в лицах; определить жанр литературного произведения, учить характеризовать героев рассказа, определять тему и идею произведения, размышлять над его названием; развивать устную речь; воспитывать неприятие хамелеонства как социального явления.

Нужно по капле выдавливать из себя раба.

М. Горький

ХОД УРОКА

I. Актуализация опорных знаний

Проверка домашнего задания

1. Докажите, что произведение А. П. Чехова «Хамелеон» — рассказ.
2. Выразительное чтение рассказа в лицах.

II. Мотивация учебной деятельности

- Как вы понимаете слова М. Горького, вынесенные в эпиграф? (*Можно вспомнить сорокалетнее странствование Моисея по пустыне с целью вырастить новое поколение: не рабов, а свободных людей.*)
- Кому из героев произведений Чехова можно было бы дать совет: не унижать себя, помнить о чувстве собственного достоинства, не зависящем от социального положения (чина)?

III. Обобщение и систематизация изученного

1. Характеристика персонажей

Главный герой рассказа — полицейский надзиратель Очумелов. Уже его фамилия говорит нам о многом (очуметь — потерять соображение, одуреть). Он наделен определенной властью (над городовым, простыми людьми), но, с другой стороны, зависит от более высокопоставленных чиновников. Это делает его двуличным, лицемерным человеком, который думает не о том, как вынести справедливое решение, а о том, как угодить вышестоящим чинам.

Очумелов — малообразованный человек, говорит короткими, неправильными предложениями («Почему тут? Это ты зачем палец?»), использует бранные слова (мерзавец, шельма, черти). Речь героя указывает на его социальное положение, привычку отдавать приказы, распоряжаться, повелевать («Не рассуждать!», «Я этого не оставлю, я покажу вам, как собак распускать», «Я еще доберусь до тебя»).

Хрюкин — золотых дел мастер, свою фамилию тоже получил неспроста. Он поступает по-свински: напивается, дразнит собаку, издевается над ней, а потом еще и требует материальной компенсации. В разговоре с Очумеловым он уверяет, что не врет, хотя очевидцы утверждают обратное, упоминает, что его брат служит жандармом, пытаясь повлиять на ход разбирательства.

Елдырин — городской. Его реплики служат толчком для изменения событий в рассказе: к мнению Елдырина прислушивается полицейский надзиратель.

2. Определение темы и идеи рассказа

Тема — суд над собакой. Социальные отношения распространяются и на собак: если бездомная — истребить, если генеральская — отвести домой.

- Зачем Чехов написал этот рассказ? Какие негативные черты характера людей хотел показать? (*Чинопочитание, приспособленчество, малодушие, заискивание, подхалимство*)

Идея — высмеять двуличность чиновников, даже не задумывающихся о справедливости, их приспособленчество, чинопочитание.

3. Смысл названия рассказа

- Почему автор дал такое название рассказу? (*Слово «хамелеон» обозначает не только пресмыкающихся отряда ящериц, в переносном значении — это человек, меняющий свои взгляды, поведение, принципы в зависимости от обстановки. В данном рассказе хамелеон — это Очумелов.*)

4. Виды комического в рассказе

- Какой из видов комического, по вашему мнению, используется в рассказе «Хамелеон»? (*Добродушного смеха рассказ не вызывает, скорее — недоумение и грусть. Надежды на исправление Очумелова-хамелеона тоже не возникает, ведь «полицейский надзиратель продолжает свой путь по базарной площади». Можно сделать вывод, что используемый вид комического — сатира.*)

5. Литературные параллели

Прочитайте миниатюру Ф. Кривина «Судьба Хамелеона».

Судьба хамелеона

Хамелеон не любит выделяться, хотя для этого у него все возможности. Он мог бы стать зеленым на желтом фоне, это было бы очень красиво, или, например, желтым на зеленом. Но он предпочитает быть незаметным: зеленым на зеленом или желтым на желтом, пусть это не очень красиво, но главное — не выделяться! — так считает Хамелеон.

Если бы кто-нибудь знал, как ему надоело приспособливаться! Фон постоянно меняется, за ним только поспевай. Приноровишься к зеленому, войдешь во вкус, освоишь все тона и оттенки, — чего, кажется, больше: цветы, зеленой, пускай корни, как зеленая травка, — так нет же, зеленое сменяется желтым. И снова в него врастай, осваивай, входи во вкус, потому что без вкуса такое дело не делается. Ведь в каждый цвет нужно душу вложить — когда зеленую, а когда желтую душу. Причем душу тоже нужно уметь вкладывать: плохо, когда недоложишь, но плохо, и когда переложить...

И только перед смертью, в самом конце, Хамелеон выражает свой протест общему фону. И тогда на этом фоне появляется что-то ярко-пурпурное, заявляющее о себе на весь мир, опровергающее любой фон, который делал незаметным Хамелеона. Теперь он заметен, теперь его хорошо видно всем. Идите, смотрите — вот как умирают хамелеоны!

- Какие чувства вызывает у автора хамелеон? (*Сочувствие: «Если бы кто-нибудь знал, как ему надоело приспособливаться!»*)
- Как вы думаете, надоело ли приспособливаться Очумелову? (*Возможно; достаточно вспомнить, как он нервничает, как его бросает то в жар, то в холод.*)
- Хамелеон из миниатюры Кривина только перед смертью выражает свой протест общему фону.
- Способен ли на протест хамелеон из рассказа Чехова? (*Пока нет*)

IV. Выводы

Рассказы Чехова могут служить иллюстрацией к его понятиям о воспитанности и интеллигентности: его герои могут вызвать у писателя смех, осуждение, брезгливость, но он никого не «клеимит», а лишь упрекает людей в том, что они потеряли человеческое лицо.

Знавший Чехова писатель М. Горький сказал об этом так: «Он был как-то целомудренно скромн, он не позволял себе громко и открыто сказать людям: “Да будьте же вы... порядочнее!” — тщетно надеясь, что они сами догадаются о настоятельной необходимости для них быть порядочнее».

V. Домашнее задание

Письменно ответить на вопрос: «В чем опасность хамелеонства?»

УРОК № 24

Тема. Художня деталь і антитеза в оповіданнях А. П. Чехова

Цель: ознакомить с понятиями «антитеза», «художественная деталь», учить находить их примеры в рассказах «Толстый и тонкий», «Хамелеон»; развивать внимательное отношение к слову; воспитывать высокие моральные качества.

Наглядность: тексты письма А. Чехова брату Н. Чехову.

Краткость — сестра таланта.
А. П. Чехов

ХОД УРОКА

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання — письмений відповіді на питання «В чому небезпека хамелеонства?»

II. Мотивація навчальної діяльності

— А. П. Чехов — майстер невеликого розповіді, в якому коротко і лаконічно сказано про багато. Писати так, як Чехов, — велике мистецтво. Не випадково письменник утверджував: «Короткість — сестра таланта». Як же потрібно уважливо, бережливо ставитися до слова, щоб сказати про важливе коротко і ясно! Сьогодні ми знаємо, які прийоми використовував для цього письменник.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Вивчення літературознавчих термінів

Антитеза — протиставлення явищ, характеристик, почувань, зовнішності. Частіше за все письменники використовують для створення антитези антоніми. Наприклад, роман Л. Н. Толстого «Війна і мир» побудований на антитезі. Використовується антитеза і в усному народному творчестві, наприклад, в прислів'ях: «Мал золотник, да дорог».

Художественна деталь — виразлива подробиця в творчестві, яка має значущий змістовий і ідейно-емоційний навантажувач. Зокрема, з її допомогою письменник підкреслює характерний ознака зображених їм картин, предметів або характеристик героїв, який виділяє їх з ряду інших і дає можливість зрозуміти їх значення в загальному контексті творчестві. Деталь може уточнювати або розкривати задум письменника, виступати втіленням ідеї або лейтмотивом творчестві. В сучасній літературі значущість великого уваги до використанню художньої деталі і розглядається це засіб як постійна умова письменницького майстерства.

Наприклад, М. Твен в «Приключениях Тома Сойера» розповідає, як перед дракою Том «пальцем босого ноги провів в пилі щілину перед хлопчиком, одягненим в башмаки навіть в будничний день». Ці художні деталі дають можливість наочно представити картину початкової драки, крім того, протиставлення босого хлопчика хлопчику в башмаках відкриває різницю в образі життя двох сімей, так що стає зрозуміло, що драка викликана не тільки озорством Тома.

Художественна деталь не тільки створює картину, але і змушує читачів задуматися над прихованими в контексті узагальненнями.

2. Работа с текстом

А. П. Чехов в своих рассказах использовал такие приемы, как антитеза и художественная деталь. Применяя знания об этих понятиях, найдем в тексте рассказов «Толстый и тонкий», «Хамелеон» примеры антитезы и художественной детали.

Антитеза: толстый и тонкий

Противопоставление использовано уже в названии рассказа и уже с самого начала подготавливает читателя к тому, что речь пойдет о разных людях. У читающего сразу возникает ассоциация: толстый — богатый, сытый; тонкий — бедный, голодный. Чехов подтверждает эти предположения жалобами тонкого на маленькое жалование и необходимость подрабатывать изготовлением портсигаров и — не сразу — известием о высоком чине, а значит, высоком социальном положении толстого. Интересно, что автор, дав своим героям имена (Миша и Порфирий), упорно называет их толстым и тонким, подчеркивая их несходство во всем: во внешности, социальном положении, характерах.

Художественная деталь

«Толстый и тонкий»

- В рассказе используется художественная деталь при описании героев. От толстого пахло хересом и флердоранжем (дорогим вином и хорошим одеколоном), он пообедал в ресторане, что указывало на высокий уровень благосостояния героя. Тонкий же пообедал ветчиной и кофе, был навьючен чемоданами, узлами и картонками, что свидетельствовало о скромном уровне жизни персонажа (он не нанимал носильщика и нес все сам). Таким образом, всего несколькими словами Чехов показывает уровень благосостояния героев.
- В качестве художественной детали можно рассматривать и школьные прозвища героев, которые, как известно, просто так не даются. Если толстого прозвали Геростратом за досадную оплошность, может быть, случайность, то тонкого называли Эфиальтом за то, что ябедничать любил. Некая душевная червоточинка, стремление угодить, доложить старшим, очевидно, уже с детства были присущи герою.
- Не случайно в рассказе повторяются похожие фразы: в начале встречи друзей («Оба были приятно ошеломлены») и в конце ее («Все трое были приятно ошеломлены»).

Первая фраза указывает на искреннюю радость бывших школьных друзей, при этом жена и сын тонкого реагируют на происходящее сдержанно, что и естественно в такой ситуации: они видят толстого впервые.

Вторая фраза заставляет задуматься о том, что «радующихся» как будто стало больше, но в искренность их читателю не верится. Жена

и сын тонкого «вдруг» обрадовались, но только тогда, когда узнали о высоком положении толстого, который уходит, не имея никакого желания видеть раболепствующего и унижающегося перед чином друга.

«Хамелеон»

- Сопровождая Очумелова в новой шинели, с узелком в руках, городской несет решето с конфискованным крыжовником. У кого и почему конфискован крыжовник, нам неизвестно, как не знаем мы и того, что в «узелке» у Очумелова. Но, наблюдая движение героев по базарной площади, задаемся вопросом: а не очередная ли это дань?
- Художественной деталью выступает «окровавленный палец» Хрюкина, имеющий вид «знамения победы». В тот момент, когда Очумелов выступает на стороне ювелира, палец гордо поднят вверх, а когда полицейский надзиратель меняет свое мнение в пользу собаки, Хрюкину приходится свой палец опустить: «А ты, болван, опусти руку! Нечего свой дурацкий палец выставлять! Сам виноват!»
- Интересно, что в центре разбирательств оказывается щенок. Не взрослая, злобная собака, а маленький, безобидный, перепуганный щенок, от которого и вреда-то большого не может быть. Но, тем не менее, герои с самым серьезным видом «разбираются» в обстоятельствах происшедших событий, создавая тем самым комичность ситуации.
- Яркой деталью рассказа выступает шинель Очумелова. Сначала о ней сообщается, что она новая, затем полицейский надзиратель просит городского: «Сними-ка, Елдырин, с меня пальто», а потом: «Надень-ка, брат Елдырин, на меня пальто». Героя бросает то в жар, то в холод от возможных последствий инцидента. Кто знает, может быть, он, как хамелеон в миниатюре Ф. Кривина, устал приспособливаться и в какой-то момент был рад расстаться со своей должностью, символом которой была его шинель?

Выводы. А. П. Чехов использовал в своих рассказах такие приемы, как антитеза и художественная деталь, с тем, чтобы кратко, лаконично высказать свои мысли и в то же время создать яркие, неповторимые художественные образы.

IV. Обобщение и систематизация изученного

А. П. Чехов — не только талантливый писатель и образованный человек, но и воплощение интеллигентности. Своими книгами писатель хотел пробудить людей от сна повседневности, рутины, пошлости. Он верил, что люди только должны увидеть себя со стороны, и тогда они поймут, что дальше так жить нельзя. Нужно измениться самим, и тогда жизнь вокруг тоже изменится к лучшему.

Сам Чехов упорно работал над собой. «Должен сказать тебе, — писал он жене, — что от природы характер у меня резкий, я вспыльчив и проч., и проч. Но я привык сдерживать себя, ибо распускать себя порядочному человеку не подобает».

В одном из писем брату Николаю Чехов писал:

«Воспитанные люди уважают человеческую личность, а потому всегда снисходительны, мягки, вежливы, уступчивы... Они не бунтуют из-за молотка или пропавшей резинки, живя с кем-нибудь, они не делают из этого одолжения, а уходя, не говорят: «С вами жить нельзя!» Они прощают и шум, и холод..., и остроты, и присутствие в их жилье посторонних...

Они сострадательны не к одним только нищим и кошкам. Они болеют душой и от того, чего не увидишь простым глазом... Они чистосердечны и боятся лжи, как огня. Не лгут они даже в пустяках. Ложь оскорбительна для слушателя и опошляет его в глазах говорящего. Они не рисуются, держат себя на улице так же, как дома, не пускают пыли в глаза меньшей братии. Они не болтливы и не лезут с откровенностями, когда их не спрашивают. Они не унижают себя с той целью, чтобы вызвать в другом сочувствие. Они не играют на струнах чужих душ, чтобы в ответ им вздохали и нянчились с ними. <...> Они не суетны. Их не занимают такие фальшивые бриллианты, как знакомства со знаменитостями... <...> Если они имеют в себе талант, то уважают его. Они жертвуют для него покоем... Они горды своим талантом, сознавая, что они призваны воспитывающе влиять... К тому же они брезгливы. Они воспитывают в себе эстетику. Они не могут уснуть в одежде, видеть на стене щели с клопами, дышать дрянным воздухом, шагать по оплеванному полу... Они не трескают походя водку..., ибо они знают, что они не свиньи... <...>

Таковы воспитанные. Чтобы воспитаться и не стоять ниже уровня среды, в которую попал, недостаточно прочесть только Пиквика и вы зубрить монолог из Фауста...

Тут нужны непрерывный дневной и ночной труд, вечное чтение, штудировка, воля... Тут дорог каждый час».

- Можете ли вы назвать себя воспитанным человеком?

V. Итоги урока

— Мы положили начало знакомству с творчеством А. П. Чехова. Задумались о высоких идеалах человеческого духа, к которым нужно стремиться, не жалея сил и времени. Это необходимо, чтобы не превратиться вдруг в Очумеловых или Хрюкиных, не унижаться, подобно тонкому, и не быть на побегушках у недостойных, как Елдырин.

А сейчас попробуйте ответить на вопрос, который звучит в стихотворении Л. Мартынова «След».

СЛЕД

А ты?
 Входя в дома любые —
 И в серые
 И в голубые,
 Входя на лестницы крутые,
 В квартиры, светом залитые,
 Прислушиваясь к звону клавиш
 И на вопрос дая ответ,
 Скажи:
 Какой ты след оставишь?
 След,
 Чтобы вытерли паркет
 И посмотрели косо вслед,
 Или
 Незримый прочный след
 В чужой душе на много лет?

VI. Домашнее задание

Прочитайте I строфу «Рождественской песни в прозе» Ч. Диккенса.

Индивидуальное задание: подготовьте сообщение об интересных фактах из жизни Ч. Диккенса.

УРОК № 25

Тема. Ч. Діккенс — видатний англійський письменник. Повість «Різдвяна пісня у прозі»

Мета: зацікавити біографією і творчістю Ч. Діккенса; ознайомити з історією створення повісті, з особливостями «різдвяних» оповідань; вчити аналізувати прочитане; розвивати допитливість, уміння слухати й виступати з власним повідомленням; виховувати прагнення розуміти інших людей.

Обладнання: портрети Ч. Діккенса, виставка творів письменника, різдвяний віночок, схеми.

Ці радісні дні — дні милосердя, доброти, всепрощення. Це єдині дні в усьому календарі, коли люди, наче за мовчазною згодою, вільно розкривають одне одному серця і бачать у своїх ближніх — навіть у бідних та знедолених — таких людей, як вони самі.

Ч. Діккенс

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Діти, що ви знаєте про Різдво?

- Коли і чому виникло свято?
- Коли відзначають Різдво в різних країнах?
- Як святкують Різдво у нас та в інших країнах?
- Які різдвяні символи вам відомі?

— Ч. Діккенс, який дуже любив свято Різдва, вважав: «Ці радісні дні — дні милосердя, доброти, всепрощення...» (читання епіграфа).

II. Вивчення нового матеріалу

1. Виступ учня-літературознавця

Ч. Діккенс (1812–1870) — один з неперевершених майстрів роману. Його твори «Пригоди Олівера Твіста», «Домбі і син», «Девід Копперфілд» відомі в усьому світі. Але шлях до слави був сповнений перешкод та випробувань, які почалися вже з дитинства.

- Коли батько Чарльза потрапив до в'язниці за борги, хлопчик був змушений працювати на промисловому підприємстві з виробництва вакси.
- Пані Діккенс з молодшими дітьми довелося перебратися до чоловіка у в'язницю. Харчуватися хлопчик повинен був увесь тиждень сам (він жив на квартирі), на свій заробіток, а неділю проводив у в'язниці, у сирому підвальному приміщенні разом з двома іншими хлопчиками та декількома дорослими робітниками.
- У 1833 р. у грудневому номері «Old Monthly magazine», з'явився його перший друкований твір — оповідання «A dinner at Poplar Walk» («Обід в алеї тополь»). Потім у тому самому журналі з'явилося ще 9 оповідань, підписаних іменем Боз, на честь молодшого брата Діккенса, якого вдома називали таким прізвиськом.
- У 1837 р. помирає молодша сестра дружини Діккенса, 17-річна Мері Говард. Смерть її так вразила письменника, що він залишив усі свої літературні справи і на декілька років поїхав з Лондона. Він зберігав пам'ять про Мері протягом усього свого життя. Її образ згадував письменник, коли створював Неллі в «Крамниці старожитностей».
- На початку 1840 р., під час весілля королеви Вікторії, він дуже здивував одного зі своїх друзів, повідомивши йому листом, що безнадійно закохався у королеву. Діккенс із задоволенням брав участь у жарті, мистецьки зображуючи закоханого, доведеного нещасною пристрастю до повного відчаю.

- Італія давно вабила Діккенса. Оскільки залізниця у той час була ще не досить розвинена, він купив карету величезних розмірів, улаштувався в ній разом із дружиною, своячкою, п'ятьма дітьми, служанкою, кур'єром і проїхав так через всю Францію до Марселя, звідки вся сім'я морем переправилася у Геную. В Генуї Діккенси розташувалися в одному зі старих палаців, що здавалися в оренду. Одного ранку, коли він сидів у своєму кабінеті перед чистим аркушем паперу, в одній із церков Генуї зазвучали сріблясті переливи маленького дзвона. Він вивів великими літерами заголовок: «Дзвони», і з цього дня взявся за роботу.
- Діккенс брав активну участь у постановці цілого ряду вистав. Успіх цих театральних спектаклів був величезний. Королева Вікторія забажала побачити на сцені автора, з творами якого була добре знайома, і просила його влаштувати одну з генеральних репетицій у Букінгемському палаці. Діккенс відповів ввічливим листом, у якому пояснив, що не вважає гідним письменника ходити розважати навіть коронованих осіб, і запросив її величність відвідати одну з вистав, влаштованих у його власному домі. Королева погодилася, приїхала разом з принцом і залишилася дуже задоволеною виставою.
- Пристрасть письменника до мандрівок, переїздів не слабшала, а зростала з роками. Після 1850 р. він мало де жив більше 6–7 місяців.

2. Слово вчителя

Особливості «різдвяних» творів Ч. Діккенса

До створення «Різдвяних повістей» Діккенс приступив уже зрілим майстром — поява цих творів припадає на 40-і рр. XIX ст., тобто на друге десятиріччя його творчої діяльності.

На момент виходу першої з них («Різдвяна пісня у прозі», 1843) Діккенс користувався заслуженою славою не лише у себе на батьківщині, у «старій добрій Англії», а й по той бік Атлантики, у Сполучених Штатах Америки.

«Різдвяний» цикл Діккенса складається з п'яти повістей: «Різдвяна пісня у прозі» (1843), «Дзвони» (1844), «Цвіркун за вогнищем» (1845), «Битва життя» (1846), «Одержимий» (1848).

Діккенс дуже любив різдвяні свята. Він бачив у них прояв природної доброти та життєлюбства народу, простих, але щирих веселощів, без яких життя бідняків було б ще злиденнішим і сумнішим.

Письменник сприймав Різдво як свято домашнього вогнища, тому воно було особливо дорогим для нього. Діккенс любив веселе відкрите вогнище каміну, біля якого у різдвяний вечір збиралася сім'я, любив затишок кімнат, прикрашених гілками омели або гостролисту,— особливо привабливий узимку, коли надворі йде сніг, гуркоче вітер і згущається

морозний туман. Любив він і традиційний ритуал цих свят — веселі ігри і танці до чи після вечері з обов'язковим пудингом.

«Різдвяні повісті» Ч. Діккенса є досить значними за обсягом. Сам автор об'єднав їх під спільним заголовком «Christmas Books» («Різдвяні книги»). Сучасні англійські дослідники відносять їх до типу «long short story» — «довгого короткого оповідання» (еквівалент розгорнутої новели або повісті).

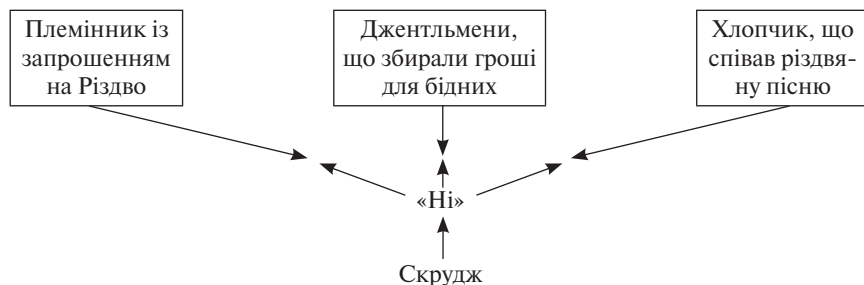
Особливістю «різдвяного» оповідання є процес душевної трансформації героя або героїв, відмова від фальшивих цінностей в ім'я цінностей істинних, гуманістичних, вічних.

За умовою жанру на подібну трансформацію давалася лише одна ніч. Зате ця ніч була різдвяна, ніч, в яку обов'язково відбуваються чудесні пригоди та перетворення.

3. Бесіда за змістом I строфи «Різдвяної пісні в прозі»

- Розкажіть, що ви дізналися про Скруджа і Марлі. Що їх поєднувало?
- Хто завітав до Скруджа напередодні Різдва? Як реагував на вчинки цих героїв Скрудж?

Схема «Три зустрічі»

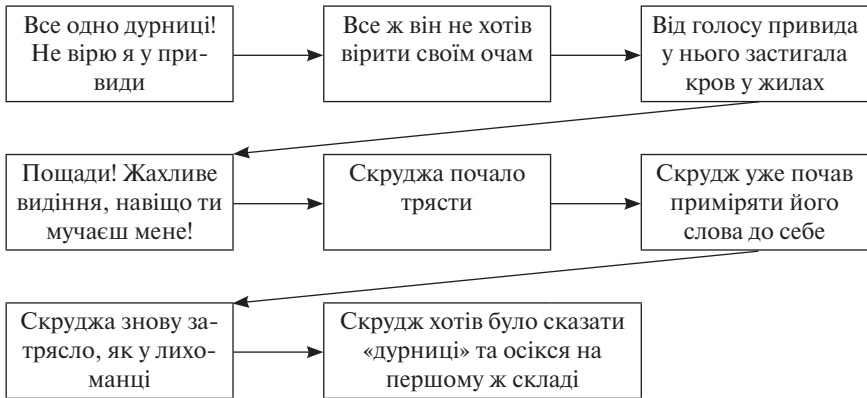

- Що здивувало Скруджа, коли він повернувся додому? (*Замість колотушки він побачив обличчя Марлі, свого колишнього компаньйона.*)
- Як виглядав Марлі? (*Від слів «То була Марлієва тінь...» до слів «...Марлієве підборіддя»*)

Виразне читання діалогу Скруджа і Марлі (від слів «Заломивши руки, Скрудж упав навколішки» до слів «Для свого ж блага запам'ятай все, що відбулося з тобою сьогодні»).

- Навіщо з'явився дух Марлі до колишнього компаньйона? (*Нагадати про те, що призначення людини на землі — робити добро, допомагати іншим. А якщо цього не зробити за життя, доведеться мучитися через неможливість щось змінити після смерті. Але тоді буде вже запізно. Якби Марлі знав, що чекає на нього після смерті, він жив би інакше, а тепер хоче попередити про це Скруджа, щоб дати йому шанс врятуватися.*)

- Простежте, які почуття охоплюють Скруджа під час зустрічі з другом Марлі.

Очевидно, що черствий і безжалісний Скрудж не вірив у привида, але розповідь Марлі вплинула на нього, і він, переживши почуттів більше, ніж, можливо, за декілька років життя, все ж не наважується сказати про все, що відбулося, — «дурниці». Герой починає замислюватися над своїм життям.

III. Підсумки уроку

- Які факти з біографії Ч. Діккенса вам запам'яталися?
- Назвіть твори про Різдво, написані Ч. Діккенсом.
- Ваше враження від образу Скруджа.
- Як ви гадаєте, чи зможе цей герой змінитися на краще?

IV. Домашнє завдання

Прочитати II, III, IV строфи «Різдвяної пісні у прозі».

УРОК № 26

Тема. Подорож Скруджа Різдвяної ночі у часі й просторі як можливість осягнути своє життя

Мета: простежити шлях Скруджа Різдвяної ночі, зробити висновки про причини деградації особистості героя, спостерігати за змінами у поведінці та характері Скруджа; розвивати уміння логічно мислити, зв'язне мовлення; виховувати людяність, доброту, милосердя.

Обладнання: схеми; тексти повісті.

Веди мене! Веди! Ніч швидко наближається до світанку, і кожна хвилина для мене дорогоцінна — я знаю це. Веди ж мене, Привиде!
Ч. Діккенс

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Чи хотіли б ви помандрувати у минуле чи майбутнє? Потрапити в той час, коли були зовсім маленькими, або в той, коли будете дорослими? Мабуть, кожен хоч раз мріяв про машину часу, яка може здійснити найфантастичніші наші мрії. Герою «Різдвяної пісні у прозі» поталанило, йому довелося подорожувати в часі й просторі, та ще й не самому, а з духами.

II. Актуалізація опорних знань

Словесне малювання

- Опишіть, яким ви уявляєте собі Скруджа.
- Яку він мав зовнішність, одяг, ходу?
- Чи вплинули риси характеру героя на його зовнішність? Як саме?

III. Узагальнення та систематизація знань

1. Робота з текстом

Строфа II. «Перший з трьох духів»

Який Дух з'явився до Скруджа першим? (*Дух Минулого Різдва*)
Знайдіть опис зовнішності Духа Минулого Різдва. Зачитайте.

Складання схеми «Подорож із Духом Минулого Різдва» (див. далі)

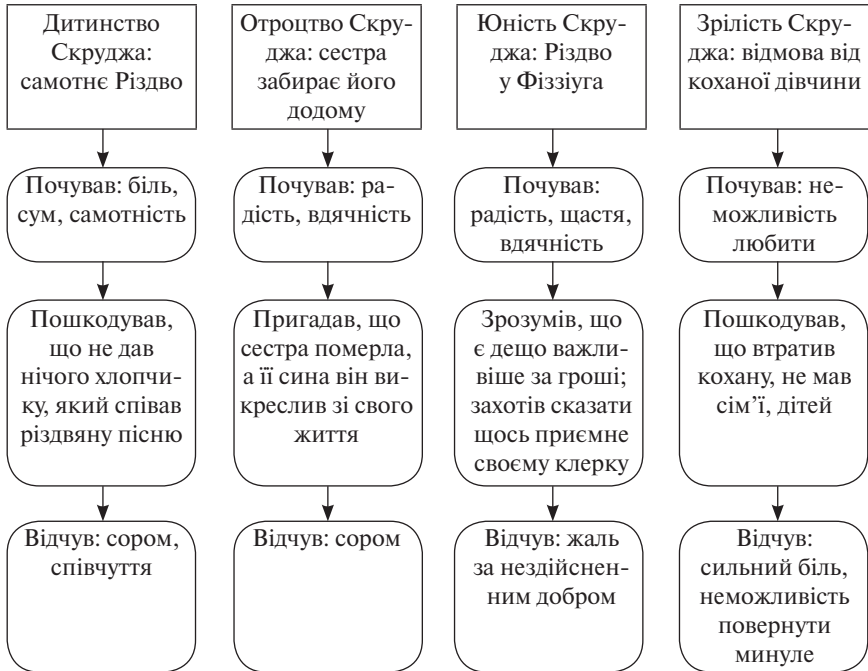
Висновки: подорож із Духом Минулого Різдва примусила стриманого та неблаганного Скруджа плакати, сміятися, відчувати сором за свої вчинки, шкодувати про незроблені добрі справи, пробудила у ньому людські почуття. Дух нагадав герою про його самотнє, нещасне дитинство, заскорузлу зрілість, не здатну любити нікого і нічого, крім грошей.

Строфа III. «Другий із трьох Духів»

Бесіда

- Який Дух прийшов до головного героя другим? (*Дух Теперішнього Різдва*)
- Зачитайте опис зовнішності Духа.
- Як і чому змінилася кімната Скруджа? (*Дух хотів показати герою всю красу святкового різдвяного інтер'єру, безліч страв, що готуються для святкового столу. Все це, безперечно, створює особливий настрій*)

Дух Минулого Різдва

усім людям на Різдво; та й сам Дух був такий радісний і добрий, як це свято.)

- Як реагує Скрудж на появу Духа? Зачитайте цитату. («Дух, — сказав Скрудж смиренно. — Веди мене, куди хочеш. Минулої ночі я йшов примусово й отримав урок, який не пройшов марно. Якщо цієї ночі ти теж повинен чого-небудь навчити мене, нехай і це буде мені на користь».)

Складання схеми «Подорож з Духом Теперішнього Різдва»

- Що вразило вас в епізоді опису Різдва у сім'ї Кретчитів? (Сім'я жила дуже бідно, тому що дітей було багато, а батько, що працював на Скруджа, отримував мізерну платню, якої вистачало, щоб тільки не померти з голоду. Але, незважаючи на такі складні обставини, батьки і діти живуть дружно, турбуються одне про одного та навіть піднімають келихи за здоров'я містера Скруджа.)

- Що захотів змінити у житті Кретчитів Скрудж? (*Він просить Духа урятувати Тайні Тіма від смерті.*)
- Що здивувало героя у сім'ї його племінника? (*Незважаючи на різко негативне ставлення Скруджа до свого родича, Фред все-таки виголошує тост за дядька і бажає йому щасливого Різдва.*)

Висновок. Скрудж бачить, як радіють святу і веселяться люди, яких він не поважав раніше через їх бідність. І рудокопи, і моряки, і сім'ї Кретчитів та Фреда приготувалися до Різдва, вони вміють радіти йому, бо щасливіші за багатого, але самотнього, черствого комерсанта.

Строфа IV. «Останній із Духів»

- Що показав Дух Майбутнього Різдва герою? (*Смерть усіма покинутого й обікраденого комерсанта; радість людей, що дізналися про його смерть; смерть Тайні Тіма*)
- Про що просить Скрудж Духа? (*Дати шанс йому все змінити: «Дух! Вислухай мене! Я вже не та людина, якою був. І я вже не буду таким, яким би став, якби не зустрівся з тобою»*)
- Знайдіть цитати, що підтверджують зміни у характері героя. (*«Я буду поважати Різдво у серці своєму і берегти пам'ять про нього увесь рік. Я спокутую своє Минуле Теперішнім і Майбутнім, і спогади про трьох Духів завжди будуть жити в мені. Я не забуду їхніх пам'ятних уроків, не закрию свого серця для них».*)

IV. Висновки

- Що дала Струджу подорож із Духами? (*Примусила замислитися над своїм життям, пригадати своє дитинство і юність, викликала непереборне бажання змінити себе і навколишній світ.*)
- У чому причини деградації особистості Скруджа? (*Відсутність любові у сім'ї, бідність, самотність у дитинстві, жадібність до грошей, поступове зчерствіння душі, витіснення справжніх почуттів і цінностей підробними, фальшивими.*)
- Чи змінився герой внаслідок фантастичної подорожі? (*Так, він і сам відчуває це, усвідомлюючи себе людиною, що має серце і почуття.*)

V. Домашнє завдання

Дочитати «Різдвяну пісню в прозі»; намалювати ілюстрацію до епізоду з повісті, який вразив найбільше.

УРОК № 27

Тема. Переродження Скруджа як наслідок осмислення свого життя

Мета: простежити зміни в характері і поведінці головного героя; вдосконалювати навички роботи з текстом; розвивати образне мислення, спостережливість; виховувати бажання самовдосконалюватися.

Обладнання: малюнки-ілюстрації до повісті Ч. Діккенса.

А найкраще було те, що і Майбутнє належало йому і він міг ще змінити свою долю.

Ч. Діккенс

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Герой на ім'я Скрудж добре вам відомий з мультсеріалу Уолта Діснея «Качині історії». У цих мультфільмах Скрудж МакДаг — скупий і розважливий дядько чарівних каченят. Те саме ми бачимо й у Діккенса — герой-скнара має життєрадісного, доброго племінника. Ім'я діккенсовського містера Скруджа («Scrooge» в перекладі з англійської — скнара, скупий) стало загальним ще у XIX столітті. Образ скупого, схожого на Скруджа, багатія є у багатьох творах світової літератури.

Цікаво, чи зможе діккенсовський Скрудж подолати свою непривабливу сутність?

II. Актуалізація опорних знань

1. Опитування

- Навіщо три Духи явилися Скруджу в Різдвяну ніч? (*Вони повинні були вплинути на героя, примусити його замислитися над своїм грішним життям, отямитися, розпочати своє життя вже іншою людиною, чия душа відродилася й прагнула творити добро.*)
- Що показали духи герою під час подорожі?

- Що, на вашу думку, найбільше вразило Скруджа під час подорожі?

- Які почуття переживав герой, мандруючи в часі і просторі? (*Страх, жаль, муки совісті, бажання змінитися*)

2. Перевірка домашнього завдання

Демонстрація учнівських малюнків-ілюстрацій.

III. Узагальнення й систематизація знань

1. Спостереження за змінами у житті героя

1) Що було...

- Знайдіть у тексті портрет Скруджа.

Простежте тему «внутрішнього холоду», який переходить на зовнішність старого скнари.

«Душевний холод заморозив старечі риси його обличчя, загострив крюкуватий ніс, зморщив шкіру на щоках, скував ходу, примусив посиніти губи і почервоніти очі, зробив льодяним його скрипучий голос. І навіть його щетинисте підборіддя, рідке волосся і брови, здавалося, узялися памороззю. Він завжди вносив із собою цю жахливу гнітючу атмосферу».

Втілення душевного зчерствіння, внутрішнього холоду підкріплюється темою зими, морозу, лютої стужі.

Цікаве зіставлення: Скрудж може бути схожий на «водопровідний кран на вулиці», з якого ще «сочилася вода, і він, позабутий усіма, по trochu обростав льодом у сумній самотності, поки не перетворився на понуру слизьку глибу».

Висновки: зі Скруджа крапля за краплею витікає живе життя і людське тепло, перетворюючи старого скнару на льодяну глибу.

- Як Діккенс порівнює свого героя з негодою? Що страшніше: «льодяне серце» чи найлютіший мороз?

«Найшаленіший вітер не міг бути злішим від Скруджа, найлютіша заметіль не могла бути такою жорстокою, як він, найрясніший дощ не був таким безжальним. Негода нічим не могли його проїняти. Сильний дощ, град, сніг могли похвалитися лише однією перевагою порівняно зі Скруджем — вони нерідко були щедрими, а Скруджу щедрість була невідома».

Висновки: зовні і зсередини вкритий памороззю Скрудж нагадує живий труп, привид. Не дивно, що саме такому герою явився виходець з того світу, колишній компаньйон Скруджа Джейкоб Марлі.

2) Що змінюється...

Якщо спочатку Скрудж на все «плювати хотів», то перетворення дверного молотка на обличчя Марлі, що помер у свят-вечір рівно сім років тому, розтривожило старого грішника.

У повісті є момент, який натякає на те, що Скрудж міг би уникнути зустрічі з жахливим незваним гостем. Примостившись біля ледь жевріючого вогню, він звернув увагу на дивні голландські кахлі каміна, на яких зображені сцени зі Священного Писання — «сотні фігур, що могли б зайняти уяву Скруджа». Однак він втратив свій шанс, і все закрило зловісне обличчя померлого Марлі.

З цього моменту починається шлях до воскресіння «мертвої душі» Божого творіння.

Діккенс вважає, що перетворення Скруджа можливе, адже, за Новим Заповітом, й останньому грішнику відкриті врата до спасіння.

І це спасіння відбувається. «Твої губи тремтять,— сказав Дух.— А що це котиться у тебе по щоці?» Перший лід морозної глиби розтоплено першою сльозинкою, у яку не вірить навіть сам герой. Душевний холод потроху відступає: «з запалом вигукнув Скрудж», «серце так і забилося у нього в грудях».

Проте не так швидко добру здобути перемогу в душі героя. Скрудж не раз повертається до звичного, «холодного» начала своєї душі: під час зустрічі з Духом Теперішнього Різдва прагматично зауважує, як важко прогудувати сім'ю з 1700 братів-духів; почувши, як діти вітають одне одного зі святом, спочатку радіє, а потім знову згадує: «Яка мені від цього користь?»

Та після першої сльози Скрудж схлипнув, потім заплакав, пізнавши у маленькому хлопчику, покинутому на Різдво, самого себе. І ось, нарешті, «все знаходило відгук у зм'якшому серці Скруджа і давало вихід сльозам».

Остаточне потрясіння Скруджа відбувається, коли мовчазний, закутаний в усе чорне Дух Майбутнього Різдва приводить наляканого героя на кладовище, до покинутої могили, на якій написано ім'я Ебінізера Скруджа.

«Скрудж затремтів весь з голови до п'ят» — кульмінаційний психологічний стан героя. Він падає навколішки, гаряче й пристрасно молить Духа змінити його долю.

3) Що стало...

- Особливістю різдвяного сюжету є те, що «плач» Різдва змінюється «сміхом», страх же поступається місцем «великій радості».

Відчуємо велику радість героя. Знайдіть цитати.

«Сам не знаю, що зі мною відбувається! Мені так легко, немов я пушинка, так радісно, наче я янгол, так весело, немов я школяр!»

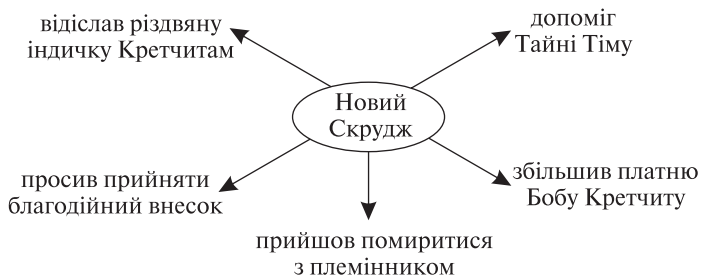
«Все, що він бачив, сповнювало його душу радістю».

«Це був прекрасний сміх, особливо для людини, яка вже давно розучилася сміятися».

«І продовжував сміятися, доки сльози не потекли по його щоках».

«На серці в нього було легко і весело».

- Якими словами називає Скрудж хлопця на вулиці? («Милий хлопчик», «розумна дитина», «дивна дитина», «говорити з таким одне задоволення»)
Про що це свідчить? (Про радісний настрій героя, добре ставлення до оточуючих)
- Які вчинки переконують читача у переродженні героя?

IV. Висновки

— Ч. Діккенс у своїх «різдвяних» творах реалізує сюжети про духовне очищення, спасіння, переродження людини, що втратила подобу Божу. Це цілком відповідає святу Різдва, яке завжди пов'язувалося з чудом, спасінням, даром.

Письменник широ вірить у можливість перетворення «мертвої» душі на живу, вважає, що «кожна християнська душа, роблячи добро навіть у найскромнішій царині, вважатиме своє земне життя занадто швидкоплинним для безмежних можливостей добра».

V. Домашнє завдання

Підготувати цитати фантастичних епізодів у творі «Різдвяна пісня в прозі».

УРОК № 28

Тема. Реальне та фантастичне в повісті «Різдвяна пісня в прозі»

Мета: з'ясувати функцію фантастичних елементів у повісті, зробити висновки про щасливий фінал як особливість «різдвяного» оповідання; визначити особливості композиції твору; розвивати логічне мислення, зв'язне мовлення; виховувати високі моральні якості.

Обладнання: схеми, тексти повісті.

Народ любить щасливі фінали не від слащавого оптимізму — в ньому ще жива стара мрія про перемогу над драконом, про торжество обранця небес.

Г. К. Честертон

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми і мети уроку

II. Узагальнення й систематизація знань

1. Ознайомлення з літературознавчими термінами

Фантастика — те, що не існує в дійсності, створене фантазією, уявою.

Композиція — побудова, розташування і взаємозв'язок всіх частин твору.

2. Робота з текстом

- Знайдіть у тексті повісті описи трьох Духів. Зачитайте їх.
 Як ви гадаєте, чому Духи виглядають саме так? (*Дух Минулого Різдва схожий на дитину і має в собі джерело незгасимого, яскравого світла — можливо, це те найкраще, що є в людях у дитинстві і що вони з часом старанно прагнуть затамувати.*)
Дух Теперішнього Різдва — життєрадісний, сильний, веселий. З усіх трьох Духів він — найенергійніший і найприємніший. Можливо, тому, що це Різдво — його, і Скрудж може змінитися на краще саме в цей час.
Дух Майбутнього Різдва — найпохмуріша постать, невизначена, мовчазна. Він має такий вигляд, очевидно, через те, що нічого приємного показати Скруджу не зможе. Смерть, зрада, радість людей від його загибелі — все це вражає і разом з тим зцілює душу героя.)
- Чи можна назвати образи Духів фантастичними?
- Навіщо автор використовує ці образи у творі? (*Фантастичні образи трьох Духів Різдва покликані змусити душу Скруджа здригнутися, перетворити людиноненависника на людинолюбця.*)
- Які ще елементи фантастики використовує Діккенс у повісті?
 - Подорож у просторі і часі;
 - образи привидів (Марлі та інших).
 Зачитайте цитати.

Висновки. Функція фантастичних елементів у творі

У «різдвяних» творах традиційно використовуються надприродні образи вихідців з того світу, грішників, приречених на вічні муки: «...до Скруджа донеслися якісь незрозумілі звуки: неясні і безладні, але невимовно жалібні плачі і стогони, тяжкі зітхання розкаяння і гіркого жалю.

Він побачив безліч привидів. З жалібними криками вони неспокійно носилися у повітрі туди і сюди, і усі, як і дух Марлі, були у ланцюгах».

— Надприродний світ, що стривожив Скруджа у свят-вечір, був покликаний не стільки налякати, скільки попередити про наслідки грішного життя, життя без Бога у серці.

— Лише фантастична подорож у часі і просторі могла так сильно вплинути на героя, чия душа дивно зчерствіла і заскорузла.

- У чому полягає реалістичність «Різдвяної пісні в прозі»? (*В описі деталей побуту, зображенні суспільного устрою Англії, наслідків недосконалості цього устрою, що проявляється у соціальному розшаруванні суспільства, в якому люди мало не вмирають з голоду.*)

3. Робота з епіграфом

- Прочитайте вислів Г. К. Честертон, автора однієї з кращих книг про Діккенса, написаних на його батьківщині.
- Поясніть, чому Діккенс використовує щасливий фінал у своєму творі. (*По-перше, це особливість «різдвяного» твору, по-друге, так виявляється віра письменника у силу добра, у здатність людини переродитися.*)
- З якими творами зближує щасливий фінал «Різдвяну пісню у прозі»? (*З народними і літературними казками, тому що щасливий фінал — неодмінна прикмета казки.*)

4. Спостереження за композицією твору

«Різдвяна пісня у прозі» має підзаголовок «Святвечірне оповідання з привидами». Оскільки вона названа у заголовку «піснею», автор і розділи твору називає відповідно «строфами».

Строфа I.

Строфа II. Перший з трьох Духів.

Строфа III. Другий з трьох Духів.

Строфа IV. Останній з Духів.

Строфа V. Закінчення

} Подорож Скруджа

Діккенс намагався надати гармонічної стрункості побудові твору — реальні побутові картини першої і п'ятої строф немовби обіймають, облямовують три центральні розділи, сповнені фантастичних образів і видінь, що являються уві сні головному персонажу — старому скнарі Скруджу.

III. «Літературні паралелі»

Різдво — особливе свято, час, коли серця людей відкриті одне одному і люди стають добрішими.

Чимало поетів і письменників присвячували свої твори Різдву Христовому, його історії, своїм дитячим спогадам про чарівність цього неповторного свята, що пробуджує у людях кращі почуття.

Елочка с пятью свечами
Без игрушек и сластей
Робко льет скупое пламя
В нищей комнате моей.
Ах, не так же ль у порога
В мой заветный Вифлеем
Сам стою я перед Богом,
Не украшенный ничем!
Только иглами сухими
Всех земных моих тревог,
Только свечками скупыми,
Что Он Сам во мне зажег.
И, мою пуская душу
В путь намеченный едва,
Сам же скоро и потушит —
До другого Рождества!

1947

(Дмитрий Кленовский)

РОЖДЕСТВО

Я бескорыстно и наивно
Люблю в рождественской ночи
Звезды осьмиконечной дивной
Ко мне летящие лучи.
Когда вся церковь замирает,
Раскрыты Царские Врата,
Стоит — земли не задевает
Крылатый ангел. И уста
Не движутся, но льются звуки,
Здесь небо снизошло к земле,
Благословляющие руки
Я ощущаю на челе.
И запах ладана и ели,
Свечей живые огоньки,
И страх, что невесомость в теле —
От прикоснувшейся руки.
Я с этим чудом в мир ступаю —
Надолго хватит! И на всех!
Сверкает в звездах Ночь Святая,
И блестки сыплются на снег.

1998

(Нина Карташева)

- Які почуття викликає свято Різдва в авторів поезій?
- Що поєднає «Різдвяну пісню в прозі» та вірші Д. Кленовського і Н. Карташової?
- Від імені яких героїв повісті можна було б прочитати ці вірші?

IV. Підсумки уроку

— Закінчити наш урок я вважаю доречним читанням вірша О. Я. Яшина «Спешите делать добрые дела».

СПЕШИТЕ ДЕЛАТЬ ДОБРЫЕ ДЕЛА

Мне с отчимом невесело жилось,
Все ж он меня растил —
И оттого
Порой жалею, что не довелось
Хоть чем-нибудь порадовать его.

Когда он слег и тихо умирал,—
Рассказывает мать,—
День ото дня
Все чаще вспоминал меня и ждал:
«Вот Шурку бы... Уж он бы спас меня!»

Бездомной бабушке в селе родном
Я говорил: мол, так ее люблю,
Что подрасту и сам срублю ей дом,
Дров наготовлю,
Хлеба воз куплю.

Мечтал о многом,
Много обещал...
В блокаде ленинградской старика
От смерти б спас,
Да на день опоздал,
И дня того не возвратят века.

Теперь прошел я тысячи дорог —
Купить воз хлеба, дом срубить бы мог...
Нет отчима,
И бабка умерла...

Спешите делать добрые дела!

V. Домашнє завдання

Письмово відповісти на запитання: «Які уроки я виніс із повісті Ч. Діккенса “Різдвяна пісня в прозі”».

УРОК № 29

Тема. Написання твору-роздуму «Що в житті людини найцінніше?» (за повістю Ч. Діккенса «Різдвяна пісня в прозі»)

Мета: вчити писати твір-роздум, складати план до твору; розвивати зв'язне мовлення; виховувати повагу до справжніх життєвих цінностей.

Тип уроку: урок розвитку зв'язного мовлення.

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань****Перевірка домашнього завдання**

Які уроки я виніс із повісті Ч. Діккенса «Різдвяна пісня в прозі»? *(Діти можуть зазначити, що вони зрозуміли: не можна бути жадібними, байдужими до людей, треба цінувати увагу рідних, піклуватися про них, робити добро людям, цінувати друзів та коханих, не відштовхувати їх від себе і, звичайно, уміти радіти святам і веселитися.)*

II. Підготовка до написання твору**1. Бесіда**

- Які цінності у житті ви вважаєте головними? *(Любов, дружба, сім'я, здоров'я...)*
- Чи знаєте ви, які життєві цінності називають підробними, сурогатними? *(Багатство, слава, якщо прагнення до них перетворюється на єдину мету життя.)*

2. Складання плану**I. Вступ**

Головні життєві цінності містера Скруджа.

II. Основна частина

Що в житті людини найцінніше:

- 1) уміння робити добро;
- 2) сім'я;
- 3) дружба і любов;
- 4) здоров'я;
- 5) улюблена справа;
- 6) уміння радіти життю.

III. Висновок

Справжні цінності життя.

Коментар вчителя

У вступній частині потрібно коротко викласти, що саме було важливим у житті для Скруджа (його справи і гроші), і висловити своє ставлення до такої життєвої позиції (згоден або не згоден з героєм).

В основній частині треба розкрити свою думку і навести докази того, що саме вона є правильною. Наприклад, якщо зазначається, що цінністю для людини є дружна сім'я, то можна аргументувати це постійною підтримкою, на яку може розраховувати така людина у якійсь складній ситуації.

У висновку потрібно ще раз підсумувати, що в житті людини ви вважаєте найціннішим, і наголосити на небезпечності для людини фальшивих життєвих цінностей.

III. Написання твору на чернетках.**IV. Редагування написаного****V. Переписування твору в зошити****VI. Домашнє завдання**

Прочитати повість М. В. Гоголя «Ніч перед Різдвом», намалювати ілюстрації.

Індивідуальне завдання: підготувати невелике повідомлення про життя і творчість М. В. Гоголя.

УРОК № 30

Тема. Урок позакласного читання. М. В. Гоголь «Ніч перед Різдвом»

Цель: ознакомить с биографией Н. В. Гоголя и повестью «Ночь перед Рождеством», сообщит историю создания произведения, учить характеризовать героев повести, сравнивать повести «Ночь перед Рождеством» и «Рождественскую песню в прозе»; развивать внимательность, умение логически мыслить; воспитывать любовь к обычаям и праздникам украинского народа.

Наглядность: портрет Н. В. Гоголя, тексты «Вечеров на хуторе близ Диканьки», иллюстрации к повести «Ночь перед Рождеством».

ХОД УРОКА

I. Мотивация учебной деятельности

Слово учителя

— Рождество — праздник мира, душевного спокойствия, отдыха. Это один из самых светлых христианских праздников, который всем христианским миром отмечается с особым благоговением.

Не случайно многие поэты, писатели, художники обращаются вновь и вновь к теме Рождества.

Не остался равнодушным к этой теме и выдающийся русский писатель, родившийся на Украине, Н. В. Гоголь. Одна из повестей, входящих в сборник «Вечера на хуторе близ Диканьки», так и называется: «Ночь перед Рождеством».

II. Изучение нового материала

1. Выступление ученика-«литературоведа»

Сообщение о жизни и творчестве Н. В. Гоголя.

2. Слово учителя о сборнике «Вечера на хуторе близ Диканьки»

В сентябре 1831 г. вышла в свет первая, а в марте 1832 г. — вторая часть «Вечеров», сразу поставивших Гоголя в ряд первоклассных русских писателей.

А. С. Пушкин дал восторженный и вместе с тем пронизательный отзыв о «Вечерах», отметив их оригинальный юмор, поэтичность, демократизм: «Сейчас прочел “Вечера на хуторе близ Диканьки”. Они изумили меня. Вот настоящая веселость, искренняя, непринужденная, без жеманства, без чопорности. А местами какая поэзия! Какая чувствительность!»

В сборник вошли 2 предисловия и 8 повестей («Сорочинская ярмарка», «Вечер накануне Ивана Купала», «Майская ночь, или Утопленница», «Пропавшая грамота», «Ночь перед Рождеством», «Страшная месть», «Иван Федорович Шпонька и его тетушка», «Заколдованное место»)

3. Чтение предисловия к I части сборника (выборочно)

- Кто издатель повестей? (*Пасичник Рудый Панько*)
- Кто является автором историй, по мнению пасичника? (*Некоторые истории рассказал дяк Фома Григорьевич, некоторые — сам Рудый Панько*)
- Зачем пасичник рассказывает в предисловии, как проехать на хутор возле Диканьки? (*Гоголь хочет создать ощущение реального существования хутора и самого пасичника.*)

4. Работа с литературоведческими терминами

Рассказчик — тот, от чьего имени ведется повествование в литературном произведении.

5. Краткий пересказ содержания повести

6. Выявление читательских впечатлений учеников

- Ваши впечатления от прочитанного.
- Какие эпизоды понравились больше всего?
- Кто из героев вызвал у вас симпатию?

7. Характеристика героев повести

- Из списка слов выберите те, которые соответствуют образу Вакулы и Черта, Оксаны и Солохи.

Смелость, хитрость, ум, коварство, трусость, богобоязливость, слабость, верность, скромность, мстительность.

Вакула	Черт
Смелость ум богобоязненность верность скромность	Трусость хитрость коварство мстительность слабость

Непостоянство, гордость, хитрость, себялюбие, корыстолюбие, гостеприимство.

Оксана	Солоха
Непостоянство гордость себялюбие	Непостоянство хитрость корыстолюбие гостеприимство

Выводы. Вакула и черт проявляют абсолютно противоположные черты характера. Оксана и Солоха тоже не очень похожи между собой, хотя обе пользуются успехом у противоположного пола и обе непостоянны и легкомысленны.

8. Работа с текстом

Фантастика и реальность в повести

- 1) Зачитайте эпизоды, в которых описываются фантастические события (черт крадет месяц; черт и ведьма летают по небу; Пацюк ест вареники; Вакула отправляется в Петербург верхом на черте).
- 2) Назовите фантастических и реальных героев повести.

Фантастические	Реальные
Черт Колдун Духи	Кузнец Вакула Оксана Дьяк Голова Чуб
Ведьма	Солоха
Пацюк	

Выводы. Наряду с реальными героями в повести присутствуют и фантастические. Некоторые герои, например, Пацюк, выглядят, как обычные люди, но способны осуществлять фантастические действия. Двойственную природу имеет и Солоха, способная перевоплощаться в ведьму.

Обряды украинского народа в повести

- 1) Зачитайте строки, в которых описываются обряды украинского народа, связанные с празднованием Рождества.
- 2) Какие из описанных Гоголем обычаев сохранились до наших дней? Знаете ли вы колядки? Прочитайте украинские и русские колядки, известные вам.

Выводы. Гоголь с любовью описывает обряды украинского народа, его быт и обычаи, использует множество украинских слов, не переводя их на русский язык, чтобы донести до читателя всю красоту, атмосферу праздника на родной писателю Украине.

III. Обобщение и систематизация изученного

Сравните повести Н. В. Гоголя и Ч. Диккенса.

Особенности «рождественской» повести:

- 1) действие происходит накануне Рождества;
- 2) срок действия события — одна ночь;
- 3) Рождественская ночь дарит чудо — преобразует героев (Скрудж превращается в добродетельного человека; Оксана влюбляется в Вакулу; Чуб «прозревает» по отношению к Солохе);
- 4) фантастические герои и события;
- 5) счастливый финал.

IV. Итоги урока

— С детства мы ожидаем чуда в морозную зимнюю ночь Рождества. И оно приходит — по крайней мере, в замечательных книгах Ч. Диккенса и Н. В. Гоголя.

V. Домашнее задание

Подготовиться к тематической аттестации № 3.

УРОК № 31

Тема. Тематична атестація № 3

Мета: підсумувати отримані знання за темою «Людина та її моральне вдосконалення», здійснити контроль знань за даною темою; розвивати увагу, творчі здібності; виховувати прагнення досягти високого рівня знань.

Обладнання: картки із завданнями.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми й мети уроку****II. Проведення атестації**

(Може проводитися як в усній, так і в письмовій формі. Якщо робота буде письмовою, то вчитель може завдання 1, 3, 4 рівня розподілити за варіантами.)

Завдання

1. Теорія літератури.

Що таке...

- оповідання?
- гумор?
- іронія?
- сатира?
- художня деталь?
- антитеза?
- фантастика?
- композиція?

2. Знання змісту творів.

Тест

1) Товстого і тонкого в оповіданні Чехова звали:

- а) Порфірій та Михайло;
- б) Кирило та Михайло;
- в) Михайло та Порфірій. ✓

2) Товстий дослужився до чина...:

- а) таємного радника; ✓
- б) статського радника;
- в) колезького асесора.

3) Як і за що дражнили в школі тонкого?

- а) Геростратом, бо казенну книжку цигаркою підпалив;

- б) Ефіальтом, бо навушничати любив; ✓
 - в) Нафанаїлом, бо всього боявся.
- 4) Городового з оповідання «Хамелеон» звали:
- а) Очумелов;
 - б) Пічугін;
 - в) Елдірін. ✓
- 5) Хто вкусив ювеліра?
- а) Ротвейлер;
 - б) кавказька вівчарка;
 - в) маленьке хортеня. ✓
- 6) Хто з героїв оповідання був справжнім хамелеоном?
- а) Хрюкін;
 - б) Очумелов; ✓
 - в) Жигалов.
- 7) Що означає ім'я головного героя «Різдвяної пісні в прозі»?
- а) Скупий; ✓
 - б) веселий;
 - в) серйозний.
- 8) Як Скрудж переконався, що у Марлі не було серця?
- а) Марлі був безжалісний;
 - б) Марлі образив Скруджа;
 - в) Дух Марлі був абсолютно прозорим. ✓
- 9) Яких книжкових героїв побачив у минулому Скрудж?
- а) Алі-Бабу і 40 розбійників;
 - б) Алі-Бабу, Робінзона і П'ятницю; ✓
 - в) Сіндбада-мореплавця і Джима Хокінса.
- 10) Хто і кому сказав такі слова: «Людино! Якщо у грудях у тебе серце, а не камінь, стережись повторювати ці злі слова, поки тобі ще не дано дізнатися, що є надлишок і де він є. Чи тобі вирішувати, хто з людей повинен жити, а хто — вмерти?»
- а) Дух Теперішнього Різдва — Скруджу; ✓
 - б) Скрудж — Марлі;
 - в) Дух Майбутнього Різдва — Скруджу.
- 11) Чому збиралися люди у лахмітника?
- а) Щоб обміняти речі на гроші;
 - б) пришли до нього у гості;
 - в) щоб продати речі, вкрадені у Скруджа. ✓
- 12) Що було останньою краплею у подорожі для головного героя повісті Ч. Дікенса?
- а) Усвідомлення самотньої старості;
 - б) споглядання власної могили; ✓
 - в) поява Марлі.

3. Аналіз творів

- 1) Які художні прийоми використовуються в оповіданні Чехова «Товстий і тонкий»?
- 2) Чому оповідання Чехова «Хамелеон» має таку назву?
- 3) Наведіть приклади художньої деталі в оповіданні «Хамелеон».
- 4) Наведіть приклади «промовистих» прізвищ в оповіданні «Хамелеон».
- 5) Назвіть особливості «різдвяних» творів (на прикладі «Різдвяної пісні в прозі» Ч. Діккенса).
- 6) Чого навчає «Різдвяна пісня в прозі» Ч. Діккенса?

4. Творче завдання

- 1) Опишіть зустріч товстого і тонкого у сучасному житті.
- 2) Опишіть почуття Скруджа під час подорожі з Духами від його імені.

III. Підсумки уроку

IV. Домашнє завдання

Написати листа улюбленому літературному герою.

УРОК № 32

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Лист улюбленому літературному герою

Мета: вчити писати листа улюбленому літературному герою; висловлювати точку зору з приводу інших творів; розвивати зв'язне мовлення; виховувати інтерес і повагу до вибору героїв однокласниками.

Обладнання: написані вдома твори.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми і мети уроку

II. Читання творів

Обговорення

- Чи є пояснення, чому саме цей герой привернув увагу учня?
- Чи цікаві, оригінальні запитання ставляться у творі героєві?
- Чи витримана форма листа (привітання, запитання до адресата, прощання)?

Оцінювання

III. Підсумки уроку

II семестр

ЛЮДИНА В ЖИТТЄВИХ ВИПРОБУВАННЯХ

УРОК № 33

- Тема.** Роман Д. Дефо «Робінзон Крузо». Історія створення роману
- Мета:** ознайомити учнів з окремими фактами біографії Д. Дефо, з історією створення роману «Робінзон Крузо», здійснювати міжпредметні зв'язки; викликати інтерес до книги «Робінзон Крузо».
- Обладнання:** текст роману «Робінзон Крузо», ілюстрації до книги, карта Південної Америки, титульний лист першого видання книги (англійською мовою).

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Інтерактивне опитування

— Діти, чи хотіли б ви потрапити на безлюдний острів? Чому?

(На дошці проводиться підрахунок голосів учнів, відданих за відповідь «так» чи «ні», та робиться висновок про загальну думку класу та основні причини таких рішень.)

Цікаво, що в сучасному світі є ще багато безлюдних островів, наприклад, у Греції, Хорватії, Індонезії, а туристичні агентства багатьох країн пропонують подорожі й навіть відпочинок на таких островах для людей, які мріють усамітнитися та відчути себе «робінзонами».

А от герой роману Д. Дефо зовсім не мріяв потрапити на безлюдний острів. Але доля вирішила інакше. Вона зробила Робінзона Крузо героєм однієї з найулюбленіших дитячих книг. Жан-Жак Руссо, французький просвітитель, вважав: «“Робінзон Крузо” — це перша книга, яку варто прочитати кожній людині, як тільки вона навчиться читати за букварем».

II. Вивчення нового матеріалу

1. Слово вчителя

— Що відомо про автора цієї безсмертної книги?

Один тільки перелік його творів складає важкий том. А всіх його книжок, як цеглин, вистачило б на постамент для пам'ятника, на якому б височіла лише одна постать. І це не був би він сам. Людина в дивному одязі, у козлячій шапці й із волохатою парасолькою стояла б там, немов на пагорбі, оглядаючи все навкруги уважним поглядом моряка. Це Робінзон Крузо, герой книги, яка єдина принесла автору славу на віки.

Дефо народився в сім'ї релігійних емігрантів, вихідців із Фландрії. Батько його був торговцем, а хлопця готували до кар'єри проповідника. Але священником він так і не став, обравши долю комерсанта: торгував вином, тютюном та трикотажем, займався виробництвом цегли та черепиці; жив в Іспанії, побував в Італії, Франції й Баварії, верхи на коні об'їздив усю рідну Англію. Ризиковані проекти Дефо часто закінчувалися банкрутством, тож неодноразово йому загрожувала боргова тюрма.

Судеб таких изменчивых никто не испытал,
Тринадцать раз я был богат и снова беден стал,—

писав він на схилі років, підбиваючи підсумки свого бурхливого життя.

Багато лиха довелося йому зазнати, багато пережити. Іноді, особливо в дні негараздів, йому здавалося, що його захопила стихія у відкритому морі. Проте, енергійний, витривалий, розумний, спритний, він відроджувався, немов фенікс, щоб знову взятися за декілька ризикованих проєктів.

Молодому комерсантові дуже хотілося бути дворянином, але його прізвище — Фо — ясно вказувало на просте походження майбутнього письменника. Тоді Даніель став називати себе «містер де Фо», а вже пізніше прізвище стало писатися як одне слово. Винахідник і фантазер, Дефо навіть створив власний фамільний герб: три грифони на фоні червоних і золотих лілій і поряд латинський девіз: «Похвали гідний і пишаюся сам».

Але Дефо ніколи не обмежувався однією справою. Він брав активну участь у політичній боротьбі й навіть у повстанні. За пристрасні політичні памфлети його карали штрафами, тюремним ув'язненням і — одного разу — страшним приниженням біля ганебного стовпа. Але, очікуючи на це покарання, Дефо написав «Гімн ганебному стовпові» та поширив його серед лондонців. Коли його вивели для покарання, жителі столиці Англії влаштували йому пишну овацію.

В кінці життя він став самотнім. Письменник добре розумів почуття Робінзона Крузо, який зазначав: «Посеред величезного скупчення

людей у Лондоні, де я пишу ці рядки, я самотніший, ніж був усі 28 років заточення на безлюдному острові».

На могилу Дефо поклали білу плиту. З роками вона заросла, й, здавалось, що й пам'ять про цю людину покрилася травою забуття. Минуло більше 100 років. І час відступив перед його великими творами. Коли журнал «Крісчен уорд» у 1870 р. звернувся до хлопчиків і дівчаток Англії з проханням надіслати гроші на спорудження нового пам'ятника на могилі Дефо, тисячі прихильників, у тому числі й дорослих, відгукнулися на цей заклик. У присутності нащадків великого письменника відбулося відкриття гранітного монумента, на якому було висічено: «В пам'ять автора “Робінзона Крузо”». І це справедливо: з 500 творів, написаних Д. Дефо, справжню славу йому принесла саме ця книга.

2. Бесіда

- Що вразило вас у біографії Д. Дефо?
- Які факти запам'яталися, привернули увагу? Чому?

3. Історія створення роману

Назва твору

1-й літературознавець. Перше видання «Робінзона Крузо» було надруковано в Лондоні 25 квітня 1719 року без імені автора. Дефо видав цей твір за рукопис, створений самим героєм історії.

Ви здивуєтеся, але книги «Робінзона Крузо» у Дефо немає! Роман був названий інакше. (*Демонструється обкладинка першого видання книги.*)

Ігрове завдання

Хто краще перекладе назву книги з англійської українською мовою? (*Див. додаток*)

(*Читання заголовка англійською мовою і переклад, можлива допомога учня — знавця англійської мови або вчителя.*)

Учень записує на дошці повну назву роману:

«ЖИТТЯ,
незвичайні і дивовижні
ПРИГОДИ РОБІНЗОНА КРУЗО —
МОРЯКА З ЙОРКА,

що прожив двадцять вісім років у повній самотності
НА БЕЗЛЮДНОМУ ОСТРОВІ,

біля берегів Америки, біля гирла великої річки Оріноко, опинившись на березі після аварії корабля, під час якої загинув весь екіпаж, крім нього, з додатком розповіді про не менш дивовижний спосіб, яким його, врешті-решт, визволили ПІРАТИ. Писано ним самим».

Бесіда

- Зверніть увагу на слова, які виділено крупним шрифтом (*життя, пригоди, Робінзон Крузо, пірати*). Як ви гадаєте, чому автор виділив саме ці слова?
- Порахуйте, скільки слів має ця назва у перекладі українською мовою. (59)

4. Прототип Робінзона

2-й літературознавець. В основу сюжету книги Дефо покладено історію шотландського матроса Олександра Селькірка, який прожив на острові Мас-а-Тьерра (біля узбережжя Чілі) у повній самотності 4 роки й 4 місяці. Опинився на острові боцман за своїм бажанням: не міг знайти спільної мови з капітаном, та й судно, на якому вони подорожували, було занадто старим і ненадійним.

Селькірк сподівався повернутися додому на одному із суден, що заходили до островів за прісною водою. Так і сталося. Але тільки через 4 роки і 4 місяці, які морякові треба було прожити на безлюдному острові.

Як первісні люди, він навчився видобувати вогонь тертям, а коли в нього закінчився порох, ловив руками диких кіз.

Коли корабель «Дьюк» наблизився до острова, моряки побачили людину в звірячих шкурах, яка не могла вимовити жодного слова... Але одразу повернутися Селькірку не судилося. Йому довелося об'їхати навколо світу й повернутися додому капітаном вітрильника «Інкриз».

Олександр Селькірк — прототип Робінзона Крузо.

Прототип — це реально існуюча особа, яка слугувала авторові прообразом (моделлю) для створення літературного персонажа.

5. Робота з картою

Учень-географ (*показує на карті острів Мас-а-Тьерра (зараз — острів Робінзона Крузо (біля узбережжя Чілі)), а потім демонструє місце, де міг розташуватися вигаданий Д. Дефо острів: біля берегів Бразилії, біля гирла р. Оріноко*). Парадокс: острів, названий на честь героя, був, за думом автора, зовсім в іншій географічній точці.

Висновки

Літературний герой і його прототип — це не одне й те саме. Чим вони відрізняються, ми з'ясуємо, заповнюючи таблицю.

Ім'я	Місце дії	Термін перебування на острові	Історичний час на острові
Олександр Селькірк	Тихий океан, узбережжя Чілі, острів Мас-а-Тьерра	4 роки 4 місяці	1705–1709
Робінзон Крузо	Атлантичний океан, береги Бразилії, острів біля гирла р. Оріноко	28 років 2 місяці	1659–1687

6. Читання роману

(Становлення молодого Робінзона: пошуки своєї мрії, нестримний потяг до морських мандрівок всупереч волі батьків.)

- До чого закликав юного Робінзона батько?
- Що означає теорія «золотої середини»?
- Чому юнак не послухався батька й матері?
- Які випробування випали на його долю?

III. Висновки уроку

Сьогодні ми:

- помріяли про перебування на безлюдному острові;
- дізналися про життя Д. Дефо;
- ознайомилися з поняттям «прототип»;
- почали мандрувати разом з героєм роману.

IV. Домашнє завдання

Прочитати про життя Робінзона на острові, підготувати стислий переказ пригоди Робінзона Крузо (за вибором учня).

Додаток

Так виглядала назва роману Д. Дефо в 1-му виданні (для перекладу)

The
LIFE
And Strange Surprizing
ADVENTURES
of
ROBINSON CRUSOE;
OF YORK, MARINER:

Who lived Eight-and-twenty Years all alone in an uninhabited Iceland on the Coast of America, near the Mouth of the Great River Orooneque; having been cast on Shore by Shipwreck, where — in all the Men perished but Himself. With an ACCOUNT how he was at last as strangely delivered by PIRATES. Written by Himself

УРОК № 34

- Тема:** Пригоди та екзотика в романі «Робінзон Крузо»
- Мета:** перевірити знання тексту роману, біографії Д. Дефо, вчити стисло переказувати уривки з тексту, ознайомити з поняттями «пригодницька література», «екзотика».
- Обладнання:** тексти роману, схеми, епіграф.

Я не можу спокійно дивитися, як відчалює судно — військове, торгове, навіть простий баркас, щоб усім своїм єством не перенестися на його борт.
Ж. Верн

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Гра «Вірю — не вірю»

Якщо твердження справедливе, треба сплеснути в долоні.

- ▣ 1. Дефо був проповідником, як і хотіли його батьки.
 - + 2. Прізвище Фо вказувало на просте походження письменника.
 - ▣ 3. Даніель Дефо був байдужим до політики.
 - ▣ 4. Дефо написав близько 120 творів.
 - + 5. Повна назва книги про Р. Крузо складається з 59 слів.
 - ▣ 6. Твір, який приніс авторові славу, «Робінзон Крузо», був написаний у 1819 р.
 - + 7. Прототипом Р. Крузо був О. Селькірк.
 - + 8. Дефо назвав справжнім автором твору самого Р. Крузо.
- Дайте визначення слову «прототип». Що ви знаєте про прототипа Р. Крузо?

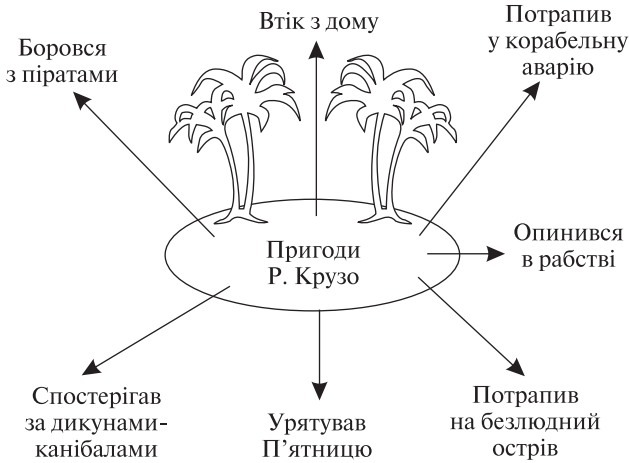
II. Оголошення теми уроку. Словникова робота

- Чи любите ви читати твори про пригоди?
Тоді ви любите пригодницьку літературу.
Пригодницька література — це твори, насичені цікавими подіями й несподіваними поворотами сюжету.
- Як ви гадаєте, чи любив пригоди сам Дефо?
- Що означає слово «екзотика»? (*Все незвичайне, пов'язане з далекими краями.*)

III. Робота над темою уроку

Перерахуйте пригоди Р. Крузо.

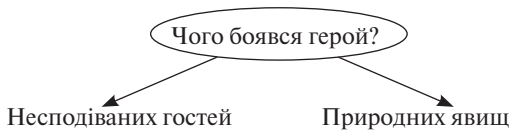
- Втік з дому;
- потрапив у корабельну аварію;
- опинився в рабстві;
- потрапив на безлюдний острів;
- урятував П'ятницю;
- спостерігав за дикунами-канібалами;
- боровся з піратами.

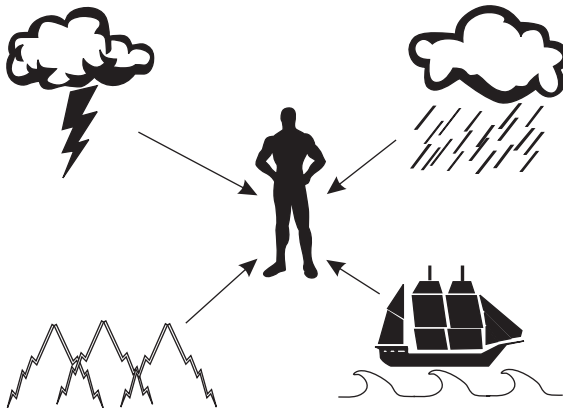
Перевірка домашнього завдання

«Ланцюжок». Переказати стисло пригоди Робінзона Крузо за схемою (по черзі, ланцюжком).

— Пригоди Робінзона Крузо на острові були завжди пов'язані з небезпекою.

Перерахуйте, які з природних явищ мали місце на острові та чому вони були небезпечними для героя.

Природні явища:

- грім, блискавка (порох міг вибухнути);
- землетрус (ледве не завалило землею);
- шторм (міг потонути);
- тропічні дощі (захворів).

— Чи боїться цих явищ сучасна людина? Чому?

— У чому полягає екзотика в романі?

Висновки. Пригод Робінзонів Крузо вистачило: небезпеку несли в собі й люди, й природа. А екзотичним був сам острів, його природа: птахи та тварини, не відомі герою, завжди тепла погода, періоди дощу та посухи, спричинені тропічним кліматом. Герой чимало страждав, але його душа прагнула пригод та морських мандрівок, як про це влучно висловився Ж. Верн, знаменитий автор пригодницьких романів (*див. епіграф*).

IV. Домашнє завдання

Підготувати переказ процесу створення речей Робінзоном Крузо (за вибором учнів).

УРОК № 35

Тема. Роман «Робінзон Крузо» — гімн цивілізованій прагматичній людині та її праці

Мета: вчити характеризувати літературного героя, брати участь у дискусії, аналізувати вчинки героя, виховувати розуміння ролі праці у житті людини.

Обладнання: ілюстрації до роману, створені учнями, вислови про працю.

Праця облагороджує людину.

В. Г. Белінський

*Доки людина не здається,
вона сильніша за свою долю.*

Е. М. Ремарк

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Роман Д. Дефо «Робінзон Крузо» в Англії до кінця XVIII ст. витримав майже 700 видань і був перекладений майже всіма

європейськими мовами. В чому ж секрет такої великої популярності цієї книги? Можливо, цьому сприяв образ головного героя, якого давно вже полюбили дорослі і діти.

II. Робота над темою уроку

1. Евристична бесіда

Учитель. Минулого уроку ми обговорювали пригоди Р. Крузо. Які риси характеру допомогли йому гідно пережити ці випробування?

- Авантюризм (знову у море...);
- сміливість (порятунок з корабля, спасіння П'ятниці);
- кмітливість (втеча з рабства).

Авантюризм — пошук пригод.

- Пригадаємо, що потрібно було зробити героєві, щоб вижити на острові. (*Забезпечити себе їжею, житлом, убезпечити від усіляких неприємних несподіванок*)

Робінзонві пощастило перевезти багато необхідних речей з корабля на острів. Але потрібно було ще чимало зробити власними руками.

Які речі герой зробив сам?

Відгадайте слова.

1	П	Л	І	Т			
2	О	С	Е	Л	Я		
3	Ч	О	В	Е	Н		
4	С	Т	І	Л			
5	С	Т	І	Л	Е	Ц	Ь

2. Перевірка домашнього завдання

- Розкажіть про створення тієї чи іншої речі героєм.
 - А які речі вмієте робити своїми руками ви?
- Про які риси характеру свідчать ці вчинки?
 - Працелюбність (трудився кожного дня);
 - наполегливість (42 дні робив лише 1 полицю для печери);
 - старанність (прагнув зробити все якнайкраще).
- Пригадайте, чим займався Робінзон Крузо до життя на безлюдному острові. (*Був комерсантом*)

Чи навчався він якогось ремесла? (*Ні*)

Чи був він справжнім моряком? (*Ні, він страждав на морську хворобу, нічого не вмів робити на кораблі і був звичайним пасажиром.*)

Які ж уміння та навички були у героя до того, як він потрапив на острів, і чого він навчився?

Умів	→	Навчився
стріляти		будувати оселю
плавати		здобувати їжу мисливством
робити пліт		виросувати ячмінь і рис
		влаштовувати ферму
		пекти хліб
		робити глиняний посуд
		плести кошики з лози

Висновки. Чи справедливий вислів Ремарка «Доки людина не здається, вона сильніша за свою долю»? Так, Р. Крузо під час перебування на острові завдяки своїй наполегливості, працелюбності та кмітливості навчився робити багато того, чого не умів раніше. Ці риси допомогли йому забезпечувати себе усім необхідним місяцями й роками та виживати на безлюдному острові.

3. Робота в класі

Учитель. Відомо, що О. Селькірк, який перебував на острові лише 4 роки, майже розучився говорити. Герой Дефо, навпаки, не тільки залишився людиною, але ще й самовдосконалився за цей час.

- Що допомагає Р. Крузо залишатися людиною?
 - Праця;
 - ведення календаря;
 - записи у щоденникові;
 - розпорядок дня;
 - читання Біблії;
 - спілкування (з домашніми тваринами, папугами, П'ятницею).
- Коли Робінзон починає розмірковувати про добро і зло? Зачитати уривок. (*Ще на початку життя на острові, коли безнадія охоплює його*) Яких висновків доходить герой?
- В який момент герой відчуває потребу звернутися до Бога? (*Коли він захворів*)

Які зміни сталися в житті Робінзона після цього? (*Він став молитися, повірив у Бога, навчав цього П'ятницю.*)

Доведіть, що Робінзон залишився цивілізованою людиною. (*Він врятував П'ятницю та моряків-англійців, не винищував дикунів-канібалів.*)

Висновки. Життя на безлюдному острові сприяло не тільки розвитку багатьох практичних умінь героя, але й його моральному вдосконаленню. До рис характеру Робінзона можна додати такі:

- терпіння;
- милосердність;
- поміркованість.

Вислів В. Г. Белінського якнайкраще ілюструє ці зміни в характері героя: «Праця облагороджує людину».

4. Дискусія

Учитель. Едуард Кук, свідок визволення О. Селькірка, вважав, що у розповіді про цю пригоду не може бути нічого цікавого для людей. «Що ж у ній може бути цікавого для читача? Хіба це вчений, який у повній самотності міг зробити видатне відкриття? Нічого подібного: це лише звичайний моряк, єдиним заняттям якого було відшукувати засоби для продовження життя протягом усього свого ув'язнення і співрозмовниками якого були лише кози».

Чи погоджуєтеся ви з цією думкою?

Висновки. Робінзон — пересічна людина, яка не має виняткових здібностей, боїться смерті й хоче жити. Проте його поведінка в екстремальній ситуації викликає повагу у читача, а самому героєві дає можливість не тільки вижити, але й залишитися при цьому людиною.

Про нього можна сказати словами дагестанського поета Р. Гамзатова:

Он мудрецом не слыл
И храбрецом не слыл,
Но поклонись ему:
Он человеком был.

III. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру «Якби я був Робінзоном», принести на урок 1 річ (якщо це можливо), яку б ти узяв із собою на безлюдний острів.

Індивідуальне завдання.

- 1) Повідомлення про флору, фауну острова Робінзона — біологам.
- 2) Поради юним мандрівникам — географам.
- 3) Розповідь про справжніх Робінзонів — історикам.

УРОК № 36

Тема. Підсумковий урок. Роман Д. Дефо як започаткування «робінзонад»

Мета: підбити підсумки за вивченим твором, з'ясувати значення слова «робінзонада», здійснювати міжпредметні зв'язки (література — географія, біологія), розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення; виховувати допитливість, кмітливість.

Обладнання: картки-пам'ятки «Поради юним мандрівникам», зображення тварин (пінгвіни, тюлені), картки з кросвордом, головоломкою.

Тільки людина може здійснити неможливе.

Р. Емерсон

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Р. Емерсон, американський філософ і поет, вважав, що тільки людина може здійснити неможливе. Чи стосуються ці слова героя роману Д. Дефо Робінзона Крузо?

Хочете відчувати себе робінзонами? Перевіримо, чи готові ви до цього.

II. Узагальнення одержаних знань

1. Перевірка домашнього завдання

Зачитати твір-мініатюру «Якби я був Робінзоном».

Показати або розказати про одну річ, яку б ти взяв із собою на безлюдний острів. Пояснити свій вибір.

2. Слово вчителя

— Популярність роману Дефо була настільки великою, що вже невдовзі в літературі з'явилися численні наслідування. А в літературознавстві виник новий термін «робінзонада». Так почали називати опис пригод на безлюдній землі (острові), де людина, опинившись наодинці з природою, повинна була боротися за виживання, виявляючи силу духу й розуму.

У кожній з книжок Робінзон мав інше ім'я та національність, були навіть Робінзон-жінка та Робінзон-невидимка. Найбільша кількість переробок твору Дефо належить французам та німцям. Німецькі письменники видали близько 40 робінзонад. Серед них — «Новий Робінзон» Й. Кампе, надрукований 1799 р.

3. Виступ істориків.

— Послідовники Робінзона існували не тільки в літературі, але й у реальному житті.

- Своєрідним Робінзоном був Наполеон на острові Св. Єлени в Атлантичному океані. Найближчий берег, африканський, був за 2 тис. км від острова. Наполеон прожив на острові 6 років.
- Федір Іванович Толстой (двоюридний дядько Л. М. Толстого) завжди шукав пригод і за незліченні витівки був висаджений Крузенштерном на найближчий острів, біля Аляски. Толстой прожив серед

алеутів декілька років і користувався у туземців великим авторитетом. Вони хотіли вже обрати його вождем, та Толстому судилося повернутися до Росії. Його з того часу стали називати Толстим-американцем.

- Російський бібліофіл Олексій Аквілев збирав відомості про такі випадки і створив хроніку з 3 тис. історій «робінзонів».

Одна з них — про росіянина Ф. Ніколаєва, яким разом зі своїм поміщиком потрапив на Зондські острови в Індійському океані. Три місяці вони жили на безлюдному острові. За вірну службу поміщик відпустив слугу на волю за умови, що він буде зватися Робінзоном Крузо. З того часу у Росії живе сім'я на прізвище Крузо.

4. Виступ біологів, географів

— Д. Дефо у своєму романі припускається неточності. Наприклад, на паралелі, де «розташований» острів Робінзона, не може бути ні тюленів, ні пінгвінів. Пінгвіни живуть лише в Південній півкулі, і північна межа їх розповсюдження знаходиться набагато південніше, ніж острів, де жив Робінзон. Дефо був обізнаною людиною, просто він помилявся разом із сучасним йому світом.

Поради юним мандрівникам

Щоб вирушити у подорож, треба знати чимало. Якщо ви заблукали...

Географи	Біологи
1. Зверніть увагу на те, з якого боку росте мох на деревах (це буде північ), з якого боку у дерев більше гілок (це буде південь). 2. Знайдіть Полярну зірку, яка завжди на півночі: для цього потрібно відшукати найяскравішу зірку в хвості Малої Ведмедиці	1. Можна з безпекою для життя споживати в їжу яйця птахів. 2. Ягоди й гриби краще не чіпати: це збереже вам життя. 3. Знайдену воду обов'язково прокип'ятіть на вогнищі. 4. Якщо ви спіймали рибу, можна запекти її у вугіллі

III. Гра «Останній герой»

Цікаво!

«Останній герой-1» знімали протягом 39 днів на островах архіпелагу Бокас дель Торо біля Панами.

Події проекту «Останній герой-3» за участю зірок шоу-бізнесу відбувалися на островах Домініканської республіки.

Робота в групах

Завдання № 1

— Робінзонів довелось чимало попрацювати, щоб доправити до свого острова їстівні припаси. Він навчився їх цінувати так, як раніше

Ти не вартий, щоб нахилитися й підняти тебе з землі. Всю цю купу... (золота) я ладен віддати за будь-який з цих ножів!»

Про що говорить герой? Чому?

Підбиття підсумків гри.

IV. Підсумки уроку

Чого навчає книга «Робінзон Крузо»? Які риси характеру допомагає виховувати?

V. Домашнє завдання

Прочитати роман Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан».

УРОК № 37

Тема. Всесвітній мандрівник Жюль Верн
Мета: ознайомити учнів з біографією Ж. Верна; викликати інтерес до письменника як до непересічної особистості, дати уявлення про літературну спадщину романіста, «відкриття» письменника-фантаста.

Обладнання: портрет Ж. Верна, виставка книг письменника; епіграф.

Ніхто на світі не прожив без мрії...

Леся Українка

Фантазія — це природня сила людини.

Ф. М. Достоєвський

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

На столі вчителя предмети: корабель, перо, книга, глобус.

— Як вони пов'язані між собою? Якій людині вони можуть належати? (*Людині, що любить мандри, книги.*)

— Такі речі могли належати й відомому французькому письменникові Ж. Верну, який розповідав у своїх творах про подорожі й пригоди, про розумних та сміливих людей.

Сьогодні Ж. Верн завітав до нас на урок.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Інтерв'ю з Ж. Верном

(*У ролі письменника — учень, добре обізнаний з біографією романіста; питання учні готують заздалегідь.*)

Ж. Верн. Я дуже радий бачити ще одне покоління моїх читачів. Я завжди вірив у силу людини, її розум, здатність змінити життя на землі на краще за допомогою науки.

Я готовий відповісти на ваші запитання.

1-й учень. Де і коли Ви народилися?

Ж. Верн. У 1828 р. У Франції, у м. Нант.

2-й учень. Ким були Ваші батьки?

Ж. Верн. Батько був юристом і наполягав на тому, щоб і я пішов цією дорогою. Але сталося по-іншому.

3-й учень. Як Ви вчилися в школі?

Ж. Верн. Загалом добре. Але улюбленими предметами, за які я з легкістю отримував вищі бали, були французька мова та література.

4-й учень. Які події дитинства запам'яталися Вам на все життя?

Ж. Верн. Я завжди хотів вирушити у морську подорож. І, коли мені було 11 років, я втік із дому і найнявся юнгою на шхуну, яка відпливала до Індії. Але батьки розшукали мене й повернули додому, а у велику навколосвітню подорож я все ж таки вирушив, але пізніше, коли вже став дорослим.

5-й учень. Яку освіту Ви здобули?

Ж. Верн. Підкорившись бажанню батьків, після ліцею я продовжив навчання у Паризькій школі права. Закінчивши її й отримавши диплом юриста, я переконав батьків, що моє справжнє покликання — література й театр. Життя моє тоді було нелегким, але я жодного разу не пошкодував про свій вибір.

6-й учень. Коли до Вас прийшла слава?

Ж. Верн. У 1863 р., коли був надрукований роман «П'ять тижнів на повітряній кулі». У цьому творі я передбачив місцезнаходження тоді ще не відкритих витоків Нілу, «сконструював» аеростат з температурним управлінням.

7-й учень. У чому секрет Вашого успіху?

Ж. Верн. Я завжди любив життя, пригоди, мандрівки, прагнув дізнатися про цей прекрасний світ якомога більше, дуже багато й наполегливо працював. Нагородою за це стала любов багатьох поколінь читачів до моїх книжок.

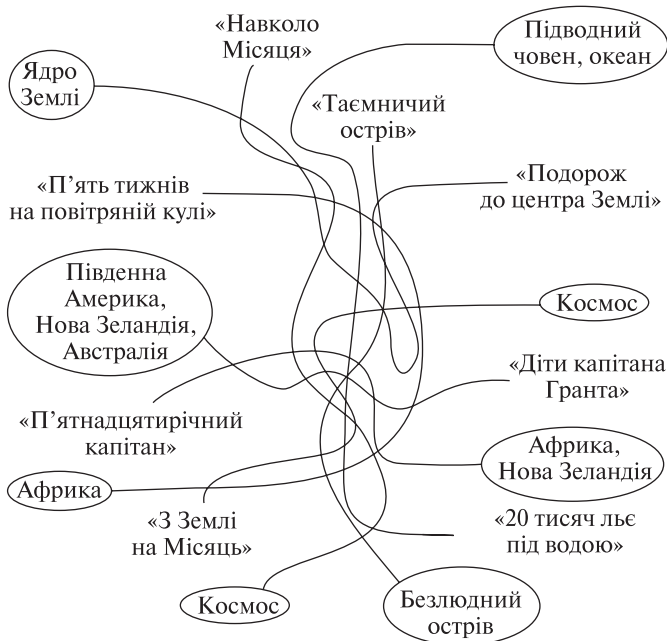
8-й учень. Що б ви побажали сучасним дітям?

Ж. Верн. У своїх книгах я попереджав, що наукові відкриття можуть не тільки приносити людству не тільки користь, але й шкоду. Я хотів би, щоб ви пам'ятали про це, коли сідаєте за комп'ютер, перед екраном телевізора, користуєтесь мобільним телефоном. Цими винаходами людство може пишатися, але в усьому треба знати міру. Не забувайте про чудову природу нашої землі, подорожуйте рідним краєм та чужими містами й морями, бережіть екологію нашої планети, щоб чисте повітря й воду могли мати не тільки ви, але й наступні покоління.

2. Виставка книг Ж. Верна (демонстрація книг, ілюстрацій)

«Бібліотекарі» розповідають про зміст книг.

- 1) Першою книгою, яка принесла письменникові славу, був роман «П'ять тижнів на повітряній кулі» (1863). Головний герой — сміливий дослідник доктор Фергюссон організував експедицію на повітряній кулі, зробленій за його проектом. Роман відкрив серію творів Ж. Верна під назвою «Незвичайні подорожі».
- 2) «Подорож до центра Землі» (1864) належить до жанру фантастики. Герої твору переживають нелегкі випробування, бачать минуле нашої планети та її читачів.
- 3) Романи «Із Землі на Місяць» (1865) та «Навколо Місяця» (1870) описують космічну подорож в артилерійському снаряді, випущеному з гармати.
- 4) Найзнаменитіший роман Ж. Верна — «Діти капітана Гранта» (1868). Щоб урятувати свого батька, його дітям та екіпажеві судна потрібно розгадати загадку: географічні дані на записці, що розмита водою, не дають однозначної відповіді про місцезнаходження капітана Гранта.
- 5) Відомі й улюблені багатьма романи «20 тисяч льє під водою» (1870) та «Таємничий острів» (1875). Героєві першого твору, капітанові Немо,

УРОК № 38

- Тема.** Прославлення сили людського характеру в романі Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан»
- Мета:** повторити відомості про життя Ж. Верна, сформувати уявлення про роман як літературний жанр, вчитися працювати з текстом, перевірити знання тексту розділів домашнього завдання; виховувати повагу до високих моральних цінностей.
- Обладнання:** картки з кросвордом, тексти роману, картина Айвазовського «Дев'ятий вал».

*В мире много сил великих,
Но сильнее человека
Нет в природе ничего.*
Софокл

*Людина — що цегла:
обпалюючись, вона стає твердою.*
Б. Шоу

ХІД УРОКУ

І. Актуалізація опорних знань

Учитель. Пригадаємо деякі події з життя Ж. Верна.

1. В якій країні жив Ж. Верн?
2. Що вивчав Ж. Верн у Парижі?
3. Де відбуваються дії роману «Із Землі на Місяць»?
4. Місто, в якому народився письменник.
5. Країна, до якої хотів вирушити 11-річний Ж. Верн.
— Роман — улюблений жанр Ж. Верна.

Роман — великий епічний твір, що зображує історію багатьох героїв протягом тривалого часу.

II. Бесіда за прочитаними розділами. Робота з текстом

I–II розділи

- Як називалося судно, на якому пливли герої? («Пілігрім»)
- Розкажіть про пасажирів судна. Чому вони опинилися на «Пілігрімі»?
- Що ви дізналися про екіпаж судна?
- Які почуття викликають у вас герої твору?
- Знайдіть у тексті описи зовнішності героїв. Доповніть їх усними характеристиками героїв.

Місіс Уелдон, Джек — хоробрі, витривалі, мужні.

Бенедикт — дивний дослідник-ентомолог.

Дік Сенд — рішучий, відважний.

Негоро — дивний, потайний.

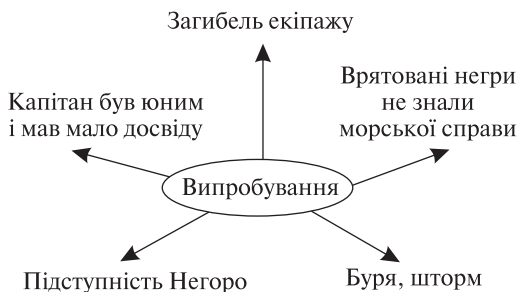
Капітан Халл — справедливий, професіонал.

IV розділ

- Які герої з'являються на борту «Пілігріма»?
- Зачитайте уривки, присвячені потерпілим на судні «Вальдек».
- Хто, крім людей, був на затонулому кораблі? (*Собака Дінго*)
- Розкажіть, що дивного було в поведінці Дінго? Як він ставився до людей на судні?

III. Підсумки уроку

- Які головні труднощі виникли в героїв роману на морському шляху?

- Як поводитися герої за цих складних обставин? Які риси характеру проявили? Як ставилися одне до одного? (*Вони були мужніми, сміливими, сильними духом людьми, які прагнули за будь-яких умов подолати труднощі.*)
- Чи відповідає характерам героїв твору вислів Б. Шоу? Поясніть свою думку.

А закінчити урок буде доречно словами давньогрецького драматурга Софокла:

В мире много сил великих,
Но сильнее человека
Ничего на свете нет.

IV. Домашнє завдання

Прочитати розділи 14, 17, 18, підготувати цитати до образу Діка Сенда.

УРОК № 39

- Тема.** Образ Діка Сенда — п'ятнадцятирічного капітана
- Мета:** вчити характеризувати літературного героя, пояснювати його вчинки, висловлювати власну думку щодо подій у творі, працювати з текстом, добирати цитатний матеріал для характеристики героя; мати за зразок для наслідування мужність і сміливість героя.
- Обладнання:** «пазли» з висловом-епіграфом, тексти роману, «Корабельний штурвал», план характеристики (на дошці).

Чого не знає людина?

Людина не знає тільки межі своєї сили.

Монгольська народна мудрість

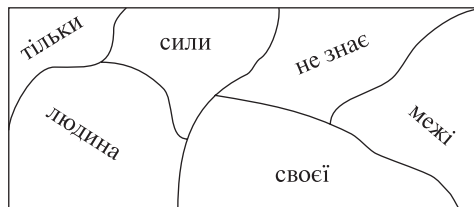
ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя. Робота в парах

— Подивіться на вислів, що записаний на дошці (друга частина його закрита). Як ви гадаєте, чого не знає людина?

Дізнатися про це ви зможете, правильно «склавши» пазли, що у вас на партах.

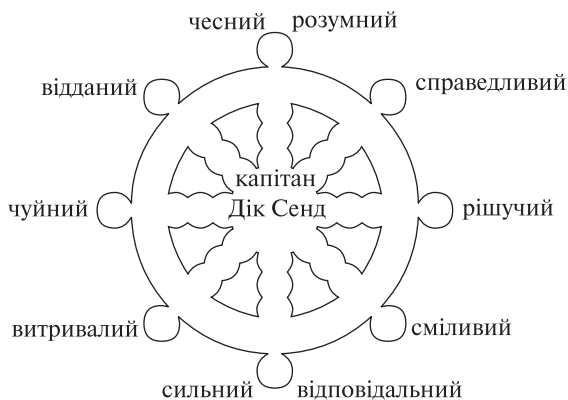
Прочитайте повністю цей вислів. Чи можна віднести його до головного героя роману Ж. Верна Діка Сенда?

— Мета нашого уроку — скласти характеристику головного героя Діка Сенда, зрозуміти, в чому привабливість цього образу.

II. Складання характеристики Діка Сенда

План характеристики

1. Ім'я героя.
2. Вік.
3. Походження.
4. Професія.
5. Портрет.
6. Риси характеру.
7. Ставлення інших персонажів до героя.
8. Моє ставлення до героя.

Робота з цитатним матеріалом

- 1) Підібрати цитати до пунктів 1–5, 7.
- 2) Записати риси характеру Діка Сенда.
- 3) Крутіття «корабельного штурвалу»: підтверджуємо цитатами з тексту якості характеру Діка Сенда.

Можлива відповідь

Діку Сенду усього 15 років. Доля була до нього суворою: Дік був знайдою, ім'я йому дав перехожий, що відніс хлопчика до притулку. Але, коли він підріс, містер Уелдон звернув увагу на кмітливого хлопчика й дав йому можливість вчитися й працювати на його судні «Пілігрим». Дік Сенд мріяв вивчитися, щоб стати моряком і справжнім капітаном. Але випробування юнака лише починалися. Фізична сила й міцний дух

допомогли йому з гідністю вийти з небезпечних ситуацій. Сміливість, рішучість дозволяли йому швидко діяти. Чуйність і відданість спонукали юнака піклуватися про місіс Уелдон і Джека. Відповідальність була головною рисою характеру Діка, тож не дивно, що п'ятнадцятирічний капітан хвилювався за долю кожного із пасажирів судна й він не їв і не спав, стоячи за штурвалом цілими днями.

До Діка Сенда всі герої ставляться з повагою, сподіваючись на його силу й розум, і лише Негоро і Гарріс вороже ставляться до капітана, бо він стає на заваді їхнім підступним планам.

Мені подобається цей герой своєю сміливістю, відповідальністю. Він викликає повагу ще й тому, що в наш час 15-річні хлопці тільки вчаться в школі. Вони залежать від батьків, часто несамостійні, не мають змоги проявити свої якості характеру у таких романтичних пригодах та подорожах, в яких побував Дік Сенд. Але бути відданим, чуйним, сміливим, рішучим можна й у звичайному житті, треба лише прагнути цього.

III. Домашнє завдання

Прочитати розділи 1, 2, 6, 7 (II частина), підготуватися до характеристики Геркулеса.

Індивідуальне завдання: намалювати Геркулеса.

УРОК № 40

- Тема.** Образ Геркулеса в романі Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан»
- Мета:** охарактеризувати Геркулеса, перевірити знання тексту розділів з домашнього завдання; здійснювати міжлітературні зв'язки; виховувати прагнення наслідувати фізично і морально досконалих героїв.
- Обладнання:** фотографії братів Кличків, В. Вірастюка, зображення Іллі Муромця, Давида (бібл.), Геракла, Добрині Микитовича.

*Богатырская наша сила,
Сила воли и сила духа.
З пісні*

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Погляньте на фото й малюнки на дошці. Що ви знаєте про цих людей? Що об'єднує їх усіх?

Давид — біблійний герой, що переміг велетня Голіафа.

Геракл — міфічний герой, що здійснив 12 подвигів.

Добриня Микитович та Ілля Муромець — російські богатирі, герої билин.

Брати Клички — чемпіони світу з боксу.

Василь Вірастюк — учасник, переможець «Богатирських ігор».

Усіх цих людей об'єднує велика фізична сила, витривалість та висока моральність. Їх можна назвати одним словом — богатирі.

А кого з героїв роману Ж. Верна можна поставити в цей ряд? Правильно, Геркулеса. Навіть його ім'я підказує нам це. Спробуємо довести слушність цієї думки.

II. Робота з текстом

Бесіда

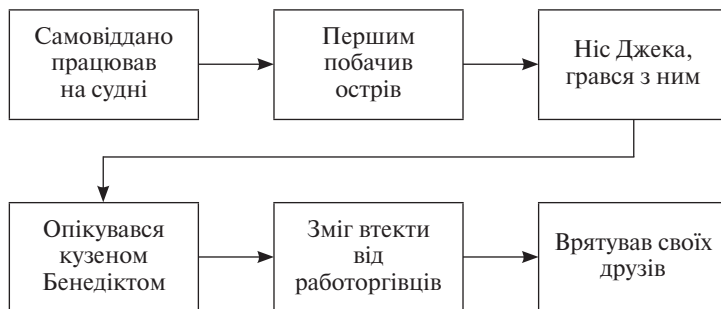
- 1) Ім'я героя вже промовляє само за себе — Геркулес. Як ви вважаєте, чому хлопця називали саме так? (*Він був дуже сильним фізично.*)
- 2) Скільки років Геркулесові? (*25–30 років*)
- 3) Яке походження героя? (*За походженням він негр, разом з батьками жив у Сполучених Штатах Америки, народився не рабом, як багато інших негрів, а вільною людиною.*)
- 4) Де працював Геркулес? (*На плантації у Південній Австралії, тепер повертався додому.*)
- 5) Опишіть зовнішність героя.

«Коли гігант Геркулес починав тягнути яку-небудь снасть, інші матроси могли стояти склавши руки. Ця могутня людина, ростом у 6 футів з лишком, могла замінити собою лебідку».

« — Ви, мабуть, силань, Геркулесе, — сказав містер Гарріс. — На афріканських невольничих ринках за вас заплатили б чимало».

— Не більше, ніж я вартий, — сміючись, відповів Геркулес. — І покупцям довелося б довгенько побігати, щоб спіймати мене».

- 6) Вчинки героя.

Про які риси характеру свідчать вчинки Геркулеса?

- Відданість;
- доброта;
- чуйність;
- сміливість;
- прагнення допомоги;
- скромність.

7) Як ставляться до Геркулеса інші герої? (*Ним захоплюються всі, навіть Негоро й Гарріс повинні визнати його велику фізичну силу й пов'язані з цим неабиякі можливості. Друзі ж цінують доброту і чуйність Геркулеса, прагнення завжди прийти на допомогу.*)

8) Ваше ставлення до героя. (*Хлопцям, мабуть, хотілося б бути схожими на цього багатиря, а дівчата захоплені сильним і благородним велетнем, поряд з яким почуваеться спокійно й захищено.*)

III. Висновки

— Образ Геркулеса приваблює поєднанням великої фізичної сили з добротою, благородством й скромністю. Такий герой нагадує нам ізраїльського Давида, російських богатирів, давньогрецького Геракла, наших сучасників-українців — братів Кличків та В. Вірастюка.

Образ силаня, захисника завжди був улюбленим у різних народів за будь-яких часів.

IV. Додаткове завдання

Літературні паралелі

Відгадай героя за цитатою.

1. «У будинку всі спали, спав і малий хлопчик, коли раптом почув якусь дивне сичання. Прокинувся хлопчик і побачив просто над собою зміїні паші й червоні бридкі очиці. Миттю схопив він їх за шию і став душити». (*Геракл*)
2. «Коли я пас вівці брата свого, то траплялося мені боротися з левом, який викрадав вівцю з отари. Я брав його за гриву і вбивав. Так само я умертвив і ведмеда, який напав на овець. Бог, який урятував мене від лева й ведмеда, врятує мене і від Голіафа». (*Давид*)
3. «Хоч як борсався Немейський лев, та зрештою героєм його переміг, а тоді завдав собі на плечі велетенську тушу і попрямував у Мікени, до царського палацу». (*Геракл*)
4. «Как отроду он был пяти годов,
Стал ходить по улочке,
Стал с ребятами боротися.
Как не стало ему да поединщика
Среди малых-то ребят — двадцати годов». (*Добрыня Никитич*)

V. Домашнє завдання

Дочитати роман, переглянути розділи 1, 7–10, частину 2, скласти пам'ятку «Як стати багатирем?» (займатися спортом, не мати шкідливих звичок, захищати слабких, дівчат, бути добрими й чуйними, не використовувати силу на шкоду іншим).

УРОК № 41

- Тема.** Засудження рабства у творі Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан»
- Мета:** з'ясувати, що таке рабство, час і причини його виникнення, дізнатися, чи існує воно в сьогоденні; взяти участь у «броунівському русі»; виховувати гуманізм, повагу до людей інших національностей.
- Обладнання:** картки з текстом, зображення негрів-рабів, засобів для перевезення рабів.

*Всю жизнь готов дробить я камни,
Пока семью кормить пригоден.
Свобода вовсе не нужна мне.
Но нужно знать, что я свободен.*
И. Губерман

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Діти, чи існує рабство сьогодні? Що вам про це відомо? (*Чимало громадян СНД їдуть на заробітки до країн Європи та Азії і потрапляють там у рабство. Віддавши паспорт та інші документи «хазяїнові», довірливі заробітчани можуть втратити й власну свободу. В Україні навіть існує акція «Жінки проти рабства», в ній бере участь відома українська співачка Руслана Лижичко.*)

Мовою цифр

- За оцінкою Міжнародної організації Праці, жертвами примусової праці, праці за борговими зобов'язаннями, примусової дитячої праці та сексуальної експлуатації є 12,3 млн людей; за іншими оцінками, їх нараховується від 4 млн до 27 млн.
- За даними ФБР, торгівля людьми щороку приносить прибутки у розмірі приблизно \$ 9,5 млрд. Вона тісно пов'язана з відмиванням грошей, наркобізнесом, підробкою документів та контрабандою.

- Україна належить до країн 2 категорії (всього їх 3), тобто прагне наблизитися до світових стандартів щодо боротьби з рабством, але це не завжди вдається. Головними країнами, куди потрапляють українці, є Туреччина, Польща, Чехія, Італія, Греція, Сербія, Чорногорія та ін.

II. Вивчення нового матеріалу

— Як виникло рабство? З яких причин? Що нам повідомлять наші «історики»?

1. Виступ учнів-істориків

1-й учень. Рабство — це насильницьке підпорядкування однієї людини іншою або однієї групи людей іншою групою людей. У раба не має особистих прав власності, його можна продати, убити.

2-й учень. Рабство відоме з доісторичних часів, але набуло розквіту після падіння Римської імперії. У XVI — XVIII ст. в Іспанії, Португалії й Великобританії, а в Америці в XVII — XIX ст. рабська праця стала основою економіки. Мільйони африканців вивозилися з континенту до інших країн і використовувалися як безкоштовні знаряддя праці, працюючи на плантаціях, а пізніше — на мануфактурах. Велика їх кількість помирала, але все одно вигода від подібної експлуатації була величезною.

1-й учень. Рабство в Британській імперії було заборонене в 1833 р., у США наприкінці Громадянської війни 1861—1865 рр., але нелегально продовжує існувати в деяких країнах.

2. Слово вчителя

Щоб краще усвідомити, що таке рабство і які його наслідки, звернімося до розділу «Работоргівля» з роману «П'ятнадцятирічний капітан».

Інтерактивний прийом «Броунівський рух» («Навчаючи інших, навчаюся сам»)

Учитель роздає картки з текстом, усього їх 6. Картки можуть повторюватися.

Завдання учнів — ознайомитися зі змістом своєї картки та передати ці знання максимально більшій кількості однокласників. Одночасно можна говорити лише з однією особою. Під час виконання завдання учні вільно ходять по класній кімнаті.

Через 10 хв учитель перевіряє, як засвоєно інформацію, аналізує та узагальнює отримані учнями знання.

Картка № 1

Початок торгівлі невольниками-неграми був покладений у XV столітті, і ось за яких обставин.

Вигнані з Іспанії мусульмани улаштувалися на іншій стороні Гібралтарської протоки, на африканському узбережжі. Португальці, які займали на той час це узбережжя, жорстоко переслідували їх. Деяких втікачів було захоплено переслідувачами й доставлено в Португалію. Їх зробили рабами, і це були перші африканські раби у Західній Європі після початку нашої ери.

Картка № 2

Полонені мусульмани у своїй більшості належали до забезпечених сімейств, які намагалися викупити їх за велику ціну. Однак португальці відмовлялися навіть від найбагатшого викупу. Куди їм було дівати іноземне золото? Їм були потрібні робочі руки для колоній, що народжувалися, і, скажемо прямо, — руки рабів.

Не отримавши можливості викупити полонених родичів, багаті мусульмани запропонували обміняти їх на велику кількість африканських негрів. Португальці погодилися на цю вигідну пропозицію. Так було покладено початок торгівлі рабами в Європі.

Картка № 3

До кінця XVI ст. ця огидна торгівля дуже поширилася й вона цілком співпадала з варварськими звичаями тієї доби. Усі держави підтримували работоргівлю, вбачаючи в ній добрий засіб для швидкої та надійної колонізації своїх віддалених володінь у Новому Світі. Адже чорні раби могли жити й працювати там, де європейці, незвиклі до тропічного клімату, гинули б тисячами. Тому спеціально побудовані судна стали регулярно поставляти в американські колонії великі партії рабів-негрів, і міжнародна торгівля людьми викликала появу на Африканському узбережжі крупних агентств. «Товар» коштував на своїй батьківщині недорого й давав величезний прибуток.

Картка № 4

Нічим не можна було виправдати нелюдської торгівлі неграми. Багато благородних людей протестували проти цього, в ім'я гуманності вимагаючи від європейських урядів законів про відміну рабства.

У 1751 р. на чолі руху за відміну рабства стали квакери (релігійна община в Англії, існувала з 1649 р.). Це відбулося у тій самій Північній Америці, де 100 років тому спалахнула війна Півночі з Півднем, одним з пунктів якої було питання про визволення негрів. Декілька північних штатів — Вірджинія, Коннектікут, Масачусетс, Пенсільванія — оголосили про відміну рабства й дали свободу чорним невільникам, перевезення яких на їхню територію коштувало чималих грошей.

Картка № 5

Кампанія, розпочата квакерами, не обмежувалась тільки північними штатами Нового Світу. Велика боротьба проти захисників рабства почалась і по іншій бік Атлантичного океану. У Франції та Англії було особливо багато прибічників цієї благородної справи. «Нехай краще загинуть колонії, ніж принцип!» — таким був високий лозунг, що прозвучав у Старому Світі й переможно пронісся через усю Європу.

Картка № 6

Щоб перешкодити цьому злу, потрібні були дієвіші заходи. Сполучені Штати в 1820 р., Англія у 1824 р. прирівняли работоргівлю до піратства й оголосили, що з работорговцями будуть вчиняти так само, як із піратами. Це означало негайну страту. Франція також приєдналась до цієї умови. Але держави Південної Америки, іспанські та португальські колонії не приєдналися до акта про заборону работоргівлі. Вони продовжували торгувати чорними невольниками з великим зиском для себе.

3. Бесіда

- Яким чином герої роману, вільні люди, американці, потрапляють у рабство? (*За підступним задумом Негоро вони потрапляють до Африки, де торгівля «чорним товаром» все ще триває.*)
- Чому «Пілігрим» збився з курсу? (*Негоро розбив запасний компас, зіпсував лаг, під другий компас підклав залізний брусок.*)
- Як герої опинилися в центральній частині Анголи? (*Гарріс, спільник Негоро, заманив їх вглиб Анголи, обіцяючи врятувати їх.*)
- Де переховуються Дік Сенд та інші мандрівники від зливи? (*У термітнику*)
- Чому героїв захопили туземці?

4. Гра «Відгадай слово»

1. Назва річки в Анголі. (*Кванза*)

--	--	--	--	--	--	--	--

2. Головний невольничий ринок в Анголі. (*Казонде*)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

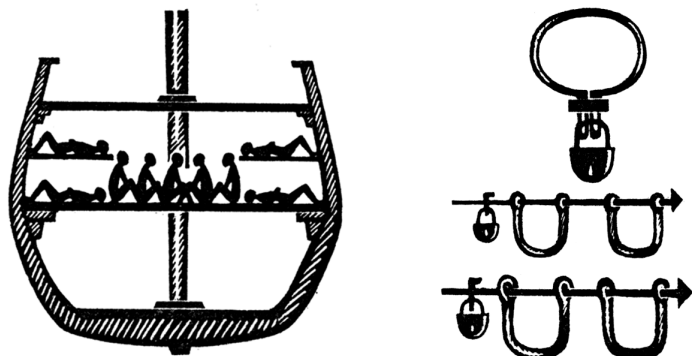
3. Шаман. (*Мганнга*)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

4. Комаха із сімейства коників. (*Мантикора*)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Стисло розкажи про епізоди, пов'язані з цими назвами.

Так перевозили рабів; колодка для шиї, рук і ніг

5. Читання уривків зі щоденника Діка Сенда

Які епізоди вразили вас найбільше?

6. Заключна бесіда

- Як були врятовані герої роману?
- Як склалося їхнє подальше життя?
- Хто з мандрівників так і не повернувся додому?

III. Підсумки. Прийом «Мікрофон»

1. Я знаю, що рабство — це...
2. Я вважаю, що рабство...
3. Я співчуваю...

IV. Домашнє завдання

Підготувати цитати з розділу «Ярмарок» про життя африканців.

Індивідуальне завдання географам. Позначити на карті шлях, яким пройшов «Пілігрим», розповісти про нього.

УРОК № 42

Тема. Романтика подорожей у романі «П'ятнадцятирічний капітан»

Мета: перевірити знання тексту роману, географічних назв, що в ньому зустрічаються; звернути увагу на культуру, звичаї африканців; подумати, які риси характеру потрібні мандрівникам; виховувати допитливість, активну життєву позицію, цілеспрямованість.

Обладнання: географічна карта, картки з головоломками, кросвордами, сторінки з журналів і газет, ілюстрації до роману із зображенням африканців.

Мандри навчають терпіння.

І. Дізраелі

ХІД УРОКУ

І. Мотивація навчальної діяльності

Учитель роздає учням рекламні буклети туристичних агентств, сторінки газет із рекламою турфірм, сторінки журналів із краєвидами екзотичних країн, географічні карти.

Питання до учнів: «Про що ми будемо говорити на уроці?».

Можлива відповідь: «Про подорожі, мандрівки, цікаві та небезпечні».

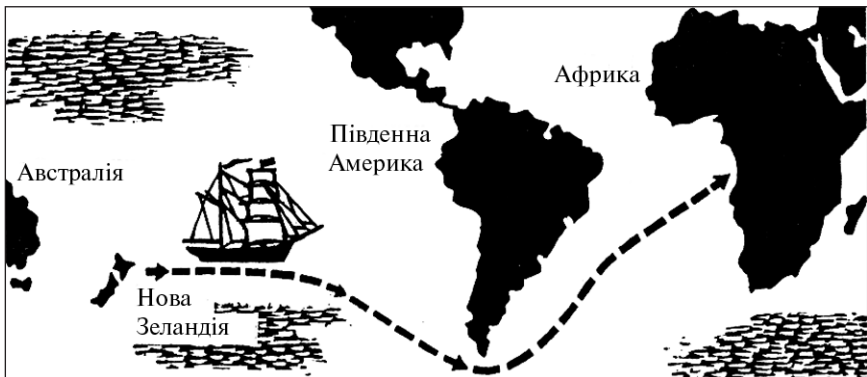
II. Робота над темою уроку

1. Виступ учнів-географів

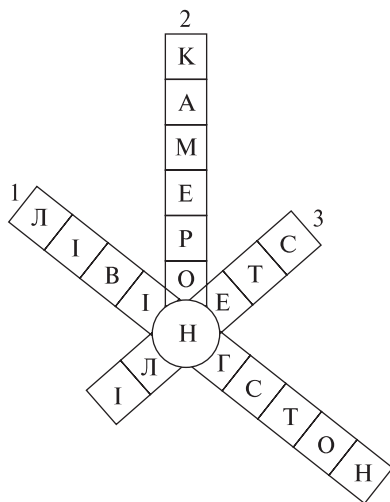
Демонстрація карти з позначеним шляхом «Пілігріма». Коментар учнів щодо о. Пасхи, який слугував «орієнтиром» мандрівникам тощо.

2. Бесіда

- Яких ви знаєте відкривачів нових земель, мандрівників-першопрохідників? (*Магеллан, Кук, Колумб, Васко да Гама та ін.*)
- А хто з них є героями роману Ж. Верна? (*Лівінгстон, Камерон, Стенлі*)
- Яку роль повинен був зіграти у житті місіс Уелдон, Джека, Бенедикта один з них? (*Лівінгстон міг урятувати їх, якби не його передчасна смерть.*)

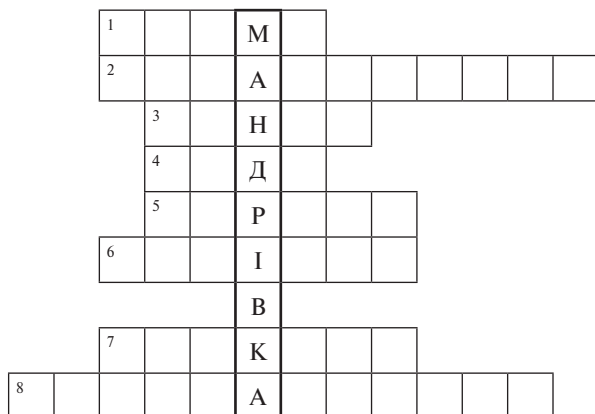
Можливий шлях «Пілігріма»

- Які почуття викликають у вас ці люди? Чому? (Почуття захоплення, поваги, бо вони безстрашні, розумні, віддані своєму покликанню люди. Вони жертвують навіть своїм життям заради нових відкриттів для всього людства.)

3. Чи уважний ти читач?

Кросворд «Географічний»

По горизонталі:

1. Як називали водоспад, до якого потрапив Дік Сенд? (Нтама)
2. До якого океану випадково потрапили мандрівники? (Атлантичний)
3. Яку річку туземці називали Кванго? (Конго)
4. Які гори очікували побачити герої роману? (Анди)

5. На якому континенті несподівано для себе опинилися пасажери «Пілігріма»? (*Африка*)
6. Якою країною, на думку мандрівників, вони подорожують? (*Болівія*)
7. Куди обіцяв провести героїв Гарріс? (*Атакама*)
8. Куди повинен був повернутися «Пілігрім»? (*Сан-Франциско*)

4. Перевірка домашнього завдання

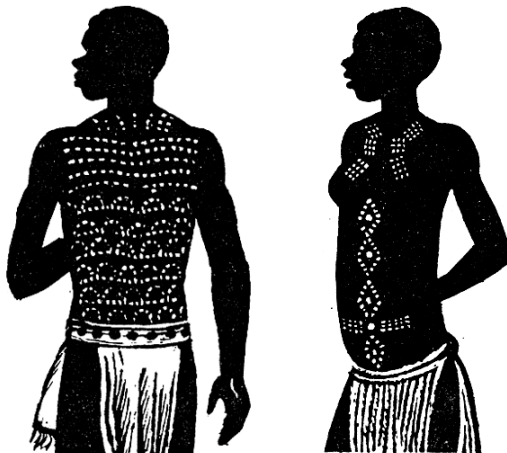
Зачитайте уривки з розділу «Ярмарок», які розповідають про:

- а) одяг, зачіски туземців;
- б) продукти, рослини, що вирощують африканці;
- в) гроші туземців;
- г) звичаї місцевих племен.

Зробіть висновки про своєрідність культури африканських племен. Скористайтеся ілюстраціями:

Зачіски

Теммбо — африканське татуювання

5. «Розгадуємо загадку»

Мандри та подорожі можуть бути небезпечними. Розкрийте таємницю літер С. В. (*Самюель Вернон найняв Негоро провідником, але той обдурив його, обікрав і вбив. Помираючи, С. Вернон зміг написати декілька слів про все, що сталося, власною кров'ю. Так, опинившись в Африці, герої твору дізналися і про справжні наміри Негоро, і про долю хазяїна Дінго*)

III. Підсумки

«Продовж речення» (письмово)

1. Для цікавої подорожі необхідні...
2. Справжньому мандрівникові треба знати...
3. Щоб вижити в екстремальній ситуації, мандрівникові треба бути...
4. Подорожі потрібні людині, щоб...

Слово вчителя

Ж. Вернові належить право називатися винахідником жанру незвичайної подорожі, у якому поєднуються пригоди, мандрівки та наукові відомості з різних галузей знань. А романи «П'ятнадцятирічний капітан», «Діти капітана Гранта», «20 тисяч льє під водою» взагалі називають цікавою географією.

IV. Домашнє завдання

Підготувати малюнки із зображенням тварин, комах, рослин, назви яких зустрічаються в романі.

Індивідуальне завдання. Підготувати цікаві повідомлення про ці рослини чи тварин.

УРОК № 43

Тема. Велич науки і знань у романі Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан»

Мета: перевірити знання тексту роману, працювати над умінням характеризувати героїв твору; розвивати логічне мислення; викликати повагу до науки й техніки, прагнення до навчання.

Обладнання: схема, картки з криптограмою, головоломкою, зображення тварин і рослин (африканських).

Єдине благо — ,

Єдине зло — .

Діоген

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

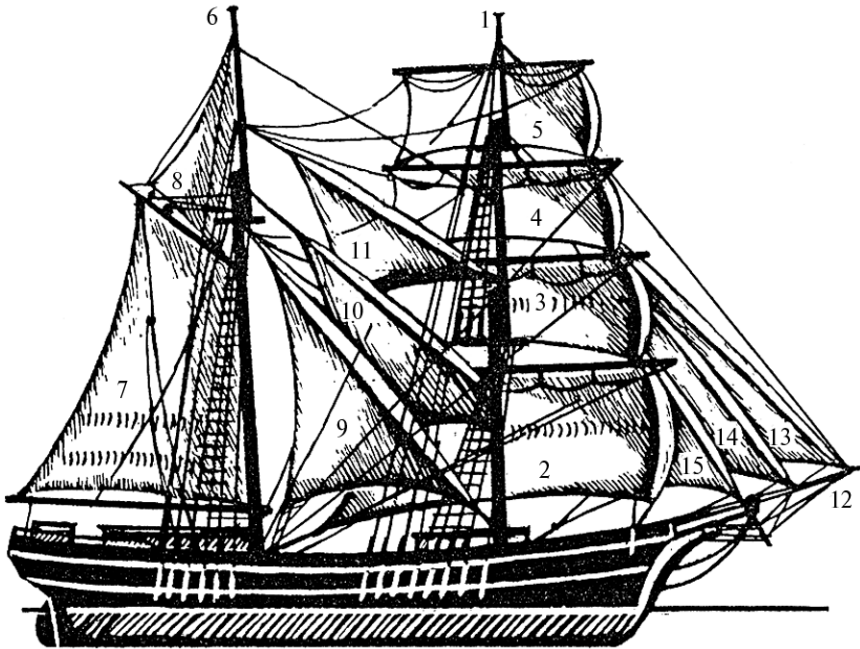
На дошці записаний вислів знаменитого філософа Діогена, та замість деяких із них ми бачимо лише набір букв:

ЯНЗНАН, СТВОНЕЛАВІГ.

Відгадайте слова, переставивши букви, й прочитайте крилату фразу Діогена. Поясніть його думку.

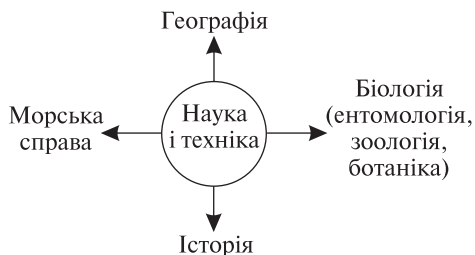
II. Вивчення нового матеріалу**1. Слово вчителя**

— Відомо, що Ж. Верн був не лише письменником, але й дослідником. Він із захопленням вивчав різні науки, про що свідчать залишені ним 20 тис. зошитів з виписками з наукової літератури. У творах Ж. Верна пригоди поєднуються з науковою інформацією, тому їх називають науковими романами.

Оснастка судна: фок-мачта (1), фок (2), марсель (3), брамсель (4), бом-брамсель (5), грот-мачта (6), косий грот (7), топсель (8), стакселі (9, 10, 11), бушприт (12), клівери (13, 14, 15)

2. Складання схеми «Наука і техніка у романі «П'ятнадцятирічний капітан»». Коментар учнів

3. «Чи готовий ти стати капітаном?»

1) Робота з картками

Учитель роздає картки із зображенням корабля. Потрібно дослідити назви оснастки та зробити відповідні надписи на малюнку.

Можна влаштувати змагання: хто швидше знайде необхідну частину оснастки на «великому» кораблі на дошці.

2) Перевірка домашнього завдання

- Як героям стали у пригоді знання з біології та географії? (Завдяки їм герої зрозуміли, що їх місцезнаходження — зовсім не Америка, як переконував їх Гарріс, а Африка.)

Рослини

Комахи

Тварини

підказували мандрівникам, що вони в Африці

- Біологи виступають із повідомленнями про цікавих тварин, рослини й птахів (колібрі, резинове дерево, терміти...)
- Відгадайте назви «рятівників»

— е, — т, — л, — р

Б Г М О (бегемот)

В (лев)

С О Н (слон)

М І И (терміти)

Разом із равликом пригадайте, які рослини ростуть в Африці. (*Пампурот, папірус, манго, пальма, орхідея, ліана, бамбук, рис, кукурудза, гранат, лимон, кунжут, перець*)

4. Бесіда

Ж. Верн створив цікаві й пізнавальні наукові романи. У його творах з'явився новий образ науковця, який дещо відрізняється від попередніх.

- Як звать героя-науковця в романі «П'ятнадцятирічний капітан»? (*Бенедікт, кузен місіс Уелдон*)
- Яку науку він обожнює? (*Ентомологію, науку про комах*)
- Про що мріє Бенедікт? (*Знайти невідому комаху — зробити відкриття*)
- Як можна охарактеризувати цю людину? (*Бенедікт — дивак, людина «не від світу сього». Найбільша цінність для нього — це комах, навіть якщо це огидний тарган або небезпечна муха цеце. Бенедікт — освічена у своїй галузі людина, але безпорадна у звичайному житті, немов дитина, що потребує постійної опіки. Ж. Верн зображує свого героя комічним: він так і не зміг знайти невідому комаху, а «шестиног Бенедікта» виявився звичайнісіньким павуком, якого Геркулес випадково позбавив двох лапок. Можливо, науковець занадто багато думав про славу?*)

III. Висновки

«Продовж речення».

1. Наука потрібна людині для того, щоб...
2. Наукові винаходи можуть приносити не тільки...
3. Ж. Верн вірив у силу науки і...

Слово вчителя

— Ж. Верн вірив у силу науки і технічного прогресу й сподівався, що вони допоможуть людям жити цікаво, комфортно й щасливо.

Іменем великого мандрівника і «винахідника» названо чимало сучасних туристичних агентств світу. А ще на честь Ж. Верна було названо один з кратерів на Місяці. Кратер Ж. Верна межує з Морем Мрії...

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до написання твору.

УРОК № 44

Тема. Написання твору за романом Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан» на тему «Велич науки й знань»

Мета: розвивати зв'язне мовлення, вчити писати твір за даною темою, використовуючи знання, отримані на попередніх уроках, виховувати уважність, точність у доборі слів, розвивати повагу до науки й знань.

Кто ясно мыслит — ясно излагает.

Н. Буало

ХІД УРОКУ

I. Слово вчителя

— На попередніх уроках ми читали й обговорювали роман Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан». Він примусив нас закохатися в романтику подорожей, здригнутися від проявів жорстокості, зрадництва, існування рабства, щиро захоплюватися сміливістю й мужністю головних героїв роману.

II. Бесіда

1. Чи змінилося ваше ставлення до науки після прочитання книги Ж. Верна?
2. Які саме науки знають і люблять герої роману?
3. Як знання допомагають героям Ж. Верна в скрутних ситуаціях?
4. За яких умов життя людей на землі може бути комфортнішим та зручнішим?

III. Складання плану твору «Велич науки й знань»

- I. Вступ. Твір Ж. Верна «П'ятнадцятирічний капітан» — науковий роман.
- II. Основна частина
 1. Образ вченого в романі «П'ятнадцятирічний капітан».
 2. Географія й біологія — улюблені науки героїв роману.
 3. Знання морської справи — необхідність для мандрівників.
- III. Висновок: наука в моєму житті.

IV. Написання творів на чернетках**V. Редагування творів****VI. Переписування творів у зошити****VII. Домашнє завдання**

Підготуватися до тематичного оцінювання.

УРОК № 45

Тема. Тематична атестація № 4

Мета: здійснити контроль знань за вивченою темою, розвивати письмове зв'язне мовлення, творчі здібності учнів.

Обладнання: картки із завданнями.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення мети й теми уроку****II. Робота над контрольними запитаннями****I варіант**

1. Дайте визначення жанру роману.
2. Чому роман Ж. Верна має назву «П'ятнадцятирічний капітан», адже дія твору відбувається і на морі, і на суші?
3. Складіть розповідь від імені П'ятниці «Як я познайомився з Робінзоном».

II варіант

1. Яка література називається пригодницькою?
2. Які зміни у світогляді Робінзона Крузо відбулися під час перебування на безлюдному острові?
3. Складіть розповідь від імені Геркулеса «Як я був мганною».

III. Домашнє завдання

Підготуватися до уроку з позакласного читання за романом Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома».

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про існування рабства в США.

УРОК № 46

- Тема.** Рабовласництво й біблійні істини в романі Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома»
- Мета:** обговорити прочитаний твір Г. Бічер-Стоу, відшукати відповідь на проблемне запитання; вчитися висловлювати свою думку, брати участь у дискусії; виховувати негативне ставлення до рабства та всіляких проявів приниження людини.
- Обладнання:** портрети Г. Бічер-Стоу, тексти роману «Хатина дядька Тома», Біблія.
- Тип уроку:** урок позакласного читання.

*Перед ним невідступно стояла нерозв'язна
загадка: душі людські розтопані, занапащені,
зло торжествує, а Бог мовчить.*
Г. Бічер-Стоу

ХІД УРОКУ**I. Вивчення нового матеріалу****1. Слово вчителя**

— Коли Гаррієт Бічер-Стоу (1811–1896) у 1862 р. відвідала президента Лінкольна, він вигукнув: «Ось вона, маленька жінка, чия книга спричинила велику війну!». І справді, роман «Хатина дядька Тома» належить до тих літературних творів, які примусили світ змінитися.

Роман швидко став популярним. Ним захоплювалися на Півночі Америки, його проклинали на Півдні, а про безжалісного плантатора Легрі склали баладу.

Під час громадянської війни між Північчю і Півднем книгу було перекладено всіма європейськими мовами.

Письменниця народилася у сім'ї священика. Багато з того, що описано в романі, вона бачила на власні очі. У світову літературу Г. Бічер-Стоу ввійшла завдяки романові «Хатина дядька Тома».

2. Виступ учня-історика

Америка у XIX ст. поділялася на дві частини: Північні штати та Південні. В Північних штатах не існувало рабовласництва, на відміну від Південних. Юридично рабство в Америці було скасоване у 1865 р. Та проблема чорношкірого населення як нижчої раси існує й зараз.

3. Виявлення читацьких вражень учнів

- Чи сподобалась вам книга?
- Що вразило вас найбільше?
- Які почуття ви переживали, читаючи цю книгу?

4. Постановка проблемного запитання

Зачитується епіграф.

— Сьогодні на уроці ми спробуємо з'ясувати, як поєднуються у житті героїв роману рабовласництво й біблійні істини. Чи можуть вони співіснувати? Який шлях і чому обирають герої твору?

5. Робота над проблемним запитанням

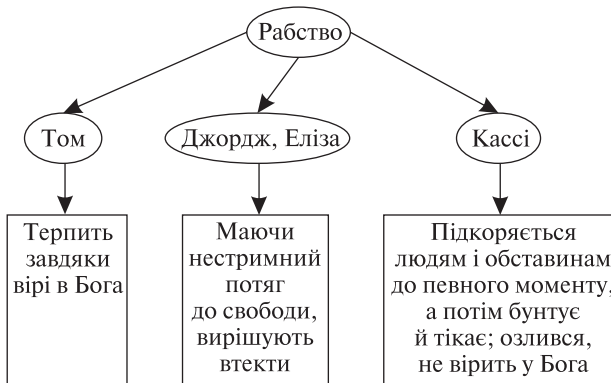
- Яка головна проблема висвітлюється в романі? (*Рабовласництво і його наслідки*)

Інтерактивне опитування

- Чи має людина право розпоряджатися долею, життям іншої людини?

Робота над схемою

- Як персонажі роману справляються з бідами та негараздами?

- Пригадайте Божі заповіді, викладені у Біблії.
- Виразне читання діалогів Тома і Кассі (розділи XXXIV, XXXVIII).
- Дискусія «Хто має слухність: Том чи Кассі?».

Матеріали до дискусії: епіграф, зміст діалогів героїв, цитати з тексту.

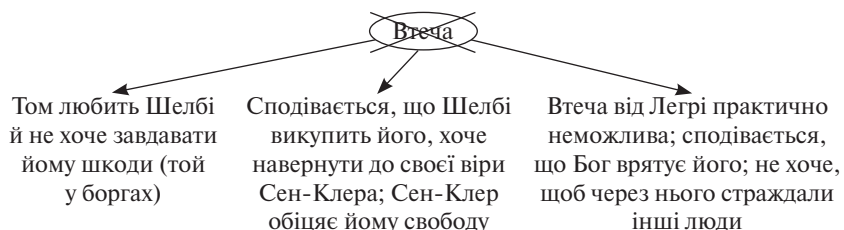
«Що б ви зі мною не зробили, мої муки незабаром закінчатся, а ваші будуть продовжуватися вічно, якщо не розкаетесь». (*Том*)

«Ні! Страждання наші не свідчать про те, що Господь покинув нас. Він із нами, якщо тільки ми не забудемо його». (*Том*)

«Тим, хто підкорився, сподіватися ні на що. Ми потопемо у мерзенності й стаємо огидними самі собі». (*Кассі*)

Проблема вибору (для рабів)

1) Чому Том не тікає від Шелбі, Сен-Клера та Легрі?

2) Як би почував себе і поведився Том, якби він не був істинно віруючою людиною? (*Міг би озлитися, як Кассі, підкоритися, як інші негри, втратити або життя, або почуття власної гідності. Віра допомагала Томові витримати всі випробування, що випали на його долю*)

Проблема вибору (для рабовласників)

— Рабство несло горе не тільки рабам, але і їхнім власникам, душі яких деформувалися від всездозволеності. Але рабовласники бувають різні.

Шелбі: місіс Шелбі ставиться до негрів як християнка, прихильна до них. Містерові Шелбі не спадає на думку відмовитися від рабства.

Сен-Клер: добрий, але не ставився до негрів як до людей, не дбав про їхню душу (як і про свою власну).

Легрі: жорстокий, що втратив людську подобу рабовласник, має пристрасть до влади і грошей.

Гейлі: торговець рабами, який навіть не замислюється над тим, що раби — люди, але визнає, що жорстокість не вигідна у спілкуванні з неграми, й пишається своїм «добрим» норовом.

Джордж, Єва: єдині, хто мріяв дати свободу своїм неграм. Джордж здійснює свою мрію.

Висновок. Кожен з героїв здійснює свій вибір.

II. Висновки

- Кожен з героїв — чи то раб, чи то рабовласник — здійснює свій вибір. Людина завжди може обирати свій шлях.
- Біблійні істини допомагають людям жити. Але діяти теж потрібно. У кожного героя — свій шлях до свободи.
- У наш час також дуже важливо поважати вибір інших людей, оцінювати їх не за кольором шкіри, а за їхніми вчинками й моральними якостями.

III. Домашнє завдання

Прочитати оповідання К. Паустовського «Теплий хліб» (на наступний урок позакласного читання).

УРОК № 47

- Тема.** Життєвий і творчий шлях Д. Лондона. Оповідання «Жага до життя»
- Мета:** ознайомитися з фактами біографії Д. Лондона, дізнатися про історію створення північних оповідань, ознайомитися з поняттям «оповідання», працювати над виразним читанням твору.
- Обладнання:** портрет Д. Лондона, виставка його книг, тексти оповідань «Жага до життя».

Не кожний опір біді нагороджується порятунком від загибелі, та загибель завжди починається із втрати волі.

Л. Леонов

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Читання епіграфа

- Як ви розумієте ці слова?
- Про яких сильних, мужніх людей, що проявляли силу волі в боротьбі з долею, ви знаєте? (*Прометей, Геракл, Р. Крузо, Д. Сенд, М. Уелдон, Геркулес, О. Мересьєв*)

— Сьогодні на уроці ми познайомимося із життям сильних та мужніх людей: один з них — людина, що реально існувала, знаменитий письменник Джек Лондон, інший — безіменний герой його ушлявлено-го оповідання.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь учителя

Знайомство з Д. Лондоном

Відомий американський письменник Джек Лондон (справжнє ім'я — Джон Гріффіт) виріс у сім'ї вітчима, ірландського фермера Джона Лондона.

Згадуючи дитячі роки, Д. Лондон писав: «Я народився в бідній сім'ї, часто бідував і нерідко голодував. Я ніколи не знав, що означає мати власні іграшки. Бідність була нашою супутницею завжди».

Навчаючись у початковій школі, Джек одночасно продає газети. Двічі на день, рано вранці до початку занять і ввечері після школи, він бігає вулицями міста, разносячи і продаючи газети.

Замість коледжу, про який хлопець не міг і мріяти, він починає працювати на консервній фабриці, де робочий день продовжувався 12–14 годин на добу, а платня за годину складала всього 10 центів.

У 15 років для Джека починається нове життя, сповнене пригод і небезпек. Він вирішив зайнятися незаконним виловом устриць у затоці Сан-Франциско. Парадокс: сміливість і відвага, що їх проявив хлопець під час набігів, призвели до того, що йому запропонували працювати у рибачому патрулі, де небезпеки було не менше, хоча охоронці й перебували під захистом закону.

Незважаючи на те що змалку хлопцеві доводилося багато й важко працювати, він завжди знаходив час для читання книг і був постійним відвідувачем публічних бібліотек.

Лондонові не було ще й 20-ти років, коли він взяв участь у конкурсі на краще оповідання, організованому Сан-Франциською газетою «Колл». Юнак написав оповідання «Тайфун біля берегів Японії», за який йому було присуджено першу премію.

Ціною неймовірних зусиль Джек вступає до університету, мріючи про навчання. «Нестача коштів, а крім того, усвідомлення того, що університет не дає мені потрібного й відбирає у мене занадто багато часу, — все це примусило мене піти», — писав Д. Лондон.

У 1896 р. Дж. Кармак відкрив у районі Клондайку великі поклади золота. Це відкриття стало сигналом для початку «золотої лихоманки». Тисячі людей вирушили до Аляски, прагнучи легкого й швидкого збагачення. Серед золотошукачів опинився і Д. Лондон. Проте розбагатіти йому не вдалося. Пробувши на Алясці близько року, він захворів на цингу й повернувся до Сан-Франциско таким самим бідняком, яким і поїхав.

Але річне перебування на Півночі стало для нього «останнім університетом». «У Клондайку я знайшов себе, — писав він, — там усі мовчать. Усі думають. Там у вас виробляється вірний погляд на життя. Сформувався і моє світосприйняття». Саме завдяки перебуванню на Алясці Д. Лондон і написав свої північні оповідання.

Перше з них — «За тих, хто в путі» — було надруковано у 1899 р. Північні оповідання стали початком літературної слави Д. Лондона.

Усього 40 років продовжувався життєвий шлях письменника, та літературна спадщина його велика: за життя Д. Лондона вийшло 50 написаних ним книжок. Кращі з них — «Жага до життя», «Біле ікло», «Мартін Іден», «На берегах Сакраменто».

2. Теорія літератури

Оповідання — це епічний жанр, невеликий прозовий твір, сюжет якого будується на одному, інколи декількох епізодах з життя одного або кількох персонажів.

3. Читання оповідання «Жага до життя»

4. Виявлення читацьких вражень учнів

- Що вразило вас у прочитаному творі?
- Які почуття виникли під час читання?
- Чим це оповідання не схоже на інші твори, які ми читали? (*Суворі обставини, реалістичність зображення*)

III. Висновки

- Чи можна віднести епіграф уроку і до автора твору, і до його героя? (*Так. Обидва мужньо боролися з життєвими обставинами, і хоч доля була жорстокою до них, прагнули досягти своєї мети у житті.*)

IV. Домашнє завдання

Підготувати стислий переказ оповідання «Жага до життя», вивчити визначення оповідання.

УРОК № 48

Тема. Сильний людський характер в екстремальній ситуації (за оповіданням Д. Лондона «Жага до життя»)

Мета: вчитися стисло переказувати зміст оповідання, давати характеристику героєві твору, вдосконалювати навички аналізу тексту, розвивати усне зв'язне мовлення, формувати прагнення до високих моральних цінностей.

Обладнання: тексти оповідань, схема, таблиця.

Нещастя буває пробним каменем характерів.

О. де Бальзак

Перемагають лише сильні.

М. Островський

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфами

— Як ви гадаєте, чи справедливі вислови О. де Бальзака та М. Островського? Чи характеризують ці фрази образ головного героя з оповідання Д. Лондона «Жага до життя»? Чи можна вважати його сильною людиною? Які ситуації називають екстремальними?

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

1. Опитування

— Що таке оповідання?

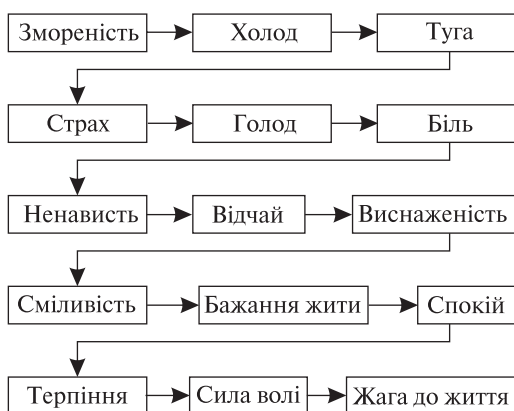
2. Стислий переказ оповідання (ланцюжком)

III. Робота над новим матеріалом

1. Словесне малювання

«Яким я уявляю собі героя оповідання “Жага до життя”».

2. Складання схеми «Які почуття переживає герой оповідання?»

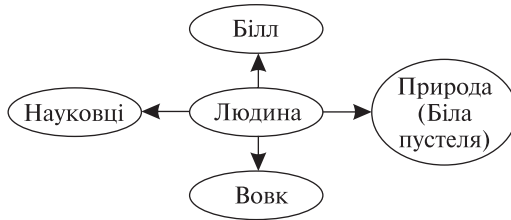
Коментар учителя

Герой Д. Лондона переживає різні почуття, що стосуються його фізичного й морального стану, та проявляє позитивні якості характеру.

Герой відчуває змореність від довгої дороги, холод Білої пустелі, тугу від усвідомлення зради товариша, страх самотності, голод, який не вгамовується мізерною «їжею», біль у ногах, розтертих до крові, та замученому тілі, відчай від марних спроб роздобути їжу, виснаженість, що призводить до галюцинацій. Але в ланцюжку відчуттів намічається зміна на краще: це сміливість, виявлена під час зустрічі з ведмедем, усвідомлення нестримного бажання жити, спокій, що змінив страх, терпіння, з яким герой продовжує свій важкий шлях, сила волі у поєдинку з вовком. «Саме життя в ньому не хотіло загинути і гнало його вперед».

— Про які риси характеру персонажа ми можемо зробити висновки? (Сміливість, терпіння, упертість, життєлюбність)

3. Система образів оповідання

1. Герой і Білл

- Чому Білл зрадив друга? *(Було важко йти одному, допомагати іншому — ще важче.)*
- Як він поплатився за зраду? *(Загинув)*
- Чому герой оповідання не взяв золото «друга»? *(Не хотів скористатися смертю Білла)*
- У чому різниця між цими персонажами? *(Один — Людина, інший — зрадник, людина, що не має високих моральних переконань.)*

2. Герой і вовк

- Які почуття викликає у героя вовк? *(Лише увагу до нього, страх вже зник, ненависті теж немає; і вовк, і людина — в однаковому становищі: голодні, хворі, самотні.)*
- Чому людина перемагає? *(Людина, як і вовк, бореться за виживання і завдяки силі волі й упертості перемагає у цьому двобої.)*

3. Герой і природа

Робота з текстом. Складання таблиці «Стан героя і природи в оповіданні «Жага до життя»».

Стан героя	Стан природи
Біль, відчай, страх (зрада друга)	«Картина була невесела. Ні дерев, ні кущів, ні трави — нічого, крім безкрайньої і страшної пустелі». «Безкрайня пустеля пригнічувала його своєю незламною силою, своїм страшним спокоєм»
Біль, розгубленість (втратив орієнтири)	«Небо було сірим. Ні сонячного променя, ні проблиску сонця!»
Відчай (не може здобути їжу)	«Сонця не було. Сірі фарби землі й неба стали темніші й глибші. Дув різкий вітер, і перший снігопад вибілів пагорби... Повалив мокрий лапятий сніг»
Муки голоду (погоня за куріпкою)	«День видався туманний». «Знову туман»
Напівсвідоме існування	«Настали страшні дні дощів та снігу»
Виявлення корабля, шлях до нього	«Зійшло яскраве сонце... Погода була прекрасною. Почалося коротке бабине літо північних широт». «Бабине літо ще продовжувалося»

Біла пустеля випробовує людину на міцність, але, немов переконавшись у силі її духу, дарує їй сонячні дні та надію на порятунок.

IV. Висновки

- Які якості характеру не дали героєві загинути? (*Сміливість, упертість, сила духу, волі, високі моральні цінності, любов до життя*)
«Доля вимагала від нього дуже багато. Навіть помираючи, він не підкорився смерті. Можливо, це було справжнє безумство, але і в пазурах смерті він кидав їй виклик і боровся з нею».
- Чому, на вашу думку, автор не дав імені своєму героєві? (*Він утілює в собі узагальнений образ людини, що бореться за своє виживання, людства, яке у двобої з природою відстоює своє право на існування*)
- Назву оповідання Д. Лондона перекладають по-різному: «Любов до життя» і «Жага до життя». У чому різниця цих назв? Яка з них здається вам точнішою щодо змісту оповідання?

V. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру на тему «Перемагають лише сильні».

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про сучасну Угорщину.

УРОК № 49

Тема. Шандор Петефі — видатний угорський поет (1823—1849). Вірш «Коли ти муж, будь мужнім...».

Мета: познайомити з біографією Ш. Петефі, працювати над аналізом поетичного твору; розвивати зв'язне мовлення; виховувати повагу до подвигу людини.

Обладнання: портрет Ш. Петефі, збірка віршів поета, музичний запис мелодії народного угорського танцю — чардашу, карта світу.

*И там, где скачут взмывленные кони,
Гремят орудия, где борется народ,
Там звучный голос Шандора Петефи
Свободы песнь бессмертную поет.*

Л. Беньямін

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Зараз ми послухаємо музичний фрагмент народного танцю одного з європейських народів. Відгадайте, яким народом була створена ця музика, і тоді ви дізнаєтеся, у якій країні жив і творив відомий поет Шандор Петефі. (*Звучить чардаш.*)

— Так, ця країна — Угорщина.

Повідомлення про сучасну Угорщину

Учень-географ. Столиця Угорщини — Будапешт. Населення — 10,4 млн чоловік. Національний склад населення: угорці (мадьяри) — 88 %, цигани — 3 %, німці — 2,5 %, словаки, хорвати, румуни.

Робота з картою

Угорщина — це держава у Центральній Європі. На півночі межує зі Словачею, на північному сході — з Україною, на сході — з Румунією, на півдні має кордон із Сербією, Хорватією й Словенією, на заході — з Австрією.

Загальна площа — 93 тис. кв. км.

Державна мова — угорська, поширені також англійська, німецька, російська мови.

Парламентська республіка з президентською формою управління.

— Не випадково ми заговорили про Угорщину, тому що понад усе на світі Ш. Петефі любив свою Батьківщину, заради неї жив і творив, заради неї віддав своє життя.

II. Презентація біографії поета. Літературна композиція

Говорять видатні поети.

Поль Елюар (*французький поет*)

Приветствовать хочу я человека,
Умершего сто лет тому назад.
Двадцать шесть лет ему от роду было,
А Венгрии немало сотен лет,
В них затерялось множество поэтов.
Приветствую поэта я живого.

Ян Неруда (*чеський поет*). У прекрасної вогненної угорської нації немає більшого сина, ніж Петефі. Й у неї не було дня щасливішого, ніж день народження Петефі.

Ференц Юхас (*угорський поет*). Петефі — це революція й юність, найпрекрасніші сподівання людства.

Поль Елюар

... Мальчишка

Осмелился постичь всю душу взрослых, став актером,

Осмелился он человека выражать.

Он, умирая с голоду, смеялся над небытием.

Ференц Юхас. Беручи в руки вірші Петефі, не забудь: це шлях до себе самого і до майбутнього.

Ян Неруда. Великий угорський поет Ш. Петефі народився у сім'ї селянина Іштвана Петровича, серба за походженням. Мати його — із словаків, до заміжжя була прислужницею. Батько, відчувши неабиякі здібності свого первістка, прагнув дати йому якісну освіту і, розбагатівши, зміг забезпечити синові навчання в кращих гімназіях та ліцеї. У 15 років Шандор володів 5 іноземними мовами, чудово знав сучасну літературу й античність, захоплювався історією, легко робив переклади, писав вірші. Здавалося, хлопчик народився під щасливою зіркою, і життя радісно посміхалося йому.

Поль Елюар. Одного разу під час повені буйний розлив Дунаю змив оселю Петровичів і їхню худобу, що призвело родину до зубожіння.

У 1839 р. хлопець вирушає до столиці, щоб вступити до Угорського театру. Але батьки наполягали, щоб син продовжував навчання.

Через деякий час, сподіваючись побачити світ, Шандор завербувався у солдати. І тут чекало на нього розчарування: муштра, чіпляння до поета-солдата зробили перебування в армії нестерпним.

Тяжка хвороба — туберкульоз, що ускладнювався тифом,— стала причиною звільнення з армії.

Ференц Юхас. Без грошей, напівголодний, але щасливий, мандрує він Угорщиною, грає у театрі бродячих акторів, пише вірші.

Суворої зими 1844 р. «я дійшов крайнього ступеня відчаю і, набравшись сміливості, пішов до одного з великих людей Угорщини, як гравець ставить на карту останні гроші, вирішивши: життя чи смерть. Цей великий чоловік прочитав мої вірші, і, за його рекомендацією, їх було видано; я раптом здобув гроші та ім'я»,— так пригадував потім казкову зміну своєї долі поет. Цією великою людиною був Михайл Верешмарті, який одразу відчув усю геніальність двадцятирічного юнака й відкрито назвав його «першим поетом Угорщини».

Ян Неруда. Петефі наполегливо вивчав історію революційного руху минулого. Пізніше він напише у своєму щоденникові: «Ось уже багато років моїм єдиним читанням, ранковою та вечірньою молитвою, хлібом насущним стала історія французьких революцій, це нове євангеліє світу...

Кожне слово, кожна його літеру я викарбував у своєму серці, і в ньому ожили мертві знаки».

Поль Елюар. 13 березня 1848 р. почалося повстання у Відні (Угорщина в той час перебувала під гнітом Австрії). Звістка про це поширилася по всій Австрійській імперії. Угорські ліберали вирішили звернутися до короля з проханням розширити громадянські права Угорщини. «Яка нищість просити, коли знамення часу — вимагати; треба підходити до трону не з папером, а з мечем у руці, — писав у той день Петефі у своєму щоденникові. — Абсолютно ясно було одне: треба діяти».

Ференц Юхас. 15 березня Петефі очолив виступ молоді Будапешта — було проголошено свободу друку, захоплено типографію і надруковано заклик та «Національну пісню» Петефі, що стала гімном революції.

Ян Неруда. Через декілька місяців австрійські війська розпочали виступ проти Угорщини.

Петефі натхненно оспівує героїчну боротьбу угорських військ. Він повертається до армії й бере участь у боях під командуванням генерала Бема. В серпні 1849 р. він загинув смертю хоробрих на полі бою.

III. Робота з текстом вірша «Коли ти муж...»

1. Виразне читання поезії вчителем

2. Словникова робота

Муж — мужчина.

Демосфен — давньогрецький оратор і політичний діяч.

3. Бесіда

- 1) Що означає для автора бути мужнім? Наведіть приклади з тексту.
 - Знайти життєву путь (знайти себе, своє покликання і дотримуватися його).
 - Творити у вирі битви (бути людиною творчою й сміливою).
 - Вміти правду боронити (думати про справедливість, про бідних і беззахисних).
 - Зуміти заради правди зламати життя своє (ризикувати своїм життям, пожертвувати собою).
 - Боротися й страждати, але своєї волі не віддати (бути незалежним, вільним, не продаватися).
- 2) Як можна пояснити девіз ліричного героя «Голодний, але вільний»? Чи жив за цим девізом сам поет?

3) Визначте тему та ідею вірша.

Тема — це те, про що розповідається у творі.

Ідея — головна думка твору.

Тема — розповідь про те, що, на думку поета, означає бути мужнім.

Подумайте: цей заклик стосується лише чоловіків чи всіх людей?

Ідея — заклик до людини бути мужньою, сміливою, чесною, справедливою, вільною, бути готовою захищати правду і волю зі зброєю в руках, покласти за них своє життя.

Так життя не буде легким, але воно буде гідним звання Людини. Автор закликає людей цінувати не комфорт і багатство, а волю, правду, справедливість, хоча іноді здобути їх можна лише дорогою ціною власного життя.

4) Які образи зустрічаються в поезії?

- Муж, лялька на шворках, пес недолугий, гроза, меч, дуб, трава.

5) Які художні засоби вам відомі?

Епітети — художнє означення.

Порівняння — зіставлення одного явища з іншими за спільною ознакою.

Метафора — перенесення ознак чи дії одного предмета на інший за подібністю.

Знайдіть ці художні засоби в тексті вірша.

Епітети — мужній, кволий, сміливий, навісна.

Порівняння — замовкни, як змовкає гроза за краєм гір; будь дубом, що не гнеться під вітром, як трава.

Метафори — пес недолугий — доля; лялькою на шворках в руках долі не будь; будь дубом, котрий буря з корінням вирила.

З якою метою вони використовуються у вірші? (*Роблять поезію об'разнішою, яскравішою, мову вірша — точнішою, виразнішою.*)

IV. Висновки уроку

Сьогодні на уроці ми:

- дізналися про життя і творчість Ш. Петефі;
- прочитали вірш «Коли ти муж...»;
- працювали над визначенням теми та ідеї поезії;
- пригадали визначення художніх засобів;
- вчилися знаходити в тексті епітети, метафори, порівняння.

V. Домашнє завдання

Порівняти вірш Ш. Петефі «Коли ти муж...» і поезію Р. Бернса «Чесна бідність».

Індивідуальне завдання. Підготувати розповідь про Ш. Петефі під час революції 1848 р.

УРОК № 50

- Тема.** Уславлення людської гідності, самоповаги та мужності, засудження приниження й внутрішнього рабства у віршах Ш. Петефі
- Мета:** вчити порівнювати твори зі схожою тематикою, продовжувати знайомство з непересічною особистістю Ш. Петефі; працювати над виразним читанням, навичками аналізу поетичного тексту; виховувати повагу до мужніх, вільних, здатних на подвиг людей.
- Обладнання:** збірка віршів Ш. Петефі, ілюстрації до поезії, тексти віршів.

*Богам венгров покланемся
Навсегда
Никогда не быть рабами,
Никогда!
Ш. Петефі*

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

Порівняти вірш Ш. Петефі «Коли ти муж...» і поезію Р. Бернса «Чесна бідність».

Вірш «Коли ти муж...» — це заклик до чесного, самовідданого служіння правді. Головний девіз ліричного героя, як і самого Петефі: «Голодний, але вільний», — повною мірою стосується і вірша «Чесна бідність» Р. Бернса. Автор поезії вважає, що чесна бідність й розум та високі моральні якості людини кращі за багатство знатних, але нерозумних, лінивих, нечесних людей: «Звання — лиш карб, Людина — скарб, цінніший од усього». Обидва автори сповнені оптимізму щодо майбутнього. Так, Ш. Петефі вважає, що мужній людині ніхто не зможе зашкодити, вона міцна, як дуб, а Р. Бернс висловлює сподівання, що рано чи пізно настане той день, коли будуть цінуватися розум і честь, а не багатство:

Молись вже всяк, щоб стало так —
А йдеться вже до того! —
Щоб ум і честь, де тільки єсть,
Пробили скрізь дорогу.
Нічого, нічого.

Діждем ладу нового,
Торжествуватиме весь світ
Братерства перемогу!

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Робота з епіграфом

Епіграф — ключ до головної думки багатьох віршів Петефі: боротьба проти рабства, уславлення людської гідності та мужності.

2. Виступ учня-Петефі з розповіддю про участь поета у повстанні 1848 р. (за спогадами самого поета)

«Сповнені захоплення й віри в долю, ми знову пішли до кав'ярні. Йокаї прочитав уголос звертання, я продекламував свою “Національну пісню”. І те, й інше було зустрінуте гомоном схвалення...

У кав'ярні ми вирішили обійти всю університетську молодь, а потім приступити до великої роботи. Вирішили насамперед піти до медиків... У дворі медичного факультету Йокаї знову прочитав звертання, а я — “Національну пісню”. Звідти пішли до інженерів, до юристів, з кожною хвилиною росли шеренги і зростало захоплення...

Депутація, що супроводжувалась щонайменше 20 тисячами чоловік, заявила в намісницькій раді свої вимоги. Члени ради зблідли й затремтіли. Після п'ятихвилинної наради члени ради погодилися на все.

Військовим було наказано не втручатися, цензуру було відмінено, двері тюрми, де перебував Танчик, відчинилися, незліченний натовп підхопив письменника-в'язня і, торжествуючи, поніс його в Пешт.

Це відбулося 15 березня. За своїми результатами цей день залишиться навіки знаменним у венгерській історії. Якби справа обмежилася цими подіями, то в цьому не було б нічого незвичайного, та як початок це було прекрасним, доблесним. Дитині важче зробити перші кроки, ніж дорослому пройти довгі милі».

Уривок з «Національної пісні» став епіграфом до нашого уроку.

III. Читання та аналіз віршів Ш. Петефі.

1. Читання поезії «Національна пісня»

НАЦИОНАЛЬНАЯ ПЕСНЯ
Встань, мадьяр! Зовет отчизна!
Выбирай, пока не поздно:
Примириться с рабской долей
Или быть на вольной воле?
Богом венгров поклянемся
Навсегда —

Никогда не быть рабами,
Никогда!

Мы живем на белом свете
Перед дедами в ответе!
Вольным предкам нет покою
Здесь, под рабскою землею.
Богом венгров поклянемся
Навсегда —
Никогда не быть рабами,
Никогда!

Низок, мерзок и ничтожен
Тот, кому сейчас дороже
Будет жизнь его дрянная,
Чем страна его родная!
Богом венгров поклянемся
Навсегда —
Никогда не быть рабами,
Никогда!

Блещет цепь, но вдвое краше
Засверкает сабля наша.
Так зачем носить оковы?
Пусть клинки сверкают снова!
Богом венгров поклянемся
Навсегда —
Никогда не быть рабами,
Никогда!

Имя венгра величаво
И достойно древней славы.
Поклянемся перед боем,
Что позор столетий смоем!
Богом венгров поклянемся
Навсегда —
Никогда не быть рабами,
Никогда!

Где умрем — там холм всхолмится,
Внуки будут там молиться,
Имена наши помянут,
И они святыми станут.
Богом венгров поклянемся
Навсегда —
Никогда не быть рабами
Никогда!

Пешт, 1848 г.

2. Бесіда

- На скільки частин можна поділити твір? (*На 6 строф*)
- Які рядки повторюються? Чому? (*Рефрен використовується для того, щоб привернути увагу читача саме до цієї думки: прагнення волі, свободи, боротьба з рабством.*)
- До чого закликає ліричний герой угорців? (*Зробити правильний вибір: не коритися рабській долі, а боротися за волю.*)
- Які аргументи наводить ліричний герой на користь своєї думки? (*2 строфа — ми відповідаємо перед предками за долю батьківщини; 3 строфа — доля батьківщини повинна бути ціннішою, ніж «мізерне» життя; 4 строфа — саме зараз є можливість розбити окопи і стати вільними; 5 строфа — ім'я угорця гідне слави, а не сорому; 6 строфа — онуки згадають потім про мужніх дідів та помояться за них, імена тих, хто боровся за свободу, стануть святими.*)

Висновки. Тема — звернення до співвітчизників; ідея — заклик до боротьби за свободу батьківщини.

3. Читання вірша «Любов і свобода»

ЛЮБОВЬ И СВОБОДА
 Любовь и свобода —
 Вот все, что мне дано!
 Любовь ценою смерти я
 Добыть готов,
 За вольность я пожертвую
 Тобой, любовь!

4. Бесіда

- Що найдорожче для ліричного героя?

Життя → Любов → Свобода

(*Заради любові він ладен пожертвувати життям, але заради свободи — любов'ю.*)

5. Висновки

Тема — розповідь про життєві цінності; ідея — ліричний герой дорожить життям і любов'ю, але свобода для нього — найцінніша.

6. Читання вірша «Угорець знов угорцем став»

ВЕНГЕРЕЦ ВНОВЬ
 ВЕНГЕРЦЕМ СТАЛ!
 Венгерц вновь венгерцем стал!
 Он сам собою стал отныне,—
 Не будет больше он слугой
 При иноземном господине.

Венгерец внонь венгерцем стал —
 Ярма он не потерпит снова.
 Звеня, осеннею листвою
 На землю сыплются оковы.

Венгерец внонь венгерцем стал —
 Сверкают палаши и шпаги,
 Лучится солнце на клинках,
 В очах горит огонь отваги.

Венгерец внонь венгерцем стал,—
 И пламенеют наши лица
 Огнем развернутых знамен,
 Зовущих в битву устремиться!

Венгерец внонь венгерцем стал!
 Одно у всех венгерцев сердце,
 И это сердце бьется так,
 Что в ужасе враги венгерца.

Венгерец внонь венгерцем стал,
 Героем стал на поле брани,
 И мир, великий мир глядит
 На чудеса в венгерском стане.

Венгерец внонь венгерцем стал
 И вечно будет сам собою,
 Иль в славный час, ужасный час
 Умрем мы все на поле боя!

Пешт, 1848 г.

(Вірш написаний під час революції 1848 р.)

7. Бесіда

- Скільки строф у вірші? (7)
- Який рядок повторюється? Чому? (*Угорець знов угорцем став.*)
- Який настрій у ліричного героя? Чому? (*Настрій радісний, піднесений, тому що співвітчизники «прокинулись від сну» та виступили проти короля та влади, відбулася революція.*)
- Якими словами характеризує ліричний герой ідеал громадянина? (*Не будет больше он слугой при иноземном господине; ярма он не потерпит снова; в очах горит огонь отваги; героем стал на поле брани; и вечно будет сам собою...*)

8. Висновки

Тема — угорці піднялися проти влади, проявили якості справжніх громадян своєї країни. Ідея — гордість за вчинки своїх вільнолюбних, мужніх співвітчизників.

9. Підсумки

- Чому присвячено прочитані нами вірші? (*Присвячено свободі та любові до батьківщини.*)
- Які теми та ідеї найбільше хвилюють поета? (*Любов до батьківщини, боротьба за її незалежність, активна життєва позиція, людські чесноти — розум, честь, мужність, справедливість, сміливість.*)

IV. Домашнє завдання

Дати відповідь на запитання: «Що таке справжня мужність?» (за творами Д. Лондона і Ш. Петефі).

УРОК № 51

Тема. Виразне читання вірша Ш. Петефі «Коли ти муж, будь мужнім...»

Мета: вдосконалювати навички виразного читання, працювати над інтонацією, логічним наголосом, навчати особливостей прочитання ліричного твору на прикладі поезії Ш. Петефі «Коли ти муж...»; виховувати культуру мовлення.

Обладнання: картки з позначками для розбору вірша, текст поезії.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання. Читання відповіді на запитання «Що таке справжня мужність».

II. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя

— Величезна роль слова у житті людини:

Єсть слова — словно раны, слова — словно суд,—
С ними в плен не сдаются и в плен не берут.
Словом можно убить, словом можно спасти,
Словом можно полки за собой повести.
Словом можно продать, и предать, и купить,
Слово можно в разящий свинец перелить.

В. Шефнер

— Але щоб повести за собою полки, треба це слово промовити так, щоб ніхто не залишився байдужим. Як це зробити, ми дізнаємося на уроці виразного читання.

III. Підготовка до виразного читання. Робота з текстом

1. Бесіда

- Який настрій передає автор у своєму вірші? (*Бадьорий, впевнений, оптимістичний*)
- Чи змінюється настрій ліричного героя протягом вірша? (*Ні, він залишається таким самим.*)
- В якому ритмі потрібно читати цей вірш? (*У середньому темпі, не швидко й не повільно*)
- Яке почуття хотів передати у поезії автор? (*Впевненість у своїх переконаннях, прагнення змінити життя інших людей*)

Висновки. Завдання читача — передати почуття гордості поета за справжніх чоловіків, прагнення автора — переконати слухача у справедливості своїх ідеалів, допускаючи навіть категоричність у висловленні своєї думки, ствердити оптимістичний погляд на майбутнє.

Читати треба енергійно, бадьоро, впевнено.

2. Складання партитури 1-ї строфи вірша

<p>Коли ти <u>муж</u>, — будь <u>мужнім</u>, </p> <p><u>Знайди</u> життєву путь, </p> <p><u>А</u> лялькою на шворках ↓</p> <p>В руках судьби <u>не будь</u>. </p> <p><u>Пес</u> <u>недолугий</u> — доля </p> <p>Лякає навісна ↓</p> <p>Лиш <u>кволих</u> — і тікає ↓</p> <p>Від <u>сміливих</u> вона. </p>	<p>Завдання</p> <p>Переконати бути незалежними, мужніми.</p> <p>Запевнити, що не треба боятися долі</p>
--	--

↗ — підвищення голосу

↘ — пониження голосу

— — логічний наголос

|| — коротка пауза

||| — довга пауза

↓ — перенос паузи на наступний рядок.

3. Подальше складання партитури

IV. Виразне читання поезії за складеною партитурою

V. Домашнє завдання

Вивчити вірш «Коли ти муж...» напам'ять. Створити свій образ (яких мужніх людей ти знаєш?).

УРОК № 52

- Тема.** Виразне читання напам'ять вірша Ш. Петефі «Коли ти муж, будь мужнім...»
- Мета:** вдосконалювати навички виразного читання, вчити бути уважними слухачами та коректними критиками.
- Обладнання:** тексти віршів з партитурою, елементи костюмів та декорацій.

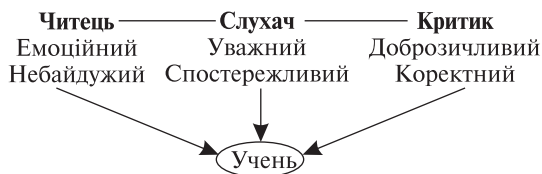
ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Чим відрізняються один від одного читець, слухач і критик?

Учитель. Сьогодні ви спробуєте себе в кожній з цих ролей. Ви будете виразно читати вірш, уважно слухатимете декламації однокласників та висловлюватиме свою думку щодо правильності, відповідності до партитури прочитаного напам'ять.

Які якості необхідно мати кожному?

II. Читання вірша напам'ять

Учні уважно слухають виступи однокласників, висловлюють пропозиції щодо якості декламації. Можна залучити дітей до оцінювання читання однокласників (учитель враховує аргументовану точку зору учнів), уміння по-своєму «побачити» вірш і показати це в класі.

Можна запропонувати зіграти «образ» у вірші. Для цього підготувати елементи костюма, декорації. Наприклад, читати поезію можна з імпровізованим вогнем (Прометей), з водою чи мечем (Геракл), з прапором (борці за свободу), зі штурвалом (Дік Сенд). Інші учні будуть відгадувати ім'я героя.

III. Домашнє завдання

Почати читати роман Р. Л. Стівенсона «Острів скарбів».

УРОК № 53

- Тема.** Р. Л. Стівенсон — автор роману «Острів скарбів»
- Мета:** зацікавити учнів біографією і творчістю Р. Л. Стівенсона, познайомити з історією створення роману «Острів скарбів», працювати над виразним читанням, розвивати логічне мислення.
- Обладнання:** портрети Р. Л. Стівенсона, виставка книг письменника.

*Володіючи багатством
Усієї землі,
Ми повинні бути щасливі,
Як королі.
Р. Л. Стівенсон*

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Розшифрувавши криптограму, ви дізнаєтеся, твір якого письменника ми будемо читати на уроці.

21	19	2	7	21	23				
16	33	31	13	22					
22	23	12	3	7	18	22	19	18	

(Роберт Льюїс Стівенсон)

Ключ до криптограми — український алфавіт.

II. Вивчення нового матеріалу**1. Розповідь учителя про письменника**

Життєвий і творчий шлях письменника

— Розмірковуючи над долею письменника Стівенсона, не можна забувати: був іще й читач Стівенсон. З самого раннього дитинства він захоплювався романами Вальтера Скотта, історичні твори якого були сповнені пригод і подорожей. Цікаво, що серед героїв романів великого шотландця Стівенсон знаходив своїх предків, не говорячи вже про те, що вони з В. Скоттом навіть мали спільних далеких родичів. А дід Стівенсона показував авторові «Айвенго» побудовані ним маяки.

Дід і батько письменника — морські інженери, що будували маяки, такі необхідні для урятування кораблів. Але Льюїс не міг слідувати

сімейній традиції: з дитинства він багато й часто хворів, тому майже не ходив до школи, не грав з однолітками. Проте, навіть лежачи у ліжку, він не сумував, тому що вмів фантазувати. А ще батько, годинами сидячи біля хворого на туберкульоз сина, розповідав йому захоплюючі історії про відважних розбійників, відчайдушні плавання, закопані скарби.

Батьки хотіли, щоб Льюїс здобув юридичну освіту, що він і зробив, закінчивши юридичний факультет Единбурзького університету. Але, як і раніше, його приваблювала лише література. Література й подорожі...

Он с собою взял в плаванье карту морей,
На которой земли — ни следа;
И команда, с восторгом склонившись над ней,
Дружным хором воскликнула: «Да!»
Для чего, в самом деле, полюса, параллели,
Зоны, тропики и зодиаки?
И команда в ответ: «В жизни этого нет,
Это чисто условные знаки.
На обыденных картах — слова, острова,
Все сплелось, перепуталось — жуть!
А на нашей, как в море, одна синева,
Вот так карта — приятно взглянуть!»

(Л. Керолл)

Щоправда, життя склалося так, що мандрувати йому доводилося не за власним бажанням, а через жорстоку необхідність. Спочатку, за приписами лікарів, — до м'якого клімату Франції, Голландії та Бельгії, потім — до Каліфорнії за нареченою, американкою Фанні Осборн, і наприкінці життя — на острови архіпелагу Самоа.

Стівенсон рано почав писати й друкуватися, але успіх прийшов лише після виходу роману «Острів скарбів».

2. Історія створення роману

Вперше роман побачив світ у 1881 р. Реакція читачів була більш ніж несподіваною — автора буквально закидали листами з проханням назвати точні координати острова, адже там залишилися скарби. Наївні сучасники так і не змогли повірити, що події роману — плід фантазії автора.

Як же з'явилася ця книга?

Коли вона вийшла вперше, на ній була присвята: «Містеру Л. О.» — з приміткою, що «смак і фантазія» Л. О. допомогли авторові в написанні роману. Усі подумали, що це якийсь критик, а виявилось — хлопчик, Ллойд Осборн.

Одного разу, граючись зі своїм пасинком Ллойдом, Стівенсон намалював карту острова. «Як називається ця земля?» — запитав хлопчик.

«Острів скарбів», — не замислюючись відповів автор, навіть не підозрюючи, що він розпочав створювати свій знаменитий роман.

Кожного дня сім'я збиралася за одним столом, щоб послухати нові розділи майбутньої книги: про піратів, карту та скарби, про бунт та покинутий корабель, про сквайра Трелоні, і доктора, і повара на одній нозі. Та члени сім'ї Стівенсона не були пасивними слухачами: вони вигадували нові пригоди, підказували імена героїв та назви місцевості. Батько письменника склав список речей, що знаходився у скрині «морського вовка». А Ллойд був першим критиком і редактором «Острова скарбів».

«Острів скарбів» — найвідоміший, але не єдиний твір Стівенсона. Йому належать романи «Чорна стріла», «Володар Баллантре», «Дивна історія доктора Джекіла і містера Хайда».

Писав Стівенсон до останнього дня свого недовгого життя, скінчити яке йому довелося на полінезійському острові Самоа, що у Тихому океані. Рідні поховали його над морем, на вершині гори Веа. На могильному камені викарбувані його власні рядки:

Під зоряним небом, на вітру
Місце останнє виберу.
Радісно жив я, легко помру.

...

На могилі моїй напишете так:
«Тут він хотів залишити знак,
З моря додому прийшов моряк,
І мисливець вернувся з горбів».

«Реквієм»

3. Робота з літературознавчими термінами

Повторення.

- Що таке роман?
- Яка література називається пригодницькою?

4. Читання перших розділів роману

Частина I, розділ I. «Старий морський вовк у трактирі адмірала Бенбоу»

Розділ II. «Чорний Пес приходять і йде геть»

- Назвіть героїв роману, про яких ви читали. Які вони викликають почуття і чому?

Розділ III. «Чорна мітка»

- Що таке чорна мітка? Хто і кому з героїв роману її приносить?
- Чи можна назвати цей роман пригодницьким (згідно з прочитаними розділами)?

III. Висновки

Продовжити речення:

Сьогодні на уроці я...:

- дізнався...
- був вражений...
- замислився...

IV. Домашнє завдання

Читати роман «Острів скарбів».

УРОК № 54

Тема. Романтика пригод і подорожей у романі «Острів скарбів»

Мета: зацікавити подіями роману, перевірити знання тексту; розвивати увагу, логічне мислення, уміння працювати в команді; виховувати повагу до сміливих мандрівників.

Обладнання: карта острова, картки із завданнями.

Тип уроку: урок-подорож.

*Если думать не боишься
О прекрасной, беспредельной,
Неожиданной, бесценной,
Удивительной земле...
Р. Грейвс*

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Чи добре ви впоралися з домашнім завданням?

Чи уважно читали роман «Острів скарбів»?

Сьогодні ми це перевіримо під час уроку-подорожі. Але вирушити у подорож можна за однієї умови:

*Если думать не боишься
О прекрасной, беспредельной,
Неожиданной, бесценной,
Удивительной земле,
На которой ты живёшь,—
Вот о чём тогда подумай:*

Горы окружили чашу,
 Чаша окружила тени,
 Тени окружили пашню,
 Где на чёрных и на белых
 Клетках шашечной доски
 Красная лежит коробка,
 перевязанная лентой, —
 Вот бы развязать её!

В той коробке круглый остров,
 А на острове орешник,
 А в орешнике орешек —
 Расколи-ка скорлупу
 И в орешке ты увидишь:
 Горы окружила чаша,
 Чашу окружили тени,
 Тени окружила пашня,
 Где на чёрных и на белых
 Клетках шашечной доски
 Та же самая коробка,
 перевязанная лентой, —
 Не развязывай её!

А развяжешь эту ленту, —
 Вмиг окажешься в коробке,
 Попадёшь на круглый остров
 И очутишься в орешке.

И тебя окружают горы,
 И тебя окружит чаша...
 (Роберт Грейвс)

Тож, якщо ви не боїтесь далеких, незвіданих земель, вирушаємо в путь.
 Поділ на команди.

II. Літературна гра

1. Знайди «четверте зайве»

- Ж. Верн, Д. Дефо, Ж. де Лафонтен, Р. Л. Стівенсон. (*Письменники — автори пригодницьких творів*)
- «Жага до життя», «Пригоди Тома Сойера», «Острів скарбів», «Хамелеон». (*Пригодницькі твори*)
- Джим Хокінс, Робінзон Крузо, Джон Сільвер, Бен Ган. (*Герої роману «Острів скарбів»*)
- Том Сойер, Дік Сенд, П'ятниця, Джим Хокінс. (*Головні герої пригодницьких книг*)

2. Словник моряка

З'єднайте лініями слова та їх лексичні значення.

Бак	Місцевий слабкий береговий вітер, що віє вдень на сушу, а вночі з суші на море.
Боцман	Старовинна міра довжини, яка дорівнює 30,48 см.
Ватерлінія	Носова частина верхньої палуби корабля.
Камбуз	Особа молодшого складу, якому підпорядкована корабельна команда для господарчих робіт.
Киль	Лінія на борті, до якої судно опускається у воду.
Морський бриз	Кухня на судні.
Рубка	Подовжений брусок, що проходить по всій довжині судна у середині днища.
Фут	Надбудова на палубі судна для управління

3. «Вірю — не вірю»

Відрізнити правильні твердження від хибних.

- 1) Таверна батьків Джима називалась «Веселий Роджер».
- + 2) Чорну мітку Біллі Бонсу приніс сліпий пірат на ім'я П'ю.
- + 3) Доктор Лівсі врятував Біллі Бонса за допомогою кровопускання.
- 4) Сквайр Трелоні мав великий досвід у доборі команди корабля.
- + 5) Джим поплив на острів скарбів одразу, разом з піратами.
- + 6) Компас у вигляді скелета — вигадка капітана Флінта.
- 7) «Мертві не тікають», — говорили пірати.
- 8) Щоб дістатися «Іспаньоли», Джим узяв човен піратів.

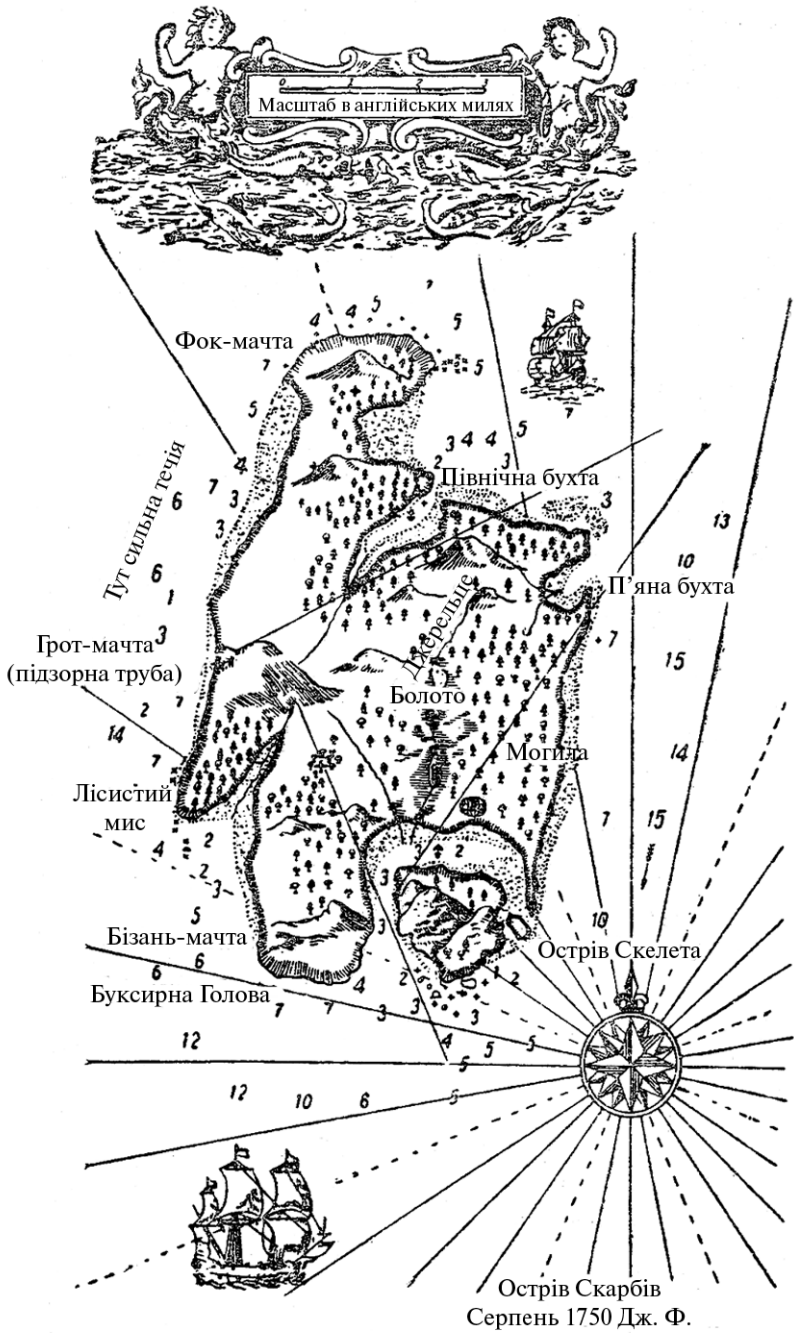
4. «Хто найкраще знає карту?»

Нанести на «контурну карту» острова всі назви і позначки, щоб знайти скарби (*див. рис. далі*). Хто швидше і точніше це зробить, той перемагає в цьому конкурсі.

5. «Як це все було насправді?»

Розташувати цитати в хронологічному порядку.

- 1) «Ми зупинилися в тому самому місці, де на карті було намальовано якоря. Третя частина милі віддаляла нас від головного острова і третина милі — від острова Скелета». (№ 4)
- 2) «Бандити, шукаючи мене й матір, зірвали зі стіни навіть годинника. І, хоча вони нічого не забрали з собою, окрім мішка з грошиками, який належав капітанові, і декількох срібних монет з нашої каси, я одразу зрозумів, що ми розорені». (№ 3)

- 3) «Інша частина скарбів — срібло у зливках і зброя — все це лежить там, де його закопав покійний Флінт. І, на мою думку, хай собі лежить. Тепер мене нічим не заманиш на цей проклятий острів». (№ 7)
- 4) «Ти нічого не роби, доки вони не пришлють мені чорну мітку або поки знову не побачиш Чорного Пса чи моряка з однієї ногою. Цього одноногого, Джиме, остерігайся найбільше». (№ 2)
- 5) «“Між іншим,— продовжував я,— мені не подобається цей прапор, містере Хендс. Якщо ви не проти, я спущу його. Краще зовсім без прапора, ніж з таким”. Я побіг до мачти, смикнув за відповідну мотузку і, спустивши проклятого чорного прапора, викинув його за борт, у море». (№ 6)
- 6) «Я пам’ятаю, немовби це було вчора, як, важко ступаючи, він доплентався до наших дверей, а його морську скриню везли за ним на тачці. Це був високий, сильний, гладкий чоловік з темним обличчям». (№ 1)
- 7) «Я приходив сюди і зрідка молився, коли я гадав, що зараз неділя. Це не зовсім схоже на каплицю, та все ж якось урочистіше. Правда, я був один, без капелана, без Біблії». (№ 5)

6. «Що було в скрині?»

На картках записані назви предметів. Треба вибрати тільки потрібні картки та дописати ті предмети, які були в скрині й яких немає на картках.

костюм

кружка

пістолети

срібло

годинник

мушлі

гроші

золото

карта

ніж

квадрант

ложка

трубка

Ніж, ложка, трубка — зайві слова.

Тютюн, компаси, плащ — треба додати.

7. «Літературні паралелі»

Порівняйте образи Бена Гана і Робінзона Крузо.

III. Підсумки гри

IV. Домашнє завдання

Підготувати розповідь про улюблених героїв роману «Острів скарбів».

УРОК № 55

Тема. Уславлення сміливості, винахідливості, порядності в романі Р. Л. Стівенсона «Острів скарбів»

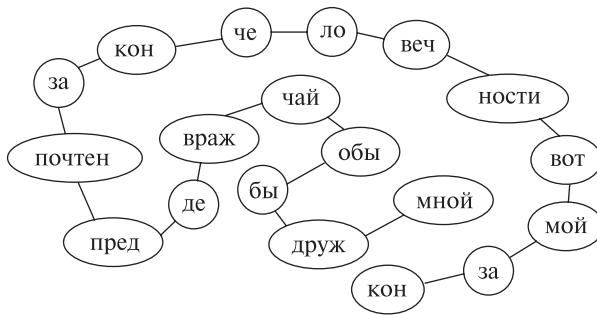
Мета: вчити складати характеристику літературних героїв, з'ясувати причини їх вчинків, розвивати зв'язне мовлення; вчити працювати в групі, виховувати прагнення до високих моральних цінностей.

Обладнання: ілюстрації до роману, головоломка, схема.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Відгадайте головоломку — прочитайте епіграф до уроку, вислів східного поета X ст. Фірдоусі.

*(Мной дружбы обычай вражде предпочен;
Закон человечности — вот мой закон.)*

- Як ви розумієте ці слова?
- Кого з героїв роману Стівенсона вони стосуються? (*Д. Хокінс, капітан Смолетт, доктор Лівсі, сквайр Трелоні*)
— Це позитивні герої. Про них сьогодні й піде мова.

II. Робота над текстом твору

1. Літературний диктант «Впізнай героя»

- 1) «Завів його я у кімнату і пам'ятаю, як цей витончений, вишукано одягнений молодий чоловік у білосніжній перуці, чорноокий, чудово вихований, вразив мене своєю несхожістю на сільських незграб, що відвідували наш трактир». (*Доктор Лівсі*)
- 2) «Це був високий чоловік, більше 6 футів на зріст, гладкий, з повним суворим обличчям, що закрубіло й обвітрилося під час довгих мандрів.

- У нього були чорні рухливі брови, які свідчили, що їхній власник не злий, але пихатий і має запальний характер». (*Сквайр Трелоні*)
- 3) «Він прекрасний чоловік, але впертий, як чорт». (*Капітан Смолетт*)
 - 4) «Він був людиною похмурою. Все на кораблі дратувало його. Він розказав нам про причини свого невдоволення...». (*Капітан Смолетт*)
 - 5) «Усім єством я зневажав старого, який тільки й робив, що бурмотів та стогнав. Хто завгодно з молодих єгерів із задоволенням поїхав би замість нього. Але сквайр хотів, щоб їхав саме він, а бажання сквайра для слуг було законом. Ніхто, окрім старого..., не смів і побурмотіти». (*Том Редрут*)
 - 6) «Мені до душі цей хлопчисько. Кращого за нього я не зустрічав. Він більше схожий на чоловіка, ніж такі шури, як ви». (*Джим Хокінс*)

2. Інтерактивне опитування

- Який герой твору сподобався вам найбільше? (*Скоріше за все, більшість голосів буде у Джима Хокінса*)
- Чому саме цей герой викликає у вас захоплення і повагу? Підкріпіть свою думку епізодами з твору.

3. Колективне складання схеми.

«Продовж речення»: Джим — ...

Джим — *дитина*, хлопчик, який пройшов через недитячі пригоди, випробування.

Викликає співчуття

Джим — *сміливий* хлопчик.

Епізоди:

втеча від піратів → порятунок матері → початок небезпечної подорожі → втеча з корабля → зустріч з Беном Ганом → бій з піратами на острові → втеча з острова → захоплення корабля → вбивство пірата Хендса → перебування у заручниках → щасливий порятунок.

Викликає захоплення

Джим — *кмітлива, спостережлива* людина:

- здогадувався, що Сільвер і є одноногий моряк;
- розповів про карту лікареві та сквайрові;
- обережно повідомив друзів про підготовку бунту;
- уважно спостерігав за поведінкою пораненого Хендса;
- зрозумів, що Сільвер здатний на зраду;
- вразив піратів своїми вчинками й обіцяв урятувати їх від шибениці.

Викликає повагу

Джим — *неслухняний* хлопчик, він робить, що заманеться, й саме тому, як не дивно, рятується сам і допомагає своїм друзям:

- підслуховує розмову заколотників, сидячи у діжці з яблуками;
- тікає на острів і зустрічає відлюдника Бена Гана, який потім вбиває декількох піратів і розповідає про знайдені скарби;
- тікає з укріплення, розшукує човен Бена Гана, пробирається на борт «Іспаньйоли», рятує корабель.

Викликає подив і повагу

Джим — *добра* людина:

- жаліє хворого батька;
- плаче над померлим Біллі Бонсом;
- перев'язує рану, піклується про ворога — пірата Хендса;
- зі співчуттям ставиться до Сільвера-каліки;
- не тримає зла на ворогів-піратів.

Викликає захоплення, здивування

Джим — *чесний* хлопець:

- не прагне багатств Біллі Бонса;
- дотримує своє слово;
- робить висновок про скарби, що залишилися на острові: «Нехай вони там і залишаються, на тому острові».

Викликає повагу

4. «Літературні паралелі»

Порівняйте образи Джима Хокінса та Діка Сенда.

Джим — звичайний неслухняний хлопчик, який відчуває страх, невпевненість, але в екстремальних ситуаціях поводить себе чесно й сміливо.

Дік Санд — юнак, який теж чимало пережив, він сміливий, врівноважений, відданий. Та, на відміну від героя Стівенсона, герой Верна не має недоліків. Для свого віку він — справжній герой.

Джима зображено реалістичніше, перед нами — людина не виняткових здібностей і моральних якостей, а звичайна людина, яка має право на помилку.

Обох хлопців поєднує те, що вони хоробрі, відповідальні, прагнуть допомогти іншим. Обидва під тиском обставин стали капітанами: Дік — на місяць, а Джим — усього на день.)

5. Робота в групах

Завдання. Дати характеристику літературному героєві.

Час на обговорення — 5–7 хв.

- 1 група — лікар Лівсі;
- 2 група — сквайр Трелоні;
- 3 група — капітан Смолетт;
- 4 група — Бен Ган.

1 група. Лікар Лівсі — це молодий, охайний, підтягнутий чоловік. Він спокійна, витримана людина, як і годиться його професії. Лівсі вірний своєму обов'язкові навіть тоді, коли доводиться лікувати неприємних або огидних людей (наприклад, пірати на острові, Біллі Бонс). Лікар — чоловік чесний, порядний і надійний, сміливий і розумний.

Інакше кажучи, «ідеальний чоловік».

2 група. Сквайр Трелоні — чоловік немолодий та запальний. Він добре стріляє, має чималий життєвий досвід, але наївний і довірливий, через що мало не загинули чесні люди на «Іспаньйола». У листі з Брістоля Трелоні із захопленням розповів про чутки, згідно з якими його ошукали під час придбання корабля, розповідає про «чудового» повара Джона Сільвера та «нестерпного» капітана Смолетта. Більше того, сквайр не вміє тримати язика за зубами, тож мало не весь Брістоль знав, куди й навіщо вирушає «Іспаньйола».

Цей герой порядний, сміливий, але має й ряд недоліків.

Іншими словами, «і на сонці бувають плями».

3 група. Капітан Смолетт не викликає захоплення у героїв, які вирушають у небезпечну подорож. Він здається їм занадто суворим, нелюб'язним, принциповим, хоча він просто виконує свій обов'язок. Капітан — чоловік сталих принципів, відповідальний, вимогливий до себе і підлеглих. Але оцінити позитивні риси його характеру герої змогли, лише перебуваючи в екстремальній ситуації, коли з'ясувалося, хто друг, а хто — ворог.

Інакше кажучи, він уособлює «оманливу неприступність».

4 група. Бен Ган — колишній пірат, якому кортіло здобути скарби капітана Флінта. Він досяг своєї мети дорогою ціною — перебував на безлюдному острові протягом трьох років. За цей час він змінився, розкаювся у минулому грішному житті та допомагав у боротьбі з піратами. Бен Ган заволодів скарбами, але найбільшим його бажанням було не володіння ними, а повернення до людей, додому.

Цей герой — «грішник, що розкаювся».

III. Висновки

— Позитивні герої роману «Острів скарбів» не схожі між собою, когось із них можна вважати ідеалом, когось — ні, але їх об'єднує віра в добро, порядність, відповідальність за життя інших людей, вірність своєму слову, високим моральним принципам.

IV. Домашнє завдання

Підготувати цитати до образів піратів.

УРОК № 56

Тема. Засудження жаги до збагачення, зрадливості, підступності у романі Р. Л. Стівенсона «Острів скарбів»

Мета: розкрити негативні риси героїв-піратів; вчити розрізняти ширість і лицемірство на прикладах з роману; вдосконалювати навички роботи з текстом; розвивати зв'язне мовлення; виховувати прагнення до самовдосконалення.

Обладнання: схема «Герої роману “Острів скарбів”», текст роману, прапор піратів, чорна мітка.

Люди, будьте людяними.
Ж.-Ж. Руссо

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

- Що ви бачите на дошці? (*Прапор піратів «Веселий Роджер», чорна мітка*)
- Чи здогадалися ви про кого піде мова сьогодні на уроці? (*Так, про піратів*)

— Ніхто не знає, коли з'явилися перші пірати. Можливо, це сталося тоді, коли на морях почали з'являтися судна, що перевозили незліченні багатства. Легка здобич приваблювала піратів, і з часом такий вид «заробітку» перетворився на спосіб життя. Перші згадки про морських розбійників у Давній Греції відносяться до VI ст. до н. е., але цілком можливо, що вони існували й раніше.

Чи знаєте ви..., що пірати існують й у наш час? Наприклад, в африканській країні Сомалі вони саме в такий спосіб заробляють собі на життя.

Імена піратів треба вписати у клітинки кросворда.

1. Слепий пірат, що приніс чорну мітку Біллі Бонсу. (*П'ю*)
2. Пірат, який жив у таверні «Адмірал Бенбоу». (*Біллі*)
3. Капітан піратів на острові. (*Сільвер*)
4. Пірат, що сидів за одним столиком із Чорним Псом. (*Морган*)
5. Капітан піратів, хазяїн скарбів. (*Флінт*)
6. Пірат, що першим знайшов Біллі Бонса. (*Чорний Пес*)

III. «Світ піратів»

1. Робота з текстом (домашнє завдання)

Навести цитати, зробити висновки щодо характеристики героїв.

1) *Біллі Бонс*

«Я пам'ятаю, немовби це було учора, як, важко ступаючи, він доплентався до наших дверей, а його морську скриню везли за ним на тачці. Це був високий, сильний, гладкий чоловік з темним обличчям. Просмолена кіска стирчала над коміром його засмальцьованого синього каптана. Руки у нього були обвітрені, у якихось рубцях, а шабельний шрам на щоці — бруднувато-білого кольору зі свинцевим відтінком».

«Він був не схожий на простого матроса».

«За його словами, він провів своє життя серед заклятих злочинців на морі».

«Ніколи ні з ким не розмовляв, тільки коли був дуже п'яний».

Висновок. Грубий, завжди п'яний колишній пірат був нешанобливим, лаявся, не платив хазяям таверни, принижував інших відвідувачів. Загинув від рук таких, як і він сам, злочинців.

2) *Чорний Пес*

«Він був блідий, з сірим обличчям. На лівій руці у нього не вистачало двох пальців. Нічого войовничого в ньому не було, хоча на поясі й висів кортик. Я завжди пильно стежив за кожним моряком, і пам'ятаю, що ця людина примусила мене замислитися. На моряка він був не схожий, і все ж я відчув, що він моряк».

«Чорний Пес, незважаючи на свою рану, побіг з такою швидкістю, що через хвилину зник за пагорбом».

Висновок. Пірат Чорний Пес не сміливець (боявся Біллі Бонса), лицемірний, хитрий: щоб вивідати, де знаходиться Біллі, розмовляв з Джимом ласкаво, лагідно, а коли той не послухався, почав лаятися. Після бійки з Біллі Бонсом рятується втечею.

3) *П'ю*

«Раптом я помітив чоловіка, що повільно брів по дорозі. Очевидно, він був сліпий, тому що дорогу перед собою нащупував ціпком. Зігнутий

від старості чи через хворобу, він був загорнутий у старий, обідраний матроський плащ з капюшоном, який робив його ще потворнішим. Ніколи в житті я не бачив такої страшної людини».

«Ніколи я ще не чув такого жорстокого, холодного й огидного голосу. Цей голос налякав мене сильніше, ніж біль».

«П'ю і справді був схожий на скаженого. Останні заперечення розбійників зовсім розлютили його. У приступі несамовитої злоби він підняв свого кийка і, кинувшись наосліп на товаришів, почав їх лупцювати».

Висновок. Колишній пірат, каліка, він пустив за вітром своє багатство, а потім жебракував, вбивав людей. Сміливий, відважний, але закостенілий у своєму гріху чоловік; він злий, жорстокий до Джима, Біллі, навіть до своїх товаришів.

4) Джон Сільвер

«Ні, цей охайний і добродушний хазяїн трактиру зовсім не був схожий на розбійника»	Вміння удавати когось іншого, лукавити
«Сільвер стрибав на своїй милиці, стукав кулаком по столах з таким щирим обуренням, що навіть суддя і Олд Бейлі або лондонський поліцейський повірили б у його цілковиту невинність»	Акторські здібності
«Сільвер виявився надзвичайно цікавим співрозмовником. Про кожного корабля, якого ми минали, він повідомляв мені безліч відомостей... Він пояснював мені, що відбувається в порту... Я поступово став розуміти, що кращого за Сільвера товариша під час морської подорожі не знайдеш»	Знання морської справи
Лікар Лівсі: «Джон Сільвер мені подобається». Сквайр Трелоні: «Чудовий хлопець»	Уміння справляти враження на інших людей
«Мені 50 років. Повернувшись із цього плавання, я буду жити так, як найсправжнісінькі джентльмени»	Мрія
«Я ходив у море спочатку з Інгландом, потім з Флінтом. А тепер вийшов сам»	Життєвий досвід
«А мене боявся сам Флінт. Боявся мене й пишався мною... Старі пірати Флінта були слухняними, мов вівці»	Суворість
«Незважаючи на те, що йому було прикро, Сільвер стримався і не виявив себе»	Хитрість, витриманість, прагматичність
«Я люблю розумні докази»	Розум, раціоналізм
«Мені до душі цей хлопчисько. Кращого ніж він я не бачив. Він увічі більше схожий на чоловіка, ніж такі шури, як ви»	Щирість, справедливість, сміливість

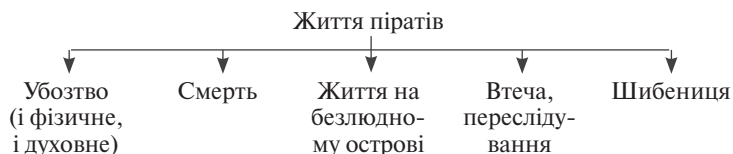
«У мене поки що є голова на плечах, і я вирішив перейти на бік сквайра... Я знаю правила гри і розумію, що програв»	Здатність до зради
«Я думав... насамперед про ту надзвичайну гру, яку вів Сільвер, однією рукою утримуючи ватагу розбійників, а іншою хапаючись за будь-який засіб, щоб урятувати своє нікчемне життя»	Хитрість, зрадливість, розум
«Сільвер, підстрибуючи, шкандибав на своїй милиці. Ніздрі його роздувались. Він лаявся, мов скажений, коли мухи сідали на його розпашіле, спітніле обличчя. Він несамовито смикав за мотузку, поглядаючи на мене зі смертельною ненавистю. Він більше не намагався приховати свої думки»	Ненависть, лицемірство
«Сільвер знову став таким самим ласкавим, ввічливим, запобігливим поваром, яким був під час нашого плавання»	Пристосовництво

Висновок. Джон Сільвер — неоднозначна особистість. У його характері переплелися позитивні й негативні риси. Від природи щедро наділений розумом, кмітливістю, акторськими здібностями, він міг би багато досягти у житті. Але хибний крок, зроблений в юності, призвів його до піратства як способу життя і перекреслив усі можливості, які мала ця смілива, розумна людина.

III. Підсумки уроку

Бесіда

- Звідки пірати вирізали папір для чорної мітки? (*З Біблії*)
- Що було написано на зворотному боці мітки? («*Пси та вбивці*»)
- Чи випадково саме ці слова були написані на мітці? Що вони можуть означати? (*Стівенсон хоче показати, що для піратів немає нічого святого: вони навіть над Біблією готові збиткуватися, не замислившись. «Пси та вбивці» — ці слова стосуються піратів, чиї руки умиті кров'ю.*)
- Як поводити себе пірати, хазяйнуючи на «Іспаньойлі» і на острові? (*Пірати постійно напивалися, готували дуже багато їжі, маючи обмежені можливості, не замислюючись про завтрашній день. Корабель був брудний, ніхто не дбав про нього; замість того, щоб рятувати корабель, розбійники билися. Пірати не були командою: вони були ладні повбивати і своїх, і чужих, піти на зраду. Почувши голос Флінта, всі, крім Сільвера, страшенно перелякалися, що свідчить про їхнє боєязуство. І, звичайно, вирушити у небезпечну путь вони були готові лише заради грошей: заради скарбів капітана Флінта вони були готові на все.*)
- Як закінчується життя піратів?

— Мабуть, такий кінець життя піратів промовляє сам за себе. Можливо, якби в юності ці люди могли передбачити, на що перетвориться їхнє життя, вони б зробили інший вибір.

Недарма просвітитель Жан-Жак Руссо закликав: «Люди, будьте людьми». А грузинський поет Шота Руставелі вважав:

Нарушить клятву —
Недостойно человека.
Помогать в беде другому
Нам завещано от века.

IV. Домашнє завдання

Прочитати повість Е. По «Золотий жук».

УРОК № 57

Тема. Таємниці золотого жука (за повістю Е. По «Золотий жук»)

Мета: викликати інтерес до твору-детективу, перевірити знання тексту повісті «Золотий жук» в ігровій формі, проводити літературні паралелі; розвивати допитливість, спостережливість; виховувати прагнення постійно розвивати свої інтелектуальні здібності.

Обладнання: текст повісті Е. По «Золотий жук», картки з ключовими словами, зашифрована тема, картки для редагування, фотографія жука-скарabeя, зображення обкладинок книжок Е. По.

Тип уроку: урок позакласного читання.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Вдома ви прочитали повість Е. По «Золотий жук». Сьогодні ми проведемо урок-бесіду за змістом цього твору. Але ми не можемо розпочати розмову, не знаючи її теми, бо вона зашифрована. Хто зможе розгадати цю загадку?

Т	З	А	Л	Є	Т	М	Г	Н	Ж	И	К	Ц	І
	*		*		*		*		*		*		

— А тепер розташуйте аркуші на дошці так, щоб тему було добре видно (опустить нижче аркуші зі складами). Отже, тема уроку звучить так: «Таємниці золотого жука». А метою нашого уроку буде розгадування всього, що приховував золотий жук.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь про письменника

— Які цікаві факти з життя письменника вам відомі?

- Не зазнав слави за життя.
- Не був щасливим в особистому житті, був бідним.
- В США існує премія імені Е. По, яку присуджують за найкраще детективне оповідання року.
- Іменем Е. По відкривається історія літератури США.

— Які твори за жанром писав Е. По?

- Детективні
 - містичні
- } Е. По — засновник цих жанрів

— Чи лише прозу писав Е. По?

Читання підготовленим учнем вірша Е. По «Ельдорадо» (*Ельдорадо* — легендарна країна золота й коштовного каміння, яку шукали в Америці іспанські завойовники.)

Молодий та стрункий
Вершник мчав навпрошки,
В дощ і спеку прямуючи радо,
Їхав поночі й вдень,
Ще й співав він пісень,—
Прагнув землю знайти — Ельдорадо.

Скільки років блукав,
Що вже й сивий він став,
Вже утратив і силу, й принаду,
Скрізь об'їздити встиг,
Та в блуканнях отих
Не знайшов він землі Ельдорадо.

На котрімсь із шляхів
Раз він привида стрів,—
Може, в нього він знайде пораду:
«Чи не знаєш хоч ти,

Де я зможу знайти
Землю ту, на ім'я Ельдорадо?»

Каже привид: «Поглянь,—
Там, де обр'ю грань,
Видко гір нерухому громаду;
Отуди твоя путь,
Щоб аж їх перетнуть,
Якщо хочеш знайти Ельдорадо!»

— Як ви вважаєте, чи знайшов своє Ельдорадо письменник? (*Ні, на відміну від головного героя його повісті «Золотий жук».*)

— Тепер біографія письменника Е. По для нас зовсім не таємниця.

2. Виявлення читацьких вражень учнів

- Ваші враження від прочитаної повісті.
- Які герої сподобалися? Чому?
- Які ситуації викликали посмішку?
- Що вразило вас у прочитаному?

3. Робота над текстом

«Чи уважний ти читач?» (перевірка знання тексту).

1) Відредагуйте речення з фактичними помилками.

Робота в парах. Аналіз виконаного завдання.

«Виправ помилку»

№ 1 Головний герой оповідання «Золотий жук» — Генрі Легран	№ 2 Легран оселився на Салівеновому острові поблизу Чарльстона у штаті Північна Кароліна
№ 3 Джупітер вірно служив своєму хазяїнові тому, що той йому добре платив	№ 4 Легран захворів, бо жук укусив його в голову
№ 5 Оповідач дуже добре розумів Леграна, на відміну від Джупітера	№ 6 Героям не вдалося відразу знайти скарб, тому що оповідач переплутав праве око з лівим
№ 8 Джупітер був найспокійніший з усіх героїв, коли вони побачили скарби	№ 7 Оповідач кинувся було танцювати, коли зрозумів, у чому його помилка
№ 9 Легран першим помітив, що намальований жук схожий на череп	№ 10 Знаки на пергаменті були зроблені синім чорнилом

№ 11 «Чортове сідало» — це висока скеля біля тюльпанового дерева	№ 12 «Єпископів заїзд» — це шинок поблизу острова
№ 13 «Добре скло» — це марка красивого скляного посуду	№ 14 Колекції комах Леграна позаздрив би сам Швемербек
№ 15 Біля скарбу шукачі пригод знайшли чотири скелети	№ 16 У важкій залізній скрині було коштовностей на мільйон доларів

2) «Побудуй ланцюжок».

Виправте помилки в існуючому ланцюжку (поміняйте картки місцями), дайте пояснення.

Правильно: жук — пергамент — вогонь — череп — кіт — тепла вода — сковорідка — криптограма.

4. Робота над назвою твору

Слово вчителя

- Як ви гадаєте, чому повість має таку назву? (З жука все починається, він постійно у центрі уваги, ним захоплюються або ненавидять.)
- Знайдіть опис цієї комахи у творі, зачитайте.

«Жук був дійсно розкішний. У науковій цінності знахідки Леграна не могло бути сумнівів — натуралісти того часу ще не знали таких жуків. На спині виднілися з одного боку дві цяточки, і нижче з іншого боку ще одна.

Надкрилля були дивовижно твердими і справді блищали, як поліроване золото. Важкість жука теж була зовсім незвичайною».

— Відкривши примітки у книзі Е. По, я дізналась, що автор вигадав свого жука, поєднавши ознаки 2-х видів жуків, поширених на території США. Знову таємниця: яких саме жуків поєднав письменник, як вони називаються? Гадаю, що всім буде цікаво дізнатися про це докладніше. А своє розслідування таємниці золотого жука нам пропонує вчитель біології (або учень-біолог).

Виступ біолога (з демонстрацією фотографії золотого жука)

Опис золотого жука Е. По відповідає реальності. Нереальною є тільки його велика вага. Скоріше за все прототипом золотого жука був один

з американських видів *Plusiotis* (*Scarabaeidae*). Золотистий хрущ з цього роду і справді здається відлитим із чистого золота, хоча важить він не більше за інших жуків. У описаного Е. По жука є ще темні плями на надкрилках, відсутні у срібного та золотого виду *Plusiotis*, тому коментатори зазвичай вважають, що По змішав ознаки двох різних видів.

У Книзі рекордів Гіннеса жуки сімейства *Scarabaeidae*, які живуть, в основному, у тропіках, визнані найсильнішими тваринами, що існують на світі, у відношенні до своїх розмірів.

Виступ учителя літератури

— Скарабей священний (*Scarabaeus Sacer*) був у Стародавньому Єгипті предметом культу (в тому, як саме жуки котять кульки гною, вбачали прообраз руху сонця). Існував у Єгипті й культ бога Хепрі — бога ранішнього Сонця, який зображувався у вигляді скарабея або людини з головою скарабея.

Фігурки скарабея, виготовлені з дорогоцінного каміння, служили печатками, амулетами, прикрасами. На великих «скарабейях» робились надписи, малюнки, емблеми. Ці фігурки клали у труни й саркофаги з померлими, іноді розміщали їх у муміях. Такої уваги ніякі інші жуки не привертали.

Скарабей — обов'язковий герой науково-популярних книг, у яких розповідається про жуків. А який іще жук може похвалитися тим, що з присвячених саме йому, а не людям, кадрів, розпочинається відомий художній фільм «Фараон» (1966) режисера Єжи Кавалевича?

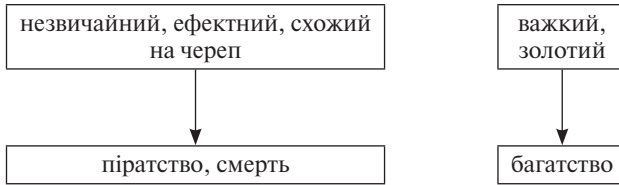
Не обійшли увагою цих комах і письменники. Про різних жуків у своїх творах писали Франц Кафка («Перетворення»), Віктор Пелєвін («Життя комах»), Кліффорд Саймак («Золоті жуки»), Ганс Крістіан Андерсен («Гнойовик»), Конан Дойл («Мисливець за жуками»), Марк Твен («Пригоди Тома Соєра»).

Висновок. Жук у повісті Е. По вигаданий, хоча й дуже схожий на знаменитого скарабея.

5. Бесіда

- Навіщо письменникові потрібно було вигадувати такого жука? (*Щоб ентомолог звернув увагу на його незвичайність. У нього вже була велика колекція комах, тож звичайним жуком він би не зацікавився.*)
- Якими словами ви охарактеризували б цього героя? (*Ефектний, незвичайний, важкий, золотий, схожий на череп*)
- Які б означення ви б виділили як основні? Чому? (*Золотий, схожий на череп — найчастіше повторюються*)

Ознаки жука вказують на основні символи:

Як пов'язані ці поняття між собою та з повістю «Золотий жук»?

Пірати наживали *багатство*, граючи зі смертю, вбиваючи людей. Легран розгадав загадку *пірата* й знайшов його *багатство*.

Саме такий жук найбільше годився для цієї історії.

- Який художній засіб використано у назві твору? Яке значення має слово «золотий» на початку твору і якого значення він набуває з огляду на фінал історії? (Спочатку «золотий» — це колір жука, а в кінці — у переносному значенні — той, що приніс удачу, багатство, скарби; цей художній засіб — метафора.)
- Що дозволило Легранові знайти скарби? (Якості характеру: цілеспрямованість, спостережливість, кмітливість, допитливість, уважність; знання: з хімії, фольклору, англійської мови, географії, історії; вміння: логічно мислити, фантазувати, розгадувати криптограми.)

III. Літературні паралелі

Учитель. Порівняйте повість Е. По «Золотий жук» і роман Р.Л. Стівенсона «Острів скарбів».

Тема обох творів — пошук скарбів, причому захованих піратами. І в повісті, і в романі згадується капітан Кідд — знаменитий пірат, який існував насправді й був показово страчений у Лондоні у XVIII ст.

В обох творах дія відбувається на островах, згадується скеля дивної форми, шлях до скарбів вказує череп або скелет, який знаходиться під деревом або на ньому.

Пошуки скарбів у романі Стівенсона відбуваються за допомогою карти, а в повісті Е. По — криптограми. І якщо Джимові і його друзям насамперед потрібні сміливість та кмітливість, то Легранові необхідні аналітичний розум та знання з різних наук. Позитивні герої обох творів дістають справедливую винагороду: вони проявили свої найкращі риси й таланти і тому здобули бажані скарби.

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичного оцінювання.

УРОК № 58

Тема. Тематична атестація № 5

Мета: здійснити контроль за засвоєнням знань за темою «Творчість Ш. Петефі та Р. Л. Стівенсона»; розвивати письмове зв'язне мовлення, творчі здібності учнів.

ХІД УРОКУ**I. Оголошення теми і мети уроку, ознайомлення із завданнями для тематичної роботи****I варіант**

- 1) Доведіть, що роман Стівенсона «Острів скарбів» належить до пригодницької літератури.
- 2) Порівняйте вірш Ш. Петефі «Коли ти муж...» і поезію М. Львова «Чтоб стать мужчиной, мало им родиться».

Чтоб стать мужчиной, мало им родиться,
Чтоб стать железом — мало быть рудой.
Ты должен переплавиться. Разбиться.
И, как руда, пожертвовать собой.
Какие бури душу захлестнули!
Но ты солдат и все сумей принять:
От поцелуя женского до пули.
И научись в бою не отступать.
Готовность к смерти — тоже ведь оружие.
И ты его однажды примени...
Мужчины умирают, если нужно,
И потому живут в веках они.

- 3) Творче завдання.

Напишіть невелике продовження роману: як склалася доля Джима Хокінса після повернення додому?

II варіант

- 1) Як пов'язані між собою поезія Ш. Петефі та історія Угорщини?
- 2) Порівняйте вірш Ш. Петефі «Коли ти муж...» та поезію Р. Бернса «Чесна бідність».

ЧЕСНА БІДНІСТЬ

Хай бідні ми, хай злидні ми,
Не маємо нічого,
А будьмо чесними людьми
Й не біймося нікого.

Нічого, нічого,
Що ми звання простого!
Звання — лиш карб, людина — скарб,
Цінніший від усього.

Хоч ми їмо черстві шматки,
Вдягаємось убого,
А в багача булки й шовки,—
Ми людяніш од нього.

Нічого, нічого,
Що ми живем убого,
А чесним бути в бідності —
Найвище од усього.

Бундючиться вельможний лорд,
Що сотні слуг у нього;
Дурний, як пень, лихий, як чорт,
А строїть з себе бога.

Нічого, нічого,
Що стрічка й хрест у нього,
Бо хто розумний чоловік,—
Сміється з того всього.

Король зведе в дворянський стан
Лакейчука двірського, —
Людини ж праведної сан
Не дасться ні від кого.

Що з того пустого
Дворянства гербового?
Шляхетний дух, шляхетний ум
Шляхетніший того всього.

Молись же всяк, щоб стало так —
А йдеться вже до того! —
Щоб ум і честь, де тільки єсть,
Пробили скрізь дорогу.

Нічого, нічого,
Діждем ладу нового,
Торжествуватиме весь світ
Братерства перемогу!

(*Р. Бернс*)

3) Творче завдання.

Прочитайте уривок з роману «Острів скарбів». Визначте, який художній засіб використано. Продовжте опис морського пейзажу.

«Тим часом бухту огорнули сутінки. Останні сонячні промені, що пробілися через лісову прогалину, сяяли на вітрилах корабля, як дорожнє каміння на королівській мантії...»

II. Виконання завдань

III. Домашнє завдання

Підготувати повідомлення про Леонардо да Вінчі і його шедевр «Джоконда».

Інсценувати інтерв'ю Р. Бредбері газеті «Комсомольська правда» (1992 р.)

ЛЮДИНА ТА ЇЇ СВІТ

УРОК № 59

Тема. Рей Дуглас Бредбері — американський письменник-фантаст. Нова «Посмішка»

Мета: зацікавити учнів біографією і творчістю Р. Бредбері, ознайомитися з відомостями про Леонардо да Вінчі та його картину «Джоконда», повідомити про особливості жанру новели, працювати над виразним читанням; розвивати почуття прекрасного, виховувати повагу до шедеврів як вищих проявів людського духу.

Обладнання: фотопортрет Р. Бредбері, виставка книг письменника, репродукція картини «Джоконда», портрет Леонардо да Вінчі.

Краса врятує світ.

Ф. М. Достоєвський

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Що таке шедевр?

У словнику ми прочитаємо: «Шедевр — винятковий за своїми достоїнствами витвір мистецтва». Російський письменник К. Г. Паустовський

вважав, що «кожна зустріч з будь-яким шедевром — це прорив у великий світ людського генія. Вона викликає здивування і радість».

Сьогодні на нас чекає саме така зустріч.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Знайомство з картиною «Джоконда» та її автором

1-й учень-мистецтвознавець. Леонардо да Вінчі — геній доби Відродження. Художник, скульптор, архітектор, співець, музикант, поет, філософ, біолог, анатом, геолог, математик, фізик, механік-винахідник, астроном — це все про Леонардо да Вінчі.

Йому належать винайдені й складені схеми зброї, машин, гелікоптерів, парашутів, блочних будинків!

Розшифрувати 6 тисяч записів да Вінчі під силу хіба що секретним службам. Вони зроблені у дзеркальному відображенні і справа наліво. Їх геній вів для себе. А може, він просто полюбляв таємниці?

2-й учень-мистецтвознавець. Одна з них — перед нами. Це шедевр живопису, картина Леонардо да Вінчі «Мона Ліза», або «Джоконда» (1503 р.).

Історія створення цієї картини така. Франческо ді Бартоломео дель Джокондо замовив великому художнику портрет своєї дружини, 24-річної Мони Лізи. Писав його да Вінчі чотири роки. За легендою, щоб викликати посмішку Мони Лізи, Леонардо під час створення портрета завжди запрошував музикантів і співців, що грали на лірі й співали, а також блазнів, які веселили прекрасну жінку.

З невідомої причини Франческо дель Джокондо не викупив картину, а Леонардо до кінця життя не розлучався з нею. Після смерті художника вона перейшла до короля Франції Франциско I і зараз зберігається в Луврі.

3-й учень-мистецтвознавець. У чому ж таємниця привабливості цієї картини? Мона Ліза вражає глядача своєю ледь помітною усмішкою, іронічним поглядом, що ніби пронизує вашу душу. Складається враження, що не ми, а нас вивчає Джоконда, яка є втіленням образу матері Природи.

Святослав Реріх у своїй статті «Мона Ліза» писав:

«Каштановые волосы, разделенные на пробор посредине и гладко зачесанные к вискам, ниспадают красивыми мягкими локонами на плечи. Прозрачная вуаль наброшена на голову и вьется поверх плечей. Платье изначально зеленоватого цвета с глубоким вырезом оживлено более светлыми рукавами, которые когда-то, должно быть, были желтыми.

На заднем плане — фантастический пейзаж с холмами и горами, теплых и мягких тонов, уходящий вдаль, над ним постепенно светлеющее

небо. Две колонны по краям пейзажа закрывает нынешняя рама картины. В этом полотне прекрасны все детали, но внимание прежде всего захватывает лицо.

Картину невозможно описать словами: чем дольше вы смотрите на нее, тем больше возрастает ее воздействие на вас, и вы начинаете чувствовать то удивительное очарование, которое покоряло столько людей на протяжении веков».

Учитель. Недарма К. Г. Паустовский вважав: «У кожному шедевр є те, що ніколи не може стати звичним — досконалість людського духу, сила людського почуття, миттєвий відгук на все, що оточує нас і зовні, і в нашому внутрішньому світі...».

2. Розповідь про Рея Бредбері

Слово вчителя

Рей Дуглас Бредбері — знаменитий американський письменник-фантаст (народився у 1920 р.). Виріс у дружній сім'ї серед люблячих близьких людей. Дитинство вважає прекрасною, щасливою порою свого життя.

Світ наукової фантастики захопив його з 1928 р., коли до нього в руки потрапив перший випуск журналу «Дивні історії» і Рей прочитав оповідання «Світ гігантських мурашок».

А своє перше оповідання Бредбері написав у 12 років, тому що через бідність своєї сім'ї не міг купити, щоб прочитати, продовження книги «Марсіанські війни». Тоді хлопчик і написав свою версію продовження фантастичного твору.

З того часу він назавжди оселився у країні фантазії.

Зараз Бредбері — автор близько 800 науково-фантастичних творів. Серед них і дуже відомі: «451° за Фаренгейтом», «Марсіанські хроніки», «Усе літо за один день», «Канікули», «Посмішка».

У своїх творах письменник хоче зазирнути в майбутнє, щоб зрозуміти, що чекає на людство, застерегти від помилок, яких ще можна уникнути.

«Люди просять мене передбачити майбутнє, а я хочу запобігти йому». (Р. Бредбері)

Інценізація інтерв'ю Р. Бредбері журналісту

«Комсомольської правди» 1992 р.

Журналіст. У серпні 1992 р. вам виповнюється 72 роки. Що ви можете назвати найбільшим успіхом у вашому житті і що — невдачею?

Бредбері. Я прожив чудове, дивне життя і, чесне слово, шкодувати мені немає за чим. Мій найбільший успіх — моя творчість. Я написав 25 книг, 300 оповідань, підготував 60 телесеріалів... Я й зараз не можу і не хочу кидати писати. В травні, наприклад, їду до Праги на прем'єру моєї п'єси «451° за Фаренгейтом»... А невдач було мало.

Журналіст. Чи змінилася людина з часу народження Христа, за останні століття і за останні 25 років?

Бредбері. Думаю, людина стала кращою. Та чи стала вона розумнішою? Аж ніяк! Як влаштувала війни невідомо для чого, так і продовжує. Навіть, якщо задалегідь знає, що війну програє.

Журналіст. Що ви читаєте, окрім фантастики?

Бредбері. Я закоханий у фантастику, бо виріс, читаючи Уеллса. Обожаю Айзека Азімова, Жуля Верна. Подобаються Чарльз Діккенс, Джордж Бернард Шоу, Лев Толстой, Федір Достоєвський. Із задоволенням читаю п'єси Мольєра, Шекспіра.

Журналіст. Ви віруюча людина?

Бредбері. Я вірую у Всесвіт. У його непізнану непередбачуваність. Навіть його існування є фактом нелогічним і надзвичайним. Він неможливий, але він існує. Ви можете своїм інтелектом усвідомити це? Я — ні. І не вірте тій самокоханій людині, яка скаже, що зможе.

Журналіст. Вам подобається жанр соціальної фантастики? Як ви ставитесь до книги Дж. Оруелла «1984 рік»?

Бредбері. Це чудовий жанр, і я теж писав у цьому жанрі. «451° за Фаренгейтом» і книга Оруелла — вам не здається, що в них багато спільного? Ідея — та сама, і навіть фабула схожа. В американських університетах Оруелл викладається тільки в паралелі з Бредбері, вважається, що ми доповнюємо одне одного. Чи відбувалося те, про що я писав у цій книзі, в житті? Сотні разів. Тричі спалювали книги в Александрійській бібліотеці ще тисячу років тому. Потім — в гітлерівській Німеччині, Китаї, в Ірландії. Усі країни пережили це. Коли правитель усвідомлює своє інтелектуальне безсилля, він спалює книги. Всі знають, що це огидно. А ми палимо й палимо...

Журналіст. Де, на вашу думку, варто шукати найспокійніше місце у цьому «шаленому» світі?

Бредбері. В середині самого себе. Ви можете глухнути від реву моторів у центрі Москви чи Лос-Анджелеса й відчувати абсолютний душевний спокій і рівновагу. І, навпаки, якщо ваша голова розколюється від безлічі проблем, вас не врятує навіть безлюдний острів у сотні миль на південь від Гавайських островів.

Журналіст. Ви як митець старшого покоління повинні не визнавати комп'ютер, а як фантаст — ставитися до нього, як до свого дітища. За допомогою чого ви створюєте свої книги?

Бредбері. Так, я не дуже довіряю комп'ютеру і друкую на «старенькій» машинці «Ай-Бі-Ем». Сто двадцять слів за хвилину.

Журналіст. Яку подію ХХ століття ви вважаєте найфантастичнішою?

Бредбері. Без сумніву, приземлення астронавтів на Місяці у 1969 р. Ми думали, що не зможемо цього зробити. Всі думали, що ми

не зможемо! А ми зробили. І, я впевнений, не пройде і 30-ти років, як ми висадимося на Марсі. Я ані хвилини не сумніваюсь, що так і буде. Запам'ятайте мої слова. Збережіть екземпляр газети з цим інтерв'ю і покажіть його десь у 2017 році вашому синові. Він оцінить справедливість мого прогнозу.

3. Робота з літературознавчими термінами

Новела — невеликий прозовий твір з несподіваним фіналом.

Фантастичні твори — літературні твори, в яких описуються події або явища нереальні, такі, що насправді не існують.

4. Читання новели Р. Бредбері «Усмішка».

5. Виявлення читацьких вражень учнів

- Що ви відчули під час читання новели? Поясніть свої почуття.
- Які запитання у вас виникли під час читання твору? Над чим ви замислились?

III. Висновки

— Сьогодні на уроці ми познайомилися з шедевром живопису «Джоконда», дізналися про життя і творчість відомого фантаста Рея Бредбері, прочитали вражаючу новелу «Посмішка».

IV. Домашнє завдання

Вивчити визначення новели, фантастичних творів, підготувати стислий переказ твору «Посмішка».

УРОК № 60

Тема. Знищення природи, цивілізації і культури як наслідок бездуховного науково-технічного прогресу (за новелою Р. Бредбері «Посмішка»)

Мета: з'ясувати причини знищення цивілізації в новелі «Посмішка»; розкрити нищівний вплив бездуховності на життя людини; працювати над переказом твору; розвивати зв'язне мовлення; виховувати небайдужість до долі людства.

Обладнання: репродукція картини «Джоконда», тексти віршів Л. Резніченко, тексти новели.

*Там пусто так, как будто этот город
Давно погиб. Лишь здания стоят.
Он никому не нужен и не дорог.
Бесстрастный город, словно мертвый сад.*

Л. Резніченко

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Читання учителем поезії Лариси Резніченко «Город равнодушных людей».

ГОРОД РАВНОДУШНЫХ ЛЮДЕЙ
Там солнце не восходит, не садится,
Там нет ни летних, ни весенних дней.
Плоды не зреют, не щебечут птицы,
Деревья там привыкли каменеть.
А капли превращаются в крупинки,
А реки погибают подо льдом.
Там осенью в туманно-серой дымке
Фонарь тоскливо стонет за углом.
Там пусто так, как будто этот город
Давно погиб. Лишь здания стоят.
Он никому не нужен и не дорог.
Бесстрастный город,
Словно мертвый сад!..

Що поєднує місто байдужих людей і місто в новелі «Посмішка»? Наведіть цитати з вірша.

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

1. Опитування

- Що таке новела?
- Які твори називають фантастичними?

2. Стислий переказ новели Р. Бредбері

III. Робота над темою уроку

1. Робота з текстом

- Коли відбуваються події, описані в творі? (*У 2061 році, у майбутньому*)
- Зачитайте цитати, в яких описується, як виглядають люди і місто майбутнього?

«Червоні, обвітрені руки», «засмальцьований, з цупкої мішковини одяг», «надщерблені філіжанки з несправжньою кавою», «страхітливий одяг», «брудні капелюхи», «зруйновані будинки», «замість міст — звалища мотлоху, вулиці від бомб ніби після корчування дерев, а половина полів уночі світяться від радіації».

Висновок Тома: «Ми ненавидимо усіх і все».

- Чи подобається вам таке майбутнє?
- Як ви гадаєте, що трапилося на Землі, що спричинило такі зміни у житті людства? (*Війна, екологічна катастрофа могли призвести до руйнації цивілізації, загального розчарування в цивілізації.*)

2. Бесіда

- Навіщо так рано на вулиці вишиковується черга? (*Щоб сплундрувати шедевр*)
- Чому прийшов хлопчик? (*Можливо, з цікавості*) Що він знає про картину? (*Картину написано дуже давно, на полотні; жінка, що зображена на ній, посміхається.*)
- Як сприймаються читачем слова Грігсбі про те, що хлопець розуміється на мистецтві? (*Спочатку з іронією, а потім це виявляється правдою*)

3. Виразне читання уривку за особами від слів

«Том завмер перед картиною» до слів «схлипуючи, Том побіг геть...»

- Чим Том відрізнявся від натовпу людей? (*Він був людиною, бо розумів красу і силу мистецтва, не міг сплундрувати прекрасне.*)
- Чому хлопчикові дісталась саме усмішка Джоконди? (*Це найбільша загадка у картині Леонардо да Вінчі, вона не підлягала знищенню, вона повинна була бути врятована, щоб дати надію людству на відродження.*)
- На яку людину очікують у черзі? (*«Ще з'явиться тямуща людина, яка її [цивілізацію] підлатає. Запам'ятайте мої слова. Людина з головою... Людина, у якої душа лежить до прекрасного».*)
- Хто може стати такою людиною? (*Том, який не втратив якостей справжньої людини, який вміє цінувати прекрасне, а краса, як відомо, може врятувати світ.*)

4. Читання вірша М. Лисянського «Посмішка Джоконди»

УЛЫБКА ДЖОКОНДЫ

Летел в её улыбку камень,
 Вонзали нож по рукоять.
 Посмотрит тёмными зрачками —
 И улыбаётся опять.
 Из Лувра выкрали. И даже
 На Пикассо упала тень,
 Но вновь она на вернисаже
 Улыбкою встречает день.
 Смеялись флейты,
 Пели скрипки
 На всех сеансах год подряд,
 Чтоб вызвать этот миг улыбки,
 Непостижимый этот взгляд.
 Умолкло всё, всё притаилось,

На всех ветвях, на всех кустах,
 Когда улыбка появилась
 У Моны Лизы на устах.
 Постичь до дна улыбку надо,
 Чтоб увидать в её венце
 Измученного Леонардо
 С улыбкой на худом лице.
 Левша, он сам сработал раму,
 Сам врезал в рамку вензеля.
 С тех пор улыбкой этой самой
 Интересуется земля.
 Джоконда властно и коварно
 Сквозь линзы стёкол четырёх
 Глядит с улыбкой лучезарной
 Равно на умниц и дурёх.
 Смеётся флейта,
 Плачет скрипка —
 Не расставались будто с ней,
 А легендарная улыбка
 Меж тем с годами всё ясней,
 Не меркнет и не угасает,
 Светлее дня,
 Сильнее тьмы.
 Джоконда, видно, что-то знает,
 Чего ещё не знаем мы!

— Сьогодні б Джоконда плакала, вважає С. П. Швіндлерман, доктор біологічних наук, академік Української екологічної Академії наук.

«Якби великий художник малював Джоконду зараз, через п'ять років, то вона б плакала. “Сльози” Джоконди ми бачимо у повенях і селях, в “облисілих” Карпатах, у Чорнобильському вибухові, за мить до якого, безпосередньо під 4-м реактором був епіцентр мікроземлетрусу — Природа немовби вказує на людські помилки. Про це варто замислитися всім, на кого дивиться (або в чію душу заглядає) Джоконда».

IV. Висновок

«Продовж речення».

Сьогодні на уроці я...:

- звернув увагу на...
- замислився над...
- здригнувся від...
- вирішив...

V. Домашнє завдання

Письмово відповісти на запитання: «Чи врятує краса світ?»

УРОК № 61

- Тема.** Урок розвитку мовлення. Написання твору за новелою Р. Бредбері «Посмішка»
- Мета:** вчитися складати план до майбутнього твору, визначати основні його частини; писати твір-роздум за даною темою.

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань**

Читання письмових відповідей на запитання «Чи врятує краса світ?»

(Учні можуть зазначити у своїх відповідях, що вміння милуватися прекрасним, переживати відчуття естетичної насолоди — це особливість людини, саме цим вона відрізняється, наприклад, від тварин. Людина, яка здатна захоплюватися прекрасною картиною, плакати від геніальної музики чи співпереживати з героями талановито написаної книги, на завжди збереже в собі найкращі якості: доброту, вміння співчувати, радіти життю, — отже, залишиться справжньою людиною, як, наприклад, хлопчик Том з новели Р. Бредбері «Посмішка».)

II. Підготовка до написання твору**1. Слово вчителя**

— Краса може врятувати світ. Але хто врятує красу? Герої новели «Посмішка» вже втратили людські риси і схожі на варварів, для яких немає нічого святого.

Пригадайте: «Якби Леонардо да Вінчі малював Мону Лізу сьогодні, вона б плакала...».

Як зберегти Мону Лізу, її посмішку сьогодні? Що необхідно зробити, аби врятувати наш світ від бездуховності, жорстокості, від перспективи майбутнього, зображеного в новелі Р. Бредбері «Посмішка»? *(Можливі відповіді: треба берегти природу, покращувати екологічний стан Землі, стежити за тим, щоб ідеалом людей були вічні, справжні цінності, а не їхні сурогати, виховувати в собі почуття поваги до прекрасного.)*

2. Складання плану твору-роздуму на тему «Як врятувати Мону Лізу?»

План

I. Вступ

«Мона Ліза» — героїня новели Р. Бредбері «Посмішка».

II. Основна частина.

Що врятує Мону Лізу?

1. Екологічний захист Землі.
2. Духовний розвиток людей.
3. Любов до прекрасного.

III. Висновки.

Порятунок людству потрібен уже сьогодні.

3. Коментар вчителя

— Сьогодні ми пишемо твір-роздум, тобто в основу його будуть покладені ваші думки, розмірковування з теми, яка буде назвою твору.

Мета — відповіді на запитання, яке поставлене перед вами, не відхиляючись від теми.

У *вступній частині*, невеликій за обсягом, потрібно зазначити, що «Мона Ліза» — героїня не тільки всесвітньо відомої картини Леонардо да Вінчі, а й новели Р. Бредбері «Посмішка».

Наприклад:

«Мона Ліза». Усі люди на світі знають її ім'я. Так називається прекрасна картина геніального Леонардо да Вінчі. Та не тільки. «Мона Ліза» — це й героїня новели Рея Бредбері «Посмішка», в якій розповідається про страшне майбутнє Землі, коли люди стануть схожими на варварів, втрачуть людську подобу.

У *основній частині* необхідно накреслити шляхи виходу людства з небезпечної ситуації, в якій воно опинилося. Один з них — екологічний захист планети, другий — духовне вдосконалення людства, третій — відродження вміння бачити прекрасне й захоплюватися ним.

Наприклад:

Як же рятувати Мону Лізу? Більшість мистецтвознавців вважає, що в образі красивої жінки художник хотів показати саму Природу. Якщо так, то треба рятувати саме її. Зробити це можна, посиливши екологічний захист нашої планети, оберігаючи природу, як не дивно, від самих людей. Зробити свій внесок у цю «дорослу» справу можуть і діти: достатньо не смітити навколо себе, не знищувати квіти та дерева, не знущатися над тваринами, захищати їх від небезпеки.

Людина, що добре вихована, ніколи не кине на землю трамвайний квиток чи обгортку від цукерки. Їй не треба зараз замислюватися про забруднення навколишнього середовища — вона це робить за звичкою. А тим, для кого стало звичкою забруднювати довкілля, ображати людей, віддавати перевагу матеріальним цінностям, потрібно подумати про духовне самовдосконалення. «Душа обязана трудиться и день, и ночь, и день, и ночь...».

Тільки людині притаманна любов до прекрасного. Милуючись красивим краєвидом, слухаючи чудову мелодію, ми переживаємо почуття, які дозволяють душі здригнутися, зрадіти, очиститися від усілякого «цивілізаційного мулу». Якщо для нас це буде неважливим, ми станемо

«глухими», байдужими до людської радості й горя, до долі планети і всього живого на ній.

У висновку потрібно наголосити на тому, що допомога людству неохідна вже сьогодні.

Наприклад:

Від людей, що зараз живуть на Землі, залежить, яким буде майбутнє планети і чи буде воно взагалі. Якщо люди збагнуть вічні цінності, збережуть здатність відчувати естетичну насолоду, не допустять екологічної катастрофи, то Мона Ліза посміхатиметься і наступним поколінням. А думати про це варто вже сьогодні.

Можна дати учням зразок вступної частини для продовження.

III. Написання творів на чернетках

IV. Домашнє завдання

Переписати твори в зошити.

УРОК № 62

- Тема.** Антуан де Сент-Екзюпері — французький письменник. «Маленький принц» — філософська алегорична казка-притча
- Мета:** зацікавити біографією й творчістю А. де Сент-Екзюпері; ознайомити з історією створення казки «Маленький принц», засвоїти нові літературознавчі терміни; розпочати читання казки; виховувати повагу до книги як до джерела мудрості.
- Обладнання:** фотопортрет А. де Сент-Екзюпері, виставка книг письменника, музичний запис пісні М. Таривердієва та М. Добронравова «Зоряна країна».

Перш ніж писати, треба жити.

Сент-Екзюпері

*Звідки я родом? Я родом з дитинства,
як з якої-небудь країни.*

Сент-Екзюпері

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Звучить пісня на музику М. Таривердієва, слова М. Добронравова «Зоряна країна».

- Чому саме цю пісню обрано, щоб розпочати урок? (*Вона написана про мрійника, який любить небо й зорі, в пісні згадується Екзюпері та Маленький принц. Ця пісня — відгук на творчість письменника і його книгу «Маленький принц».*)
- Чим же зачарує ця книга? Хто автор цього дивного твору? Про це ми дізнаємось сьогодні на уроці.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь вчителя про життя і творчість Екзюпері

— Льотчик і філософ. Напевне ніхто, крім А. де Сент-Екзюпері, не зміг би поєднати одне з другим. Пілот поштових ліній, начальник аеродрому в пустелі й письменник, мислитель-гуманіст. «Для мене літати і писати — одне й те саме, — говорив Екзюпері. — Головне — діяти, головне — знайти себе».

Антуан де Сент-Екзюпері народився 29 червня 1900 року в Ліоні у графській родині. Рід Сент-Екзюпері старовинний, предки Антуана були воїнами й магнатами, історичні писання згадують про них з 1235 року. Але в батька Антуана не залишилось нічого, крім титулу, й він заробляв на життя чиновницькою працею. Він помер, коли Антуанові було 4 роки. Виховувала хлопчика мати, мудра й благородна жінка. Вона походила з багатого провансальського роду, отже, дитинство Антуана проходило у середньовічних оселях — замках її тіток.

«Спочатку був Антуан де Сент-Екзюпері, сильний, веселий, відвертий хлопець, який у 12 років уже конструював аероплан-велосипед і заявляв, що злетить у небо під захоплені крики натовпу: “Хай живе Антуан де Сент-Екзюпері!”

У сім’ї його називають Король Сонце через його біляве волосся; товариші прозвали Антуана Звіздарем через його задертий до неба ніс. Він уже тоді був маленьким принцом, завжди радісним і безстрашним»¹.

Антуан пише вірші. На полях зошитів з віршами малює схеми моторів. Так у його життя входить поезія і техніка — дві стихії, що стануть любов’ю майбутнього письменника і пілота Сент-Екзюпері.

Вже у 12 років Антуан вирушає у свій перший політ. Його взяв із собою на борт літака пілот Жюль Ведрін. Цей день Антуан запам’ятав на все життя.

Саме тому в 1921 р. він покидає Париж і записується добровольцем до Страсбурзького авіаційного полку. Вчитися льотній справі він був змушений у приватників. На навчання у матері випрошує 2 тисячі франків. Через рік — він уже лейтенант авіації.

¹ А. Моруа. Литературные портреты.

Через аварію Екзюпері демобілізують. А в 1926 р. він переходить до цивільної авіації, яка перевозила пошту з Тулузи через Касабланку в Даккар. Про його життя в цей час розповідають книги: «Пошта на Південь» (1929), «Нічний політ» (1930), «Планета людей» (1939) та інші.

Під час Другої світової війни Екзюпері, всупереч рішенням медичної комісії, яка визнала його не придатним до військової служби, опиняється на фронті. Він — офіцер розвідувальної авіагрупи.

У 1943 р. Екзюпері звільняють у запас. Але він добивається спеціального дозволу на кілька польотів. Він передчуває смерть і готується до неї. Антуан пише листа до матері, останнього листа: «Дорога матусю, я так хотів би, щоб ви не хвилювалися за мене і щоб до вас дійшов цей лист. Почуваю себе я дуже добре. Я горюю, що так давно всіх вас не бачив. Я хвилююсь за вас, моя дорога старенька матусю. Який же все-таки нещасний час! Коли нарешті стане можливим сказати тим, кого любиш, що ти їх любиш! Матусю, поцілуйте мене так, як я вас цілую, від усього серця. Антуан».

31 липня 1944 р. Екзюпері піднімається в дев'ятий дозволений політ — він повинен був стати останнім. «Люди з тривогою і надією дивляться в далечінь, у той бік, де Франція, пристрасно бажаючи побачити у небі літак, що повертається. Та з кожною хвилиною надія слабшає, а потім щезає зовсім. Запас палива в літаку вже скінчився... І командир ескадрильї скаже одному з льотчиків: “Ви виконаєте завдання, доручене майорові де Сент-Екзюпері”»¹.

Ніхто не зможе дізнатися, де загинув цей відважний Маленький принц. Місцем його вічного перебування стане планета Земля...

Виразне читання вірша російської поетеси Юлії Друніної «Пилот Сент-Екс, поет Екзюпері». (*Сент-Екс — так називали друзі Екзюпері.*)

Влюбленный в землю,
Он любил и небо,
Да так, что без него
Прожить не мог.
Но этот гений,
Этот полубог,
По мнению многих,
Мудрым вовсе не был.
И то сказать —
Творил бы в тишине,
Своим лишь, кровным,
Занимаясь делом...
Пилот Сент-Экс

¹ А. Моруа. Литературные портреты.

На грянувшей войне
 Был горячо
 И леденяще смелым.
 Он в небесах
 Остался навсегда...

Гори в угрюмом космосе,
 Гори,
 Безумная и мудрая звезда —
 Пилот Сент-Экс,
 Поэт Экзюпери.

— Як можна пов'язати епіграф до уроку «Перш ніж писати, треба жити» з біографією письменника? Чи можна назвати його життя подвигом?

Чому у вірші Ю. Друніної зірка Екзюпері названа безумною і водночас мудрою?

2. Історія створення казки «Маленький принц»

Казка «Маленький принц» створюється в найтяжчий для письменника час, коли він знаходиться у вимушеній еміграції в США і звідти рветься на фронт. У 1942 році видавництво замовляє Екзюпері різдвяну історію для дітей, і він працює ночами, щоб вчасно закінчити казку.

Перекладач російською мовою казки «Маленький принц» Нора Галь писала: «Сумна і насмішувата казка ця, звичайно, більше для дорослих, ніж для дітей... Над нею і посміхнешся, і посумуєш, а головне — неодмінно замислишся... Казка ця — мудра і людяна, і автор її не тільки поет, але й філософ».

3. Теорія літератури

Повторюємо:

Казка — це... *(розповідний твір про вигадані, фантастичні події).*

Алегорія — це... *(художній засіб, за допомогою якого узагальнене поняття розкривається через конкретні образи).*

Вивчаємо:

Притча — це невеликий твір повчального характеру з чітко вираженою мораллю.

4. Читання казки. Бесіда

1) *Присвята. Читання*

- Кому присвячує свою книжку автор? Чому? *(Своєму другові Леону Верту; він потребує утішення.)*
- Який висновок щодо світу дорослих і світу дітей робить автор у присвяті? *(«Усі дорослі колись були дітьми, але мало хто з них про це пам'ятає».)*

Працюємо зі «Скарбничкою золотих висловів». (Це може бути окремий листок у зошиті чи аркуш паперу в красиво оформленому конверті. У «Скарбничку» будуть записуватися афоризми з казки Екзюпері.)

Афоризм — короткий, оригінальний, влучний вислів, узагальнення, глибока думка, виражена в лаконічній формі.

Після читання присвяти до «Скарбнички» можна записати фразу: «Усі дорослі колись були дітьми, але мало хто з них про це пам'ятає».

2) Читання I розділу

- Що і чому втратив розповідач у 6 років? (*Віру в себе; дорослі переконали хлопчика, що він не має хисту до малювання тільки тому, що не розуміли його малюнків.*)
- Чи став розповідач дорослим? (*Дорослим він себе не відчував, лише прагнув пристосуватися до їхнього світу, зрозуміти їх. «Я довго жив серед дорослих. Я бачив їх зовсім близько. І через це, зізнаюся, не почав думати про них краще». Дуже схоже на: «Я довго жив серед тигрів».*)

Головне почуття героя — ... (*сум, відчуття самотності людини, яку не розуміють оточуючі*).

3) Читання II розділу

Головне почуття розповідача — ... (*здивування*).

- Чому хлопчикові найбільше сподобався останній малюнок? (*У дітей добре розвинена уява, фантазія, тому хлопчик навіть «побачив», що баранець «заснув».*)

4) Читання III розділу за особами

«Загадки маленького принца».

Як ви розумієте слова хлопчика:

«Якщо йти все вперед та вперед, далеко не зайдеш...»?

Розгадуємо загадки Маленького принца.

1. В прямому значенні цей вислів означає, що планета хлопчика дуже маленька, тому ані баранцеві нікуди втекти, ані Маленькому принцові розгулятися ніде.

2. В переносному значенні (якби дія відбувалася на Землі) ця фраза може означати, що якщо йти все вперед та вперед, не зупиняючись, то не буде часу, щоб «обрости» друзями, власним домом, тим, що таке важливе для людини. Буде шлях, але не буде щастя від теплих людських стосунків.

Запис фрази у «Скарбничку золотих висловів».

5) Читання IV розділу

- Що нового ми дізналися про світ дорослих і світ дітей? (*«Дорослі дуже люблять цифри»; «Діти повинні бути поблажливими до дорослих»; «Ми ті, хто розуміє, що таке життя,— ми, звичайно, сміємося над номерами й цифрами.»*)
- Навіщо льотчик купив фарби й кольорові олівці? (*Малювати портрет Маленького принца, щоб не забути його.*)
- Чому дорослий чоловік, який востаннє малював у 6 років, раптом розпочав малювати? (*Він знову повірив у свої сили, а допоміг йому в цьому Маленький принц.*)
- А як складаються ваші стосунки з дорослими?

Шестикласники можуть відповісти, що відчувають любов близьких до себе, піклування дорослих, але розуміють, що до повної гармонії стосунків їм далеко. Батьки наполягають на високих вимогах до дітей, яким не завжди хочеться робити те, чого бажають дорослі. Батькам і вчителям важко змиритися з недосконалістю дітей, і вони прагнуть їх «підправити», змінити. Діти ж хочуть всього у житті дійти самостійно. (В цьому віці діти ще не дуже критично ставляться до дорослих і найчастіше сприймають їх такими, які вони є. Найбільші суперечності між дітьми й дорослими виникають пізніше, у 7–9 класах. Під час вивчення казки «Маленький принц» у 7 або 8 класі діти реагують на такі питання, проблеми гостріше, вразливіше, ніж шестикласники.)

- Чи актуальна проблема «батьків і дітей» у наш час? (*Так, ця проблема вічна.*)

III. Висновки

- Світи дорослих і дітей різні, тому діти й дорослі не завжди розуміють одне одного;
- іноді дорослі руйнують віру дитини в себе, свої сили, і це небезпечно;
- усі дорослі колись були дітьми, але не всі про це пам'ятають.

IV. Домашнє завдання

Підготувати усну відповідь на запитання:

«Хто з героїв Екзюпері міг повторити його слова: “Звідки я родом? Я родом з дитинства, як з якої-небудь країни?”»; вивчити визначення притчі.

УРОК № 63

Тема. Планета Маленького принца

Мета: працювати над виразним читанням за особами, розмірковувати над стосунками героїв казки, розкрити сутність алегоричних образів твору, поповнювати «Скарбничку золотих висловів», розгадувати загадки Маленького принца; виховувати бажання працювати над собою.

Обладнання: схеми; ілюстрації до казки.

*Встав уранці, умився, привів себе до ладу —
й одразу ж упорядкуй свою планету.
Сент-Екзюпері*

ХІД УРОКУ**I. Актуалізація опорних знань****1. Опитування**

Дайте визначення:

- притчі;
- алегорії;
- казки.

2. Перевірка домашнього завдання

Усна відповідь на запитання: «Хто з героїв Екзюпері міг повторити його слова: “Звідки я родом? Я родом з дитинства, як з якої-небудь країни”». (Повторити слова Екзюпері, звичайно, міг би льотчик-оповідач. Він так і не став дорослим, вимушений жити у світі дорослих і пристосовуватися до нього. Сум за дитинством відчувається у багатьох його фразах. Промовити ці слова міг би й Маленький принц, який є втіленням дитячого, безпосереднього, чистого світосприйняття.)

II. Мотивація навчальної діяльності

А може, планета Маленького принца і є «країною дитинства»?

Словесне малювання. Якби у вас була власна планета, як би вона виглядала? Хто б на ній жив? Опишіть вашу планету.

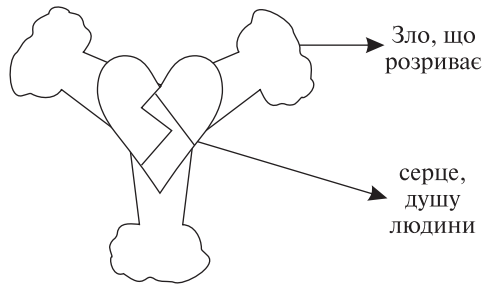
III. Робота з текстом**1. Читання V розділу**

Робота в групах.

«Загадки Маленького принца»

- Чому Маленькому принцеві потрібно було виполювати паростки баобабів? (*Щоб вони не вирости, не захопили всю планету і не розірвали її.*)
- Що означають баобаби і планета, якій вони загрожують? (*Кожна група висловлює свою думку.*)

(Баобаби — шкідливе, жахливе сім'я. Це зло, що оселяється в душі людини. Якщо не працювати над собою, не «виполювати» паростки зла у своїй душі, то воно розростеться, заповнить усю душу, серце людини і може розірвати його. (*Пригадайте вислови «лопнути від злості», «сійте розумне, добре, вічне».*))

- Як зрозуміти вислів «Встав уранці, умився, привів себе до ладу — й одразу ж упорядкуй свою планету»? (*У прямому значенні — людині потрібно стежити як за чистотою, так і за порядком на своїй планеті. Треба не смітити, вчасно прибирати, захищати її, стежити за екологічним станом рідної планети. В переносному значенні — не можна забувати про чистоту духовну, треба берегти свою душу від паростків зла. Духовна чистота не менш важлива за фізичну.*)

«Скарбничка золотих висловів»

Запишемо: «Встав уранці, умився, привів себе до ладу — й одразу ж упорядкуй свою планету».

2. Читання VII розділу за особами

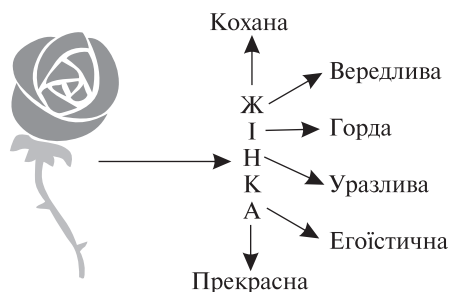
- Чому посварилися льотчик і Маленький принц? (*Оповідач прагнув відремонтувати літака, а хлопчик хотів з'ясувати, навіщо троянді колючки.*)
- Як виглядала ця ситуація з точки зору дорослого? (*Він хотів урятуватися, повернутися додому, а Маленький принц не міг йому допомогти, тільки заважав своїми питаннями.*)
- Чому Маленького принца так хвилювало, «навіщо троянді колючки»? (*На його планеті жила троянда, і хлопчик не хотів, щоб баранець її з'їв. Він хотів зберегти і квітку, і баранця, але не знав як.*)

- Хто з героїв вивищується над особистими проблемами до глобальних, а хто — ні? (*Льотчик зараз думає тільки про порятунок свого життя, все інше для нього — неважливе, Маленький принц, стривожений власною проблемою, замислюється над «вічними» питаннями: «Мільйони років у квітів ростуть колючки. І мільйони років баранці все одно їдять квіти. Так невже ж це не серйозна справа — зрозуміти, навіщо вони з усіх сил намагаються відростити колючки, якщо від них немає ніякої користі? Невже це не важливо, що баранці і квіти воюють одне з одним?»*.)

3. Читання VIII, IX розділів за особами

- Розкажіть про характер Троянди. (*Горда, вередлива, кокетлива, уразлива*)
- Як склалися стосунки Маленького принца і Троянди? (*Маленький принц піклувався про квітку, а вона весь час вередувала.*)
- Чому Маленький принц вирішив залишити свою планету? (*Він страждав через непорозуміння з квіткою. Під час прощання Троянда зізналася Маленькому принцеві, що кохає його, але він вже прийняв рішення і не змінив його.*)

З'ясуйте алегорію образу Троянди.

В образі Троянди ми бачимо жінку, прекрасну, кохану, але вередливу, горду, егоїстичну.

- Яких висновків дійшов герой казки? (*«Нічого я тоді не розумів. Треба було судити не за словами, а за справами. Вона дарувала мені свій аромат, осявала моє життя, мов сонце»; «Я не повинен був тікати. За цими нелукавими хитрощами я повинен був відчути ніжність. Квіти такі непослідовні! Та я був ще дуже молодий, я ще не вмів любити»*.)
- Як ви розумієте останні слова хлопчика: «Та я був ще дуже молодий, я ще не вмів любити»? Що означає любити? (*Розуміти, підтримувати, прощати...*)
- Яку фразу можна записати до «Скарбнички золотих висловів»? (*«Треба було судити не за словами, а за справами»*.)

IV. Домашнє завдання

Підібрати підписи-цитати до малюнків з розділів VII–IX.

УРОК № 64

Тема. Подорож Маленького принца

Мета: простежити шлях Маленького принца у Всесвіті, зрозуміти сенс цієї подорожі; розкрити сутність алегоричних образів; працювати над виразним читанням; виховувати здатність критичного ставлення до явищ навколишнього світу.

Обладнання: схема «Подорож Маленького Принца»; карта зоряного неба.

ХІД УРОКУ

I. Перевірка домашнього завдання

Підібрати цитати-підписи до малюнків Екзюпері.

1. «Маленький принц не міг стримати захоплення:
— Яка ви прекрасна!»
2. «А коли він востаннє полив чудову квітку і збирався накрити її ковпаком, йому навіть захотілося плакати».
3. «Останнього ранку він старанніше, ніж звичайно, прибрав свою планету. Він дбайливо прочистив діючі вулкани... Крім того, у нього був ще один згаслий вулкан... Він прочистив і згаслий вулкан теж».

II. Мотивація навчальної діяльності

Карта зоряного неба.

— Чи хотіли б ви помандрувати Всесвітом, побувати на інших планетах? Ми зробимо це разом із Маленьким принцом і намалюємо карту Всесвіту Маленького принца.

III. Робота з текстом**1. Читання за особами X розділу**

- Яке враження справив на Маленького принца король? (*Дивна людина, король без підданих*)
- Чи можна назвати короля розумним? (*І так, і ні. Він начебто говорить мудро: «Від кожного треба вимагати стільки, скільки він може дати. Влада насамперед повинна бути розумною... Я маю право вимагати слухняності, тому що веління мої розумні». Але в цей же час пропонує Маленькому принцові судити старого щура, а потім помилувати його, щоб потім було кого судити знову. Так безглузді ідеї викликають сумнів у мудрості короля.*)
- Які слова короля можна записати у «Скарбничку золотих висловів»? (*«Судити себе самого набагато важче, ніж інших. Якщо ти зумієш правильно судити себе, значить, ти дійсно мудрий».*)

- Як ви розумієте ці слова?
- Яку рису характеру уособлює в собі король? (*Владолюбність*)
Зображення на карті планети короля (*див. схему*).

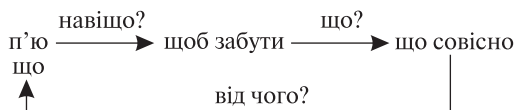
2. Читання розділу XI

- Хто жив на другій планеті? (*Честолюбець*)
- У чому полягав сенс його життя? (*Викликати захоплення, пошану до своєї особи: «Визнавати, що на цій планеті я найкрасивіший, найошатніший, найбагатший і найрозумніший»*)
- Що здивувало хлопчика у розмірковуваннях честолюбця? (*Честолюбця зовсім не хвилювало, що його ні з ким порівнювати, він не прагнув чогось досягти, щоб викликати справжнє захоплення.*)
- Яка домінуюча риса цього героя? (*Честолюбність*)
- Які слова з цього розділу можна занести до «Скарбнички золотих висловів»? (*«Марнославні люди глухі до всього, крім похвали»*)
- Як ви розумієте цей вислів? У чому полягає небезпека такої життєвої позиції? (*Марнославні люди хочуть чути лише компліменти, не замислюючись над власними недоліками, які можна було б виправити, якби вони прислухались до критики. Небезпека такої життєвої позиції — в байдужості до навколишнього світу, небажання допомогти тому, хто потребує допомоги та неможливості самодосконалення.*)

Зображення на карті планети честолюбця.

3. Читання розділу XII

- Який герой жив на третій планеті? (*П'яничка*)
- Що здивувало Маленького принца у поясненнях цього героя? (*Замкнене коло:*

Нелогічність учинків героя, відсутність спроб розірвати це замкнене коло, змінити своє життя на краще.)

- Які риси характеру переважають в образі п'янички? (*Нелогічність, слабкість*)
Зображення на схемі планети п'янички.

4. Читання розділу XIII

- Кому належала четверта планета? (*Ділкові*)
- Чим зайнята ця людина? (*Він рахує зірки і «кладе» їх у банк; вважає цю справу серйозною.*)

- Доведіть, що ділок — неромантична людина. (*Увесь час працює, рахує зірки, але ніколи не милується їхньою красою, навіть не пам'ятає, як вони називаються: «Такі маленькі, золоті, усякий ледар як подивиться на них, так і замріється»; багатство потрібне йому для власного збагачення, а не для радощів життя.*)
- Чому у Маленького принца виникають сумніви щодо володіння зірками ділком? («У мене є квітка, і я щоранку її поливаю. У мене є три вулкани, і я щотижня їх прочищаю. Усі три прочищаю і погаслий теж. І моїм вулканам, і моїй квітці корисно, що я ними володію. А зіркам від тебе немає ніякої користі...»)
- Яку рису характеру уособлює ділок? (*Любов до багатства, неромантичність*)
Зображення на схемі планети ділка.

5. Читання розділу XIV

- Хто жив на п'ятій планеті? (*Ліхтарник*)

- Які почуття він викликав у Маленького принца? Чому? (*Ліхтарник єдиний, хто викликав у Маленького принца повагу.*

«У його роботі все-таки є сенс. Коли він запалює свій ліхтар — немов народжується ще одна зірка чи ще одна квітка. А коли він гасить ліхтар — немов зірка чи квітка засинають. Чудове заняття. По-справжньому ко-рисне, тому що красиве».

«Йому все більше подобалась ця людина, вірна своєму слову».

«Він думав не тільки про себе».

Маленький принц навіть хотів залишитися на цій планеті, подружитися з ліхтарником, людиною, що тримає свого слова, працює і думає не лише про себе.)

- Які риси характеру уособлює цей герой? (*Вірність слову, неегоїстичність*)

Зображення на схемі планети ліхтарника.

6. Читання розділу XV

- Кому належала шоста планета? (*Географові*)
- Чому Маленький принц був розчарований після розмови з географом? (*Спочатку Маленький принц зрадив, бо подумав, що географ займається «справжньою справою». Але, виявляється, житель планети, що зайнятий «серйозними» справами, навіть не знає, чи є гори і океани на його астероїді. Він вважає себе надто важливою особою для того, щоб робити «живу» справу, її він замінив на «паперову».)*
- Які риси характеру є головними в образі географа? (*Відсталість — «ми пишемо про речі вічні й незмінні», недопитливість.*)

Зображення на схемі планети географа.

IV. Висновки

— Майже після кожної розмови з жителями астероїдів Маленький принц промовляє такі слова: «Що за дивний народ ці дорослі!» Недоліки, що втілюють у собі ці герої, настільки очевидні для хлопчика, наскільки непомітні для них самих. Маленький принц, вирушаючи в подорож, мріяв пошукати собі заняття та навчитися чого-небудь. Поки що повчитися він міг лише у ліхтарника: його вірності своєму слову та неегоїстичності.

V. Домашнє завдання

Розкрити сутність алегоричних образів жителів астероїдів за допомогою схеми «Подорож Маленького принца».

УРОК № 65

- Тема.** Написання розділу до казки «Маленький принц»
- Мета:** розвивати зв'язне мовлення; виділяти спільні ознаки в композиції розділів про планети-астероїди; вчитися писати свій розділ у стилістичній єдності з казкою Екзюпері.
- Обладнання:** схема «Подорож Маленького принца».
- Тип уроку:** урок розвитку мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Карта подорожі з «порожньою» планетою.

- Чи подобається вам казка «Маленький принц»?
- Що, на вашу думку, потрібно людині, щоб писати так, як Екзюпері? *(Мати життєвий досвід, цікаві ідеї, уміти образно мислити, любити слово, уміти влучно й лаконічно говорити про важливе...)*

— Сьогодні ви спробуєте себе в ролі творців, письменників. Подивіться уважно на карту подорожі Маленького принца. Поясніть суть алегоричних образів короля, честолюбця, п'янички, ділка, ліхтарника, географа (перевірка домашнього завдання).

Ви бачите, що на карті з'явилася ще одна планета, на якій побував герой казки до прибуття на Землю. Але на ній нічого не написано, вона «порожня», на ній ще ніхто не живе. І тільки від вас залежить, хто стане героєм казки, жителем цієї планети. Як вона буде виглядати, про що буде говорити з її жителями Маленький принц, це залежить від вашої уяви та фантазії.

II. Підготовча бесіда**1. «Обираємо героя»**

- Чому герої, що живуть на астероїдах, не мають імен? *(Це не конкретні люди, а узагальнення, алегоричні образи.)*
- За яким принципом обирає своїх героїв Екзюпері? *(Професійні якості, риси людського характеру)*
- Як би ще професійні особливості і якості людей міг описати Екзюпері, якби Земля була не 7-ю, а 8-ю планетою на шляху Маленького принца? Запропонуйте своїх героїв для 7-ї планети. *(Лікар, учитель, генерал, хвалько, модниця, оратор)*

2. Композиція розділу

- Що спільного у побудові розділів, які розповідають про жителів астероїдів? З чого вони починаються? (*З опису жителя планети, який займається своєю звичною справою.*)
- Як описує планету автор? (*Декількома штрихами автор описує обстановку і необхідні атрибути існування героя: армія пляшок, трон, рахівниця.*)
- Як ставляться герої до Маленького принца? (*Вони сприймають його, як необхідну їм людину: королеві — підданий, честолюбцеві — шанувальник, географові — мандрівець. Як особистість Маленький принц їх не цікавить.*)
- Що є головним у кожному розділі? (*Діалог*)
- Про що говорять герої? (*Жителі планети розповідають про себе, Маленький Принц намагається зрозуміти, в чому сенс такого життя.*)
- Коли Маленький принц починає нудитися? (*Коли йому все стає зрозумілим про людину: герой або розмірковує нелогічно (п'яниця, ділок), або не розуміє абсурдності свого існування (король, честолюбець). Найголовніше: герої не хочуть змінювати своє життя, вони замкнені на своїх недоліках та слабкостях.*)
- Якими словами закінчуються майже всі зустрічі з жителями планет? (*«Які дивні люди ці дорослі!»*)

III. Усна колективна робота над розділом «Сьома планета»

Обираємо героя (наприклад, лікаря) і складаємо невелику розповідь про зустріч Маленького принца з ним.

Наприклад:

На сьомій планеті жив лікар. Він був одягнений у білий халат, сидів за столом і увесь час щось писав.

— Добрий день! — сказав Маленький принц.

— Ось нарешті і пацієнт! — зрадів лікар. — Йди-но сюди. Зараз ми виміряємо тобі температуру і з'ясуємо, які ліки тобі призначити.

— Але ж я зовсім не хворий! — запевнив Маленький принц.

— Це тобі тільки здається. Здорових людей не існує, є лише недообстежені.

Лікар подав Маленькому принцові термометр і звелів показати язика.

«Який дивний лікар! Він хоче лікувати здорову людину!»

Тим часом лікар уже виписував рецепт.

— Будеш приймати ці пігулки, краплі й драже...

Але Маленький принц вже залишав планету лікаря, який чув лише самого себе й прагнув лікувати навіть тих, кому це було непотрібно.

«Які дивні люди ці дорослі!» — подумав Маленький принц.

IV. Робота з чернеткою

У слабкому класі — запис колективно складеного твору, у сильно-му — написання власних творів про сьому планету

Потрібно звернути увагу на використання різних дієслів, що характеризують слова автора у діалозі (подумав, вигукнув, сказав, зрадів, запевнив), необхідність уникати невиправданих повторів однокорених слів, одного й того самого слова. Не зайвим буде пригадати постановку розділових знаків у діалозі.

V. Переписування творів у зошити

VI. Домашнє завдання

Закінчити роботу.

УРОК № 66

Тема. Любов і дружба в казці-притчі А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц»

Мета: продовжити читання казки, розкрити поняття «любов» і «дружба», порівняти, як їх розуміють герої казки та учні; поповнити «Скарбничку золотих висловів»; розгадувати загадки героїв казки; виховувати повагу до справжніх життєвих цінностей.

Добре, якщо є друг, навіть якщо треба померти.

А. де Сент-Екзюпері

Любити — це не означає дивитися одне на одного, любити — означає дивитися в одному напрямі.

А. де Сент-Екзюпері

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Антуан де Сент-Екзюпері в душі назавжди залишився дитиною. У своєму житті він здійснив чимало таких вчинків, які викликають і подив, і захоплення.

- Коли його друг Гійоме розбився в Кордильєрах, він день за днем кружляв на своєму літакові над мертвими гірськими верхівками, сягаючи самого дна льодяних ущелин.

— Лежачи в снігу, я тебе бачив, але ти мене не помічав,— говорив потім дивом урятований Гійоме.

— Як же ти міг знати, що це я тебе шукаю?

— Хто б ще відважився літати так низько у цих горах? — відповів Гійоме.

- Сент-Екзюпері у своєму житті зазнав 15 аварій. Перша з них трапилася, коли під час народного гуляння у Версалі він виробляв запаморочливі трюки. Машина почала розвалюватися у повітрі. «Мені не врятуватися, та не падати ж на святковий натовп», — встиг подумати він і зумів дотягнути до місця, де в разі катастрофи постраждав би він один.
- Багато років без усілякої надії перебував у неволі негр Барк, викрадений кочівниками. Екзюпері викупив Барка і допоміг йому повернутися на батьківщину — до дружини та дітей.
- Якось у Південній Америці Екзюпері випадково зустрів збіднілого старого француза, що вирушив до Нового Світу в пошуках щастя й доживав свій вік на чужині. Він купив біднякові білет на корабель до Марселя та віддав йому останні гроші.
- В Орконті Екзюпері побачив знайому дівчинку Сесіль всю в сльозах. Їй хотілося мати парасольку, але мати переконувала дочку в тому, що парасольок для дітей не буває. Наступного дня письменник прийшов до Сесіль з маленькою парасолькою.
Можливо, саме про цей випадок згадав Екзюпері, коли писав: «Маленька дівчинка в сльозах, її треба втішити. Тільки тоді настане в світі порядок».
- Він навчив трирічного хлопчика пускати мильні бульбашки. Але, торкаючись стіни, бульбашки лопалися. Хлопчик плакав. Декілька днів Екзюпері ходив похмурий. Потім додав у мильну піну краплю гліцерину. Тепер бульбашки відлітали від стінки, немов м'ячики; вони стали яскравіші й довговічніші.

— Які риси характеру притаманні Екзюпері? (*Мужність, сміливість, відповідальність, чуйність, доброта...*)

— Як ви гадаєте, чи був письменник справжнім другом, чи вмів він любити? (*Так, бо він завжди прагнув прийти на допомогу іншим людям, проявляв чуйність і доброту.*)

II. Вивчення нового матеріалу

1. «Продовжте речення»

— Який зміст ви вкладаєте в слова дружба, любов? Що означає для вас дружити, любити?

Дружити — це... (*допомагати, ділитися, підтримувати, цікавитися...*)

Любити — це... (*ніклуватися, радіти, співчувати...*)

Поясніть значення епіграфів до уроку. Чи погоджуєтесь ви з цими думками?

2. Робота з текстом

1) Читання XVII, XX розділів за особами

- Що означають слова змії: «Я можу віднести тебе далі, ніж будь-який корабель?» (*Змія — невелика істота, але могутня, тому що може позбавити життя кого завгодно. Вона жаліє Маленького принца, але пропонує йому свою «допомогу» на той випадок, якщо вона йому знадобиться.*)
- Як ви розумієте слова змії: «Серед людей теж самотньо»? (*Можна почувати себе самотньо навіть у натовпі людей, якщо не маєш друзів, однодумців, близьких за духом людей. Яскравий приклад — оповідач, якому було самотньо у світі дорослих і який зустрів духовно споріднену душу в пустелі, за тисячі миль від людського житла.*)
- Чому заплакав Маленький принц, побачивши троянди на Землі? (*Тільки тепер він дізнався, що його квітка — звичайна троянда, а не виняткова, загадкова рослина, подібної до якої немає у Всесвіті.*)

2) Читання за особами XXI розділу

- Що означає «приручити»? Чи ви кого-небудь приручали? («*Приручити*» означає відчувати сильну прихильність до когось, ніжність, любов, почуття відповідальності.)
- Як зміниться життя Лиса після приручення? («*Якщо ти мене приручиш, моє життя немов сонцем освітиться. Твої кроки я буду відрізняти від тисячі інших. Почувши кроки людей, я завжди тікаю і ховаюсь. Та твоя хода покличе мене, мов музика, і я вийду зі своєї схованки. І ще — дивись! Бачиш, он там, у полях, колоситься пшениця? Я не їм хліба. Колосся мені не потрібне. Поля пшениці мені ні про що не говорять. І це сумно. А ти маєш золоте волосся. І як чудово буде, коли ти мене приручиш! Золота пшениця буде нагадувати мені про тебе. І я полюблю шелест колосся від вітру...»*)
- В чому суть діалогу Маленького принца і Лиса?
 - «Настав час прощання.
 - Я буду плакати за тобою, — зітхнув Лис.
 - Ти сам винний, — сказав Маленький принц. — Я не хотів, щоб тобі було боляче, ти сам побажав, щоб я тебе приручив...
 - Так, звісно, — сказав Лис.
 - Але ти будеш плакати!
 - Так, звісно.
 - Отже, тобі від цього погано.
 - Ні, мені добре, — заперечив Лис. — Пригадай, що я говорив про золоте колосся».

(*Лис буде страждати від розлуки з Маленьким принцом. Але ще гірше для нього було б не мати друга взагалі. Лис буде згадувати про Маленького принца, дивлячись на золоте колосся пшениці, і пам'ятати, що колосья у нього був друг, який його приручив.*)

- Які секрети відкриває Лис Маленькому принцові? («Бачить одне лиш серце. Найголовнішого очима не побачиш»; «Ти назавжди відповідальний за всіх, кого приручив»)
- Як ви розумієте ці слова? (Треба довіряти своєму серцеві, діяти так, як воно велить. Відчувати відповідальність за людей, які стали тобі близькими, піклуватися про них, підтримувати в складних життєвих ситуаціях. Слово «назавжди» у Екзюпері підкреслює неможливість зради, розриву стосунків між близькими людьми. Так повинно бути, на думку письменника. Так не завжди буває, на жаль. Чи не тому так багато нещасних людей у світі?)

3) Робота із «Скарбничкою золотих висловів»

Запишіть секрети Лиса в «Скарбничку».

- Чи зрозумів хлопчик слова Лиса? (Так, він повертається додому, щоб зберегти свою квітку, бо вона — єдина й неповторна, хоча й дуже схожа на всі інші троянди.
«Ви красиві, але пусті. Заради вас не захочеться померти... Мені вона одна дорожча від усіх вас. Це її, а не вас я поливав кожного дня. Її, а не вас накривав скляним ковпаком... Я слухав, як вона жалілася і як вихвалялася, я прислухався до неї, навіть коли вона замовкла. Вона — моя».)
- У чому суть алегоричного образу Лиса? (Лис — друг)

III. Висновки

- Що зрозумів і чого навчився Маленький принц під час перебування на Землі? (Він зрозумів, що таке справжня дружба і любов; почав цінувати свою вередливу, але прекрасну троянду; знайшов на Землі друзів — Лиса та льотчика.)

IV. Домашнє завдання

Дочитати казку «Маленький принц».

УРОК № 67

Тема. Головні життєві цінності в казці-притчі «Маленький принц»

Мета: з'ясувати, які життєві цінності вважає головними автор казки; провести літературні паралелі; засвоїти терміни з теорії літератури; виховувати прагнення до самовдосконалення.

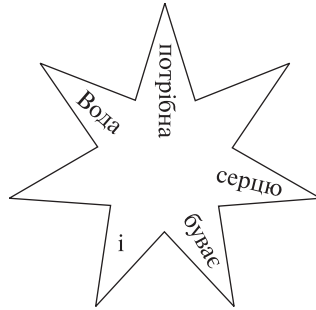
Обладнання: схема, тексти-мініатюри Ф. Кривіна «Памяти Екзюпері».

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

— Сьогодні ми розгадаємо останню загадку Маленького принца. Прочитайте вислів на зірці. Як ви його розумієте?

(Вислів «Вода буває потрібна і серцю» означає, що, крім звичайної спраги, існує ще й спрага духовна, що виникає, коли людині необхідне розуміння, підтримка, співпереживання... Як тіло не може довго жити без води, так і душа людини не витримає довго без дружби, любові, розуміння.)

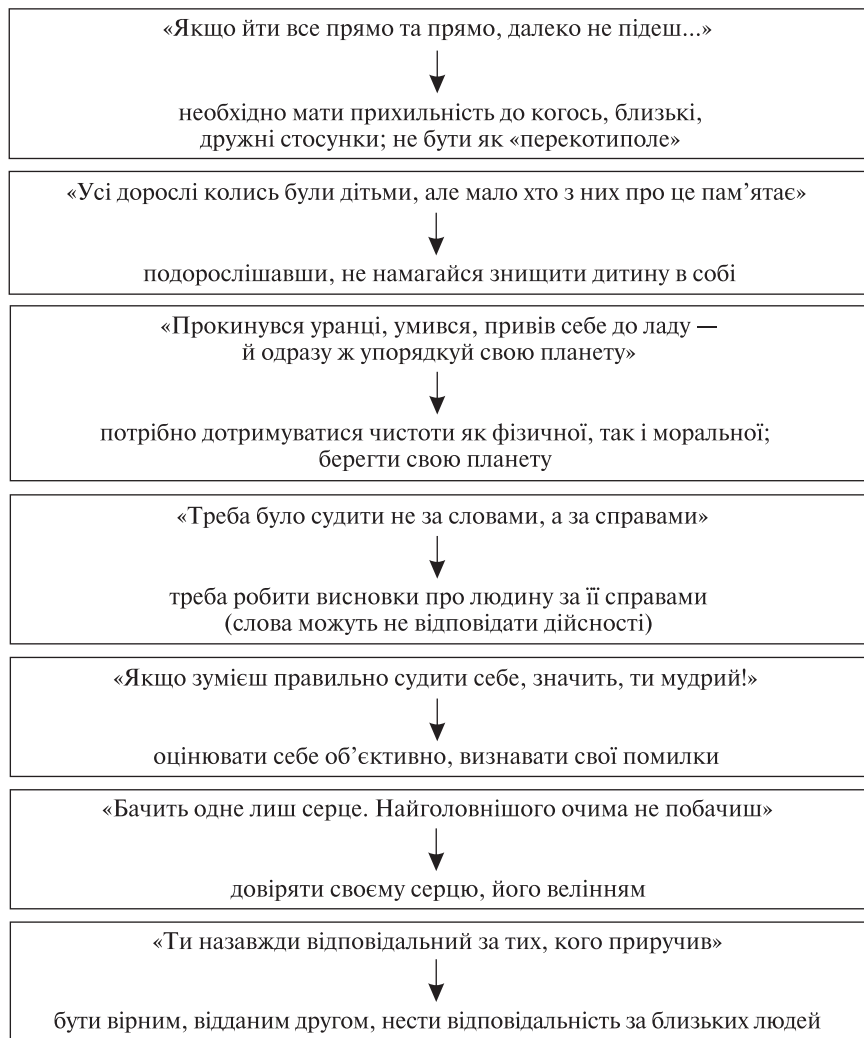
II. Виявлення читацьких вражень учнів

- Які епізоди казки вразили вас, здивували? А які примусили замислитися?
- Яке ставлення виникло до героїв твору? Чому?

III. Бесіда за останніми розділами казки

- Яким настроєм перейняті останні розділи казки? *(Вони сумні, тому що Маленький принц збирається залишити Землю, розлучитися зі своїми друзями. Льотчикові боляче слухати розмову хлопчика й змії, адже він хоче зберегти Маленького принца, але той все ж таки вирішив повернутися додому.)*
- Як ви розумієте зникнення Маленького принца? Чому воно так схоже на смерть? Чи це й є смерть? *(Маленький принц нібито повертається на свою зірку. І читачам, й оповідачеві дуже хочеться вірити, що так воно і сталося. Можливо, цей сум — від розлуки, від усвідомлення неможливості побачитися знову? Автор книги не дає однозначної відповіді на це питання. Мабуть, тому, що втрачати друзів завжди важко й сумно, навіть якщо вони залишаються жити.)*
- Чого навчає казка «Маленький принц»? На яких моральних заповідях наголошує у цьому творі Екзюпері? Ми дізнаємося про це, «відкривши» «Скарбничку золотих висловів» *(див. схему)*.

Висновки. Які цінності, на думку Екзюпері, найголовніші у житті? *(Любов, дружба, відданість, відповідальність, праця...)*

IV. Застосування літературознавчих термінів

Доведіть, що «Маленький принц» — філософська казка-притча.
Цей твір — ...

...казка, тому що в ньому розповідається про фантастичні події;

...притча, тому що має яскраво виражений повчальний характер,
містить у собі мораль;

...філософський, тому що в ньому розглядаються «вічні» проблеми —
любви, дружби, життя, смерті.

V. Літературні паралелі

Фелікс Кривін, відомий російський письменник, створив мініатюру «Памяти Экзюпери». Прочитайте її.

Памяти Экзюпери

Вы помните Маленького Принца? Чтобы вернуться на свою планету, он должен был умереть на Земле. Сколько лет прошло, уже и Автор Принца умер и улетел на свою планету, а Маленький Принц все еще бродит по Земле.

Недавно я встретил его. Это было на маленькой станции, где поезда стоят не больше минуты. Когда все поезда ушли, все пассажиры уехали и приехали, а зал ожидания заперли на замок до рассвета, ко мне подошел Маленький Принц.

Он очень изменился. Вырос, повзрослел, поседел. Но в его глазах отражалась его планета.

Мы сидели на скамейке у запертых дверей. Нам было холодно. Мы молчали.

Потом он сказал:

— Поезда неудобный вид транспорта. У них на пути слишком много расставаний.

Я не ответил. Я подумал: может быть, он говорит во сне.

Нас опять соединило молчание.

Но вот, разрывая его, он сказал:

— Сколько станций — столько расставаний. На каждой станции оставляешь клочок души.

Я спросил:

— А почему вы тогда не улетели?

— Не получилось. Для того, чтобы вернуться, я должен умереть на Земле, а у меня не получается.— Он вздохнул.— Я прошел всю войну, побывал в таких местах, где жизнь совершенно невозможна. И всюду находился кто-то, кто умирал за меня. Вы думаете, один солдат из-за меня домой не вернулся? Я просил приговоренного к смерти: тебе это не нужно, а мне нужно, позволь мне за тебя умереть. Но он отвечал: мне будет легче умереть, зная, что ты живешь, чем жить, зная, что ты умер. Я просил мать умирающего ребенка позволить мне умереть за ее ребенка. Она мне сказала: если ты умрешь, его детство ему не понадобится.

Люди привыкли умирать за других, но далеко не все умирают вот так, осмысленно. Скольким приходится умирать неизвестно за что, за чьи-то преступные замыслы, корыстные интересы...

Старый Маленький Принц... Как он прожил все эти годы? Наверно, не от радости он поседел. Сколько лет он бродит по дорогам, оставляя на каждой станции клочки своей детской души,— потому что души ведь не старятся, они либо рождаются старыми, либо остаются юными до конца.

— Послушайте, вы уже не маленький...
 — И не Принц...
 — В детстве вы рассказали прекрасную сказку, но одно в ней вызывает сомнение: неужели для того, чтобы попасть на свою планету, нужно непременно умереть на Земле?

— Иначе не долетишь. Тело слишком тяжелое.
 — Это вы уже говорили. Но представьте себе: у каждого есть своя планета, каждый стремится к своей планете, но зачем же превращать Землю в кладбище! На последней войне погибли десятки миллионов — разве столько наберется планет? И неужели наша Земля лишь на то и годится, чтоб на ней умирать?

Он не ответил. Он только сказал:

— Каждый человек должен стремиться к своей планете.

Он умолк, опустив в ладони седую голову.

Светало. К нам подошел солдат, — возможно, один из тех, кто не дал умереть Маленькому Принцу. Только состарился он с тех пор, и вместо ноги у него была деревяшка.

— Пусть поспит, — сказал солдат, укрывая Принца своей шинелью. — Устал он, намаялся. Пусть поспит.

Солдат достал из кармана ключи и стал отпирать зал ожидания для дальнейших ожиданий.

1982

- Чому Маленький принц залишився на Землі? (*Знаходилися люди, які помирили за нього.*)
- З якої причини інші люди берегли життя Маленького принца? (*«Світочі необхідно оберігати...» Маленький принц уособлює в собі ідеал моральної чистоти, відповідальності, вірності. Якщо цей ідеал зникне, люди не зможуть нормально жити далі.*)
- Які афоризми зустрічаються у цій мініатюрі? Як ви розумієте їх суть? (*«Душі не старіють, вони або народжуються старими, або залишаються юними назавжди», «Кожна людина повинна прагнути своєї планети»*)

VI. Підсумки уроку

— Якщо ви уважно читали казку Екзюпері, замислилися над вічними проблемами життя, засвоїли нехитрі істини людського щастя, ви втратили час недаремно.

Нехай образ Маленького принца залишиться з вами на все життя і допоможе вам, ставши дорослими, не забувати про дитину у вашій душі.

НЕ ПРИВЫКАЙТЕ К ЧУДЕСАМ

Не привыкайте к чудесам —

Дивитесь им, дивитесь!

Не привыкайте к небесам,
 Глазами к ним тянитесь.
 Приглядывайтесь к облакам,
 Прислушивайтесь к птицам,
 Прикладывайтесь к родникам,—
 Ничто не повторится.
 За мигом миг, за шагом шаг
 Впадайте в изумленье.
 Все будет так — и все не так
 Через одно мгновенье.

(В. Шефнер)

VII. Домашнє завдання

Прочитати оповідання К. Г. Паустовського «Теплий хліб».

УРОК № 68

Тема. Уроки життя в сказці К. Г. Паустовського «Теплий хліб»

Цель: зацікавити біографією і творчістю К. Г. Паустовського, перевірити знання тексту сказки «Теплий хліб», удосконалити навички роботи з текстом, працювати над виразним читанням; виховувати прагнення до істинних життєвих цінностей.

Наглядность: схема, тексти сказки «Теплий хліб».

Тип уроку: урок внеклассного читання.

*Человек должен быть умен, прост, справедлив,
 смел и добр. Только тогда он имеет право
 носить это высокое звание — Человек.*

К. Г. Паустовский

— Отчего же страяся тот мороз?

— От злости людской.

К. Г. Паустовский

ХОД УРОКА

I. Вивчення нового матеріалу

1. Слово о русском писателе К. Г. Паустовском (1892–1968)

Константин Георгиевич Паустовский родился 19 мая 1892 г. в Москве в семье железнодорожного статистика. Отец, по словам Паустовского, был «неисправимым мечтателем и протестантом», из-за чего постоянно менял места работы.

После нескольких переездов семья поселилась в Киеве. Паустовский учился в 1-й Киевской классической гимназии. Когда он был в 6-м классе, отец оставил семью, и Паустовский был вынужден самостоятельно зарабатывать на жизнь и учебу репетиторством.

«Восхищение воображаемым миром и тоска из-за невозможности увидеть его. Эти два чувства преобладают в моих юношеских стихах и первой незрелой прозе», — вспоминал позднее писатель. Огромное влияние на писателя, особенно в годы юности, оказал А. Грин.

Первый небольшой рассказ Паустовского «На воде» (1912), написанный в последний год учебы в гимназии, был напечатан в Киевском альманахе «Огни».

Началась Первая мировая война, но его как младшего сына в семье (по тогдашним законам) в армию не взяли. Еще в последнем классе гимназии, напечатав свой первый рассказ, Паустовский решает стать писателем, но считает, что для этого надо «уйти в жизнь», чтобы «все знать, все почувствовать и все понять» — «без этого жизненного опыта пути к писательству не было». Поступает вожатым на московский трамвай, затем санитаром на тыловой санитарный поезд. Тогда он узнал и навсегда полюбил среднюю полосу России, ее города.

Паустовский работал на металлургическом Брянском заводе, на котельном заводе в Таганроге и даже в рыбачьей артели на Азовском море. В свободное время начал писать свою первую повесть «Романтики», которая вышла в свет только в 1930-х в Москве. После начала Февральской революции уехал в Москву, стал работать репортером в газетах, оказавшись свидетелем всех событий в Москве в дни Октябрьской революции.

После революции много ездил по стране, бывал в Киеве, служил в Красной Армии, сражаясь «со всякими отпетыми атаманами», уехал в Одессу, где работал в газете «Моряк». Здесь попал в среду молодых писателей, среди которых были Катаев, Ильф, Бабель, Багрицкий и др. Вскоре им снова овладела «муза дальних странствий»: живет в Сухуми, Тбилиси, Ереване, пока наконец не возвращается в Москву. Несколько лет работает редактором РОСТА и начинает печататься. Первой книгой был сборник рассказов «Встречные корабли», затем повесть «Кара-Бугаз». После выхода в свет этой повести навсегда оставляет службу, и писательство становится его единственной любимой работой.

В годы Великой Отечественной войны Паустовский работал военным корреспондентом и писал рассказы, среди них «Снег» (1943) и «Дождливый рассвет» (1945), которые критики назвали нежнейшими лирическими акварелями.

В годы «оттепели» активно выступал за литературную и политическую реабилитацию гонимых при Сталине писателей — И. Бабеля, Ю. Олеши, М. Булгакова, А. Грина, Н. Заболоцкого и др.

В середине 1950-х годов к Паустовскому пришло мировое признание. Писатель получил возможность путешествовать по Европе. Он побывал в Болгарии, Чехословакии, Польше, Турции, Греции, Швеции, Италии и др. странах; в 1965 долго жил на о. Капри. Впечатления от этих поездок легли в основу рассказов и путевых очерков 1950–1960-х годов: «Итальянские встречи», «Мимолетный Париж», «Огни Ла-Манша» и др.

В 1965-м году путем сложных дипломатических интриг Советскому Союзу удалось изменить решение Нобелевского комитета о присуждении премии Константину Паустовскому и в самый последний момент вручить ее Шолохову. А в Италии и Швеции уже были изданы в «нобелевской» серии однотомники К. Паустовского.

Паустовский написал серию книг о творчестве и о людях искусства: «Орест Кипренский», «Исаак Левитан» (1937), «Тарас Шевченко» (1939), «Повесть о лесах» (1949), «Золотая роза» (1956) — повесть о литературе, о «прекрасной сущности писательского труда».

В последние годы жизни работал над большой автобиографической эпопеей «Повесть о жизни».

К. Паустовский умер 14 июля 1968 в Тарусе, где и похоронен.

(Русские писатели и поэты. Краткий биографический словарь.— М., 2000)

2. Выявление читательских впечатлений учеников

- Понравилась ли вам сказка?
- Во время чтения каких эпизодов сказки вы:
 - огорчились;
 - волновались;
 - радовались;
 - вздохнули с облегчением?

3. Работа с текстом

Беседа

- Где и когда происходит действие сказки? (*В деревне Бережки, во время Великой Отечественной войны.*)
- Назовите героев сказки. (*Мельник Панкрат, мальчик Филька, бабка, жители деревни, конь*)
- Можно ли считать героем произведения коня? (*Да, потому что без него не произошли бы те события, которые описаны в сказке.*)
- Расскажите о главных героях этой истории. (*Панкрат — деревенский мельник, трудолюбивый, сердитый старик. Всю жизнь проработал он на мельнице, и «мучная пыль навеки въелась» в него. Ребята считали его колдуном. Мальчик Филька, по прозвищу Ну Тебя, жил в Бережках со своей бабкой. Был он молчаливым и недоверчивым, и бабка часто обижалась на него за неласковость. Любимым выражением было «Да ну тебя!»*)

- Чем необычна история коня, героя сказки? (*Конь воевал на фронте, был ранен, и кавалеристы, проезжавшие через деревню, оставили его в Бережках. Панкрат взял коня к себе, вылечил его, но не мог прокормить, поэтому конь ходил по деревне и побирался.*)
- Как относились крестьяне к коню? (*Каждый считал своим долгом покормить его, потому что он был ранен, пострадал на войне.*)
- Какое событие произошло в деревне, после которого «случились в Бережках удивительные дела»? Прочтите цитату.

«В один из таких теплых серых дней раненый конь постучал мордой в калитку к Филькиной бабке. Бабки дома не было, а Филька сидел за столом и жевал кусок хлеба, круто посыпанный солью.

Филька нехотя встал, вышел за калитку. Конь переступил с ноги на ногу и потянулся к хлебу. “Да ну тебя! Дьявол!” — крикнул Филька и наотмашь ударил коня по губам. Конь отшатнулся, замотал головой, а Филька закинул хлеб далеко в рыхлый снег и закричал:

— На вас не напасешься, на христарадников! Вон твой хлеб! Иди, копай его мордой из-под снега! Иди, копай!

И вот после этого злорадного окрика и случились в Бережках те удивительные дела, о каких и сейчас люди говорят, покачивая головами, потому что сами не знают, было ли это или ничего такого не было».

- Что же произошло в деревне? Прочтите цитату.

«Слеза скатилась у коня из глаз. Конь заржал жалобно и протяжно, взмахнул хвостом, и тотчас в голых деревьях, в изгородях и печных трубах завыл, засвистел пронзительный ветер, вздул снег, запорошил Фильке горло. Филька бросился обратно в дом, но никак не мог найти крыльца — так уже мело кругом и хлестало в глаза. Летела по ветру мерзлая солома с крыш, ломались скворечни, хлопали оторванные ставни. И все выше взвивались столбы снежной пыли с окрестных полей, неслись на деревню, шурша, крутясь, перегоняя друг друга.

Филька вскочил наконец в избу, припер дверь, сказал: “Да ну тебя!” — и прислушался. Ревела, обезумев, метель, но сквозь ее рев Филька слышал тонкий и короткий свист, — так свистит конский хвост, когда рассерженный конь бьет им себя по бокам.

Метель начала стихать к вечеру, и только тогда смогла добраться к себе в избу от соседки Филькина бабка. А к ночи небо зазеленело, как лед, звезды примерзли к небесному своду, и колючий мороз прошел по деревне. Никто его не видел, но каждый слышал скрип его валенок по твердому снегу, слышал, как мороз, озоруя, стискивал толстые бревна в стенах, и они трещали и лопались. Бабка, плача, сказала Фильке, что наверняка уже замерзли колодцы и теперь их ждет неминуемая смерть. Воды нет, мука у всех вышла, а мельница теперь работать не сможет, потому что река застыла до самого дна».

Работа с эпиграфом

Эпиграфом к уроку выбраны слова из сказки «Теплый хлеб»:

— Отчего же страяся тот мороз?

— От злобы людской.

- Кому принадлежат эти слова? (*Фильке и бабке*)

Согласны ли вы с таким объяснением?

Чтение в лицах

Прочитайте рассказ бабки о событиях, произошедших в Бережках сто лет назад.

«— Сто лет назад упал на нашу округу такой же лютый мороз,— говорила бабка.— Заморозил колодцы, побил птиц, высушил до корня леса и сады. Десять лет после того не цвели ни деревья, ни травы. Семена в земле пожухли и пропали. Голая стояла наша земля. Обегал ее стороной всякий зверь — боялся пустыни.

— Отчего же страяся тот мороз? — спросил Филька.

— От злобы людской,— ответила бабка.— Шел через нашу деревню старый солдат, попросил в избе хлеба, а хозяин, злой мужик, заспанный, крикливый, возьми и дай одну только черствую корку. И то не дал в руки, а швырнул на пол и говорит: “Вот тебе! Жуй!” — “Мне хлеб с полу поднять невозможно,— говорит солдат.— У меня вместо ноги деревяшка”.— “А ногу куда девал?” — спрашивает мужик. “Утерять я ногу на Балканских горах в турецкой баталии”, — отвечает солдат. “Ничего. Раз дюже голодный — подымешь,— засмеялся мужик.— Тут тебе камердинеров нету”. Солдат побряхтел, изловчился, поднял корку и видит — это не хлеб, а одна зеленая плесень. Один яд! Тогда солдат вышел на двор, свистнул — и враз сорвалась метель, пурга, буря закружила деревню, крыши посрывала, а потом ударил лютый мороз. И мужик тот помер».

Беседа

- Почему же сто лет назад упал страшный мороз на деревню? (*Злой мужик пожалел куска хлеба для солдата-инвалида, унизил его, обидел.*)
- Почему Филька заинтересовался рассказом бабки? (*Эта история очень похожа на его собственную: он пожадничал, обидел боевого коня.*)
- Во время разговора с бабкой Филька то всхлипывает, то говорит хрипло. Почему? (*Мальчик волнуется, боится, что из-за своего жесткого поступка может пострадать сам и подвести жителей деревни.*)
- Отчего умер мужик, обидевший инвалида? (*От охлаждения сердца; объяснить эту «болезнь» можно так: в прямом значении — человек замерз, умер от переохлаждения, в переносном значении — сердце у него стало холодное, равнодушное, ледяное.*)
- Может ли Филька заболеть такой болезнью? Почему? (*Даже прозвище Фильки Ну Тебя говорит о равнодушии, его поступок по отношению*

к коню — о бессердечии. Поэтому Филька вполне может заболеть «охлаждением сердца».)

- Что нужно сделать Фильке, чтобы исправить свою ошибку и спасти деревню? Приведите нужную цитату.

«Изобрести спасение от стужи. Тогда перед людьми не будет твоей вины. И перед раненой лошадейю — тоже. Будешь ты чистый человек, веселый. Каждый тебя по плечу потреплет и простит».

Чтение в лицах

«На следующее утро Филька пришел вместе с ребятами к мельнице. Ветер гнал по синему небу рыхлые тучи, не давал им ни на минуту перевести дух, и потому по земле неслись вперемежку то холодные тени, то горячие солнечные пятна.

Филька тащил буханку свежего хлеба, а совсем маленький мальчик Николай держал деревянную солонку с крупной желтой солью. Панкрат вышел на порог, спросил:

— Что за явление? Мне, что ли, хлеб-соль подносите? За какие такие заслуги?

— Да нет! — закричали ребята. — Тебе будет особо. А это раненому коню. От Фильки. Помирить мы их хотим.

— Ну что ж, — сказал Панкрат. — Не только человеку извинение требуется. Сейчас я вам коня представлю в натуре.

Панкрат отворил ворота сарая, выпустил коня. Конь вышел, вытянул голову, заржал — учуял запах свежего хлеба. Филька разломил буханку, посолил хлеб из солонки и протянул коню. Но конь хлеба не взял, начал мелко перебирать ногами, попятился в сарай. Испугался Фильки. Тогда Филька перед всей деревней громко заплакал. Ребята зашептались и притихли, а Панкрат потрепал коня по шее и сказал:

— Не пужайся, Мальчик! Филька не злой человек. Зачем же его обижать? Бери хлеб, мирись!

Конь помотал головой, подумал, потом осторожно вытянул шею и взял наконец хлеб из рук Фильки мягкими губами. Съел один кусок, обнюхал Фильку и взял второй кусок. Филька ухмылялся сквозь слезы, а конь жевал хлеб, фыркал. А когда съел весь хлеб, положил голову Фильке на плечо, вздохнул и закрыл глаза от сытости и удовольствия».

- Заслужил ли Филька прощение? Кто помог ему спасти деревню? *(Филька искренне раскаивался в совершенном поступке и хотел искупить свою вину. Он старательно трудился, отбивая лед у мельницы, а потом пришел просить прощения у коня. Но без подсказки старших и помощи ребят Филька бы не обошелся. Именно они своим неравнодушием помогли герою побороть «холод сердца» и навсегда сделать для себя необходимые выводы.)*

- Какой урок для себя вынес из происхождения герой сказки? (*Благополучие всех зависит от каждого: ошибся один — расплачиваются все. Закон ответственности за других людей.*)

Осмысление названия сказки

- Почему сказка называется «Теплый хлеб»?
Теплый → свежий → новый → жизнь начинается заново, так как хлеб — символ жизни.

- Назовите известные вам пословицы о хлебе.

Хлеб — всему голова.

Покуда есть хлеб и вода, все не беда.

Не будет хлеба, не будет и обеда.

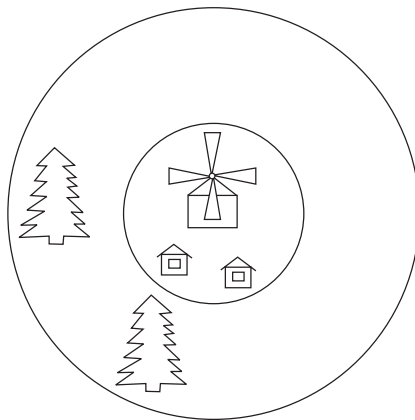
Хлеб — дар божий, отец, кормилец.

Хлеб да мякина — Самсонова сила.

- О чем свидетельствуют эти пословицы? (*Об уважительном отношении к хлебу, понимании его незаменимости в жизни человека.*)

Составление схемы

Мир сказки «Теплый хлеб» словно состоит из двух кругов: первый из них — круг деревни и всего, что связано с ней, второй — круг леса, обитатели которого равнодушны ко всему происходящему в селе (например, лисы, которые учуяли запах свежеспеченного хлеба).

- Что напоминает по форме большой круг? (*Буханку хлеба! А маленький — солонку с солью. Круг — символ жизни у многих народов, не случайно хлеб, блины выпекали в форме круга, напоминающего солнце.*)

4. Определение темы и идеи сказки

Тема — о чем рассказывается в произведении.

Идея — зачем написано произведение; основная мысль.

Тема — рассказ о Филькиной ошибке и искуплении вины.

Идея — нужно уметь учиться на своих ошибках, быть добрым, неравнодушным, ответственным.

5. Определение художественных средств, использованных в сказке «Теплый хлеб»

Прочитайте отрывок. Найдите в нем известные вам художественные средства (эпитеты, сравнения, метафоры).

За окнами воздух был **синий, густой, страшный** (*эпитеты*). В чистом небе над осокорями стояла луна, убранная, **как невеста** (*сравнение*) розовыми венцами.

Филька запахнул тулупчик, выскочил на улицу и побежал к мельнице. Снег пел под ногами, **будто артель веселых пильщиков пилила под корень березовую рошу за рекой** (*сравнение*). Казалось, воздух замерз и между землей и луной осталась одна пустота — **жгучая** (*эпитет*) и такая **ясная** (*эпитет*), что если бы подняло пылинку на километр от земли то и ее было бы видно и она светилась бы и мерцала, **как маленькая звезда** (*сравнение*).

Черные ивы около мельничной плотины **поседели** (*метафора*) от стужи. Ветки их поблескивали, **как стеклянные** (*сравнение*).

III. Выводы

— Сказка К. Г. Паустовского «Теплый хлеб» поучительна и красива. Эта книга заставляет задуматься о настоящих жизненных ценностях: доброте, отзывчивости, стремлении помочь другим, ответственности за себя и за тех людей, которые рядом.

Название произведения подчеркивает, что самым главным в книге считает автор. В данном случае главное — искупление вины и получение прощения, а значит, возможности начать жить заново, с чистой совестью и легкостью на душе. Своей книгой Паустовский хотел сказать: «Человек должен быть умен, прост, справедлив, смел и добр. Только тогда он имеет право носить это высокое звание — Человек».

IV. Домашнее задание

Подготовиться к тематическому оцениванию.

УРОК № 69

Тема: Тематична атестація № 6

Мета: перевірити знання учнів за темою «Людина та її світ», здійснити контроль засвоєння знань; розвивати зв'язне мовлення.

Обладнання: картки із запитаннями.

ХІД УРОКУ

I. Оголошення теми й мети уроку.**Ознайомлення із завданнями для тематичного оцінювання****I варіант**

- 1) Доведіть, що твір А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц» — казка-притча. (2 бали)
- 2) Поясніть вислів: «Встав уранці, умився, привів себе до ладу — й одразу ж упорядкуй свою планету». (4 бали)
- 3) Опишіть шлях людства до життя, змальованого у новелі Р. Бредбері «Посмішка». (6 балів)

II варіант

- 1) Доведіть, що твір Р. Бредбері «Посмішка» — новела. (2 бали)
- 2) Поясніть вислів: «Ти назавжди відповідальний за тих, кого приручив». (4 бали)
- 3) Напиши невелике продовження казки А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц». (6 балів)

II. Виконання письмової роботи**III. Підсумки****УРОК № 70**

Тема. Повторення й узагальнення вивченого протягом року

Мета: повторити й узагальнити знання, отримані протягом року; розвивати образне й логічне мислення; формувати любов до читання художніх творів.

Обладнання: схеми, картки із завданнями.

Тип уроку: заключний урок.

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

Виразне читання вірша А. Жилияєва.

ДОМАШНЯ БІБЛІОТЕКА

В моей квартире собраны миры.
Они стоят на стеллажах и полках.

Они стоят, застывши до поры,
Но быть открытыми желанья полны.
Я каждый мир с любовью обвожу
Мечтающим в него проникнуть взглядом,
И каждый раз вздыхаю, ухожу,
Завороженный милым книжным рядом.
И дни бегут, событиями полны,
Влекут меня по жизни за собой.
И снова не до тех мне, что на полках
Образовали неразрывный строй.
Мне стало стыдно обводить их взглядом,
Но я уверен — это до поры:
Настанет день — я ближе к книгам сяду,
И вот тогда — да здравствуют миры!

- Про які світи йдеться у поезії?
- Чи зробили ви свої відкриття нових цікавих книг у цьому році? Яких саме?

II. Робота у групах. Гра

1. Повторення термінів з теорії літератури

Дайте визначення:

- міфу;
- байки;
- алегорії;
- езопової мови;
- оповідання;
- комічного;
- роману;
- новели;
- притчі.

2. Складання схем за темами, що вивчалися в 6 класі

1. Міф і література.
2. Байка у світовій літературі.
3. Людина і моральне вдосконалення людини.
4. Людина в життєвих випробуваннях.
5. Людина та її світ.

Завдання: кожній групі потрібно намалювати схему, в центрі якої буде символ теми, а на променях — назви творів та імена авторів.

Наприклад:

Тема № 1. Міф і література

Тема № 2. Байка у світовій літературі

Тема № 3. Людина і моральне вдосконалення

Тема № 4. Людина в життєвих випробуваннях

Тема № 5. Людина та її світ

Презентація робіт, захист теми.

3. «Знайди батьківщину письменника»

Езоп	
Лафонтен	
Крилов	
Чехов	
Діккенс	
Верн	
Дефо	
Петефі	
Лондон	
Бредбері	
Стівенсон	
Екзюпері	
	Росія
	Франція
	США
	Угорщина
	Англія
	Греція

4. «Відшукай четверте зайве» (герой твору)

- 1) Прометей, Зевс, Гефест, **Афродіта**.
- 2) **Паньгу**, Шу, Тєфнут, Нун.

- 3) Очумелов, Елдирін, **Марлі**, Хрюкін.
- 4) Дік Сенд, місіс Уелдон, Геркулес, **Біллі Бонс**.
- 5) Джон Сілвер, Бен Ган, Джим Хокінс, **Грігсбі**.

5. «З якого твору ці рядки?»

- «Ти назавжди відповідальний за тих, кого приручив». («*Маленький принц*»)
- «Все довкола спало під місячним сяйвом. А на долоні в нього лежала Посмішка». («*Посмішка*»)
- «Я й досі прокидаюся від жаху, коли вві сні чую грізний гуркіт прибою біля його похмурих скель і пронизливий голос капітана Флінта, що, вигукує без кінця: “Піастри! Піастри!”». («*Острів скарбів*»)
- «Вовкове терпіння було незмірне, однак таке саме незмірне було терпіння й у людини». («*Жага до життя*»)
- «Отак після подорожі, що тривала 74 дні, з її штителями, північно-західними й південно-західними вітрами, “Пілігрим” викинувся на берег і розбився об рифи». («*П’ятнадцятирічний капітан*»)
- «Непотрібний мотлох,— промовив я,— навіщо ти мені тепер? Всю цю купу золота я охоче віддав би за будь-який із цих дешевих ножів». («*Робінзон Крузо*»)

III. Підсумки гри

IV. Список літератури на літні канікули

ЛІТЕРАТУРА

1. *Дорофеева Н. Т.* Словник-довідник із зарубіжної літератури.— Х.: Світ дитинства, 2000.— 192 с.
2. *Езопові байки.*— К.: Веселка, 1990.— 253 с.
3. *Калинович М.* Роберт Луїс Стівенсон // Р. Л. Стівенсон. Зібрання творів: У 5-и томах.— Том 1.— К.: Українознавство, 1994.— С. 356—373.
4. *Клименко Ж. В.* Орієнтовне планування уроків зарубіжної літератури за програмою 2001 р. // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.— 2002.— № 1.— С. 16—20.
5. *Павличко Д. В.* Крила людини // Сент-Екзюпері А. Планета людей. Повісті.— К.: Веселка, 1993.— 272 с.— С. 5—24.
6. *Парандовський Я.* Міфологія. Вірування та легенди стародавніх греків і римлян.— К.: Молодь, 1977.— 232 с.
7. *Пометун О. І.* Інтерактивні технології навчання.— К.: А.С.К., 2004.— 192 с.
8. *Слабошпицький М.* Легенда, віра і мрія Роберта Льюїса Стівенсона // Р. Л. Стівенсон. Корабельна катастрофа.— К.: Веселка, 1984.— 359 с.— С. 355—358.
9. *Словник античної міфології.*— К.: Наук. думка, 1989.— 240 с.

* * *

1. *Богословский В. Н.* Джек Лондон.— М.: Просвещение, 1964.
2. *Брандис Е.* Жюль Верн и «Необыкновенные путешествия» // Ж. Верн Дети капитана Гранта.— Л.: Лениздат, 1985.— С. 561—571.
3. *Верн Жюль.* Пятнадцатилетний капитан.— К.: Рад. шк., 1989.— 301 с.
4. *Голубая роза.* Сборник мифов для детей.— СПб: Стайл, 1992.— 288 с.
5. *Грейвс Р.* Мифы Древней Греции.— М.: Прогресс, 1992.— 624 с.
6. *Диккенс Ч.* Рождественские повести. Рассказы.— М.: Правда, 1988.— 512 с.
7. *Зарубежная литература: XIX в.* / Под ред. Я. Н. Засурского.— М.: Просвещение, 1979.— 639 с.
8. *Кривин Ф. Д.* Хвост павлина: сказки, рассказы, повести.— Ужгород: Карпати, 1988.— 598 с.
9. *Планеты и созвездия в легендах и мифах.*— ООО СЗКЭО «Кристалл», 2003.— 96 с.
10. *Умнякова Е. В.* Шандор Петефи.— М.: Знание, 1972.— 48 с.
11. *Урнов Д. М.* Дефо.— М.: Молодая гвардия, 1990.— 255 с.
12. *Черневич М. Н., Штейн А. Л., Яхонтова М. А.* История французской литературы.— М.: Просвещение, 1965.— 640 с.
13. *Энциклопедия для детей.* Том 15. Всемирная Литература. Ч. 2. XIX и XX века.— М.: Аванта+, 2001.— 656 с.
14. *Юань Кэ.* Мифы Древнего Китая.— М.: Наука, 1987.— 528 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..... 3

I семестр

ВСТУП..... 8
Урок № 1..... 8
Урок № 2..... 12

МІФ І ЛІТЕРАТУРА..... 14
Урок № 3..... 14
Урок № 4..... 22
Урок № 5..... 27
Урок № 6..... 31
Урок № 7..... 41
Урок № 8..... 44
Урок № 9..... 49
Урок № 10..... 55
Урок № 11..... 60
Урок № 12..... 63
Урок № 13..... 66
Урок № 14..... 75

БАЙКИ У СВІТОВІЙ

ЛІТЕРАТУРІ..... 78
Урок № 15..... 78
Урок № 16..... 82
Урок № 17..... 87
Урок № 18..... 92
Урок № 19..... 95
Урок № 20..... 96

ЛІТЕРАТУРА І МОРАЛЬНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ

ЛЮДИНИ..... 98
Урок № 21..... 98
Урок № 22..... 103
Урок № 23..... 108
Урок № 24..... 111
Урок № 25..... 116
Урок № 26..... 120
Урок № 27..... 124
Урок № 28..... 127
Урок № 29..... 132
Урок № 30..... 133
Урок № 31..... 137
Урок № 32..... 139

II семестр

ЛЮДИНА В ЖИТТЄВИХ

ВИПРОБУВАННЯХ..... 140
Урок № 33..... 140
Урок № 34..... 144
Урок № 35..... 147
Урок № 36..... 150
Урок № 37..... 154
Урок № 38..... 158
Урок № 39..... 160
Урок № 40..... 162
Урок № 41..... 165
Урок № 42..... 169
Урок № 43..... 173
Урок № 44..... 177
Урок № 45..... 178
Урок № 46..... 179
Урок № 47..... 182
Урок № 48..... 184
Урок № 49..... 187
Урок № 50..... 192
Урок № 51..... 197
Урок № 52..... 199
Урок № 53..... 200
Урок № 54..... 203
Урок № 55..... 208
Урок № 56..... 212
Урок № 57..... 217
Урок № 58..... 223

ЛЮДИНА ТА ЇЇ СВІТ..... 225

Урок № 59..... 225
Урок № 60..... 229
Урок № 61..... 233
Урок № 62..... 235
Урок № 63..... 241
Урок № 64..... 244
Урок № 65..... 248
Урок № 66..... 250
Урок № 67..... 253
Урок № 68..... 258
Урок № 69..... 265
Урок № 70..... 266

ЛІТЕРАТУРА..... 271